

M A G Y A R

TÖRTÉNELMI TÁR.

A TÖRTÉNELMI KÚTFŐK ISMERETÉNEK
ELŐMOZDÍTÁSÁRA

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA
TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

SZERKESZTI

T O L D Y F E R E N C Z,

BIZ. TAG ÉS ELŐADÓ.

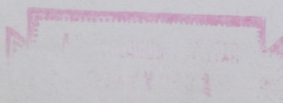
XIX. VAGY

MÁSODIK FOLYAM HETEDIK KÖTETE.

BUDAPEST, 1874.

EGGENBERGER-FÉLE AKADEMAI KÖNYVKERESKEDÉS.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR).

M. N. MUZEUM

Levél-tári Osztálya

**Cs. Sándor Imre
gyűjteménye**

1934. év 40. szám.

A M. TUDOM. AKADÉMIA
TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA

1874-ben.

HORVÁTH MIHÁLY, BIZOTTSÁGI ELNÖK.
CSENGERY ANTAL, akad. másodelnök és rt.
FRAKNÓI VILMOS, akad. osztálytitkár és rt.
HORVÁT ÁRPÁD, egyetemi r. tanár.
IPOLYI ARNOLD, akad. rt.
KNAUZ NÁNDOR, akad. rt.
NAGY IMRE, akad. lev. rt.
NAGY IVÁN, akad. rt.
SALAMON FERENCZ, akad. rt.
SIMONYI ERNŐ, orsz. képviselő.
SZILÁGYI SÁNDOR, akad. rt.
TOLDY FERENCZ, akad. ig. és rt., BIZOTTS. ELŐADÓ ÉS SZERKESZTŐ.
THALY KÁLMÁN, akad. lt.
WENZEL GUSZTÁV, akad. rt.

TARTALOM.

	Lap.
I. Levelek és Államokmányok (1552—1623) a vörösvári levéltárból. Szilágyi Sándortól	3
II. Bocskay István Leveleskönyve 1605. martius 20-tól april 29-ig. Thaly Kálmántól	63
III. Sándor Pál kapithia s az erdélyi nemzeti fejedelemség utolsó évei. Jakab Elektől	121
I. Történeti bevezetés	123
II. Sándor Pál életrajza s írásai	150
III. Sándor Pál konstantinápolyi naplója	162
IV. Sándor Pál konstantinápolyi emlékjegyzetei (1687)	195
V. Okleveles függelék (I—XXIX).	207

I.

LEVELEK ÉS ÁLLAMOKMÁNYOK

(1552—1623)

A VÖRÖSVÁRI LEVÉLTÁRBÓL.

KÖZLI

SZILÁGYI SÁNDOR,

M. AKAD. RENDES TAG.

Azon okmányok és levelek, melyeket alább lesz szerencsém közölni, három család levéltárából kerültek a gróf Erdődyek Vörösvártt őrzött megbecsülhetetlen értékű levéltárába : a Báthoryak, a Rákóczyak és Lorántfyak levéltáraiból, az utolsó Lorántfy és Báthory lányok Rákóczy fejdelmeknek nejei, az utolsó Rákóczy leány pedig gr. Erdődy Györgynek levén szépanyja.

A hazai családi levéltárak közt bizonyynyal egy sincs, melyben csak megközelítőleg is annyi államirat őriztetnék, mint a vörösváriiban : mely két magyar dynastiának hagyományait öröklé. S több liberalitást mint e családok méltó utódja, egy főur sem tanúsított — ki az Akadémia útján családi kincseit a magyar történet közkincsévé tette.

Ez úttal mind három család levéltárának egy korszakra vonatkozó darabjait mutatom be az olvasónak.

Mind azok, melyeket egész terjedelmükben közlök, ezúttal először látnak világot, s az elsőtől az utolsóig — a X-ik számúnak kivételével — mind eredetiek.

Az I-ső számú Báthory Endre erdélyi vajdának adott utasítás : kiváló fontosságú azért, mert a vajdának hatáskörét szabatosan körül írja.

A II-ik számú Báthory Zs. titkos utasítása Bocskaynak : magyar nyelven kelt, sok helytt a fejdelem által toldott és igazított utasítás. Az 1594. végén Rudolphhoz küldött követségnek : Bocskaynak, Csáky Gergelynek, Süger Jánosnak, Frátay Jánosnak és Süveg Albertnek adott utasítást Bethlen Farkas (III-ik kötet 513. s köv. lapjain) közzé teszi, e titkos utasításnak még létezéséről sem tudott semmit történetünk. E követségnek feladata volt Mária Krisztierna kezét megkérni s a szövetséget megkötni Rudolffal.

A vörösvári levéltárban megvan az 1595. jan. 28-iki prágai szerződés eredeti szövege is, úgy mint azt a két oldalról kiküldött biztosok aláírták és megpecsételték. Rajta van ezenkívül Rudolf császár aláírása is nagy pecsétjével együtt. A szerződés két nagy ívet foglal el. De minthogy e szerződést Bethlen Farkas (III. köt. 519. s. köv. II.) kiadta, közlését mellőzendőnek hittem.

A III-ik számú tizenkét darab különböző, de közérdekű tárgyban s 1597—98-ban kelt levelet foglal magában.

A IV-ik számú az 1597. dec. 23-iki prágai szerződésnek eredeti szövege. Ezt gr. Kemény József a Toldy Ferencz által szerkesztett »Új Magyar Muzeum« című nagy becsű folyóiratban, mely történettudományunkat annyi becses adalékkal gazdagította, az 1855-iki folyam I. kötet 193. s. köv. II. közzé tette. Minthogy azonban ezen példányon nincs meg Rudolf császárnak 1598. jan. 1-ei ratificatiója: — a bevezetés és befejezés — azt szükségesnek tartottam, mint amaz, különben egészen correct közlemény kiegészítését, bemutatni.

Az V. és VI. számú az oppelni s ratibori herczegségeknek Báthory Zsigmondnak birtokába bocsátására vonatkozik.

A VII-ik számú Mátyás menedék levele Bocskay követei számára, a VIII. Erdély rendeinek hitlevele, a IX. Rádul vajda hitlevele, a X. a magyar s ausztriai rendek uniója, a XI. Báthory Gábor hitlevele Rákóczy Zsigmondnak. — Nagy fontosságú államiratok, melyek több hézagosan ismert eseményeket tisztáznak ki.

Az 1610. aug. 15-iki kassai szerződés ismeretes »Erdélyország Történetei Tára« II-ik kötetéből. Hogy e szerződés után még egy pót-egyezkedés következett volna Szinérváralján, az történetünkben merőben ismeretlen tény. A XII-ik számú okmány Báthory Gábor utasítását közli, mely igen sok ismeretlen történelmi érdekléllyel bíró részletet közöl.

A XIII-ik számúval Mágócsy Ferenczné Rákóczy Györgyöt férje temetésére hívja meg.

A XIV. számú vallatás Görgény várának Bocskay Miklóstól lett elfoglaltatása ügyében. A XV—XXIII. számúak

a Rákóczy-házra vonatkozólag, s politikai és mivelődés történeti tekintetben érdekes leveleket foglalnak magokban.

Mint e rövid áttekintés mutatja, jelen közlemény legtöbb darabja államokmányokból áll : szerződések, hitlevelek, utasítások, részben olyanok, melyeknek létezéséről sem tudunk, részben, melyeket elveszetteknek tartottunk, részben, melyeket hiányosan vagy töredékesen ismertünk. Azt hiszem, hogy közzétételökkel a magyar történetnek hasznos szolgálatot tettem.

I.

I. Ferdinánd magyar király utasítása 1552. april 1-jéről Báthory Endrének, az akkor kinevezett erdélyi vajdának.

Ferdinandus divina favente clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex semper Augustus etc.

Ordinatio facta cum fidele nostro Spectabili et Magnifico Andrea de Bathor, Wayvoda nostro Transsylvano, et Siculorum nostrorum Comite.

In primis ut habeat plenam et omnimodam illam auctoritatem, quam priores Wayvodae et Siculorum Comites, de jure aut de approbata consuetudine habuerunt. Debebit idem fideles nostros subditos in suis libertatibus conservare, et eis jura administrare, juxta leges et consuetudines illius Regni nostri, prout super hoc coram nobis juramentum praestitit: neque aliquam contributionem illis imponat.

Concessimus etiam, prout concedimus ei auctoritatem ut Bona titulo defectus seminis, vel alio legitimo jure, ad jus Coronae nostrae Hungariae, seu collationem nostram Regiam devoluta, quae ultra numerum viginti colonorum se non extendunt, fidelibus nostris bene meritis, et praesertim operam strenuam contra hostes navantibus, conferre possit. Bona tamen quae plus quam viginti colonos habent, collationi nostrae reservata esse volumus.

Habebit idem Andreas Bathorÿ pro ordinario salario suo, pro intertentione sua, ac solutione vicegerentium et officialium suorum, nec non stipendio ducentorum equitum, quos continue alere debebit, salarium seu solutionem quindecim millium florenorum, per manus hominum nostrorum, qui ad colligendos et ex nostra informatione dispensandos proventus nostros, in Transsylvania collocabunt. Et de praedicta summa tenebitur idem Wayvoda noster omnia onera officii sui curare et providere.

Debebit idem Wayvoda noster tam cum generali Capitaneo nostro Spectabili et Magnifico Joanne Babtista Castaldo, quam Comite nostro Temesiensi mutuam semper, et bonam habere intelligentiam, ut pro rerum et temporum exigentia mutuo sibi subvenire, et auxiliari sibi semper contra hostes possint, in rebus etiam militaribus, et bellicis utatur consilio Castaldi, ac scitu et voluntate, dum ibi erit.

Religionem autem Catholicam omni studio defendat, Ecclesias Dei, et Personas Ecclesiasticas in suis Juribus, libertatibus et proventibus, juxta veteres patrum institutiones, tam ipse conservet et per alios conservari faciat. Et sectam Lutheranam, quantum a se fieri poterit, extingvat.

Decernimus etiam, ut quascunque copias equitum Hungarorum levis armaturae in Transsylvaniae praesidium et defensionem conduxerimus, aut expedierimus, praedicti Wayvodae nostri imperio subesse debeant; quibus per nos de stipendio providebitur. Exceptis his quos sub capitaneatum ipsius Castaldi mitemus.

Concedimus et hoc, ut circa personam suam centum pedites conductos habeat continue, quibus item sua solutio per nos praestabitur, floreni videlicet duo in singulos milites gregarios, Decurionibus duos florenos cum dimidio, et Capitaneo eorum per tres florenos in mensem. Volumus tamen equites et pedites universos, in bona disciplina militari servari, et ut pecunia sua vivant, stipendio contenti, nec alterius res, aut victum violenter auferant, diversum facient re certius comperta, modis omnibus punire debebit.

Ex quo autem Magister solutionum nostrorum campestrium in diversis locis stipendium militibus numerare debet,

nec possit semper expleto mense eo recurrere, volumus, et expresse mandamus, ut si contingat solutionem praedictorum centum peditum, et equitum, completo mense, non statim fieri, ijdem equites et pedites a servicijs nullo modo discedant, sed persistent etiam usque ad finem sequentis mensis. Nec dubitent se praeteritorum mensium stipendium simul certissime percepturos. Curabit tamen pro sua fide diligenter, ut numerus militum semper et continue plenus, et integer sit, nec in lustratione ulla fraus committatur.

Debebit idem Wayvoda noster a proventibus nostris usurpandis omnino abstinere, et permittere, ut homines nostri ad hoc deputati proventus nostros libere percipiant et administrent, quibus etiam omni ope, consilio, auxilio, et defensione sua adesse debebit. Et si qui proventus nostros interciperent, aut aliquo modo turbarent, tales per omnia remedia severe puniat.

Ex quo autem petit, ut pro residentia conjugis et familiae suae concedatur sibi arx Ujvar in Transsylvania, generosae annuimus ut arcem praedictam cum suis pertinentiis, et proventibus habeat, durante beneplacito nostro, et quousque de alio competenti loco habitationis suae providere poterimus, conservet. Ita tamen ut ubi officio renunciaverit, rursus nobis eam, cum suis pertinentiis, ac rebus et munitionibus in ea inventis, quae conscribi debebunt, sine omni difficultate, et excusatione, vel praetenso aliquo colore, aut occasione, nobis, vel illi cui jusserimus restituat, ad quod ipsum et officiales seu castellanos suos in casu, qui humanitus accidere solet, per literas nobis datas obligatos esse volumus. Et interea Arcem illam cum bona provisione et aedificatione teneat, nec pertinentias arcis desolari patiatur, aut ad aliquas et inordinarias exactiones cogat, sed contentus sit ordinariis proventibus et servicijs, quibus soli arcis necessitati provideat.

Quod si idem Andreas Bathory officium ipsum Wayvodus ultra annum gerere nollet, eum invitum cogere volumus, debebit tamen in hoc casu mentem suam nobis tribus ante mensibus significare, ut de alio officiali constituendo possimus tempestive providere.

Datum in Arce nostra Poseniensi die prima mensis Aprilis, Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Quinquagesimo Secundo.

Ferdinandus m. p.
(P. H.)

Nicolaus Olahus
E. Agriensis m. p.

Eredetije egy ív, 2-rét, Ferdinánd aláírásával s nagy pecsétjével ellátva, egy tiszta ívbe varrva.

II.

Báthory Zsigmond fejdelem titkos utasítása 1594. végéről Bocskay Istvánnak, a Rudolf császárhoz küldött követség fejének.

Capita secretae et finalis instructionis Spectabilis Magnifici Domini Stephani Bocskay ad Imperatoriam Maiestatem.

Első: Mihent oda jut, mindjárt az spanyol doctort hozzá hívassa, minden dolgok felől informáltassa magát velle, és ő kegyelme is, minden dolgot valamint és valamibe itt, az doctor Alfonsus elmeneteli után voltunk, és az ő kegyelme maga instructióját is voltaképen adja eleibe és magyarázza meg neki. Ezeknek utána megértvén ő kegyelme doctor Alfonsustól az ott való állapotot, az spanyol doctor is, plenary informatus levén, az ide való dolgok és az ő kegyelme instructiója felől szolván, és communicatis consilijs egymással, azt cselekedje ő kegyelme az mit jobbnak és hasznosbnak itil az mi dolgainknak véghez vitelére: mivelhogy penig ebben az dologban, nemcsak a mi magunk gondolatjából, hanem ő szentségének is a római pápának kegyelmes és atyai intéséből indittattunk, kívánjuk azt, hogy először meg egyezvén ő kegyelme doctor Alfonsussal, a pápa követéhez mennjen; kinek megadván a mi levelinket, mind azokkal egyetembe, az kiket a római udvarba küldők, csak azt

mondja és tractálja véle ő kegyelme, a mit elvégezett pater Alfonsussal, hogy meg kell mondani : de ezt mind ő kegyelmének s mind doctor Alfonsusnak eszébe kell venni, és azon is kell lenni, hogy végére mehessenek, ha az pápa követe többet vonzon-e császárhoz vagy mi hozzánk, kihez képest tudja ő kegyelme is, mennyiben kelljen csak vele az dolgokról tractálni. Az fejedelmek oratorinak és több főfő uraknak visitálásában megegyezvén pater Alfonsussal, azt cselekedje ő kegyelme, az mit jobbnak itil.

Második : Bemenvén az audientiára ő felségéhez ; salutálván ő felségét mi szónkkal ; bizonyossá teheti ő felségét ő kegyelme, az mi a keresztyénséghez akaratumk felől mind ez előtt minemű lött légyen, most is peniglen minemű igyekezettünk légyen, az egész kereztyénségnek, Augustissimae Domus Austriacae, és az egész magyar nemzetnek szolgálatjára. Ezek így levén, most is ultro, spontanea voluntate, nem gondolván semmi respectusokkal, és nehézségekkel, az keresztyénséghez, az ő felsége augustissima familiájához, az magyar nemzethez szabad akaratumk szerént ragaszkodtunk, semminemű tagadás ez dologban ne legyen, hanem mindeneket nyilván és patetice megmondjon. Ezek után micsoda impedimentomink löttek légyen, kik miatt a kereztyénségnek elvégzett akaratumk szerént nem szolgálhattunk, adja értésére ő kegyelme ő felségének. De azért ez idő alatt az mit mivelhettünk, mind az török adajának be nem küldését, mind az törökkel tractatusinkba megszűnésünket, mind az hajóknak felverését, mind az két oláh fejedelemmel tractatusunkat, hogy velünk egyet értsenek és subjectionk alá adják magokat, megjelentheti ő felségének ; kiknek noha erős hitlevelek nálunk vagyon : mindazonáltal multis exemplis edocti, cum vix aliquid certi de fide illorum mihi promittere possim, militem ad eas partes misi, qui et Principes in officio contineat, et maiora in dies Turcae damna inferat : törököt levágván, várakat megvevén, réveket elfogván, és mindenféle éléseket az törököknek, kik azokból az országokból lehetnének, elvevén, et his similia, és Isten ő szent felsége segítségével, módunk benne levén, az Dunán is által menvén, mennél nagyobb kárt az töröknek inferálhatnak, azt cselekedjék. Noha penig lát-

juk azt, hogy mind az mi, s mind az mi tanácsunkból, és akaratunkból az két oláh fejedelemnek az töröktől való elszakadásáért, mind penig hogy semmi jó módja addig a töröknek az keresztyénség ellen való hadakozásában nem lehet, si tutus et securus his de partibus non fuerit, s minthogy nem csak az ellenség földén, hanem régtől fogva való armis occupata honjában is armis lacessetur, muniálván először minden módon végeit, molem belli in nos convertet. Quod quantum commodi, és minemű könnyebbséget rebus Christianitatis, nobis quantum discriminis adferat, mind ő felsége, mind az egész keresztyénség meggondolhatja. *) De mind ezekkel e nagy okokkal nem gondolván, nem gondolván fáradságunkkal, költséginkkel, nem vérünk hullásával, nem hazánkknak ilyen nagy szerencsébe való hozásával, és usu confirmate szokásunknak megváltozásával, sem a változásnak óránként való periculumival, az keresztyénséghez, az ő felsége Augustissima familiájához, az magyarai nemzethez ragaszkodtunk, és oltalmokba és hitetekbe bízunk, és hittük magunkat. Igérvén erre magunkat, hogy ha az keresztyénségnek, és ő felségének e leszen akaratja, cum debitis formis et modis, annyi, mind pénzbeli, s mind szolgáló rendek segítségével, a kiket ő felsége elegendőknek vél reá magunk személye szerént, ő magát török császárt Konstantinapolba is megkeressük. Ezek így levén, hogy én is országgal együtt érezhessem immár az keresztyénséghez és ő felségéhez való szolgálatomért és ő felsége kegyelmességébe való bizodalomért, az ő felsége kegyelmességét és az magyarai nemzetnek hálaadó voltát, ő felsége infra-scripta capita méltóztassék confirmálni.

Harmadik : Hogy ő felsége mind maga felől assecuráljon, s mind az több keresztyén fejedelmeknél és statusoknál, kik az török ellen való hadakozásban egyet értnek ő felségével, promittálja ő felsége interponere suam autoritatem, hogy minket mind az török ellen való processusokba, és a hadnak incrementomában (kire Isten ő szent felsége segítse mind az egész keresztyénséggel ő felségét) és mind az mi

*) Oldal jegyzet a fejedelem kezével : Ezt voltaképen tractálja.

országunknak és alattunk levő, és hozzánk ragaszkodott országoknak, tartományoknak oltalmára; és minden időbe és mindenféle okokba mind ő felségétől, s mind az confoederatus fejedelmektől, praesentibus et futuris, el nem hagyatunk; sőt mindenféle segítségekkel ahhoz illendőkkel lesznek ő felségek. És ha valamikor ő felségek az törökkel meg akarna békélni, és pacis conditiones inire, mi is azokból az conventiókból ki ne hagyassunk, hanem liceat nobis, ijsdem conditionibus frui, az mennyire lehet etc.; és ha ő felségének itéleti, és az keresztyén fejedelmeké is az leszen, hogy az török ellen való hadba az keresztyénségnek commodum lehet mint bizonyos, kiváltképpen való alkalmas helyeknek megerősítése, úgy török ellen, mind megoltalmazni a megvött helyeket is, mind építésre, s mind oltalomra elegendő és illendő segítséget ad ő felségek, mi is minden erőnk szerént való dolgot valamit mivelhetünk hátra nem hagyunk.

Negyedik: Mivelhogy sok hadakozó népet kell tartanunk az ő felsége és az keresztyénség szolgálatjára, ő felsége tegyen elégségessé reá, kivel az én magamét is conjungálván, elégséges lehessek az ő felsége szolgálatjára, kívánom ő felségétől, hogy ő felsége adjon esztendőnként*), kit Kassán tétessen le ad primum diem instantis anni MDXCV. incipiendo, száz, száz ezer forintot durante bello turcico. Erre igérvén ő felségének magamat, hogy semmi egyébről, hanem az ő felsége, és az keresztyénség szolgálatjára az hadakozó emberre költetik.

Ötödik: Valamikor expedióink az török ellen leszen, vagy akár micsoda ellenséggel, vagy offensivum, vagy defensivum ügyünk leszen, ő felsége abba is assecurájon, hogy első requisitióakra az ő felsége kassai generálisa, akár ki legyen is, minden hozzá tartozóival egyetembe, kiknek tiszt szerént parancsol, személye szerént mellénk jűjenek és az had végeig jelen legyenek, ágyúijival, taraczkival, porral golyóbissal, minden népével, és hadakozó szerszámával, suis sumptibus, és mindenféle ahhoz való eszközökkel; sőt ha az ellenségnek ugyis

*) Oldal jegyzet a fejdelem kezével: az mennyire lehet.

ellene nem állhatnánk, ő felsége derék erejével is megsegítsen bennünket.

Hatodik : Az mit megvehetek vagy szép szómmal, vagy jó tanácsommal, vagy erővel, úgymint : várakat, városokat, falukat, tartományokat, országokat, abból ő felsége minden közit kivegye és azokkal is quorum interest, kivétesse : sőt inkább ő felsége erőt, s módot adjon azoknak mind megvételeire, s mind megtartására. *)

Hetedik : Valakik vagy az én eleim, vagy én alattam valók, az Augustissima Austriaca Domusnak kedvetlenségében estenek volna, ő felsége kegyelmesen condonálja.

Nyolczadik : Ha valami veszedelme és szerencsétlensége (kit Isten eltávoztasson), az ő felsege, és az keresztyénség szolgálatjáért, akármi időben történék az országnak, ő felsége mind én nekem állapotom szerint való helyt, mind azoknak, kik én velem együtt az ő felsége szolgálatjába szenvednek, provideáljon.

Kilenczedik : Hogy ő felsége keresztyén szabad fejedelmnek való illendő és szokott titulust adjon. **)

Tizedik : Hogy ő felsége interponálja az spanyol királynál ő felségénél autoritását pro aureo vellere.

Tizenegyedik : Ő felsége kegyelmes igéreti szerint resolválja magát de affinitate.

Tizenkettődik : Kérvánom, hogy Erdélylyel egyetembe Magyarországbán is valami Báthori István és Báthory Christof vajdaságába birattatott Nagybányával egyetembe, éppen azon állapotban, és administratióban megmaradjanak ; úgy hogy a Principatus absolutus legyen, és sem gyűlésből se törvényekből, se appellatiókból, se egyéb rendtartásból ő felségétől ne függjen, se most se ezután, hanem ez a birodalom magától való absolutus Principatus legyen, és én tőlem libere administráltassék ; úgy hogy suam Majestatem, eatenus országgal együtt pro superiore agnoscáljam, az mint egyéb szabad keresztyén fejedelmek. De armis conquisitis regnis et

*) Oldal jegyzet Báthory kezével : nullo modo aliter.

**) Oldal jegyzet Báthory kezével : ad ultimum császártól Illustrissimus, az több fejedelmektől Serenissimus.

terris et his similibus ius armorum praevalebit. etiam in ijs az kiket vagy szép szónkkal vagy tanácsunkkal, avagy egyéb féle módokkal mellénk hajtunk, vagy az kik szabad akarátjok szerént is, akár kik legyenek, vagy hitekkal kötelezik magokat vagy egyébféle módon subditusok lesznek.

Tizenharmadik : Hogy minden ős jószágom, az ki Magyarországba vagyon, úgymint : Kővár, Huszt, Bánya, Tasnád, particulari privilegio legyenek, nem csak confirmáltatva ő felségétől, de liberi officij titulo ornáltatván, sint absoluta ab omnibus gravaminibus omni tempore, et omni subiectione. *)

Tizennegyedik : Mindenféle jószágok és tartományokat, akár micsoda féleket, nostra virtute et industria, quovis modo occupáljuk : illendő titulust adjon ő felsége hozzám. Az mint én mindenkor tiszta szívvel és jó akarattal, mind Isten előtt, s mind az egész keresztyénség előtt, az ő felsége Augustissima familiájának kegyelmes gondviselésében, és az egész imperiumnak tutelájában adtam magamat : kívánom ő felségétől, engedje meg az imperialis aquilát, kibe viselhessem az én magam czimerét, ahun commode az czimerbe beférhet.

Tizenötödik : Oda érkezvén ő kegyelme, és jól meglátván az dolgok mint vannak, mivelhogy itt oly bizonyos instructiót nem adhatunk, kinél jobbat ott a helybe levén ő kegyelme, nem vehet magának, ő kegyelme minden úton ezen legyen, mint az mi dolgunkat jobban stabilizálhassa és ha (kit Isten ő szent felsége eltávozta sson) az keresztyénség ügye a törökkel nem úgy menne elő, az mint a keresztyénség kívánja ; akkor nagyobbat is ezeknél bátrabban és jobb módal kívánhatna.

Tizenhatodik : Pro contra dote legyen Fogaras, ha az nem volna elég, Enyed és Monora tartományával. **)

*) *Oldal jegyzet Báthory kezével* : Az levele keljen ki az transactio előtt egynehány nappal, ha lehet excludáltassék az clausula salvo jure lieno.

**) *Oldal jegyzet a fejdelem kezével* : Tokaji tize(d) ; valamint alább Vaincz, Gyógy, Maros-Ujvár.

Tizenhetedik : Az pápa pénze hóról órára meghozása felől és kézhez vétele felől hagyjon jó módot ő kegyelme.

Tizennyolczadik : Ha az matrimonium végbe megyen, azon legyen, hogy ez farsangba elhozza, ha lehet az én birodalmamig az ő magok költségén.

Tizenkilencedik : Az mi ahoz való, mindent ott megszerezzen, ott megtudakozván.

Huszadik : Ha jószágot kell nevezni ifjú királynak, Ducatum Opuliae et Rathiboriae volt in Silesia nevezve. *)

Huszonegyedik : Az titulus legyen : Serenissimus Transsylvaniae et partium Regni Hungariae et utriusque Daciae.

Huszonkettődik : Az mikor az donatiókat, avagy privilegiumokat in literis ratificatorijs nominálják, ne legyen rite et legitime, sed absolute, azaz akár mint keltek legyenek az donatiók és az privilegiumok.

Huszonharmadik : Ha az száz ezer forintot difficultálják, abban cedálhat, csak hogy a segítség modo praescripto meglegyen.

Huszonnegyedik : Ha az Gregoriana Maximiliánát nem adnák ; ha az nagyobbik nem nekünk való leszen, szóljon az florencziai herczeg leánya felől ő kegyelme.

Huszonötödik : Az kötelesség egymás között legyen per modum fraternae confoederationis **) inter condescendentes ab utraque parte megmaradjon.

Huszonhatodik : Ha ő felsége hittel ratificálja, Status etiam et Ordines, ő felsége alatt valók. Innét is azonképpen promittálhatni.

***) Ezeken kívül is ha valami több conditiók is kellenének (sic) az ő kegyelme itiletire hattuk.

Pater Alfonsusnak az ruhát béllésével együtt csináltassa meg ő kegyelme és az ő maga szekerén is hozza meg.

Valamiről pater Alfonsus minket megtalált és ő ke-

*) *Oldal jegyzet a fejdelem által* : Pardonize.

**) *Oldal jegyzet a fejdelem által* : nem subiectio gyanánt.

***) Ettől kezdve Báthory Zsigmond saját kezű írása.

gyelmétül kérdezkedik az mi resolútiókn felől, megértvén ű kegyelme tőle, mindenben satisfactiót adjon ű kegyelme.

Az successiót megkérje ad masculinum sexum in omnibus, si masculi non fuerint, saltem ut filiae, ut quae etiam cognatione contingant Augustissimam familiam Austriacam, elocentur cum sua dote.

Énnekem ő kegyelme hozzon száz sing buratot, szederjest, és zöldet saladiát is; confectiókat is, bisalmát, barackot is jó félét; ostrigát. Az Kendi Ferencz nyakbanvetőjét mind szígyostól (*szíjastól*) küldje ki, mindjárt megadván az árrát. Pater Alfonsusnak az ruhát adja meg, az szolgálait vigye ki. Az Geszti uram dolgát proponálja. Prosperót, Szinvaít vigye fel.

Sigismundus Bathori m. p.

(P. H.)

Kívül Bocskay írása: Privata instructio, csak magamnak való.

Eredeti öt fehér selyemmel összevarrott iven, ívrét, melyből a két utolsó s az első levél tiszta, — a fejedelem több rendbeli saját kezű jegyzeteivel és keze aláírásával, valamint családi pecsétjével megerősítve.

III.

Lorántfy Mihály hivatalos levelezéséből 1597—98.

a)

Vitézljő uram, szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint bizodalmas uramnak.

Kivánok az úristentől kegyelmednek jó egészséget és minden kívánta jókat megadatni. Tudom, hogy hallotta volt kegyelmed generalis uramnak betegségét, kiből immár lassan naponként gyógyúl; és oka ez volt mind ez ideig is, hogy Ludfy aga felől, az mint kegyelmeddel végeztem, nem emlékezhettem, hanem csak im ez napokban ű maga generalis uram szóla felőle, és kérdezé tőlem, miben legyen; megjelentém Szalkai uram és az kegyelmed jó akarattját is kit kegyelmedtül nagy neven vött. Ez napokban érette is küld és

elhozhatja, az végezés szerént pedig visszaküldi azt az jancsárt, kit ajándékban hoztanak kegyelmednek, és a mellett avagy 50 avagy 60 forintot is küldi. Azért kegyelmed az rabot tartsa veszteségben, és úgy, mint generalis uram számára, mert senkinek nem akarja engedni. Akarám ezt kegyelmednek értésére adnom. Éltesse az úristen kegyelmedet sok esztendeiglen nagy jó egészségben. Kassán, 16. Octobris Anno 1597.

Generosae Dominationis Vestrae

Servitor paratissimus

Lucas Kys m. p.

b)

Generose ac Egregie domine, amice nobis observande salutem et servitij nostri prmnu (promptitudinem) etc.

Az mint kegyelmeddel az kassai porkoláb Kis Lukács az elmúlt napokban végezett Ónodban Ludfy aga felől, azt mind mostan és ezelőtt is egynehányszor megértöttük, és hogy az ottvaló tisztartó is Zalkai György, Rákóczy uram részét és jussát eben nekünk engedte, kegyelmedtül jó neven vettük és nagyobbakban is megigyekezünk barátságosan szolgálni. Kegyelmednek azért azt a rabot, kit ajándékban hoztanak az ónodi vitézek mi nekünk együtt kegyelmeddel, im visszaküldtük, és az mellett hatvan forintot is küldtünk pro bibale az vitézeknek ; kegyelmed is eképen Ludfy agát adja porkoláb uram kezében mindjárast, ki mi nekünk fogyatkozás nélkül hozton hozza, megis hattuk nekije. Ebben kegyelmed egyébbe se cselekedjék, ha atyafiúságunkat és barátságunkat akarja venni. Szóval is izentünk kegyelmednek és kérjük kegyelmedet, higgye meg porkoláb uramnak szavát. — Do(minationem) Vestram Generosam feliciter valere optan(tes). Cassoviae die 26. Novembris, Anno 1597.

Liber Baro

â Teuffepach m. p.

Kívül : Generoso ac egregio domino Michaeli Lorantffy, Sacr(ae) Caes(ariae) Regieque Majestatis Capitaneo Onodiensi etc. Domino et amico nobis observando.

Zendero (Szendrő) vel in Onod.

Külczim : Generoso Domino Michaeli Lorántffy Sacrae Caesarae Regiaeque Majestatis Capitaneo Onodiensi etc. Domino mihi obseruandissimo.

Hátára jegyezve Lorántfi Mihály kezével : Nem tudván jó Lukács uram, hogy az Rákóczy uram nem köldte jószágban termött horokért és szalonnákért, kegyelmedet. mindent cselekszik ajándékkal ; de rosz eb volt, az ki maga konczát másnak engedte.

e)

Egregie Domine Amico Nobis observandissime. Satutem et nostri commendationem.

Accepimus literas Spectabilis et Magnifici Domini Christophori liberi Baronis à Teüffenpach etc. Generalis Capitanei, quibus serio requirit, ut captivum suum Ludfy Agam (dequo quid Dominatio Vestra cum Egregio Domino Luca Kys Majestatis Caesareae Castellano Cassoviensi concluderit, et quibus rationibus ipsum captivum Domino Generali se daturum obtulerit, luculenter praecepimus) intra decisionem juridicae revisionis ad manus nostras in sequestrum nempe recipiamus. Quam postulationem Domini Generalis cum idoneam esse sciamus., Dominationem Vestram autem praeterphas et licitum ipsum Dominum Generalem inconstantia sua non solum offendisse, sed et ad ultionem irrogandam provocasse animadvertamus, quod nobis longe molestum accidit, non possumus Dominationi Vestrae non succensere. Committimus itaque Dominationi Vestrae et serio requirimus, ut acceptis praesentibus ipsum Ludfy Agam statim et sine quavis tergiversatione ad manus nostras uti sequestras transmittere, sin minus ipsam et Dominatio Vestra ad 20. diem currentis mensis Decembris in judicio bellico comparere, iudicium et jus non solum de ipso captivo sed et de ijs, quae nomine Domini Generalis adversus Dominationem Vestram proponentur, accepturus ac rationem quoque redditurus, debeat. Nec secus sub gravi animadversione factururus. De cetero eandem feliciter valere cupientes. Datum in Thokay 11. die Decembris 1597.

Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis praesidii Thokayensis Supremus Capitaneus et officii Generalis Capitaneatus superioris Hungariae Administrator :

E. Haidenreich m. p.

Külczim : Egregio Domino Michaeli Lorantffy Sacrae Caes. Regiaeque Maiestatis Equitum Onodiensium Capitaneus etc. Amico nobis observando.

Kivül Lorántfi kezével : Redditae mihi 13. Decembris.
Más kézzel : Praesentatae 12. die Decembris.

d)

Egregie Domine Amice nobis observande. Salutem et nostri commendationem.

Quamvis nuper Egregiam Dominationem Vestram hic Thokay existentem oretenus admonuerimus, ut ad 14. Januarii personaliter compareat, captivumque Thurcam Ludfy Agam in sequestrum adducat, nihilominus praemittere nolimus, quin literis quoque nostris eandem exhortaremur, eidem nomine Majestatis Suae committentes et mandantes, ut acceptis praesentibus ad praescriptum 14. die Januarij et ipsamet Dominatio Vestra personaliter compareat, et praescriptum captivum Thurcam Ludfi Agam in sequestrum adducat, Nos alioquin ex officio procedemus. Nec sucus facturos. In reliquo eandem feliciter valere cupientes. Datum in arce Thokaj, 4. die Januarij 1598.

Sacrae Caes. et Regiae Majestatis praesidii Thokayensis Supremus Capitaneus ac officij Generalis Capitaneatus superioris Hungariae Administrator :

E. Heidrich m. p.

Külczim : Generoso ac Egregio Domino Michaeli Lorantffy Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis Equitum Onodiensium Capitaneus etc. Domino amico nobis observandissimo.

e)

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint bizodalmas urammak. Istentől kívánok ez új esztendőbe minden kívánta jókot megadatni.

Megadák az kegyelmed levelét, kiből megértettem az kegyelmed kívánságát, látja isten, hogy örömet szolgálnék kegyelmednek ebben az dologba, ha módja volna. Mihelyen megjöttem Onodból, azonnal az király emberével hit alatt juxta consvetudinem regni beadtuk az káptalannak az attestatiokat; páriáját sem tartottam magamnak; de ha tudtam volna az kegyelmed szándékját és hogy szükséges legyen kegyelmednek, avagy csak Onodban jelentett volna kegyelmed valamit, örömet szolgáltam volna kegyelmednek mindenekben az mi az én tisztességemhez fért volna. Most immár egyébképen az káptalan ki nem adhatja hanem ha requisitoriomot hozattat kegyelmed Ecsedből; én is azt mondom, hogy jó tudni kegyelmednek, hogy minemő fegyverrel és eszközökkel él az adversa pars kegyelmed ellen és hogy ha szükség volna kegyelmednek is e contra attestatiókat szedetni. De ezen attestatiókból megértheti kegyelmed, ha szükséges leszen-e avagy nem; mert mind ezekbe sem látok én oly bizonságot, ki kegyelmednek árthasson. Azt is értem, hogy kegyelmed compositioba akar indulni Kis Lukácssal, minthogy kegyelmedet fenyegetnék ez jövendő generalissal; sed fiat justitia pereat mundus. Új hírt nem irhatok kegyelmednek. Az erdélyi vajdának küldött a pápa egy cardinál süeget, immár ki tudja, magának-e, vagy az pápa követének, hogy az fejedelem fejébe tegye. Azt is bizonynyal beszélük, hogy ő maga is ki fog jünni az vajda. Isten tartsa meg kegyelmedet. Datum Cassoviae, 24. Januarii Anno 1598.

Generosae D. Vestrae

servitor addictissimus

Ladislaus Habardy Canonicus

Agrensis et Archidiac. Ujváriensis m. p.

Külczim : Generoso ac Egregio Domino Michaeli Lorántffy Sacr. Caes. Majestatis in praesidio Onod Capitaneo etc. Domino mihi plurimum observando.

f)

Egregie Domine Amice nobis observandissime. Salutem et nostri commendationem.

Constat nobis iniuria, quae Spectabili et Magnifico

Domino Christophoro libero Baroni a Teüffenpach etc. harum superiorum partium Generali Capitaneo ratione detentionis captivi Turcae sui Ludfi Agae per Dominationem Vestram fit; de quo captivo idem Dominus Generalis et antea aliquot literis suis nos requisivit, et nunc iterum requirit, ut ipsum per omnia media, et si secus non, jure quoque a Dominatione Vestra repetamus. Quamvis autem Dominationem Vestram jam antea literis nostris admonuerimus, nunc tamen praecise, autoritate nostra nomine Sacrae Majestatis Caes. requirimus, committimusque et mandamus, ut ad 26. diem currentis Mensis Februarii non solum Dominatio Vestraet personaliter uti peremptorie ad instanciam praefati Domini Generalis Teüffenpachii citatus hic in Arce Thokajj in sede bellica Suae Majestatis comparere, sed et praescriptum Turcam Ludfi Agam secum adducere Dominatio Vestra debeat et teneatur. Nec secus ullatenus facturus. Nos alioquin in iis, quae juris erunt. ad partis alterius instantiam progressuri sumus. In reliquo feliciter valeat. Datum ex Arce Thokajj 4. die Februarii. Anno Domini 1598.

Sacrae Caes. et Regiae Maiestatis praesidii Thokayensis supremus Capitaneus ac officij Generalis Capitaneatus superioris Hungariae Administrator etc.

C. Haidentreich m. p.

Külczim : Egregio domino Michaeli Lorantffij Sacr. Caes. et Reg. Majestatis presidij Onodiensis Capitaneo etc. Domino et Amico nobis observando. Onod.

Hátára jegyezve : Redditae 12. die Februarij.

g)

Generose ax Egregie domine et amice mihi observandissime. Saluten et servitorum meorum stb.

Hogy kegyelmednek későn levelére választ tettem, kegyelmed megbocsásson; oka nem egyéb, hanem hogy doctor Pecz uram itt vala és ű vele való tractálás miá nem lehetett. Az mi az kegyelmetek és annak az helynek állapotját illeti, eléggé tanácskozzanak felőle, mint lehetne kegyelmeteknek az ott való megmaradásban jobb módja. Doctor Pecz uram ő fölségét informálni fogja felőle. Az mi penig az darabant

dolgát illeti, ű nagyságok eléggé tractálák az ðolgot; azt találták rajta, hogy a végházakban méltó jó rendtartásnak és felelemnek lenni, hogy egyebek is tanulhassanak és példát vehessenek róla, kegyelmed az törvény szerént az executiót tétesse. Ludfi aga felöl való kegyelmed törvényét az kegyelmed kívánsága szerint generalis uram Teüffenbach uram eljövételére halasztotta, de ily conditióval, hogy kegyelmed ezzel semmi mentséget magának ne vehessen és az törvény is in suo vigore megmaradhasson. Quod superest Dominationem Vestram generosam felicissime valero cupio. Datum in arcé Thokaj, 20 die Martii 1598.

Generosae et Egregiae Dom. Vestrae

Amicus et Servitor paratissimus

Mor. Perlaki m. p.

Külczim : Generoso et egregio Domino Michaeli Lorántffij, Sacrae Caesarae Regiaequae Majestatis Praesidii Onodiensis Capitaneo etc. Domino et amico suo observandissimo. Onod.

h)

Generose ax Magnifice domine et Amice observandissime. Post salutem et servitorum meorum commendationem: Istentül kegyelmednek jó egészséges hosszú életet stb. kívánok megadatni. Ezért kellett kegyelmedet levelem által megtalálnom, mivel egy szolgám Aradi János nevő Diós-Győrben lakó ő felségénél létembe elszökött Diós-Győrből és Ónodban ment, az ő felsége ónodi kapitánya Loránt(f) Mihály helyt adott neki és az ő felsége szolgálai közé iratta be. Mely Aradi Jánost új esztendőre fogadtam meg, kinek fizetést is adattam ez újabban kezdett esztendéjére, mivel úgy volt végezésem, hogy ha Diós-Győrben nem szeretné lakását, tehát az itt fenn való szolgáim közé jüjjön fel lakni. Annak nem sok ideje, hogy onnét felül megjutattam ő felségétül, ennekelőtte alkalmatosságom nem volt benne, hogy kegyelmedet írásom vagy emberem által megtanálhattam volna. Miérthogy penig mostan kegyelmed az generalisság tisztinek administratora és gondjaviselője, kérem kegyelmedet, parancsolja meg kegyelmed az ő felsége ónodi kapitányának, hogy

azt az Aradi Jánost tartóztassa meg és kegyelmed hagyjon egy bizonyos napot az törvényének ugyan ott Tokajban köz- helyen és tétessen kegyelmed törvényt felőle énnemem. Mégis kérem kegyelmedet, hogy parancsoljon mindjára az önödi kapitányak, hogy megfogja, mert fog elszökni (*sic*). Nam ő felségének végezése vagy on országával, hogy azféle szökött szolga meg ne tartóztassék senkitül. Szóval is izentem kegyelmednek Őze Demeter szolgámtul, kinek szavát higye meg kegyelmed. Caeterum D. V. M. stb. valere exopto. Datum ex Curia nostra Homonnensi, 21. die Aprilis Anno 1598.

Gen. et Magn. Dom. Vestrae

Servitor et Amicus
Stephanus Drugeth
de Homonna n. p.

Külczim : Gen. ac Magn. Domino Eliae Haidenreich Capitaneo Arcis Tokaj ac Administratori Generalis Capitaneatus in partibus superioribus Regni Hungariae stb.

i)

Egregie Domine Amice nobis observandissime. Salutem et nostri commendationem.

Quoniam certae quaedam causae sedem bellicam Majestatis Suae concernentes 14. die proximi Mensis Maji, hic in Arce Thokaj per certos ac praecipuos jurisperitos viros revidebuntur, inter quas differentia quoque illa, quae inter Spectabilem et Magnificum Dominum Christophorum liberum Baronem à Teuffenpach etc. ac Dominationem Vestram Egregiam ratione cujusdam Turcae captivi nomine Ludfi Aga controversatur, eo ipso termino pro elicienda proprietatis veritate necessario discuti debet; eam ob rem Dominationem Vestram Egregiam nomine praefatae Majestatis Caesariae adhortemur, committimusque et mandamus, quatenus ad praescriptum diem et locum ad instanciam nempe memorati Domini à Teuffenpach Dominatio Vestra Egregia comparere, captivumque praescriptum secum in iudicium adducere debeat, jus et justitiam recepturus. Nec secus facturus. In reliquo ean-

dem feliciter valere cupientes. Datum in Arce Thokajj, 25. die Aprilis. Anno Domini 1598.

Sacrae Caesareae et Regiae Majestatis praesidij Thokajjensis supremus Capitaneus ac officii Generalis Capitaneatus superioris Hungariae Administrator

E. Haidenreich m. p.

Külczim : Generoso et Egregio Domino Michaeli Lorantffij. Sacr. Caes. et Regiae Majestatis Praesidij Onodien-
sis Capitaneo etc. Domino et Amico observandissimo. —
Onod vel Zendőreó.

Hátára jegyezve : Redditae 4. die Maij.

k)

Rabságombul való szabadulásomnak után szolgálato-
mot írom kegyelmeteknek, mint jóakaró uramnak. Az jó
Istentől kívánok sok jó szerencsét, jó egészséget minden hoz-
zátok tartozókkal. Továbbá jó akaró uram, az mit énnekem
kegyelmed előmbé adá, hogy én Tokajba mennék, semmiké-
pen az ember el nem ereszte, csak Homonnai uramhoz is sem
kezességen, sem ő maga el nem jöve; azért kérem ugyan az
Istenért kegyelmedet, ne hagyjon, cselekedjék minden irgal-
masságot velem. Az mi az kegyelmed rabja Ludfi aga dolgát
illeti, értettem az minemű törvénye leszen kegyelmednek
felőle; azért az mint kegyelmed parancsolta vala, hogy magam
is oda mennék Tokajba, de bizony semmiképen el nem bocsát
az ember, örömet elmennék; azért kérje az urakat, hogy ne
támadjanak reám érette, hadd szabaduljak az rab által,
hiszem az Isten adott ő nagyságoknak, mind generalis uram-
nak s mind az több vitézeknek. Kegyelmed szóval is szóljon
mellettem, ez levelem mellett is. Ezek után Isten éltesse
kegyelmedet. Datum ex Arce Dyos Geór. Ma, kedden, 1598.

Kegyelmed

szegény rabszögája

Cserepi András m. p.

Külczim : Adassék az én jóakaró uramnak Lorantffij
Myhálynak ez levél, nekem mindenkoron (*t. i. jóakaró uram-
nak*) mostan Szendreóbe híven kezébe.

l)

Egregie Domine nobis observandissime.

Salutem stb.

Mit írjon nekünk Homonnai István uram ő nagysága Aradi János felől, kegyelmed ez jelenvaló ő nagysága leveléből bévebben megértheti. Minthogy penig ő nagysága méltó dolgot kíván, úgy kellették kegyelmedet ez levelünk által megtalálnunk, urunk ő felsége nevével tisztünk szerént hagyván és parancsolván, hogy ez level(et) látván, Aradi Jánosnak törvéynapig minden marháját tartóztassa meg, ü magát penig személye szerint ezten (*sic*) ez napra, úgymint ad 14. diem Maji itt Tokajba, Homonnai uram ü nagysága instantiájára elő állassa, láttassék meg törvény szerint a dolog, a melylyel ü nagysága kárhóztatja. És ebben kegyelmed egyebet ne cselekedjék. In reliquo. stb. Datum in Arce Tokaj 6. die Maji. Anno Domini 1598.

Sacr. Caes. et Regiae Majestatis praesidii Tokajensis
Supremus Capitaneus ac officii Generalis Capitaneatus
Superioris Hungariae Administrator :

E. Haidenreich m. p.

Kivül : Eo absente vicecapitanei asseriant et jussa exequantur.

Külczim : Egregio Domino Michaeli Lorántffy stb.
Onod. cito stb. citissimo.

m)

Generose ac Egregie Domine, Amice nobis abservandissime. Salutem stb.

Győrfi János és Kaszás Bálint uramék tegnap írtanak vala egy levelet az egri városnak és csordáinak állapotja felől, annak fölötte az hevesi szentegyháznak építése és gyalogok felől is és szintén hogy választ akarunk vala nekik levelekre tenni, úgy érkezék az kegyelmed levele. Az mi az gyalogok dolgát illeti, nekünk gondunk vagyon reá, mennél hamarébb lehet, oda küldjük. Az több dolgokról az mikor kegyelmed ez jövő törvényekre ide jő, kegyelmeddel beszélge-

tünk felőle és az mi legjobb, azt cselekedjük. Ez napokban irtunk vala Győrfi uramnak Aradi János felől; kegyelmednek ő felsége nevével hagyjuk és parancsoljuk, hogy ez jövő terminusra az megnevezett Aradi Jánost idehozza kegyelmed; mert Homonnai uramnak törvényt ígértünk felőle. Isten tartsa meg kegyelmedet. stb. Datum in Arce Tokaj 10. die Maji 1598.

Gen. ac Egr. Dom. Vestrae Amicus

Elias Haidenreich m. p.

P. S. Petunt nobis ignosci quamvis subscribere licuit ab adversam valetudinem.

Külczim : Generoso ac Egregio Dno Michaeli Lorántffy stb.

IV.

A Rudolf császár és Báthory Zsigmond közt 1597. december 23-án kötött s 1598. január 1-én ratificált szerződés.

Rudolphus secundus Divina favente clementia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carnioliae etc. Marchio Moraviae etc. Dux Lucemburgiae ac superioris et inferioris Silesiae, Wiertembergae et Teckae, Princeps Sueviae, Comes Habsburgi, Tirolis Ferretis Kyburgi et Goritiae, Landtgravius Alsatiae, Marchio Sacri Romani Imperij Burgoviae ac superioris et inferioris Lusatiae, Dominus Marchiae, Sclavoniae, Portus Naois et Saliarum Recognoscimus ac notum facimus tenore praesentium universis. Quod cum Illustrissimus Sigismundus Bathoreus de Somlio, Transylvaniae Princeps, Siculorum Comes etc. Affinis et Princeps noster charissimus, multis ac varijs ijsque gravissimis rationibus tum publicis tum privatis motus, provinciam suam Transilvaniam, et quae intra et extra eam

habet patrimonialia bona, una cum omnibus eodem quocunque modo pertinentibus nobis cedere et in nos transferre, nostraeque potestati in solidum subdere ac tradere certis pactis mutuis statuerit, ac de eorum pactorum formula, ut ea confirmanda sint inter nos et Dilectionem ipsius convenerit: quae est talis.

P A C T A

et Conventiones . . . stb. (L. Új Magyar Muzem 1855. I. k. 193. s köv. ll.) Actum Pragae die 23. Decembris Anno 1597.

Nos igitur tum Regnorum nostrorum haereditariorum ac ditionum, tum Transilvaniae coniunctissimae nostris provinciae securitati maxime hoc Turcico bello, quod cum Sultono Mehemete gerimus, quoad eius fieri possit consulere ac Principi affini nostro satisfacere cupientes, supra commemorata pacta, iuxta eandem formulam in omnibus articulis, conditionibus, clausulis, punctis ac verbis rata et grata habentes approbamus, ratificamus ac confirmamus, quemadmodum auctoritate nostra Caesarea ac regia, pro nobis et successoribus nostris tenore praesentium, approbamus, ratificamus et confirmamus. Promittentes verbo nostro Caesareo ac Regio, bonaque fide nos eiusmodi pacta et eorum confirmationem omniaque et singula in ijs contenta et expressa, nostra ex parte inviolabiliter observaturos et adimpleturos esse, dolo et fraude semotis. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum et sigilli nostri appensione munitarum. Datum in arce nostra Regia Pragae die trigesima prima Mensis Januarij Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo-Octavo, Regnorum nostrorum Romani Vigesima tertio, Hungarici Vigesimo Sexto et Bohemici itidem Vigesimo Tertio.

Rudolphus m. p. Ad madatum suae Caesareae
Maiestatis proprium.

Jo. Baruitius m. p.

Eredeti, Rudolf császár saját kezű aláírásával, melyről a pecsét leesett.

V.

*Rudolf császár az oppelni s ratibori hercegségeket
Báthory Zsigmondnak adományozza. Prága 1598.
január 1-én.*

Rudolphus Secundus divina favente clementia, electus Romanorum Imperator, semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Stiriae, Carintiae, Carnioliae et Wirtembergae etc. Comes Tirolis etc. Recognoscimus ac notum facimus tenore praesentium universis. Quod cum inter nos et illustrissimum Sigismundum Bathorem de Somlio, Transylvaniae Principem, Siculorum Comitem, et quarundam Hungariae partium Dominum, affinem et Principem nostrum charissimum, certis condicionibus et pactis convenerit ut Provinciam suam Transylvaniam ac patrimonialia, quae intra et extra eandem habet bona, cum omnibus dependentibus, annexis aut eodem pertinentibus nobis cedere et nostram in potestatem transferre debeat, inter eas autem condiciones et pacta sit, ut Dilectioni ipsius pro eiusmodi cessione ac translatione vtrumque Ducatum Oppoliae et Ratisborij ita concedamus ac tradamus, ut quoad ipse Princeps vixerit, utriusque Dux ac Dominus hoc pacto et hoc moderamine sit et vocetur, iisque eo prorsus modo, et illa ratione vtatur et fruatur, qua nos in praesenti vtimur ac fruimur. Salvis tamen ijs omnibus, quae latius in condicionibus illis et pactis exprimuntur, quae hic pro insertis haberi volumus. Cumque iam tempus sit, ut talis concessio ac traditio facienda, et illae condiciones et pacta, cum in alijs, tum hac in parte adimplenda sint: Nos itaque auctoritate nostra ac potestate, quam tanquam Bohemiae Rex obtinemus, dictum utrumque Ducatum Oppoliae et Ratiborij, supranominato Illustrissimo Principi Transylvaniae, Affini nostro, tenore praesentium concedimus ac tradimus, ut quoad ipse Princeps vixerit, utriusque Dux

ac Dominus hoc pacto, et hoc moderamine sit, et vocetur, ijsque eo prorsus modo, et illa ratione vtatur ac fruatur, qua nos tanquam Dux vtriusque Ducatus ad praesens utimur fruimur, salvis quoque et illaesis Ordinum et Statuum in dictis Ducatibus existentium privilegijs, statutis, immunitatibus ac iuribus provincialibus, omnibus et quibuscunque et vt superiores nos ipse Princeps agnoscat, et quod inde juxta Provinciae constitutiones quomodolibet ordinarie vel extraordinarie solui consuevit, illud nos minus et ipse soluat; post ipsius autem obitum, uterque Ducatus ad nos successoresque nostros redeat, recidat ac devolvatur. Et ut plenum haec concessio ac traditio effectum consequatur, ut Princeps ipse ab utriusque illius Ducatus Ordinibus ac subditis pacifice acceptetur, id bona fide proximo. qui brevi habendus est, Ditionum illarum conventu nos procuraturos et effecturos, certosque qui Principem ipsum venientem excipiant, et in utrumque Ducatum supradictum introducant, atque in utriusque possessionem immittant, Commissarios constituturos ac nominaturos verbo nostro Caesareo ac Regio promittimus omni dolo et fraude semotis. Harum testimonio literarum, manu nostra subscriptarum ac sigilli nostri Caesarei appensione munitarum. — Datum in Arce nostra Regia Pragae die trigesima prima Mensis Januarij Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo Octavo. Regnorum nostrorum Romani vigesimotertio Hungarici Vicesimo Sexto, et Bohemici itidem Vicesimo Tertio.

Rudolphus m. p.

Ad Mandatum Sa. Caesareae
Maiestatis proprium.
Jo. Barvitijs m. ppria.

Eredeti nagy ívalakú kemény pergamenre írva, Rudolf császár és Barvitijs saját kezű aláírásával, melyről azonban a függő pecsét hiányzik.

VI.

Rudolf császár az oppelni s ratibori hercegségeket véglegesen Báthory Zsigmond birtokába bocsátja. 1598. június 3.

Rudolphus Secundus Dei gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae Croatiae et Sclauoniae Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Marchio Moraviae Lucemburgensis et Silesiae Dux Lusatiaeque Marchio etc. Recognoscimus tenore praesentium uniuersis. Quod cum inter nos et Illustrissimum Sigismundum Bathorem de Somlio Transylvaniae Principem, Siculorum Comitem et quarundam Hungariae partium Dominum, Affinem et Principem nostrum charissimum, certis conditionibus et pactis convenerit, ut provinciam suam Transylvaniam ac patrimonialia quae intra et extra habet bona, cum omnibus dependentibus annexis, aut eidem pertinentibus, nobis cedere, et nostram in potestatem transferre debeat. Inter eas autem condiciones illud etiam pactum sit, ut Dilectioni ipsius pro eiusmodi cessione ac resignatione seu translatione, utrumque Oppoliae et Ratiborij in Provincia nostra Sylesia, situm ita concedamus ac tradamus, ut quoad ipse Princeps vixerit, utriusque Dux ac Dominus hoc pacto et moderamine sit et vocetur, ijsque eo prorsus modo ac illa ratione utatur et fruatur, qua nos in praesenti tanquam Dux utriusque Ducatus utimur; salvis tamen iis omnibus quae latius in conditionibus illis et infra in Diplomate hoc nostro Caesareo ac Regio exprimentur. Cum autem jam tempus sit, ut talis concessio ac traditio facienda, et illae condiciones et pacta cum in aliis tum hac etiam in parte adimplendae sint. Nos itaque auctoritate Nostra ac potestate, quam tanquam Bohemiae Rex et Supremus Dux Sylesiae obtinemus, dictum utrumque Ducatum Oppoliensem et Ratiboriensem de communi consensu Ordinum atque Statuum Inelyti nostri Regni Bohemiae in proxime praeteri-

tis et celebratis Comitibus publicis ad nostram clementissimam requisitionem, dati praebiti tabulisque Regni, majoris securitatis causa more solito et recepto inscripti, supranominato Illustrissimo Principi Affini nostro tenore praesentium concedimus ac tradimus, ut quoad ipse vixerit utriusque Dux ac Dominus hoc pacto et hoc moderamine sit et uocetur, iisque eo prorsus modo et illa ratione utatur ac fruatur, qua nos tanquam Dux utriusque Ducatus ad praesens utimur, fruimur: salvis quoque et illaesis Ordinibus et Statuum in dictis Ducatibus existentium privilegiis, statutis, immunitatibus ac juribus provincialibus, omnibus et quibuscunque et ut superiores nos ipse Princeps agnoscat et quod inde juxta Provinciae constitutiones quomodolibet ordinarie vel extraordinarie solvi consuevit, illud non minus et ipse soluat, post ipsius autem obitum uterque Ducatus ad nos successoresque nostros Reges et Regnum Bohemiae recidat ac devolvatur. Et ut plenum haec concessio ac traditio effectum consequatur, utque Princeps ipse ab utriusque illius Ducatus Ordinibus ac subditis pacifice acceptetur, dedimus in mandatis Commissariis nostris ad hunc actum specialiter a nobis deputatis, ut in proximo conventu Oppolij ad diem decimum sextum instantis Mensis Junii Ordinibus et Incolis utriusque Ducatus indicti, nostro nomine atque expressa voluntate nostra, venientem Principem, et in finibus honorifice exceptum, in utrumque Ducatum introducant atque in utriusque Possessionem immittant. Mandamus ergo ac praecipimus omnibus subditis nostris, cujuscunque ij Ordinis, status, gradus ac eminentiae in Regno nostro Bohemiae, Marchionatu Moraviae, superiori et inferiori Silesia et utroque Lusatae Marchionatu sunt et existunt, ut supranominatum Illustrissimum Affinem nostrum pro vero Duce Oppoliensi et Ratiboriensi; Status autem et Ordines atque coeteri omnes subditi amborum Ducatum, eundem Principem pro suo legitimo Domino habeant et agnoscant; illique debitum honorem et observantiam ac subjectionem omni tempore exhibeant et praestent, secus nulla ratione facturi, sub gravissima indignatione nostra Caesarea et Regia. In quorum omnium fidem et testimonium hoc Augustissimum nostrum tanquam Regis Bohemiae Diploma, propria manu

nostra subscripsimus et Sigillo nostro majori roboravimus. Datis ex Regali nostra Praga tertia mensis Junii, Anno a partu Virginis Millesimo Quingentesimo Nonagesimo Octavo, Regnorum nostrorum Romani Vigesimo Tertio, Hungarici vigesimo Sexto, et Bohemici itidem Vigesimo tertio.

Rudolphus.

Christoph. LB. A Sebúsina m. p.

Ad mandatum Scrae Caesareae.

Mattis proprium.

Jos. Hyllnerus m. p.

Eredetije oklevél alakjában pergamenre írva, melyről a nagy függő pecsét hiányzik.

VII.

Mátyás ausztriai főherczeg menedéklevele a Bocskay István követei számára. Bécs 1606. sept. 2.

Matthias Dei gratia Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae et Wiertembergae etc. Comes Habspurgi et Tyrolis etc. Magnificis, Egregiis ac Nobilibus Francisco Magochy, Georgio Homonnay, Sebastiano Teökeöly et Stanislao Thurzo, nec non Petro Horváth Mladovith, Georgio Hoffman, Thomae Vizkelety, Paulo Apony, Andreae Oztrosith, a Spectabili et Magnifico Stephano Bochkay, aliisque Regnicolis Hungariae sibi nunc adhaerentibus ad nostram Serenitatem missis et destinatis. Salutem, gratiam et benignum nostrum affectum. Quoniam vos propter certos et arduos tractatus, bonum et emolumentum inclyti Regni Hungariae, adeoque Christianae Reipublicae concernentes, Principalium Vestrorum nominibus et in personis iter Vienneam versus ad nos suscepistis: ideo vos omnes et singulos de autoritate et plenipotencia nostra, nobis hac in parte a Sacra Caesarea Regiaque Majestate, Domino et Fratre nostro observandissimo specialiter concessa, harum serie affidamus, assecuramus, et certificamus, vobisque hunc saluum et securum conductum nostrum in eo benigne dandum duximus et conce-

dendum, quod vos una cum omnibus, qui vobiscum erunt, tam a Moravis quam Austriacis, et ab aliis etiam cujusvis conditionis hominibus, libere, secure et absque omni formidine personarum rerumque vestrarum, huc Viennam ad nos venire, atque hic de rebus et negociis, quorum causa ablegati estis, omnibus rursus agere, loqui, tractare, et illis conclusis, vel non conclusis, iterum ad Principales vestros libere, pacifice, et absque ulla formidine redire, atque hinc discedere quocunque tempore possitis et valeatis, personis ac rebus vestris, vestrorumque omnium sub Suae Majestatis Caesareae et Regiae, nostraque protectione salvis permanentibus. Promittentes vobis in fide nostra, vosque in praetacta plenipotencia hisce assecurantes, quod hunc salvum et securum conductum nostrum vobis et omnibus vestris firmiter et inviolabiliter observabimus, et per omnes Suae Majestatis Subditos sine omni dolo et fraude observari faciemus. Datum Viennae secunda die mensis Septembris, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo sexto.

Matthias.

(P. H.)

P. Nagy Mihály m. k.

Eredeti je oklevél alakban egy összehajtott iv papírra van írva.

VIII.

*Az erdélyi rendek hitlevele Rákóczy Zsigmondnak.
1607. jan. 22.*

Mi nagyságosok, vitézlők és nemes személyek, kik e mostani partialis gyűlésben hivatalosak lévén, ad 22. Januarii ide Kolosvárra gyűltünk: ígadjuk és fogadjuk, hogy minekutánna az mi kegyelmes urunk halála után ő nagyságát Rákóczy Sigmond urunkat újabban választottuk és a gubernátorságban confirmáltuk az articulus tartása szerént: azonképen assecuráljuk ő nagyságát mind az három nemzetségül, úgy mint nemességül, szászságül és székelységül, hogy minden dolgokban, kik az hazának javát és kárának eltávoztatá-

sát nézi, az ország végezése szerént, kit mostan articulusban irattunk, mindenben ő nagyságának hú engedelmességgel leszünk és fejük fennállatáig, marhánk, jószágunk fogytáig, mindezekben ő nagysága mellett meghalunk és mindeneket hazánk megmaradására elviselünk, valamig az isten közinkben szabadon választott fejedelmet ad. Actum in Congregatione nostra Partiali die in praenotato Anni Millesimi sexingentesimi septimi.

(*Petki kezével* :) Ex Commissione eorundem Praescriptorum Universorum Nobilium trium Nationum regni Tranniae :

(P. H.)

Joannes Pettky
Consiliarius et Praesidens m. p.

Eredetije ívrét papírra írva.

IX.

*Radul vajda szövetség levele Rákóczy Zsigmondnak.
Kolosvár 1607. jun. 22.*

Én Raduly vajda Havasalföldének fejedelme, esküszöm az élő istenre atyára, fiúra és szentlélekre, teljes szent háromságra, az evangéliumra, szűz Máriára és minden szentekre, hogy az tekintetes és nagyságos Rákóczy Sigmond uramnak Erdélyországnak fejedelmének, Magyarországnak bizonyos részeinek urának, és székelyeknek ispánjának alattavalóival egyetemben, teljes életemnek minden idejében hú és igaz leszek, mindenekben, barátjának barátja, ellenségeinek ellensége, teljes életemben és tehetségem szerint ő nagyságának és országának hasznát követem mindenekben, sem titkon, sem nyilván való practikát ő nagyságának sem országának ellene nem indítok, sem indítani nem engedek az alattam valóknak, sőt pedig ha más indítana is részes benne nem leszek, ha valakit értenék is, hogy valamit indítani akarna, és arra tehetségem nem volna, hogy ellene álljak, vagy ő nagyságának vagy ő nagysága után való tisztviselőknak megjelentem időnek idején. Az mikor pedig ő nagysága ellenségi ellen

táborba száll, Erdélyben tartozzam személyem szerint minden örömmel ő nagysága mellé mennem halogatás és okadás nélkül, az mikor pengig ő nagyságának generalisa lenne táborban, vagy más arra rendeltetett fő embere, az mellé tartozzam küldeni elegendő számú hadat. Isten engemet úgy segéljen. Kinek bizonságára adtam ez jelen való pecsétos kezem írásával megerősítettett leveletem. Actum in civitate Kolosvar, die vigesima secunda Mensis Junij, Anno Domini Millesimo, Sexcentesimo Septimo etc.

Radul vajda oláh aláírása.

(P. H.)

Stephanus Halmagy (P. H.)

mpria.

Nicolaus Nagy (P. H.)

mpria.

Kivül : Radulj vajda hitlevele.

Eredetije egy összehajtott ív papirra van írva.

X.

*Magyarország és ausztriai herczegség uniója. 1608.
febr. 1.*

Nos Matthias Dei gratia Archidux Austriae Dux Burgundiae, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Regni Hungariae Gubernator, et Comes Habsburgi et Tyrolis, et nos Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, coeteriquae Status et Ordines Regni Hungariae, necnon Archiducatus Inferioris et Superioris Austriae, nunc in Civitate Poseniensi congregati, Universis et singulis, harum nostrarum noticiam habituris, Memoriae commendamus, et pro nobis, ac earum nomine, a quibus missi sumus, testatum facimus. Quod cum nos ad sedandos et componendos nocivos quosdam motus et intestina dissidia denuo ab Haydonibus Turcarum instinctu, ratione Transactionis Hungaricae et Turcicae nuper concluso exsuscitata, hic convenissemus, nobisque nihil aequae prius vel antiquius habendum duxerimus, quam non modo hoc Regnum Hungariae, sed etiam viciniora Regna et Provincias a praesentissimo eorum interitu vindicare. Ideo ne Regnum hoc propterea a Christianitate avellatur, neve Turcarum depopulationi cetera quoque Regna et Provinciae pateant, placuit nobis, et in persona reliquorum Statuum nunc absentium, nos invicem arcta necessitudine confoederare, firmumque et inviolabile foedus inire, prout praesentibus quoque inivimus ea conditione, quod si nimirum temporis successu propterea, vel contra Transactionem Viennensem et Turcicam nuperrime conclusam, quam servare intendimus, Nobis, Regnis, Provinciis et Patriis nostris, aut eiusdem commembris et confoederatis, hostis aut turbator aliquis ingrueret, extunc Nos, ac omnes Status et Ordines tam Regni Hungariae quam Archiducatus utriusque Austriae, mutuis auxiliis et suppetiis, nobis et nostris commembris et confoederatis, non defuturis, sed tanquam in communi periculo personaliter insurgere, nos et nostros omnes et singulos, ratione Pacis et Confoederationis hujus

interessatos tueri, defendere, juvare et propterea simul vivere et mori, teneri et obligatos esse. In cujus rei fidem, certitudinem perpetuamque firmitatem, hasce meas sub sigillis et chyrographis futura pro cautela dandas et expediendas duximus. Actum Posenii prima Februarii Anno 1608.

Matthias Archidux.

Reverendissimus Dominus Jauriensis Episcopus.

Reverendissimus Dominus Tinniniensis Episcopus.

Comes Thomas Erdödy.

Comes Georgius Thurzo.

Banus Joannes Draskowith.

Comes Nicolaus Zriny.

Michael Czobor.

Petrus Reway.

Thomas Zechy.

Stephanus Teörök.

Stanislaus Thurzo.

Thomas Nadasdj.

Stephanus Palffi.

Ladislaus Petheó.

Andreas Ostrosith.

Andreas Jakosith.

D. Personalis Lippai.

Abbas S. Crucis.

Abbas Altenburgensis.

Emericus Balassa.

Paulus Apony.

Thomas Vizkelety.

Emericus Megiery.

Andreas Loniay.

Z. Iwany.

Herr Pilgram von Puchaimb.

Herr von Starenbergh.

Monsur de Polly.

Herr von Losenstain.

Herr von Memmingen.

Herr von Praysz.

Herr Haagh.

Herr von Cluszhart.
 Herr Sirmiensis.
 Dominus Hagymasj.
 Alexander Bakoch.

Kívül : Paria Confoederationis cum vicinis Provinciis
 Anno 1608. inite.

Egykorú másolatról.

XI.

*Báthory Gábor biztosító levele Rákóczy Zsigmondnak.
 1608. febr. 23.*

Mi Somlyay Báthory Gábor Kraszna és Saboles vármegyéknek főispánja. Esküszöm az élő Istenre, az szent háromságra, atya fiú szentlélekre, az mi igaz hitünkre, mi Rákóczy Sigmund uramat háza népével, s minden hozzá tartozóival, szekérháton levő marháival, és minden névvel nevezendő lábos marháival békével bocsátom és bocsátatom, mind most, mind ez után, az mi hátra maradandó volna is; az hajdú vitézekkel és kapitányokkal, hadnagyokkal hitlevelet adatok az ő kegyelme bátorságos Erdélyből való kimenetelire, mindenével az mint felől megirtuk, hogy se útában, se hómiában, ez után is ő kegyelmét, hozzá tartozóit, meg nem bántjuk, se bántatjuk jovaiban; ha ki bántani akarná is, ellene állunk, marháiban ő kegyelmének valaki kárt tenne is, annak is megfizetését magunkra vöttük, kedve ellen ő kegyelmének jószágára hajdút sem szállítunk, akár mely időben is. Az dési só aknát sok káráért, ez mai naptól fogván ez jövő szent György napján elkezdvén esztendő szent György napig, az mint mostan el vagyon rendelve Szegedy Ferencznél, azon állapottal ő kegyelmének adtuk és engedjük bírni, mindezeket megtartani, hitünk tisztességünk szerint. Az nagy hatalmas Úr Isten még is úgy segéljen az mi igaz hitünk szerint be teljesítjük, kit megerősítettünk pecsétünk kezünk írásával. Datum ex

Díószeg die vigesima tertia Februarii Anno Domini Millesimo sexcentesimo octavo.

Comes Gab. Bathori
de Somlio.

(P. H.)

Eredeti ívrét, szélében írva.

XII.

Báthory Gábor utasítása Szinérváraljára a nádorral kezdett alkudozások befejezésére küldött követei számára.
1610. oct. 19.

I N S T R U C T I O.

Mivelhogy második Mátyás király ő Felsége és köztünk némínémű controversiak exoriáltak volt, nem akarván nemzetiségünk ellen fegyverünket kivonni, azoknak lecsendesítésére bocsáttuk volt ez előtt való napokban is bizonyos fő követinket, palatinus uramhoz ő nagyságához, melyet Isten akaratjából véghez is vivén, maradtak volt hátra neminemű particularis causak, kinek eligazítására utrinque rendeltetett volt ez jövőndő novembernek első napja, mely napra az mi becsületes híveinket kibocsátván az hagyott helyekre, adtunk ilyen instructiot nekiek, az Tasnádon beadatott gravamenek szerint.

Esőben, ő kigyemek az mostani controversiak és gravamenek felől így ércsen, hogy azokban distinctio vagyon, mert azok két félek. Elsők és utolsók. Az elsők olyak, melyek löttek az Kassán Illésházi urammal való végezés előtt : utolsók, melyek azután törtintek. Az elsőket az mi illeti, azok non sunt praesentis termini, hanem az mostani végezés szerint keressék suis modis. Az utolsókra az mi néz, azok is két félek, vagy hajdúkkal való dolgok, vagy penig magunk és országunk között valók. Az hajdúkkal valót az mi illeti, arról az mint most végezés vagyon, keressék elsőben füstín, az melyik fél nem igazolja, vigye az vármegyére; az magunk

penig és országunk közt valókat eligazítsák, melyeket ő kegyelmeknek singulatim is írva adtunk ide alá.

Az Szabolcs vármegyei falúkat, úgymint Ujváras, Szovát, Sziget, és az többit az mi illeti, végére kell menni, azokrúl való controversiak, hogy ha az Illésházival való contractus után lött vagy az előtt? Ha az előtt lött, annak is végére kell menni, talám oly faluk, melyeket két felé birtak, és valamint ab antiquo birták, ez után is úgy bírattassanak, hogy ha az Illésházival való végezés előtt egy fele nem bírattatott, ha úgy bírattatott, suis modis keressék azt is, ha dézma dolga vagyon benne és az Nádudvar járásához való, az mint immár arrúl végezés vagyon, ezután immár az szerint bírattassék.

Az mi az Tárkáni Ferencz uram dolgát illeti, ha az Illésházival történt végezés után történt, keresse füstin, nem igazolván az dolgot: az vármegyén, az Kassai végezésnek continentíája szerint, ha hajdúval való dolog; ha penig nem hajdúval, eligazíttassék mindgyárást.

Az mi az szoboszlai dolgot illeti Székely Boldizsár és Vetési László részek felől, ha az Illésházival való végezés után lött, találják meg ő felségét és eligazíttatja ő felsége, ha penig azelőtt lött, keressék suis modis.

Az mi az kiskereki dolgot illeti, secundum pacificationem Juris ordine prosequatur, mert sokkal az Illésházival való confoederatio előtt való dolog.

Az Paxi Miklós uram dolga, ha az Illésházival lött confoederationak előtte lött, keresse suis modis, ha penig az után esett, füstin keresse, ott nem igazolván, az vármegyén.

Az mi az Kemecsei Ferencz dolgát illeti, ő felsége birodalmában lakik, az jobbágyot meg is adatta, ha egyéb dolga vagyon, azt is eligazíttatja ő felsége.

Az mi az jobbágyok dolgát illeti, kik Beszörménybe és egyéb helyekre mentek volna, ezt is keresse füstin vagy vármegyéjén, ha kinek mi közi vagyon az hajdúhoz.

Az Geczó János dolgában is hasonló processus juris observáltassék.

Csomaközi András uram is tartsa ahoz magát.

Guti Zsigmond, Bornemissza János, Fekete János azon processushoz tartásák magokat.

Az mi az Nyári István Ujváras nevű faluját illeti, szent levén immár az békesség urunk ő felsége s Magyarország között, nem leszen semmi bántása, csak az hajdúk fenyegetése volt : az mely beszörményi jobbágyok oda mentek, ő is tartozzék kiadni, mivel hogy Illésházi való végezés után mentek oda, ha penig az előtt, suis modis keresse Imreffy uram.

Kemecsei Imre panaszát keresse füstín az hajdúk ellen, ha valami dolga vagyon.

Lónyay Krisztina asszony s Petri Benedek uram dolgát az mi illeti, suis modis más terminuson keressék ő kigyemék, az mint az végezés tartja.

Az mi az Szoprok dolgát illeti, ha az Illésházi való confoederatio után kezdetett ide bírálni Erdélyhez, most igazittassék el; az hol nem penig, suis modis keressék ha privata personák közt vagyon; ha penig valami harminczad dolga vagy egyéb fiscalis jövedelem, mostan igazittassék el.

Az mi az püspökséghez való faluknak elfoglalását illeti, ha vagyon afféle, és az Illésházi való végezésnek előtte történt, keressék suis modis; ha penig azután, és szólnak felölök, az transactio szerint igazittassék el.

Az Fekete-erdő dolgát az mi illeti, arról nem Illésházi urammal való végezés után kezdetett az controversia, hanem még annak előtte, mind azáltal mivel hogy nem privata personák közt való dolog, hanem országos és mind két felöl fiscust illet, mostan igazittassék el.

Az mi a Rákóczi úriak dolgát illeti, megtetszik az urunk ő felsége levelének datumjából, kinek erejével az Rákóczi úriak praetensiojokat prosequálják, hogy az Illésházi urammal lött confederationak előtte esett dolog. Azért juxta transactionem az ki most Kassán lött, nincs annak most helye, nem hujus termini, sőt cum protestatione üressék legyenek mindenestül Kenditül, mert ha mi törtinik, sibi ipsi imputent.

Székelyhíd dolgát az mi illeti, hogy Daróczi Ferencztül Bocskay idejében vétetett el, sok üdövel az Kassán Illésházi

Istvánnal lött confoederatio előtt, azért non est praesentis termini, hanem Daróczi Ferencz abbeli jussát prosequálja suis modis.

Az mely két falut urunk ő felsége ő kigyelmének adott volt, az mi azoknak dolgát illeti, ő felsége azt a két falut Daróczi Ferencznek nem csak az előtt való szolgálatjáért, hanem kiváltképen azért conferálta volt, hogy ő felségének és országának, úgy mint benemeritusa minden dolgaiban, minden ellenségi és nem baráti ellen híven és igazán szolgálja. Ő kigyelme pedig ez ellen az ő felsége nyilván való ellenséginek patrociniummal volt, holott őket innét Erdélyből kifuttokban házában fogadta, böcsületben tartotta ő felsége ellen: nevezet szerint pedig Kornis Zsigmondot, háza népét és szolgálait, s azzal társúl adta magát Kornisnak, mely megtetszett ebből is, hogy idebe delegatus commissarius lévén, noha ő felsége salvus conductusát is küldötte neki, mindazonáltal idebe Erdélyben nem jött, melylyel ő kigyeme ő magát certissimis inditiis suspectussá tőtte. Így azért ő kigyeme nem praestálván azt az miért az két falú confirmáltatott volt, ő felsége méltán hozzá nyúlhatott.

Az mi az Barcsay János dolgát nézi, urunk ő felsége contentálta Sennyey uramat, ahoz immár semmi közü nincs ő felségének, hanem Sennyey uram igazítsa.

Az Lorántfi uram dolga az Illésházival való pacificatio előtt volt, suis modis keresse.

Balassi Zsigmond és Paczot Ferenczné asszonyom dolgát az mi nézi, igen régi dolog, suis modis prosequálja.

Az mi az Bocskay Miklós uram dolgát illeti, azt urunk ez mostani Transactio szerint elvégezte, az országgal articulusban is íratta.

Barcsay János, Mladasovit Péter és egyebek, vagy Nagy András uramnál, vagy Tonhauzernél vagy egyebeknél ha elfutott jobbágyok vagyon, az mostani végezés szerint keressék suis modis.

Az Szokoli György jobbágya marháját az mi illeti, az mostani constitutio szerint keresse suis modis.

Az Paxi Miklós és Lökös László dolgát az mi illeti,

minthogy az Illésházival való végezés előtt régen törtint dolog, keresse suis modis.

Az Sisinaczky Mihály dolga is nem ő felsége idejében törtint, azért non est praesentis termini.

Generaliter az kifutott urak, és az urunk ő felsége ellen való conspiratióban particeps emberek dolgát urunk ő felsége az pacificatióból teljességgel excludálta, holott ellenek törvínnyel, et quidem Generalibus Regni Comitibus procedalt, mely egyszer meglött törvínnyt ő felsége úgy mint absolutus fejedelem, országával egyetemben újabb revisiora nem akar semmiképen submittalni; Kornis Györgyné is penig megértvén urának Erdélyben esett dolgát ő felségének eleinek donatioját, és ő maga ő felségének is kegyelmességét ide hagyván, az ő felsége birodalmából kifutott, és ide hagyta azokat az jószágokat. Ezek penig az Kornis György jószágai mind per collationem Suae Serenitatis, et praedecessorum Suae Serenitatis löttek, és a törvínny mind ő felségének adta. Mely dologhoz, miért hogy immár egyszer országtúl az erdélyi uraim bírák voltak, immár hozzá sem szólhatnak, és mást felöle nem itilhetnek, holott mind az judicata sententia legitime emanaltatott, az ország articulusi köziben is beirattatott. Azért rem semel per diffinitivam sententiam determinatam, csak ingyen sem attingálhatják.

Elsőben kegyelmetek Váraljára menván, ott elvégezvén az ott lejendő dolgokat, azután ha az más fél commissariusok az hajdúk és törökök tekintetiért Debreczenben difficultálná az menést, Tasnádon is jó leszen, és végezze ott el kegyelmetek az más rendbeli dolgokat.

Gyakorta hírrel tartson kegyelmetek.

Itt Váralján penig Prépostváry urammal, jobb rendtartásnak okáért, et pro autoritate egyetértsen kegyelmetek. Ha penig betegsége miatt innét belől valamely reá nem mehetne az commissarius uramék közzül, Prépostváry uram az maga vármegyébül Kraszna vármegyébül az vice-ispánokat (vagy az kiket ő kegyelmek illendőbbnek itélnek) elhivassa, hogy hija ne legyen, hanem nyolczra reá töltse ő kegyelme az Commissariusokat ott Váralján.

Az másik helyen pedig úgymint Debreczenbe, vagy ha Tasnádon kegyelmednek az dologhoz ott ismét Sennyey uram és Redey uram hasonlóképen procedáljanak. Datum in Civitate Alba Julia die 19. Octobris 1610.

Gabriel Princeps m. p.

(P. H.)

Külön lapon : Instructio Dominis Commissariis pro componendis litibus ac Controversiis inter Regnum Hungariae et Transylvaniae intercedentibus ad oppida Szinérvár-alja et Debreczen delegatis.

Eredetije három össze varrott iven, melyből 7 lap van beírva.

XIII.

Dersfi Orsolya Mágócsy Ferenczné értesíti Rákóczy Györgyöt férje haláláról. 1613. jan. 18-án.

Ez én keserves és szomorú állapotombeli szolgálomat ajánlom kegyelmednek, mint bizodalmas jóakaró uramnak, az úristentől kegyelmednek stb.

Adta volna az mindenható úr isten, hogy kegyelmedet örvendetesb dologban kellett volna megtalálnom, de az mint ő felségének bölcs rendelése és elvégezett tanácsa tartja, úgy kell mindeneknek lenni; minthogy pedig az úristen az én szerelmes üdvözült uramat . . . néhai tekintetes és nagyságos Mágócsy Ferencz u . . . t, ez árnyékvilágból, az örökkévaló nyugalomra az elmúlt novembernek die 21. kiszólitotta, kinek tisztességes eltemetése napját, az időnek kívánsága szerint rendeltük Beregszászban, ad diem 28. febr. kegyelmedet annakokáért mint bizodalmas jóakaró uramat kérem, az megírt napon és helyen, jó reggel legyen jelen, hogy így az kegyelmed jelenlétével az én üdvözült szerelmes uramnak testének eltakarítása lehessen böcsületesben; kit kegyelmednek mind ez mostani keseredett állapotomban,

mind jövendőben meg igyekezem szolgálni. Tartsa meg Isten
stb. Datum in Arce Munkács die 18. januarii Ao 1612.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Az néhai tek és nagyságos
Mágocsi Ferencz uram eghagy . . .
. zvegye

(Dersf)y (Orsol)ia.

Külczim : Magnifico Domino Georgio Rakoczy de
Felsővadász etc. Domino et Vicino mihi observandissimo.

Eredetiről.

XIV.

Vallatás Görgény várának elfoglaltatása ügyében.
1614. apr. 20.

Illustrissime Princeps et Domine Domine nobis semper
clementissime, perpetuorum servitiorum stb.

Kegyelmes urunk és fejedelmünk, jelentjük alázatosan
nagyságodnak : hozák minékünk az nagyságod kinyitott val-
lató parancsolat levelét die 20. Aprilis anno 1614. az nagy-
ságos Kákoni István uram kezében, melyben parancsolá
nagyságod minékünk több hívei között, hogy elmennénk az ő
nagysága emberétől megmondott helyre és napra, és az mely
vallókat az nagyságod parancsolatjával mi előnkben állatna,
azoknak hit szerént való vallásokat bevennők és nagyságod-
nak az mi hitünk szerént megírnók. Mi azért az nagyságod
parancsolatjának engedelmesek lévén, elmentünk ezen felül
megírt napon és esztendőben Szász-Régenben Tordavárme-
gyében, és az mely tanúkat az Kákoni István embere mielőnk-
ben állatott, erős hittel megeskettük, kiknek vallások ekképen
következik :

Primus testis Ladislaus Kraynik Nobilis, de Alsó-
Oroszi, in Tordens. existens, annorum 40. juratus et examina-
tus fassus est per hunc modum : Tudom azt, hogy Báthori
Gábor ellen az Bocskai Miklós szolgálai Görgény várának
kapuját felvonták és berakták, s nem akarták bebocsátani

Báthori Gábort. Azt is tudom, hogy Bocskai Miklóstól vötte el Báthori Gábor és esztendeig bírta, azután úgy adta Kákoni Istvánnak, kezétől. Kákoni István uram is tovább bírta esztendőnél békességesen, iktatta is magát beléje.

2. Joannes Körcs, nobilis de Petelye, vicejudex nobilium, Tordensis, Annorum 35. juratus et examinatus fassus est hoc modo : Tudom azt, hogy Báthori Gábor ellen az Bocskai Miklós szolgálai Görgény várának kapuját felvonták és berakták s nem akarták bebocsátani. Azt is tudom, hogy Bocskai Miklóstól vötte el Báthori Gábor és esztendeig bírta, az után úgy adta Kákoni Istvánnak kezétől. Kákoni István is esztendőnél tovább bírta békességesen, iktatta is bele magát.

3. Trusza János, oláh-bölkényi, Tordavmegyében, Erdélyi István uram kenézza, annorum 50, juratus, examinatus fassus est in hunc modum : Én Bocskai Miklós idejében krajnak voltam; egykor felmenék az várban udvarbíróhoz s mondá énnekem János uram : az fejedelem Báthori Gábor ide akar jönni, de ha lehetne el kellene valamivel téríteni. Azonközben én kimenék az várból, s mindjárast utánam felvonák az kapukat. Az fejedelem szolgálai ott valának, azokat be nem bocsáták. Azt is tudom, hogy az fejedelem Báthori Gábor adá kezétől az várat Kákoni Istvánnak és több esztendejénél, hogy békességesen bírta.

4. Pál Lőrincz, oláh-bölkényi, Tordavmegyében Erdélyi István uram jobbágya, annorum 32, juratus et examinatus fassus est hoc modo : Tudom azt, hogy az Bocskai Miklós szolgálai az fejedelmet Báthori Gábort, sem szolgálait nem akarták bebocsátani Görgény várában, sőt az kaput is felvonták az fejedelem ellen. Azt is tudom, hogy Báthori Gábor kezétől adá Kákoni Istvánnak s több esztendejénél, hogy békességesen bírta, iktatta is magát bele.

5. Veres Dávid, oláh-belkényi, Erdélyi István uram jobbágya annorum 40.

6. Berendér Boldisár, kétbüki Pathó Menyhárt jobbágya és bírāja, annorum 50.

7. Gergely Máté, kétbüki Pathó Menyhárt jobbágya, annorum 35.

8. Dán János, kakuczi, Török István és Mocsoni Gergely jobbágya, annorum 35.

9. Farkas Máté, kakuczi, Török István és Mocsoni Gergely jobbágya, annorum 36.

Hi omnino in Comitatu Tordensi existentes, ac jurati, examinati, omnes eadem fatentur, quae quartus testis.

10. Symon András, Nobilis de Jobbágy-Telke in sede Maros existens, annorum 35, juratus, examinatus fassus est, ut quartus testis.

11. Veres Tamás, annorum 32.

12. Duna János, annorum 25. mindketten alsó-kökéniek Tordavármegyében, Erdélyi István uram jobbágyi, jurati, examinati eadem fatentur, quae quartus testis.

13. Stephanus Nátházi, nobilis de Radnótfája, Tordavármegyében, annorum 27. Juratus, examinatus fassus est per hunc modum : tudom azt, hogy az Bocskai Miklós szolgálai az fejedelmet, Báthori Gábort nem bocsáták be Görgény várában, sem az szolgálait, hanem ellene felvonák az vár kapuját, én akkor ott fenn voltam. Azt is tudom, hogy Báthori Gábor kezétől adá Kákonyi Istvánnak Görgény várát. Kákonyi István is esztendőnél tovább birta békességesen, iktatta is magát bele.

14. Somogyi Matthias, nobilis, Radnótfáján lakó, Tordavármegyében, annorum 50. Idem fatetur, quod superior testis nempe Stephanus Natházi.

15. Bogdán Lukás, kisadorjáni, Tordavmegyében, Pécsi Simon jobbágya, juratus examinatus fassus est hoc modo : Tudom azt, hogy Báthori Gábor kezétől adá Kákonyi Istvánnak Görgény várát, azt is tudom, hogy békességesen birta esztendeig. Iktatta is magát bele.

16. Héliás Pál, judex postsessionis Nagy-Oroszfalú, Tordavmegyében, Jobbaggio Generosi Joannis Stepan, annorum 50, juratus examinatus fassus est hoc modo : Tudom azt, hogy Kákonyi István uram iktatta magát Görgény várában, mert én is ott voltam az iktatásban az szomszédosok között. Azt is tudom, hogy Kákonyi uram esztendőnél többik birta békességesen.

17. Georgius Zachariás, de dicta Nagy-Oroszfalú, in Tordensi, annorum 50, Jobbagio dicti Joannis Stepan, annorum 35, juratus examinatus eadem fatetur, quae Héliás Pál, superior videlicet testis.

18. Christianus Simon, de Nagy-Oroszfalú in Tordensi, annorum 50, Jobbagio jam fati Joannis Stepan, juratus et examinatus eadem fatetur, quae is testis.

19. Andreas Oszvat, annorum 40. 20. Martinus Csiszár, annorum 35. 21. Joannes Mengecz. 22. Laurentius Nagy. 23. Gregorius Szóke. 24. Petrus Gál, annorum 32. 25. Michael György. 26. Georgius Márton. 27. Stephanus Borbát. 28. Michael Imre, omnino de Köszményes Agiles in sede siculicali Maros, jurati, examinati et pariformiter sic fassi sunt: Tudjuk, hogy Báthori Gábor adá Kákonyi István uramnak Görgény várát kezétől és iktatván bele magát, esztendőnél tovább békességesen bírta.

30. Agilis Michael Koloman, de Köszményes, sedis Maros, juratus examinatus fassus est hoc modo: Tudom, hogy Báthori Gábor Szarvassi Gergelyt küldte vala Görgény vára alá, az marosszéki haddal; én is, úgymond, ott voltam, ezért küldötte vala penig, mert ő felségét be nem bocsátották vala Görgényben. Azt is tudom, hogy az kaput is berakták vala, azután hitre adák meg. Báthori Gábor azután kezétül adá Kákonyi Istvánnak, iktatá is magát bele, ő esztendőnél tovább bírta békességesen. Cuius quidem fassionis et attestationis modum et seriem Serenitati Vestrae fide nostra mediante rescripsimus. Datum die, loco et anno in praetitulatis.

Eiusdem serenitatis Vestrae

humiles et perpetui servitores

Michael Irsai m. p.

Andreas Somogyi m. p.

utrique de Maros-Jára

in Tordensi. •

Kivül más írás : 1614. Apertae per Magistrum Stephanum Frater Prothonotarium.

Ismét más írás : 1614. 20. April. Görgény várát mint foglalták el Bocskai Miklóstól s mint jutott Kákonyi kezében.

Külczim : Illustrissimo Principi et D. D. Gabrieli
Betlen Dei gratia Principi Transilvaniae stb. stb.

Eredetiről.

XV.

*Alaghy Menyhért Rákóczy Zsigmondnak egy szökött
jobbágya ügyében. 1615. apr. 13.*

Magnifice Domine et Frater observandissime.

Servitiorum stb. Isten kegyelmedet stb. Megadá énnekem az kegyelmetek jámbor szolgálója az kegyelmed levelét, melyben ír kegyelmed egy Vilmáni György nevű jobbágyunk felől, ki minékünk szekett (*szökött*) jobbágyunk, és hogy az mi regéczi udvarbiránk elfoglalván minden marháját, az feleségit fogsággal is fenyegette. Tudja kegyelmed, édes ecsim uram, hogy az szekett jobbágnak minden marhája földes urái; ő azelőtt minket jobbágysággal szolgált sok ideig; azután úgy adtunk vót fizetést neki, de ő esztendeit sem tötvén, szekre ment el tőlünk. — De én egy olyan hitván emberirt kegyelmetekkel nem veszekedem; sőt ha kegyelmetek nagyobb dologból is megtalálna engemet, kegyelmeteknek az mi én tölem lehetséges, szeretettel kedveskedem kegyelmeteknek. Azért az kegyelmed törekedésére a mi marhája leszen az regiczi udvarbiránknál, megadatjuk neki; de ha az kegyelmetek szolgálatjától eltávozik, akkor osztán ő magát is megkeressök. Éltesse Isten stb. Datum ex Castello nostro Pacsin die 13. Aprilis Ao. 1615.

Magnificae Dnis Vestrae

Servitor et Frater addictissimus

Melchior Alaghy.

Külczim : Magnifico Domino Sigismondo Rákóczi de Felső-Wadász etc. Domino et Fratri observandissimo.

Eredetiről.

XVI.

*Dobay Zsigmond Rákóczy Zsigmondnak : Rákóczy Pál
ügyeiben. Grätz 1615. sept. 7.*

Spectabilis ac Magnifice Domine, Due mihi semper
observandissime. Pax Christi etc.

Áldja meg az úr isten nagyságodat stb.

Miolta a hévizből megjöttem, három hosszú levelet
irtam nagyságodnak, kikben az itt való állapot felől búsíge-
sen nagyságodat certifikáltam; ebben pedig az levelemben,
noha egynehány dolog felől kellene írnom: de az időnek rövid
volta miatt nem írhatok. E minap írt volt nagyságod Pál
uramnak az asszonyával való vígezis felől egy levelet, melyből
megértette volt az otthon való állapotot, jó néven is vette volt
az nagyságtok hozzája való jóakarátját; mely dolgát nem sok
űdővel azután hogy az nagyságtok levele juta, más barátjok
is nagyságtoknak Pál uramnak megírta és noha ugyanúgy
írta az dolgot mint nagyságod, egy kevesset azért levelében
ír, melyet Pál uram talám nem örömet hall; én azért ennek a
levélnek ha lehet vagy most, vagy ezután nagyságodnak páriá-
ját küldöm, noha emberit bizonyos okokból meg nem nevezék.
Tudom, hogy Pál uram is ír nagyságodnak felőle. Ezt bizony
jól cselekedte volt nagyságod, hogy megírta volt azt a dolgot
neki; ezután is ugyanazont cselekedje. Én mindenben igére-
temhez tartom magamat; tudom, hogy nagyságod is ugyanazt
fogja művelni, jelesen az feljövísben. Szállást olyat szerzettem
Pál uramnak, a minemű még itt Graecben nem volt. A rigi
gazdával noha megalkudtunk és megvetettük: mennyivel tar-
tozunk neki mind Pál uramért s mind az nagyságod itt laká-
sáért, még nem fizettünk meg neki, mert az magyar pénzt nem
akarta elvenni. Nincsen oly nap, mikor nagy szeretettel nem
emlíkeznünk nagyságod felől, bár mi felőlünk se emlékezzik
nagyságod többször. Turúczy uram és asszonyom oly jó aka-
rattal vannak nagyságodhoz, hogy ha lehetne, mennél hama-
rébb ide hináják nagyságodat; kérnek levelekben mind engem

s mind Pál uramat, hogy levelünk által sok szolgálatjokat mondjuk nagyságodnak. E minap egy levelit Turuczíné aszszonyomnak átalküldtem volt nagyságodnak, az én levelemmel együtt. Kir Bánfi uram is, hogy ha feljü, házat nagyságod el ne kerülje. Pater provincialis itt vagyon, szípen emlékezett nagyságod felől, és miképen nagyságodat elül találta az úton, beszillette; szolgálatját is ajánlja nagyságodnak. Pater Retor, pater Morellus és pater Regens szolgálatjokat ajánlják nagyságodnak. Egyéb állapotunk felől most többet nem irhatok, mert az üdő is rövid; mi magunk is úgy vagyunk, mint elhagyott nagyságod. Vári, Balika és Kálmándi uraméknak kérem nagyságodat mondja szolgálatomat; azonképen ő nagyságának György uramnak, kinek elöl kell vala szolgálatomat irnom. Ezek után tartsa és iltesse az úr isten nagyságodat stb. Datum Graeci Stiriae die 7. Septembris A. D. 1615.

Nagyságodnak szolgál míg él örömet

Dobay Sigmond m. p.

Külczim, más kézzel : Spectabili ac magnifico Domino
Dono Sigismundo Rákóczy de Felseő-Wadász libero ni
in Szerents Makovitzta etc. Dno mihi observandissimo.

Eredetiről.

XVII.

Gróf Forgács Zsigmond a Rákóczy testvéreket Aktal Istvánnak tudományozott szőlők érdekében bizonyosságtételre szólítja fel. 1615. october 6.

Spectabiles ac Magnifici Domini Fratres observandissimi.

Salutem et servitiorum meorum paratissimam commendationem. Actal István, császár urunk ő felsége
.nczadosa találta meg minket kor is az
kegyelmetek tarczali dézm Szent-Kereszt
és Mézes Mál szől ban igyekeztek meghábor-

gatni; ho nnakokáért ezen dolog miá baja ne következék, pro authentico testimonio mi előnkbe producálta minden igazságát, ő felsége exemptionalisát, melyeket mi is commissariusságunkban palatinus urammal corroboráltunk, és ezután is sub palatini officio Thurzó uram Kassán előké vánt cum citatione és ex Decreto Consilii Hungarici akkor is helyén maradott, sőt még az jó emlékezetű Rákóczy Sigmond is, az kegyelmetek atyja levelet adott volt neki ezen szőlők-ről, hogy senki gondviselői közül az megnevezett két szőlőnek szabadságában meg ne háborgassa. Ezeknek pedig nagyobb bizonyására transsumáltatá előttünk privilegiumját. Könyörge annakokáért nekünk alázatosan, hogy kegyelmeteknek íránk mellette, bizonyoságot is tennénk igazságárul, mivel-hogy mindenütt bátorságosan privilegiumját nem hordozhatná és mutogathatná. Ez okokból kegyelmeteket kérjük, ne hagyja szabadságában megbántódni, ilyen ő felsége adományában, holott igaz exemptionalisa legyen, és etiam tempore inscriptionis tarczaliensis et kereszturiensis exemptas illas fuisse ex privilegio constet, ez ideig is szabad uraságában lőnek. Kít mi is kegyelmeteknek meg igyekezünk szolgálni. Éltesse isten kegyelmeteket. Datum Cassoviae die 6. Octobris 1615.

Spectabilium Magnificarum Dominationum Vestrarum
 Servitor et Frater paratissimus
 Comes Sigismundus Forgács.

Külczim : Spectabilibus ac Magnificis Dominis Georgio Rákóczi stb. ac Sigismundo Rákóczi de Felseő-Vadász stb.

Eredetiről.

XVIII.

Tolnay István Rákóczy Györgynek a sárosmegyei census cathedralicus ügyében. Jászó 1616. aug. 21.

Spectabiles ac Magnifici Domini et Patroni mihi gratiosissimi. Servitiorum meorum stb.

Nagyságtokat ezért kölleték megtalálnom, tudom nyilván vagyon nagyságtoknál, hogy az mi kegyelmes koronás királyunk és császár urunk kegyelmességéből közel vagyon fél esztendeje, hogy az tarcsafői archidiaconusságot nekem conferálta, mely archidiaconussághoz való az egész Sárosvármegyében a census cathedralicus; azért kérem nagyságtokat, hogy az nagyságtok részéről adatná meg nagyságtok, mint-hogy az dézmások szokták szedni az cathedralicumot; az ő felsége kamarájáról immár bizonyosan megígérték, látván az ő felsége kegyelmes donatióját, nagyságtok is ne tartsa meg, ne köllessék ő felségét újabban megtalálnom felőle, sőt, ha az úr isten éltet, az én szegény telhetségem szerint örömet szolgállok. Nagyságtoktól jó választ várok. Datum Jaszoviae die 21. Augusti Anno Domini 1616.

Spectabilium ac Magnificarum Dominationum Vestrarum

Servitor Addictissimus

Stephanus Tolnay

Archidiaconus de Tarcsafeő, Canonicus Agriensis et parochus oppidi

Jaszonis m. pa.

Küldzím: Spectabilibus ac Magnificis Dominis Georgio et Sigismundo nec non Paulo Rákóczy de Felső-Vadász etc. Dominis et Patronis mihi gratiosissimis.

Eredetiről.

XIX.

Bethlen Gábor Rákóczy Györgynek elrendeli, hogy a lengyeleknek ne engedje meg lovasokat fogadni. Gyula-Fehérvár 1622. júl. 29.

Gabriel Dei gratia Sacri Romani Imperii et Transylvaniae Princeps, partium Regni Hungariae Dominus, Siculorum Comes ac Opuliae Ratiboriaeque Dux etc.

— — — — fidelis nobis sincere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Az — — — — iára megengedtük vala az elmúlt napokban, hogy az lengyel — — — — — számára három száz lovast engedjen az mi birodalmunkban fogadni, — — — — — ogy Szent-Mihály napjára fejek, életek, marhájok elvesztése alatt — — — — — e mivel-hogy azután az dolog felől mélyebben gondolkodván — — — — — okot látunk benne. Egyiket, hogy az mint Korlát uram — — — — — nak az három száz lovasnak ürügyével egynéhány ezer ember menne — — — — — nak akarván kedveskedni, az magunk birodalmát fogyasztok — — — — — vitézlő népből. Másikat, hogy ezelőtt negyed vagy ötö — — — — — u még egy főember szolgánk Lengyelországból az hat — — — — — al bennünket az hatmány igen kéretett, hogy innét — — — — — ne engednénk; sőt azt is mondotta, hogy egynéhány — — — — — elrendeltetvén az határban, az kik azoknak, ha kik be — — — — — k, menetelekre vigyázzanak. Ezek azért az okok, és — — — — ratiok is levén előttünk, kegyelmedet intjük, sőt hagyjuk és — — — — ponaljuk kegyelmednek, és ex superabundanti tiltjuk is, hogy attól — — — — supersedealjon, és senkit bemenni ne engedjen. Secus non facturus. De coetero stb. Datum in Civitate nostra Alba Julia, die 29. Julii Anno Domini 1622.

Gabriel mp.

Külczim : Spectabili et Magnifico Georgio Rakóczy de Felső-Vadász, Comiti Comitatus Borsodiensis et Consiliario nostro etc. Fideli nobis sincere dilecto.

Eredetiről, mely szakadozott és meg van rongálva.

XX.

*Dr. Ceyl Rákóczy Györgynek a pestis pusztításairól.
Ecsed 1622. jul. 29.*

Spectabilis et Magnifice Domine ac Patrone mihi benignissime. Servitiorum meorum addictissima commendatione praemissa.

Sokszor írtam, sokszor mondtam is én azt nagyságodnak, nagyságos úram, hogy az nagyságod kívánsága és csak kicsin czédulája is én előttem parancsolat; melyre nézve bizony bánom, hogy ez minap nagyságodhoz nem meheték, bánom azt is, mint legyek mostan is, mert elhidje nagyságod, ha éjjel kiadná is, elmennék nagyságodhoz. Látja az nagyságod jámbor szolgálja mast is mint legyek, melyből, ha az úr isten könnyebbit, és mint ilyen félelmes állapotban, ha valami keserűséggel az úr isten meg nem látogat bennünket, nagyságodat elsőben certificálván, azon leszek, hogy nagyságodat meglátogathassam. Az Samukának és Gyurgyocska állapotjának szívem szerint örülök, ő sz. felsége tartsa meg őket sok esztendeig nagyságtokkal és édes gyenge ecscsekkel egyetemben. Az tiszta időt mind az pestisre, mind egyéb állapotra nézve nagyságod igen observálja. Hallom az pestis mint regnál Patakon, annakokáért mostan nagyságod távul legyen onnan, odább menjen, az hova hívesebb vagyon, füképen míg az caniculákban leszünk. Megbocsásson peniglen asszonyom ő nagysága, de ezt ugyan regula gyanánt eszében tartsa, hogy mostan eledele füképen eczetes legyen, sült legyen, és savanyú legyen, az minemű az egreses, mind nagyságtoknak, mind peniglen az gyermekeknek. Jobb diéta ez mostani időre nézve egy mastan nem lehet, mint ez; az gyümölestül igen kell magát oltalmazni, és minthogy el akar nagyságod menni, ha

valami dögös helyen menne, egy kicsiny spongyiát vagy ruhát mártsanak eczetbe és azt szagolja; ha száját, orrát, orcáját megkenik is vele gyengén, igen jó leszén.

Az orvosságokat mind megkóstoltam, bizvást élhetni mindenikkel, én magam számára semmit belölök el nem vettem; de ezeknél mindinkább kívánnám Aquam Theriacalem, az mely Henricus uramnál vagyon, ha úgy volna, az mint én szeretném. Akarom, hogy nagyságod azokat is meghozatja, mert nem semmi orvosságok. Tudom, vagyon terjékje nagyságtoknak, melylyel én így szoktam élni mastan, hogy valamely estve, az mikor ürességem vagyon egy hétben egyszer, mikor le akarok fekünni egy babnyit, nagyobbat is megeszem, azután jól betakartatom magamat s elalszom, igen igen megizzadok utána, melyet isten után én igen szeretek. Az faimat naponként Rotulis Laetificantis Haleni tartom, de jök ezek is, az melyeket Csernel uram ő kegyelme küldött nagyságodnak és bizvást adhatni mindenek. Ha valamikor Samuka vagy Gyurgyocska ittkin járna és megveríteznek, az veritéket meleg ruhával letöröljék és menten tiszta inget adjanak reája. Ha nagyságod Henricus uramtól az orvosságokat meghozatja és addig én nagyságodhoz nem mehetnék, melyet bizony bännék, kérem nagyságodat egy üvegecskében küldjön nagyságod énnekem is az Aqua Theriacalisból, nagyságodnak meg igyekezem szolgálni. Nagyságodat követem, megbocsásson nagyságod, az utolsó dologrúl mastan semmit nem írok, hanem ha az úristen engedi, magam akarok arról beszélgetni nagyságoddal. Azonközben az úristen nagyságodat éltesse stb. Ex Ecsed 29. jul. 1622. Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

servitor addictissims
Joannes Ceyl.

Kívül : Ha narancsot vagy száraz limoniát találhatna nagyságod, olasz módon a sültre facsarni, vagy együtt vele enni, igen igen jó volna.

Külszím : Spectabili et Magnifico Domino Georgio Rákóczi de Felső-Vadász stb.

Az egész levél Ceyl írása. — Eredetiről.

XXI.

*Kún László Rákóczy Györgynek látogatására kíván
menni. 1622. aug. 2.*

Spectabilis ac Magnifice Domine mihi observandissime.
Servitorum meorum stb.

Látogassa Isten nagyságotat kívánatos jó egészséggel.

Az nagyságod jó egészségét akarám ez kis írásom által látogatnom, kívánom istentől, hogy az nagyságod jó egészsége felől hallhassak örvendetes hírt. Kassára kellett vala mennem, és ugyanoly szándékkal is mentem volt, hogy nagyságotat Patakon meglátogassam; de útamban megérvén, hogy nagyságod Onodba ment, s ez okon oda nem menék Patakra, hanem egyenesen Kassára; nagyságod megirta volt az nagyságod kassai gazdájának Melda György uramnak, hogy nagyságod Kassára bejűne, vártam bé nagyságotat; ugyan Kassán értém meg, hogy ad 3. Augusti nagyságod Anaesira jűne, és ez alkalmatossággal akarék írnom és látogatnom is nagyságotat. Nagyságod énnékem jóakaró szolgájának parancsoljon, én minden időben örömet akarok szolgálnom nagyságotnak. Tartsa meg Isten stb. Datum ex Arce Szatlmár 2. Augusti Anno 1622.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae
Servitor addictissimus
Ladislaus Kún de Rosály.

P. S. Nagyságod küldje bizonyos emberét, igen szép solymaim vannak s egy bokrot nagyságotnak örömet adok.

Én míg élek nagyságotnak igen jóakaró szolgája lések, bizony nagy szívvel, jóakarattal akarék vala nagyságotdal beszélgetnem ha az alkalmatosság hozza vala. Ezután is nem színom tovább való fáradságotomat is az nagyságod jóegészségé látni, mikor nagyságod parancsol és az alkalmatosság hozza.

Küldzím : Spectabili ac Magnifico Domino Georgio Rákóczi de Felső-Vadász stb.

A dült betűkkel lévők Kún L. saját kezével írvák.

Eredetiről.

XXII.

*Liszi István Rákóczy Györgynek udvarába inasúl
ajánlja fiát. Sopron 1622. aug.*

Spectabilis ac Magnifice Domine, Domine et Patrone
observandissime. Salutem et servitii stb.

Az nagyságod eleitől fogva fiamhoz mutatott jó akaratját nem tudom minémű jó igyekezető szolgálattal szolgálhas-
sam meg nagyságodnak, az mennyire reá nem érkezhetem, az istent kérem, tiszta sziből, hogy nagyságodnak napjait szerencséltesse érette; minthogy fiamnak az pataki oskolából az dögletes aérnek mivoltáért el kellették távozni, és noha még tovább való tanulása kívántatott volna más helyeken is, de attúl is a más országokban való külemb külembféle sok veszekedések idegenítnek, mely okokból kénszerítettvén az tanulástól tartóztatnom, gondolkodtam állapotja felől. Mint-hogy pedig immár nagyságod esmeri ez ifjú legény fiamot nagyságodat kérem, vegye egy ideig udvarába nagyságod, és szolgáltatson véle az ő ereje szerint, míg Isten az nagyságod jó akaratja, tanácsa és segítsége után, más állapotra juttatja dolgát. Nagyságodnak véle együtt, míg élek megszolgálni igyekezem, mely dolog felől Csernel uram sógorom álta nagyságodnak bővebben Ezekután ajánlom nagyságodat istennek gondvis jó választ várván nagyságodtól. Datum Sopron Augusti, Anno Dni 1622.

Spectabilis ac Magnificae Dominationis Vestrae

Servitor et Amicus paratissimus

Stephanus Listhius.

*Külezím: co Domino Domino Georgio,
Rákóczi de Felseő-Vadász, Libero Baroni in Saarospaták,
Szerencs, Makovicza, Sáros, Ónod et Lednicze, Comiti Comitatus Borsodiensis, nec non Serenissimi Sacri Romani Imperii ac Transsylvaniae Principis intimo Consiliario, Domino et Patrono mihi observandissimo.*

Fredetiről.

XXIII

*Berentei Gáspár Rákóczy Györgynek a latrok üldözése
ügyében. 1623. jan. 1.*

Alázatos szolgálatomat ajánlom nagyságodnak; az úr isten nagyságodnak sok új esztendőket adjon érni stb.

Nagyságodat ezért akarám megtalálnom, mint kegyelmes uramat, minap irt vala nagyságod, hogy az úr isten azért állatott az tisztben, hogy az latrokat megbüntessük. Látja isten, hogy tiszta szívvel voltam rajta, hogy vármegyénkben az latorság kigyomlálódjék. Ha kezemben hozott volna valaki latrot, el nem bocsáttam volna büntetetlen, de még eddig az hadak fennlétele miatt is nem lehetett, hanem most immár, hogy isten egyszer csendességet adott, az latorságja házához került; egy régi latrot, kire számtalan panasz volt, megfogattam, Borjas uram jobbágyánál lakott Nyomáron, ezért felette neheztel reám, sőt az kikkel megfogattam, az esküdtekkal, az nemes emberekkel, azokat törvénnyel fenyegeti, sőt az esküdteket pirongatja; ezzel oly szívet adott az latroknak, hogy immár az kiket efféle helyekre küldenék is, nem tanálok. Hanem nagyságodnak kegyelmes jó akaratja tartaná, mostani gyűlésünkben jőne be, efféle dologról feddeni meg; magam személyét is fenyeget(i); de avval semmit nem gondolok, csak hogy az(t) bánom, hogy ilyen szívet adnak az latroknak, még ő kegyelmeknek kellene efféle dologban velem együtt keménykedni. Ha nagyságod be nem jöhetne is, írjon az nemes vármegyének, hogy mindenütt keressük fel az latrokat, és ne adjon senki szívet nekik; én azért tisztemben eljárók, azon leszek.

Az Bornemissza hadai ellen való inquisitiót nagyságodnak megküldtem, és az miskolczy lator legény ellenit, az mit tanáltam. Hogy eddig haladott, kérem nagyságodat, hogy reám ne nehezteljen, mert, látja isten, az sok betegségim

miatt nem érkeztem hozzája. — Tartsa meg isten nagyságotat stb. Datum Aszaló 1. die Januarii Anno 1623. Nagyságodnak alázatos szolgája szeretettel szolgál

Berentei Gáspár.

Külső cím : Spectabili ac Magnifico Domino, Domino Georgio Rákóczi de Felső-Vadász stb.

Eredetije a vörösvári levéltárban.

II.

BOCSKAY ISTVÁN

LEVELES - KÖNYVE.

1605. mart. 20. — april 29.

KÖZLI

THALY KÁLMÁN.

Bocskay István fejedelem leveles-könyveiből eddigelé csak kevés került napfényre. Szerencsés vagyok ezeknek számát, imé, egy becses és elég terjedelmes töredékkal gyarapítani.

E töredék a magy. kir. kamara levéltárának Kassáról — illetőleg Munkács és Ungvár váraiból — Budára került, még maig is rendezetlen Rákóczi- és Bercsényi-féle okmány-csomagai közül került elő, Rákóczi-kori kutatásaim közben néhány Thököly-féle 1685. és 1691-iki napló- és leveleskönyv-töredékkal egyetemben.

Míg az utóbbiak a »Monumenták« »Írók« osztálya XXIII s XXIV-ik köteteiben jutottak napvilágra : Bocskay leveles-könyv-töredékét, mint magánállót, ezennel itt bocsátom közre.

E leveleskönyv elől-hátul töredékes darabot képező, különben jól conservált eredeti kézirat, egész ívrétben, 12 íven, igen sűrűen s kétféle kézzel írva. Írása másként rendez, sőt szép folyóírás, de számos — gyakran merész — rövidítésekkel, kivált a latin szavakat illetőleg.

Tartalmazza e töredék, Bocskainak 1605. tavaszán, azaz martius 20-kától aprilis 29-kéig, akkori főhadiszállásáról : a szerencsi várból írt és kibocsátott, összesen 28, többnyire nagyterjedelmű levelét, diplomatiái ügyiratát, felszólítványát és nyílt-parancsait stb.

E levelek és kiadványok a török császárhoz, lengyel és svéd királyhoz, Memhet pasa portai fővezérhez, a tatár khánhoz és helytartójához, Jeremiás moldvai és Simon havasalföldi vajdához, Murát landor-fejérvári szerdárhoz, Hasszán budai vezérpasához, Hasszán temesvári pasához, Rákóczi

Zsigmondhoz, Ecsedi Báthory Istvánhoz, Gyulaffy László-erdélyi tábornokhoz, Csáky Istvánhoz, a dunántúli, továbbá az erdélyi urakhoz és nemességhez, a szász székekhez, Vadas-Lukács tiszántúli ref. superintendenshez, Süegh Albert szerbeni királybíróhoz stb. intéztettek, — s Bocskaynak egész politikáját feltárván előttünk, terveire úgy, mint a fennforgó eseményekre világot derítnek.

Ily ügyiratok történelmi fontosságát bővebben fejtegetni szószaporítás lenne. A Bocskay-kor bűvára bizonyára kedvesen veszi azokat.

1.

Ad spectabilem et magnificum dominum Stephanum Comitem de Bathor. Responsio.

Stephanus Bocskay etc. Spectabilis et magnifice domine, nobis semper observandissime! Servitiorum et amicitiae nostrae benevolam commendationem. Hogy kegyelmed ilyen atyaiúságosképpen levelemre megfelelt, fölötté kedvesen vöttem kegyelmedtül, kiből nemcsak magamhoz, hanem nemzetiségünknek közönséges javához körösztyéni indulatját mintegy tükörből ismerem kegyelmednek és az mennyire ahoz való jóakarátját értöm, Istennek hálákat adok rajta, kérvén ő szent felségét, hogy a mint kegyelmed annak nyilvánban való kinyilatkoztatását és levelemre derekasb választételét, továbbá való gondolkodására halasztotta : vezérelje úgy az kegyelmed elméjét és itéletit, hogy azt hamar üdön az közönséges jónak nagy előmenetelivel nemzetünknek és mindnyájunknak örömnünkre nemcsak kinyilatkoztassa, hanem abban velünk együtt nagy hasznosan, dicsíretesen és halhatatlan jó hírrel-névvél való fáradságra és munkálkodásra gerjeszsze. Én azért mégis, hogy sok külömb-külömbféle ratiókkal intsem erre kegyelmedet, szükségesnek nem itélem, tudván azt, hogy valamit én mondhatnék és irhatnék ez dologról kegyelmednek : azokat kegyelmed régen nállamnál jobban érti és jól eleve látja, el is littedem hogy szüntelen szöme előtt is forgatja. De egy szóval kéröm kegyelmedet, serkentse és indítsa ez dologra kegyelme-

det Istenünkhöz és az egy üdvösségre való hitünkhöz, annakutána hazánkhoz és szegény nemzetünkhöz tartozó szerelme, kiket jó lelkiismeretű keresztyén embernek ez világon minden javainál és az maga életénél is drágábbnak kell tartani; melyekben az mi közösleges ellenségünk mindenikben mely nyilván és kíméletlen ontott s keserített légyen bennünket, az egész világnál nyilván vagyon, kikkől az nagy Isten véghetetlen kegyelmességéből és bizonyos határozott üdökre megszáván bennünket, szabadulásunkra nem kicsin kaput és reméniséget nyitott, melyet vagy megvetni, vagy hozzá resten és kelletlenül nyúlni mire nízzen? kegyelmed megtiltheti. Micsoda reméniséggel lehessen pedig ettül kegyelmed idegen, vagy miért halaszsa sokára? arra is oly fundamentumos okot nem látok; mert ha mi rajtunk (kit Isten távoztasson, hiszszük is pedig, hogy ő szent felsége eltávoztatja) valami kedvünk ellen való dolog esnék is: de kevés reménsége lehetne mind nagy-nak s mind kicsinnek az mű nemzetünk közzül, annakutána való böcsületi felől, de mind hűnek s ellenségnek egyaránt való sorsa lenne az ő boszúálló és gyanús természetihez képest. Kinek bizonyos és állandó kegyelméhez semmi okon és semmi üdöken nem bizhatván: mennyivel hasznosb és jobb tehát nemzetünknek s hazánknak egy értelemből szolgálunk és egy szerencsén vélek munkálkodunk, tudván, hogy minden birodalmoknak legnagyobb erőssége az egység, és az Istennek áldása is az egymás szeretőkön terjed bővebben; kiért kegyelmednek úgy az maga javát, mint szintén az közön-ségét kell ebben tekinteni.

Im, most is az szent Istennek kegyelmessége ügyeközöttünkön naponként öregbedik. Fülel immár kezünkben. Erdélyben az egész székelység és nemesség is mienk, az várasoknak is jó része; az oda alá való végek: Lippa, Lugas és Karán-Sebes. Viszontag az ellenségnek állapotja mint légyen és mennyi felé vonattassék? tudom, másunna is bizonyosan érti kegyelmed. Kérom azért kegyelmedet szeretettel: az én igazán való intésemnek helt adván, ne halogassa hozzám és szegény hazánkhoz való jóakarátjának kinyilatkoztatását és finaliter róla való resolutióját, — nem lévén semmi idegen gondolkodásban felöllem kegyelmed, sőt oly embernek ismervén,

kit az Isten oly itélettel látogatott, hogy mind elmúlt és mostani állapotomat (Istené légyen az dücsőség mindenben) s egyebeknek is állapotjokat szömöm előtt tudom mindenkor viselni, és kit-kit rendiben s határában ügyekezem tartani.

Kegyelmedet pedig minden időben nem úgy, mint barátomat vagy atyámfát, hanem mint édes atyámat úgy tartom, úgy tisztetem, és úgy böcsüllöm, — és mindenben szabad akarátjára hagyván kegyelmedet, az kegyelmed jó tettségén és tanácsán én akarok járni. Az mire pedig Isten énnekem állapotomat engedi, az szerént ügyekezem mindenkor az kegyelmed állapotját nemcsak megtartani, hanem tehetségem szerént nevelni, és minden jó szerencsémét szeretettel kegyelmeddel közleni; sőt meröm kegyelmedet biztatni **avval**, hogy az én kegyelmedhez való igaz jóakaratomban teljes életében kedve szerént megnyughatik kegyelmed. Isten éltesse nagy bódogúl kegyelmedet. Datum ex arce Szerencs, die 20 Martij, Anno 1605.

Kegyelmednek szeretettel szolgál —

2.

Reverendissimo domino Luca Vadas, ecclesiarum cistibiscanarum superintendenti, ac ecclesiae Ecsediensis pastori dignissimo et vigilantissimo, etc. Amico nobis honorando.

Reverendissime domine, nobis honorande! Salutem et benevolam nostram commendationem. Minémő jó szívvél és kedvesen vöttük légyen az kegyelmed levelét, akarjuk hogy nemcsak ez mostani levelünkből, hanem annak kedve szerént való fructussát jövődöbéli jóakaratunkból tapasztalja meg kegyelmed magához. Az mely dolog felől kegyelmednek irtunk volt, hogy az mi intésünk előtt is arra szorgalmatos gondja lött légyen, könnyen elhittük: holott kegyelmednek mind tisztí és hivatalja, s mind az közönséges jóhoz való jóakarátja Isten és az emberek előtt is azt kívánta. Mégis intjük kegyelmedet nagy szeretettel, hogy ezt az elkezdett és felvött

dolgot ennekutánna is ne hagyja és ne tágítsa, mind addig is, míg kívánt eventussára juttathatja. Magától jól érti kegyelmed, mit kívánjon és mennyit nyomjon ez a dolog, és az közönséges jönak mennyi hasznára légyen; kit kegyelmed szeme előtt viselvén, kérjük szeretettel kegyelmedet, munkálkodjék és fáradjon úgy benne, kit mind mi, s mind az egész magyar nemzetség emlékezetes háladatossággal vehessünk kegyelmedtől, és tisztii szerént a mennyire kötelessépen tartozik kegyelmed szolgálai a keresztyénségnek; tessék meg mindenek előtt, hogy kegyelmed abban meg nem fogyatkozott.

Irhatnánk okokat és módokat, kikkől kegyelmed az dolgokat jobb módjával forgathatná, ha szükségesnek itilnök; de tudván az Istennek bölcs és szent lelkinék annyi ajándékát kegyelmedben, hogy mind külső és belső dolgokat mélyebben és elegendőképpen megvizsgál és által lát: nem itiljük itt azokat szükségesnek lenni, hogy előhozzuk. Hattuk csak az kegyelmed jó industriájára és bölcs itiletire abban való fáradságának módját, melyben semmi kétségünk nem levén, várjuk csak annak bizonyosan kívánságunk szerént való jó eventussát, kiről mi is igyekezünk, hogy kegyelmednél semmi időben feledékenyeknek, sem háladatlanoknak ne találtsunk. Külső hireinket hogy kegyelmed értse: Erdélynek minden oda alá felé való végei immár kezünkbe vadnak, Lippa, Lugos és Karán-Sebes. Az székelység egészen; az egész nemesség is mienk, az városoknak is jó része. Füleket is Isten kezünkben adta, több ott közel való végházakkal, az ellenségnek sok felé vonattatási és sok féle fogyatkozási vadnak, jó remenség visel, hogy az mely Isten a mi gondolkodásink kívül felvötte ügyünket: csak egyesek legyünk, remenségünk felett való szabadulással és sok jókkal látogat bennünket. Ezekről rövidnap jó és kedves feleletet várunk kegyelmedtől. Datum ex Arce Szerencs, die 20 mensis Martij, Anno 1605.

3.

*Generoso Stephano Pitheó, Secretario Spectabili ac
Magnifici domini Stephani Comitis de Bathor, e'e.
Fideli nobis syncere dilecto.*

Generose fidelis, syncere nobis dilecte! Salutem et benevolam nostri commendationem. Kegyelmednek hozzánk és az közönséges jóhoz való jóakarójában semmit nem kételkedvén, sőt annak promoveálásában látván, miben mutatódhassék meg az kegyelmed szolgálatja: akaránk rólla írni kegyelmednek. Minemő nagy erősségére légyen azért is és örökösön való állandóságára minden birodalmaknak az egyesség és egy értelemből való munkálkodás, másnak is kegyelmed lehetne jó mestere felölle. Kiről mit kívánna ez mostani állapot, kit Isten csudálatosan, nyomorúlt nemzetünknek régi szép szabadságának megkeresésére indított, ennekelötte, és mostan is irtunk urának ő kegyelmének felölle. Intem nagy szeretettel ő kegyelmét, hogy adná jó bizonságát mind ez világ előtt, hogy nemzetét és hazáját nemcsak titkon otthon, maga szívében, és nemcsak szóval szereti: hanem cselekedetivel is hozzájok való szerelmét bizonyítaná meg, tekintvén nagyobb részént ebben az Istennek tisztességét is, kit az mű közönséges ellenségünk mű közöttünk nyilvánvalóképpen üldözött, és ennekutánna is üldözni akar, — és azt is meggondolván, hogy akármely hűségéért is az mi nemzetünk közzül valónak üdövel, ha mi történnék, kit Isten távoztasson, egyenlő lenne állapotja, mint szintén annak, a ki most sokat vétett. Ha azért magának is ő kegyelme semmit ennél az közönséges jótúl maga megvonásával nem használhat, és kedvet ott sem nyerhet, itt is pedig semmivel ezt segíteni nem akarja: micsoda dicsiretes dolog jöhessen ki belölle? maga kegyelmed megítilheti. Mit várhasson pedig az némettül akármily tökilletes hűségért is? eddig való és mostani ő kegyelméhez való magokviseléséből könnyen elérheti. Azért kegyelmedet mint jóakaró barátunkat szeretettel

kérjük, tudván ő kegyelménél kegyelmednek is állapotja szerént nem kicsin tekintetit, az közönséges jóhoz mutassa kegyelmed arnyi jóakarátját és szolgálatját, hogy intse ő kegyelmét serio ez dologra: ne tartsa immár sokáig rejtekben nemzetéhez és hazájához való jóakarátját, hanem nyilatkoztassa ki, és finaliter resolválja ő kegyelme magát ebből. Serkentsék sok emlékezetes és dicsíretes példák ő kegyelmét, kik hűtökért, hazájok szabadságáért életeket sem szánták elfogyatni; mert az titkon való jóakarát, kinek izit és gyümölcset senki nem érzi, akármily nagy nak dicsírtessék is, de meddűnek és magtalan nak tartatik az, meddig valóságosképpen ki nem mutatódik. Ez azért minthogy nem kicsiny előmenetelire látszik az közönséges jónak, kegyelmed szüve szerént munkálkodván benne, nem keveset tulajdoníthatunk kegyelmednek is annak kívánságunk szerént való véghez vitelében, kiről meg látja azt kegyelmed, hogy minket háladatlan barátinak soha nem tapasztal érette. Bene valeat. Datum ex arce Szerencs, die 20 mensis Martij, 1605.

4.

Az füvezérnek Memhet pasának. Nagyságos pasa és tekintetes vitéz úr, nekem jóakaró uram! Isten nagyságodnak egy napját tegye sok ezerré.

Elhittem, hogy mind az hatalmas császár s mind nagyságod úgy megnyugodt az én hívségemben és az hatalmas császárhoz, mind pedig az egész otman nemzetséghez való kötelességemben, hogy semmit bennem nem kételkedhetik, holott csak ezideig is oly hűséges szolgálatommal mutattam én azt meg az hatalmas császárnak, és annyit vétettem az ő hatalmassága ellenségének az német királnak, sok várainak elvételével, hogy nem gondolkodhatom az felől, hogy sem az hatalmas császár, sem nagyságod külömben ítélhessen az igaz és tökéletes hűségem felől; melyeket előttem viselvén, találok meg nagyságodat ilyen bizvást, és kérem is nagyságodat, hogy ne fogyatkoztasson meg nagyságod ilyen jó

reménységemben, és megtekintvén mind eddig és ezután való szolgálatomat, cselekedjék kedvem szerént is nagyságod, holott az hatalmas császár hasznát is ebben látom lenni. Jerémia vajda hívségében nem kételkedhetik sem az hatalmas császár sem nagyságod, holott mind ennyi időknék és szerencséknek változásában tökéletesen és híven viselte magát az fényes portához, most is velem együtt Erdélynek az hatalmas császár köntösehez való ragaszkodásában nem keveset szolgált, és most is mindenekben az hatalmas császár javára velem egyet ért és szolgál is. Tudja nagyságod, az öcscsét Simeon vajdát az hatalmas császár Hovaselföldében vajdvává tütte vala, ki mindaddig híven szolgálta az hatalmas császárnak országával együtt, valameddig az ellenségtől kiüzettetek; ez idő alatt penig várván az hatalmas császár kegyelmességét, Jerémia vajda mellett volt. Mostan látván alkalmatosságot, az Jerémia vajda haddal be akarja vinni, én is innen Erdéلبől segítséget adván mellé, azon leszünk, miképpen az három ország együtt levén, az hatalmas császár szolgálatjára elérkezessünk; mert noha, az mint értem, Raduly vajdának az hatalmas császár bottját, zászlóját küldötte, de hidje nagyságod, nem különben cselekeszik, mint Mihály vajda cselekedett ennihányszor: botját, zászlóját elvevén az hatalmas császártól, megcsalta; ez is tanítványa levén Mihály vajdának, nem különben cselekeszik, holott most is megértvén, hogy az székelység Erdélben az hatalmas császár köntösehez ragaszkodott: hadát reájok bocsátotta; ki ellen azért hadamat bocsátván az hatalmas császár szerencséjére, hiszem, Isten kegyelmességéből meg is szégyenül. Ebben is bizonyos legyen nagyságod, hogy török ruhában öltöztetvén emberit, Dobronikon mennek által német királyhoz, kiktől minden dolgokat értésére ad; hogy azért azokra szorgalmatos vigyázás és gondviselés legyen, felette igen kívántatik, és szükséges is, hogy megfogattassanak. Értvén azért efféle cigiánságit és állhatatlanságát, és hogy csak addig leszen igaz és hív az hatalmas császárnak, az míg módját nem látja: úgy indultunk haddal ellene; mert ha az hatalmas császárhoz való hívségét látnók, nemhogy ellene támadnánk, de megoltalmaznók. Hogy azért az következő nagy kártól mind minket s

mind országunkat megöltalmazza ő hatalmassága: felette igen kérem nagyságodat, hagyja helyén az havaseli vajdaságban, és botját, zászlóját az hatalmas császár küldje meg nekie; ezt cselekedvén nagyságod, higgye, az ellenségnek nagy szíve esik el, Erdélt is mindenféle változástúl megöltalmazhatjuk, holott nem leszen az német királynak kivel praktikalni, ebben látom az hatalmas császár jóvát, magunk és országunknak megmaradásával. Kérem azért mégis nagyságodat, ez mostani nagyságodtúl való kívánságomban ne fogyatkozzam meg, és cselekedjék kedve szerént mind Jerémia vajdával, s mind Simeon vajdával, kikben nagyságod kétséges ne légyen, hogy igazán nem szolgálának az hatalmas császárnak. Isten nagyságodat tartsa meg jó egészségben sok esztendeig. Költ Szerencsen, 25 Martij, Anno 1605.

Nagyságodnak örömet szolgál:

Bochkay István m. k.

5.

Landor-fejérvári Murát pasának. Nagyságos pasa és tekintetes vitéz úr, nekem jóakaró uram, barátom! Isten nagyságodnak egy napját tegye sok ezerré.

Kelleték nagyságodhoz ez postámat levelemmel beküldeni és az erdélyi állapot felől bizonyossá tenni nagyságodat. Azt hiszem, az én követimtül megérthette eddig nagyságod, az székelység egyenlő akaratból öszvegyülvén Erdélyben, az nemesség, az több benne levő vitézlő renddel együtt az hatalmas császár köntöséhez ragaszkodván, fejedelmekké engem választottanak; mely dolognak erősségéért és megbizonyításáért mikor követöket bocsátottak volna hozzám: Raduly vajda megértvén hozzám való hívségöket, hadát bocsátotta be ellenek, mely immár Erdélyben is vagyon, meg nem gondolván, hogy az hatalmas császár megkegyelmezvén nekie, botját, zászlóját is megküldötte; ki ellen azért én is hadamat készítvén az hatalmas császár szerencséjére, hiszem Istent, szégyent is vall. Hogy azért többször az új cigánságával és

az hatalmas császárhoz színnel mutatott lúségével ne élhesen és az Mihály vajda példáját, kinek tanítványa Raduly vajda, ne követhesse, nekem is filemem Erdély felől ne legyen, és itt kinn való dolgaimban az hatalmas császárnak hasznoson szolgálhassak: minthogy tudom Jerémia vajdának ő hatalmasságához való hívségét, és mostan is az Erdély dolgában nem keveset szolgált mind ő hatalmasságának, s mind énnekem, megírtam nekie, hogy minden hadával felkelvén, az öcscsét Simon vajdát, (ki az hatalmas császárnak eleitül fogván híve volt, és ő hatalmassága annakelőtte is az vajdaságot neki adta volt) országában bévigye, én is innét minden segítséggel leszek neki. — Minthogy pedig ebben látom az hatalmas császár jóvát, hogy Moldovában s Havaselföldében oly vajdák legyenek, kik az hatalmas császárnak ne színnel, hanem szívvel legyenek igazak és hívek: ezekben pedig az két vajdákból megtapasztalt dolog, hogy hívek és igazak az hatalmas császárnak. Jerémia vajda semmiféle szerencsének változásában országával együtt el nem hajla az hatalmas császártól; Simeon vajda kiüzetvén havaselföldi vajdaságából az ő hatalmassága ellenségitül: mindeddig is inkább akara országa nélkül Jerémia vajda mellett tűrni, hogynem mint az ő hatalmassága ellensége mellé állani; melyekhez képest méltó, hogy ő hatalmasságának méltó tekinteti legyen Simeon vajdára, és minthogy azelőtt ő hatalmassága az vajdaságot megadta volt neki: most is hagyja helyén, és mind botját, zászlóját küldje meg neki; mely dologról az vezérnek is ő nagyságának írtam, nagyságod is az hatalmas császárnak ebben való jóvát és hasznát előtte viselvén, írjon föléle mind ő nagyságának az vezérnek, mind egyebeknek, az kiknek kívántatik. Ezt cselekedvén nagyságod, az hatalmas császár jova és haszna kívül nekem is kedves dolgot cselekeszik, meg is igyekezem nagyságodnak hálálni, hálaadó barátsággal. Ezen is kérem nagyságodat, az követimet ne tartóztassa. hanem mentül hamarébb lehet, bocsássa az fényös portára őket. Isten sokáig éltesse nagyságodat. Írtam Szerencsen, die 25 Martij, Anno 1605.

Nagyságod jóakaró barátja: Bocskay István m. k.

6.

Jerémia vajdának. Illustrissime domine, amice, vicine nobis observandissime!

Az én barátságos szolgálatomat ajánlom nagyságodnak mint igaz, köteles, jóakaró atyámfiának és szomszéd barátomnak. Isten nagyságodnak minden dolgait tegye szerencsésé és boldoggá.

Elhittem, hogy eszében vehette nagyságod, mind az elmúlt időbeli nagyságodnak irtt levelemből, mind hozzám küldött embere és emberim által való izenetemből, hogy én nagyságoddal oly köteles atyafúságot és barátságot akarok vetni, és az nagyságod atyjafiával Simeon vajdával és az három országgal oly köteleességet, hogy nemcsak az mi időnkben, hanem az maradékink idejében is állhatatos és megmaradandó légyen; valamit pedig nagyságodnak egy levelem által ígérek s fogadok: annak megtartásában oly tökéletes barátjának és atyjafiának tartson nagyságod, mellyet semminémő időnek változásában, sem semmiféle szerencsének állapotjában meg nem akarok változtatni; hogy ugyanazont cselekedje nagyságod, mind az ő szerelmes atyjafiával egyetemben, várom nagyságodtól; kiről ezután, Isten jobb módot adván dolgomban, nagyságoddal mind büvebben s mind hasznosbban akarok végezni. Értem mind az nagyságod leveléből, izenetiből és erdéli hiveimtől is, mennyit forgódott és fáradott volna az székelységnek mellém állásában való dolgában, melyet Isten után csak nagyságodnak egyedül tulajdoníthatok, felette jó néven röttem nagyságodtól, igyekezem is rajta, hogy az nagyságod érettem való fáradságát oly barátságos hálaadással háláljam meg, melynek necsak én, országgommal, hanem nagyságod is, az nagyságod atyjafiával és országgal, valóban való hasznát és erejét esmérhesse. Minthogy pedig értem nagyságod kívánságát, hogy az hatalmas császárnál törekedjem ő nagysága Simeon vajda mellett: azt én immár régen megcselekedtem; most is újlag fű-köve-

-timet bocsátván az fényes portára az hatalmas császárhoz, több fű-kévánságim között felette igen meghattam, hogy az ő nagysága dolgát forgassák; abban nem hagyván, most ismét postámat bocsátottam csak az ő nagysága dolgáért, valóban meg is hagyám, hogy kiválképen való gondjok légyen reája. Az mi pedig nagyságodnak ez mostani kévánságát nézi, öcsésének való bévitele felől Havaselföldében: arról mind az székelly követőkkel, mind itt kinn levő tanácsinkkal így végeztünk; minthogy most látom idejét, hogy nagyságodhoz igaz barátságomat és atyafúságomat megmutassam: Gyulaffi László uramat küldtem bé Erdélyben, úgy mint én képemben generálisnak, hogy mindeneknek énutánnam parancsoljon. Petki Jánost az székelység között magok kévánságok szerént generálissá töttem, meg ar uncsolván nekiek, hogy nagyságoddal mindenben egyet értvén, valamikor nagyságod hozzá készülhet hadával: innet is oly készen legyenek, hogy mikor nagyságod az innen való segítséget kévánja, meg ne fogyatkozzanak nagyságodnak. Minthogy pedig szintén most Isten kegyelmességéből oly derék ellenségönk nincsen, az kiért az erdélyi hadam nagyságodnak nem szolgálhatna: kérem nagyságodat, ez jó alkalmatosságot el ne hallogassa, hanem mindjáraást készítvén hadát, menten induljon Simeon vajda ő nagysága Havaselföldére, és mindenekben Gyulaffi urammal és Petki János urammal úgy egyet értsen, hogy innet is az had alkalmatos időben mehessen bé.

Minthogy pedig adák értésemre, hogy valami része hadának Merzával kijött volna Szeben mellé Raduly vajdának: tanúsága vagon Gyulaffi uramnak, hogy, ha kévántatik az segítség felől nagyságodat is megtalálja; nagyságod azért oly készen tartsa egy rész hadát és oly közel való helyben, hogy, ha kévántatik, mindjáraást mehessen az erdélyi had mellé hogy az mi hadunkkal megegyezvén, mind az ellenségnek ártassanak, mind pedig hátokon mehessenek Havaselföldére. Simeon vajda pedig az derék haddal az havaseli derékútat tartván, menten menjen. Nagyságod azért se magának, se atyafiaának, se országának késedelmével meg ne fogyatkozzék, és az mint íram, szüntelen egymást értse nagyságod Gyulaffi urammal és Petki urammal, hogy valami fogyatkozás az két

had között ne eshessék. Isten nagyságot sokáig éltesse jó egészségben. Datum ex castello Szerencs, 25. Martij Anno 1605.

Illustrissimae dominationis vestrae Amicus, vicinus

Bochkay István m. k.

7.

Simeon vajdának.

Illustrissime domine, amice, vicine nobis observandissime!

Isten nagyságotnak minden mostani igyeközetit tegye szerencsésé és bódoggá. Elhittem, nagyságtok az én nagyságtokhoz való jóakaromban mindenképen megnyugodt; ne is kételkedjek pedig nagyságtok benne, mert valamire elégséges lehetek, az mint immár nagyságtoknak megígértem magamat, egyebet az tökéletes atyafiúságos barátságánál bennem nem tapasztal; mely nagyságtoknak megígért jóakaromat hogy cselekedetemmel is megbizonyítsam, minthogy most egyszer ideje, — csak nagyságtok magának meg ne fogyatkozzék, én bennem fogyatkozás nem találtatik. Kévánsága szerént azért nagyságtoknak én mindenre reá mentem, meg is parancsolván Gyulaffi László uramnak, kit most Erdélyben bocsátottam, hogy nagyságtokkal mindenben egyet értvén, az bevitelben Havaselföldében minden segítséggel légyen nagyságotnak; kiben nagyságot meg sem fogyatkozik, csakhogy nagyságot is az ő nagysága Jerémia vajda hadával oly készen légyen, hogy míg nekem nagyobb szükségem nem leszen az hadra, nagyságot addig érjen véget dolgában, kinek most az ideje; az mostani alkalmatosságot elhallogatni nagyságotnak késedelmével, meggondolhatja, minémő káros légyen.

Az nagyságot dolga felől az vezérnek büven írtam, az követimnek is elegendőképpen megparancsoltam, hogy az nagyságot dolgát forgassák; most újonnan az nagyságot dolgáért postámat bocsátottam utánnok. Nekem az tetszik, hogy az míg ott lesznek az én követim az portán, nagyságot fő emberét maga dolgáért beküldje, és mindenképen egyet értvén

az én követimmal, az mint hasznosbnak itéli nagyságod, for-
gassák úgy. Isten nagyságodat tartsa meg jó egészségben
sok esztendeig. Datum ex Szerencs, die 25. Martij 1605.

Illustrissimae dominationis vestrae amicus et vicinus

Bochkay István m. k.

8.

Landor-fejérvári Murat pasának.

*Nagyságos pasa, nekem mindenben jóakaró úr-bará-
tom! Isten az nagyságod jó szerencsédjét nevelje, s egy
napját ezerré tegye.*

Miulta az hatalmas, győzhetetlen császár és az nagysá-
gos fő-vezér pasa után nagyságod hagyatott itt kinn Landor-
Fejérvárott: semmiben azúlte az én reám való atyai jó gond-
viselésében meg nem fogyatkoztam; kiért mind most, s mind
ennekutána minden dolgaimról bizvást találom meg nagysá-
godat. Minthogy azért nem kicsin, sem nem röst ellenséggel
vagyon dolgom: ha mi módot találhat az benne, kivel az maga
dolgát támogathassa, mindenképpen azon vagyom. Básta azért
Lengyelországban pénzt küldött volt be, hogy hadat fogad-
jon ellenünk; gyülekeztenek is azzal az fő vitéz hadakozó
lengyel úrral, az kik ennekelőtte is mind Buda alatt és másutt
is az német mellett voltak az hatalmas császár ellen, kik
immár készen vannak, — de én azon igyeköztvén naponként,
hogy ellenségünk ne többülne, hanem inkább apadna és
fogyna: az német mellől azokat sok szép szömmal elvontam,
és immár készek mellém jüni az hatalmas császár szolgálat-
jára. Nagyságod penig nekem azelőtt azt ígérte vala, hogy
ha lengyelöket fogadhatok, azoknak fizetésére énnekem
nagyságod pénzt küld; ezek azért immár készen volnának és
minden órában mellénk jünnének, csak volna mit nekik fizet-
nünk. Itt az föld szörnyen elpusztult, országomnak semmiből
jövedelmét nem vehetem, ebből énnekem nincsen soho-
másuva hova nézmem, sem bizhatnom, hanem Isten és ő hatal-

massága után csak nagyságodhoz. Nagyságodat felette igen kérem, meggondolván mennyit ártson, ha ilyen fű vitéz ember hadastúl az ellenség mellé mégyen: ne hagyjon pénz nélkül, hanem mindjárt küldjön annyit, hogy mind ezeket az lengyelöket elégíthessem meg, s mind pengig több hadaimnak adhassak valamit. Ebben pengig az késedelem felette igen káros; nagyságod úgy gondolkodjék róla, hogy most az ideje, hogy meg ne fogyatkozzék az hatalmas császárnak, mert netalán ha késik, annakutánna késén bänkódunk utánna, ha az ellenség magát ezzel megerősítheti; de az jó alkalmatosságot, minthogy én immár addig fáradtam benne, hogy az ellenség mellől elvonván, magokat ide ígérték, kérem nagyságodat, ne hagyja kezünkből kiesni. Továbbá akarám nagyságodnak értésére adni, hogy az német király most két fű-követöket küldött alá, egy fű püspököt Náprági Demetert, tanácsát, és Forgács Zsigmondot, azok most Eperjesön Bástánál vannak, az mely levelet nekem irtanak, azt én mindjárt az egr pasának vezér Szinán pasa uramnak küldöttem; megirtam az követeknek, hogy, ha éhhozzám csak magam dolga felöl akarnek júni: ide bátor ne fáradjanak, mert én szembe sem leszek velek; ha pengig oly követséggel jöttek az két császár között való békesség felöl: én Szinán pasát ő nagyságát ide hivatom, hogy akkor jelen légyen, és együtt ő nagyságával hallgatom meg őket, valamit mondanak, és mindeneket mindjárt postán nagyságodnak értésére adok, vele együtt. Én felölem nagyságod semmit soha ne gondolkodjék, mert az miképpen egyszer az hatalmas, gyözzhetetlen császárnak köntöséhez, nemzetemmel együtt, nem színnel, hanem tökéletes szívvel ragaszkodtam: mindenben úgy viselem magamat, hogy az ő hatalmasságához mutatott hívségemhez csak gyanó se férjen. De nagyságodat felette igen kérem, viseljen nagyságod az előttünk való szükségre nagyubb gondot; mint árthassunk azonban nagyubbat ellenségünknök? mire menjen pedig az dolognak vége? ha eljünek-é, vagy nem? és ha eljünek, mit akarjanak? Szinán pasával együtt mindeneket értésére adunk nagyságodnak; és mindezeket ha nagyságod értésére akarja adni az fűvezérnek ő nagyságának, én azt az nagyságod jó itiletire hatam. Isten sokáig éltesse nagyságodat.

Datum ex arce Szerencs, die 27. mensis Martij, Anno Domini 1605.

Nagyságodnak mindenben örömet szolgál:

Bochkay István m. k.

P. S. Nagyságodat immár felette sokszor szorgalmaztattam az segítség felől; még valami kevés tatárnál egyéb semmi ide nem érkezett. Kérem nagyságodat szeretettel, légyen gondviselése reá, hogy késedelem nélkül jüjtést jüjjenek: mert most volna legjobb módunk ennek az ellenségnek való ártalomban; ne vegye siketségre, kérem nagyságodat, ebbeli kérésemet és szorgalmaztatásomat, mert az hatalmas császárnak ebben látnám nagyobb hasznát.

9.

Az Dunán túl való nemességnek és uraknak írtt levél.

Magnifici, generosi ac nobiles, fideles, nobis honorandi! Salutem et benevolentiae nostrae commendationem. Tudván kiknek és minémő dolgokról kell írunk, és azt is, hogy egy nemzetek lévén, ebben az közönséges magunk életének oltalmáért, hütünknek és szabadságunknak háborgató ellensége ellen való támadásunkban kegyelmetek is velünk egy hajóban evez: nem véljük szükségesnek, hogy sok szókkal és okokkal az tü kegyelmeteknek eleiben adnók, elhüvén azt, hogy valami mi mondhatnánk és írhatnánk ez dolog felől, kegyelmetek is azt mind eleve látja és jól tudja. Az nyomorúságokat penig, és elviselhetetlen igáját az németységnek, velünk egyetemben sok üdöktől fogván keservesen, nagy sok kárral és romlással viseli és kóstolja kegyelmetek, paizsúl és strázsául állván előttök, ennyi esztendőktől fogván való súlyos hadakozásban; nem nézvén hazánknak, szép városinknak és várainknak romlását, jóságunknak pusztulását, és szegény nemzetünknek számtalan vérontás miatt ennyire való elfogyását, nemhogy avval valami kedvet nállok találhattunk volna: de ha az szent Isten ilyen kegyelmesen nem könyörült volna, nem sok ideje, hogy eszünkben vöttük, hogy az törökkel való

hadakozásunk színe alatt, mind magok hada s mind akkorban ellenkező had miatt, várván, hogy dolgunk erőtlenségre jusson, és az erősségek oltalmazásának színe alatt hogy kezekben keljenek, teljességgel el akartak bennünket fogynatni, és talpok alá nyomni. Meggondolván azért régtől fogván való üdöket és az hadakozásnak igaz okait: valaki igaz keresztyén hitiért, hazája és nemzete szabadságáért kötötte fel kardját, mindenkor nemcsak igaz oknak, hanem kételen szükségesnek tartatott, az ki afféle ellenségére támadott és hadakozott. Hogy pedig az német nemzetség minékünk olyan ellenségünk lött légyen, mind ez világ jól látta és jól tudja, sőt csudálták azt is az szomszéd országokban, hogy ennyi ideig is elviselhetjük rajtunk regnáló kénteli és negédes igájokat. Hitünket hogy háborgatták, siralmas szemmel és megsebbegett lelkiesmérettel mimagunk láttuk, szenvedtük; mint vötték el a hol módjok volt templomiunkot, mint kergették, ölték jámbor tanítóinkot, sőt abból felöllünk minémő végezések volt az római pápának, utánna halgató fejedelmekkel egyetemben, hiszszük, hogy régen értette kegyelmetek. Szabadságunkot pedig, mind az tettetés és bérlett törvének színe alatt, és az szent széknék sok citatiói miatt, s mind pedig hatalmasággal magok erejével mennyire rontották légyen meg, minden jól érzette, a kitől volt mit elvennie, vagy pénz, marha, jószág volt az; és mindezek mellett akármely csendesesen szenvedte légyen is azt valaki: de soha azért tökéletes hitele nállok nem volt; ha valaki megölette magát az ő felsége húsége mellett: holta után húségét elhitték, de árváihoz ugyanazon kegyetlenséggel voltak, mint az többihez. Az mi legnagyobb pedig, minthogy immár az mi meglött eddeg, lehetlenné az nem lehet, vagy akarunk egymással egyet érteni, vagy nem: de azért, eddég az kit cselekedtünk, lehetetlen dolog, hogy soha az némettül magyarnak, akár kicsinek, akár nagynak hitele lehessen; hanem, ha mi történnék is, (kitől Isten óltalmazzon) mindnyájunknak egyenlő lészen jutalmunk. Elég példák erről — a ki másan inkább akar tanulni, hogysem mint őmagán — az erdélyi atyafiak romlása; mikor vágy egy, vagy más szín alatt nyavalyásokat körmök közzé kaphatták: mely kéméletlen, iszonyú kénokkal, halálokkal ölték, titkon is rek-

kentették őket. Az kit pengig külömben kezek köziben nem vehetennek, az ő mesterségekkel: esküessel és hütökkel csalták meg őket; egynehány várakot, városokot megadtak hitre, és kijöven belölle: mindjárást levágták seregestől, maga az kapitánjok kebelében volt az Bástá hütlevele. Azonképen egynehány vitéz hadnagyokot, kapitánokot, vagy volt vétkek reá, vagy nem? de hogy azt látta, hogy valamennyire való ember, mindjárást elköltette; többi között Kis Farkasnak három hütlevele volt az kebelében, mikor felakasztatta, azonképen Boronkay Jánost, jámbor, fő, kazdag, böcsülletes nemesembert; Chiszár Gergelt, hazájának sok dolgokban nem haszontalan szolgálját, és Kálmándy Mihált, látott, hallott, vitéz hadnagyot, az fejedelmek udvarában erős hütlevelére becsalván, az városban őket éjjel elrekentette; ha valaki törvényre kezdett appelálni afféle foglyok közzül, ő mindjárt profozt kiáltott. Minthogy pengig Székely Mojzsés előtt idő előtt futott volt ki Bástá az országból, és az ország mellett semmit nem akart próbálni: annakutánna Déván való gyűlésben hogy notoriussággal akarta az egész országot proscribálni, és amazok törvént kiáltottak, hogy készek az szerint menteni magokot: ő azalatt sok nyársokot készítettett, ölkkel hordatta az istrángokat elő, fogdostatta őket, hogy igazságokban csak szájakat sem merték tátani. In summa, annyi számtalan megöletett fő vitéz emberek, atyánkfiai közzöl, a mennyit megemésztett: nevezzen vagy egyet, kit öletett volna meg törvénynyel? Magam dolgát, egy öcsémet Bánffy Dienest, kit annakelőtte szóval assecurált volt, hogy a mint magát oltalmazhatná, oltalmazná: annakutánna méltatlan vádolásokra, Bástá poroncsolatjából kétszer is láttak törvént dolgában, minthogy igazságához bizván, ő maga is az öcsém azt kívánta; és az törvén mindenszer megszabadította: de azalatt, affelől az törvény megszabadításával nem gondolván, házára, kastélyjára reá küldvén, megfogatták, Kassára vitette Belgio Josa, az hova mikor törekedni mentem érette, hogy törvény nélkül ne bántsa: mindjárást azzal fenyegette, hogy elütteti az fejét, ugyan kis-karácsony napján, ha meg nem sacczolok érette; nem lött mit tennem, meg kellett érette sacczolnom, és tizennégyezer forinton váltottam meg, minden jószágát, marháját

a felett elvötték tőle. Az váradi törvének processusát császárnak az dolog felől felküldöttem: de az tanács urak csak meg sem olvasták, hanem elhagyította Unfferczagt uram, hogy adjam meg a pénzt, nem kell az semmire. Kegyelmetek is tavaly az pozsonyi gyűlésben, az Bihar vármegye instantiájára egész országúl törekedett ezen dologért, de semmit nem fogott. A mikor pedig elbocsátották, erős hittel megesküdtették a hűségre, de avval sem elégedtenek; a summa felett pedig, melyet én adtam érette, maga jószágát, marháját vették el, annyit, hogy az galatai tömlöczből is négy úttal kiváltozhatott volna rajta; de azzal sem elégedtenek, hanem enmagannak kezesnek kellett lennem érette, mely hallatlan dolog; tudom, ő felségének talám efféle dolgok nem voltak akarattjából, sőt eleiben sem adják az ilyen nagy törvéntelenséget: mi rajtunk pedég a mik meg lesznek, és szegény nemzetünken meg voltak, mégis lesznek cselekedve. És minthogy ők minket haereticusoknak tartnak: ugyan regula ez ő köztök, hogy haereticis non est servanda fides, — mi töllünk pedig, kik igaz keresztyének vagyunk és Istenünket igazán szolgáljuk, ugyanazt kívánják, hogy minden punctiában megtartsuk az mi hitünket. Nem szöllok semmit erről, eléggé tudja kegyelmetek: minémó dolgokat vittének véghez esküvésekkel és hűtökkel az több idegen országokban; ha valaki egy ember tudja állapotjokat, én is tudom, mert köztök nőttem, nevedtem fel; velem is mindazáltal ez elmúlt télen mit cselekedék Básta az békesség tractálásának színe alatt, nyilván lehet kegyelmeteknél, elhittem. Mennyivel jobb tehát ez mostani indulatunkot egy szívvel és egy akarattal fognunk, és ellenségünk ellen mindent próbálnunk, elhívén, hogy igaz okunk mellett az igaz Isten, mint eddig, úgy ennekutána is megsegit bennünket; mert az egység legnagyobb erőssége minden birodalmoknak, melynek az is nagy bizonyosága, hogy az szent Isten is látván igaz igyünket eddig is reménységünk felett való sok jókkal látogatott meg mind Moldvában, Erdélyben, és itt Felső-Magyarországban, melyet azután is ő szent felségétől, csak magunk ne rázzuk el röllünk, bizonynyal remélnhetünk. Semmi gondolkodása pedég az ottomány nemzetségről kegyelmeteknek ne légyen, mely most kegyelmes szárnya és

óltalma alá fogadott bennünket: mert erős hitlevele és biztatása vagyon nállam ő hatalmasságának, az én kegyelmes uramnak, hogy győzhetetlen fegyvere hüvelyében addég bé nem tétetik, és fogyhatatlan kincsenek erszényének szája bé nem köttetik, míg az magyar nemzetséget örökösön való boldog állapotra nem juttatja; és vagy volt eddég derekas hada ő hatalmasságának ide ki, vagy nem: de bizonyoson igen idején, szokások kívül való időkben, győzhetetlen, derekas ereje itt künn lészen, és valakik az mi hűségünk alatt találtnak, azoknak sem személyekben, sem jószágokban egész Magyarországnak határiban bántások nem lészen. Ha kik pedég engedetleneknek találtnak: protestálunk az nagy Istennek, minden szent angyaloknak és az embereknek előtte, hogy oka veszedelmeknek nem leszünk, és az utolsó napon adjon annak lelke számot róla, az ki az jó intésnek helt nem akart adni. Azért kegyelmeteket én is mind magam, s mind az egész magyar nemzetségnek képében nagy szeretettel kérem és intem: tekéntsétek meg Istenteket, lelketek üdvőségére vallott hiteteket, nemzetségteket, és édes hazánknak régi szabadságát, ilyen igaz igyünkben (a mely kegyelmeteknek is, mint szintén minekünk, sok üdökre való holdog megmaradására néz) támadjon mellettünk, és mutassa jóakaróját az mi hadainkhoz, melyet kegyelmetek köziben az én meghitt jámbor szolgálammal Horváth Tamással, kegyelmetek esmért barátjával küldöttem, kitől szóval is izentem kegyelmeteknek, tanúságot is adtam minden dolgokról. Én is igaz magyar vagyok, kegyelmetek atyjafia és vére, tagja, az kegyelmetek jóvát nem különben kerestük, mint az magunkét. bizonyosok lévén abban, hogy valaki az közönséges jóhoz magát mint viseli, az szerint való böcsületit, hasznát, és jutalmát nállunk el nem vesztí. hanem az ki elsőbb, az kedvesebb, az ki pedég nagyobb dologban mutatja szolgálatját: annyival nagyobb háladatossággal igyekezem hozzá jóakaromat minden üdőben megmutatni. Datum ex arce Szerencs, die 29. Martij 1605.

10.

*Assecuratoria dominorum nobilium Transsylvanien-
sium.*

Nos Stephanus Bochkay de Kis-Maria, divina miseratione, etc. Minthogy az szent Istennek kegyelmes ránk való gondviseléséből, és az hatalmas, győzhetetlen török császárnak engedelmeiből, először azoktól az atyafiaktól, az kik némettől való félteken az török birodalomban futottak volt, most immár az egész székelységnek és Erdélyben megmaradt uraknak és nemeseknek egyenlő libera electiójokból választattunk az erdélyi fejedelemségre, kiért ő szent felségének először szüntelen való hálaadással, az hatalmas győzhetetlen császárnak holtig való hűséggel, annak penig az nemes országnak Erdélynek, mint mi édes hazánknak, sok jóval és háladással tartozunk. Ő kegyelmek az urak és nemesség, post proclamatum liberam electionem, küldöttek két atyjokfiát ki hozzánk: Czegei Vas Ferenczet és Bükösi Kemény Boldizsár uramékot, praesentálván minekünk néminémő articulusokat, nomine universitatis nobilium Transsylvaniensium,—praetendálván ő kegyelmek azt, hogy ha azok az articulusok mitőlünk sub fide et verbo nostro principali confirmáltatnak, hogy az ő kegyelmeknek minden inconvenienciájoknak tollálására, szabadságoknak újulására és hazájoknak közönségesen való csendességére lenne. De mi mélyebben gondolkodván az dologról, mint kik annak az országnak, mint nekünk szerelmes édes hazánknak, tökéletes javát, szép, egyenes, egyenlő csendességét kívánjuk, szokását, rendtartását, állapotját is alkalmason tudjuk: végeztük ezt magunkban, hogy mindenemő dolgok, úgy mint jószágok miatt való controversiák (kivévéen itt ebből azoknak jószágát, az kik most is manifesti sunt hostes et personae nostrae, et toti regno, kiknek mi jószágát de jure kezünkhez vesszük) donatióknak, statutióknak, impignoratióknak, inscriptióknak, és egyéb inconvenienciáknak igazítása in suspenso légyen, és azon állapotban

maradjon, a mint vagyón, mindaddig, míg jó alkalmatosság adatván dolgainkban, nem sok üdő mulván, Isten kegyelmességéből, egy bizonyos helire Erdélynek, egy generális gyűlést hirdettetünk omnibus statibus et ordinibus; akkor osztán mi minden dolgokat, jószágok igazgatását, donatiók, statutiók, inscriptiók, impignoratiók és egyéb dolgoknak eligazítását, az nemes ország eleiben támasztjuk, holott valamit országotól communibus suffragijs, az országnak tökéletes jovára, nekünk és magoknak megmaradásokra, jönnek, igaznak, csendesnek találunk lennie: mi fogadjuk az mi fejedelmi hitűnkre és beszédűnkre, hogy minden abbéli végezését az országnak készek leszünk confirmálnia, valami hazánknak közönséges javára ismertetik lenni. Harum nostrarum vigore ac testimonio literarum mediante. Datum ex arce Szerencs, die 7. Aprilis Anno Domini 1605.

11.

Az hatalmas, győzhetetlen császár kedves gondviselőjének, urumeli begler-béjkjének, a Buda várában helytartójának, az tekintetes és nagyságos Hazon passának, etc. nekem jóakaró vitéz úr-barátomnak.

Tekintetes és nagyságos passa, nekem jóakaró úr-barátom! Isten az nagyságod jó szerencséjét nevelje, és egy napját ezerré tegye.

Elhitem, hogy nagyságod az hatalmas győzhetetlen császárnak, az én kegyelmes uramnak, böcsülletes és hű szolgálója lévén, az maga tekintetiért is mennél nagyobb és országosh dolgokban mutathatja hasznos szolgálatját ő hatalmaságához, annak örül inkább, és afféle alkalmatosságot el nem múlhatja. Kire való bízomban akarám megtalálni nagyságodat levelem által, hogy az mint az szent Isten az magyar nemzetségnek szívét én általam immár úgy felindította, hogy velem együtt az hatalmas császárnak fejet hajtván, az ő hatalmassága ellenségét. ellenségnek akarjuk tartani, és barátit barátunknak: azok is az magyar nemzetség közül, az kik

az németnek inkább torkában vadnak és üdö előtt magoktól semmit indítani nem mernek, tudjuk hogy mi ránk való tekintetben mind jóakarattal vadnak hozzánk, csak várják hogy valami ok és mód engedtetnék az indulásban. Az mely vitéz ember azért töllök onnat az Dumán túl jött hozzám, hogy akaratjokat az által érthessem, im most innét bizonyos számú hadacskámmal visszabocsátottam, kitől írtam mind Bektes passának ő nagyságának, s mind az székes-fejérvári és kanizsai passának; nagyságodat is szeretettel kérem, azon levelem mellett írjon nagyságod is, és intse s hagyja meg is nekik, hogy onnat az végekből mind szép szóval, fenytékkal serkentsék, indítsák az embereket az hatalmas győzhetetlen császárhoz és hozzám való hűségre. Az uraknak is pedig, kiknek mi is írtunk, nagyságod is írjon szép intő leveleket, ígírvén mindenben az hatalmas császár kegyelmességét nekik; és ezen hadam mellé adjon nagyságod vagy háromszáz tatárt, kinek az híretől inkább tudjanak tartani az emberek; az végekből is pedég az passák vigyázzanak reájok, hogy, ha miben kívántatik, legyenek minden segítséggel az én hadamnak, és a miből nagyságodat s mind ő nagyságokat ez az én jámbor vitéz szolgálom megtalálja, mindenben mutassák jóakarattjokat hozzája; még jó reménységem vagyon Istenben, hogy ő szent felsége oly szerencsésé teszi dolgokat, és oly előmenetelt ad nekik, hogy nagyságod sem nagyobb, sem hasznosb dologban mostan nem szolgálhatna az hatalmas császárnak: mert nem egy várat vagy várost, hanem országot hajthat meg az ő hatalmassága hűsége szárnya alá, kiért az nagyságod vitézi híre-neve messze földekre kiterjed, mi is pedig az hatalmas császár fényes portáján szeretettel dicsekedünk az nagyságod reánk való jó gondviseléséről, én magam is pedég minden üdöbéli igaz barátságommal meg akarom szolgálni nagyságodnak. Itt való híreket azt írhatom nagyságodnak, hogy mindennap erőssen csatázunk az ellenséggel, vágatjuk, hordatjuk őket; kétszer egymásután ugyan szép szerencsével látogatta Isten az én vitézimet, reménlem pedég, hogy hamar való nap az többi felől is örvendetes hírt írhatok nagyságodnak, kikről mindenekről bizonyost tud mondani nagyságodnak az én vitéz szolgálom Horváth Tamás, csak

várom mindenben az nagyságod jóakarátját hozzám. Isten sokáig éltesse nagyságodat. Datum ex arce Szerencs, die 30. mensis Martij, Anno Domini 1605.

12.

Ad spectabilem et magnificum dominum Ladislaum Gyulaffy, Regni Transsylvaniae Generalem.

Stephanus Bochkay de Kis-Maria, Divina miseratione Transsylvaniae, etc. Spectabilis ac Magnifice Domine, fidelis nobis honorande! Salutem et benevolam nostri commendationem. Vagyon értésünkre, hogy csak immár is némely emberek sem magokot, sem az közönséges jónak ártalmát nem gondolván, régi szabadságok ellen, és nyughatatlan elméjü embereket magok mellé vonyván és pártot keresésiben szerevén, az nemességnek rontására igyekeznének; mely hogy ne légyen, kegyelmedet szükségesképpen akarók idejénkorán praemoneálni, hogy affélékre kegyelmednek vigyázása és gondviselése légyen szorgalmatoson, és magától kegyelmed példabeszéd által eleiben közönségesen adhatja, hogy Istennek kegyelmességéből Szatmár s Kővár kezünkben vagyon, Husztot is Isten kezünkben adja hamar, Bihar vármegyében minden házak kezünkben, Várad kívül. Mienk Jenő, Lippa, Lugas és Karán-Sebes, kész hadunk talpon áll, adott is Isten annyit, hogy mindjára egész hadainknak hópénzt adhatok. Az tatár lám fia mellettünk vagyon, közel minden erejével. Több áldási között Isten azt is megengedte, hogy Básta már elindult, meglássa az a jámbor, mi fejében gondolkodik olyanképpen; mert ezek is minthogy így vadnak, az én Istenem hűveivel bizony oly gondot viselünk reája, hogy az igazaknak és az közönséges jónak, a mire őszent felsége segít, oltalmok és gyámolok akarunk lenni mindenben. Ezeket azért kegyelmednek úgy írjuk és úgy jelentjük titkon, mint hűtös tanácsunknak és abban az országban töllünk rendeltetett helytartónknak és generálisunknak, hogy erre az dologra és ehhez hasonlókra viseljen szorgalmatos gondot, hogy idejénkorán afféle

gonosz szándékoknak igyekezzék eleit venni, és az nemességnek mindenben óltalmára lenni, hogy véletlen veszély se külön némelyiken, se közönségesképpen rajtok ne essék, kit bizony szüviünk szerént fájlnánk. Ha pedég affélék ellen magát kegyelmed elégtelennek vagy erőtlennek ismerné: adja minékünk mindjárást értésünkre, és módot találunk benne, hogy hadak nélkül elégségessé teszszük te kegyelmedet, és anyyi erőt bocsátunk bé kegyelmed mellé, az mellyel azféle gonosz szándékoknak ellene állhasson. Továbbá Bethlen Farkas uramnak rendeltünk itt mellettünk bizonyos állapattal való szolgálatot, Kegyelmed mindjárást jó módot találván benne, küldje ki ide mihozzánk. Datum ex arce Szerencs, die 8. mensis Aprilis, Anno Domini 1605.

13.

Az felséges és nemzetes kazi-girai Tachtamis szultának, az nemzetes tatár nemzetiségnek hatalmas fejedelmének, etc. Nekem jóakaró uramnak.

Felséges fejedelem, nekem jó akaró uram! Isten az felséged jó szerencsáját mindenben nevelje, és egy napját sok ezerré tegye.

Ennekelőtte is találtattam vala meg felségedet levelem és mind emberem által, hogy az hatalmas győzhetetlen császárnak ellenségi ellen felséged velem együtt igyekeznék hasznoson szolgálui; még emlékezhetik felséged arra, hogy az felséged szerelmes atyja is ezekre az országokra és földekre mely hasznoson és jó hírrel-névvel szolgált legyen ő hatalmasságának. De felségedet mostan az Úristen oly üdőben találta ide kihozni az ő hatalmassága szolgálatjára, hogy, ha velem együtt ezt a jó alkalmatosságot követi, az felséged neve annál is küljebb terjedhet. Értem azért az hatalmas győzhetetlen császárnak, az én kegyelmes uramnak, mostan küldött leveléből, hogy ő hatalmassága felségedet ide mellém való vigyázásra és segítségre rendelte volna; kiről Szinán passával ő nagyságával mindenképpen tanácskozáván, mint

szolgálhatna leghasznosban az felséged hada ő hatalmasságának? ezt az módot találtuk fel benne, — mert én sem kicsin, sem nagy dolgot nem cselekedem Szinán passának ő nagyságának, mint ő hatalmassága fővezérének, hire nélkül. Mint-hogy az ellenség erős helyre szorúlt, és magát onnan ki nem akarja venni, az felséged hada pedig mezőre való, sem várat nem száll, sem ostromnak nem megyen: tetszett az, hogy az felséged hada mellé bocsássam én is egy fő úr szerdáromot, három- avagy négyezer emberrel, kik Pestnél az Dunán által-költözvén, mennének egyenesen az Dunán túl, az német királynak őstől maradott országára. oly ép, kazdag földre, kinél jobbat s kazdagabbat majd az egész keresztyénségben sem talál. De felséged hadának azt erős fenyték alatt megparancsolja, hogy az míg az Magyarország határan általmennek, sohul ott semmi kárt ne tegyenek, és ne pusztítsanak: mert azok minthogy az német torkában ott csak közel vadnak, módjok eddig semmi nem volt az mellénk való támadásban, de mihelt ez az én hadam az felséged hadával oda felérkezik, bizonyos reménségem vagyon felülök, hogy mindjárt az én hadam mellé támadnak. Mely dologból ez az két haszon következik, hogy Bástának is az miatt onnat felől segítsége nem jöhet, mi is pedig meggyülekezvén itt az bajrám után mind az ő hatalmassága mellém jövő hadakkal, s mind pedig az magunk hadaival, akármely helyen találhatjuk ezt az ellenséget, de ha szintén még ennél több volna is, de Isten segítségével megverjük. Maga személye szerént pedig, úgy tetszett, hogy felséged oda fel el ne menjen, hanem derekas hada előtt bizonyos főszerdárt bocsátván, ő maga felséged maradjon csak vagy kétszázad magával Szegeden, csak az híréért hogy az ellenségnek az felséged nevéből innét is tartása legyen, mintha csak rész hadát bocsátta volna felséged oda fel, derek erejével pedig felséged itt volna. Meglátja azt te felséged, hogy annyi jót és annyi kazdagságot nyerhet az felséged hada oda fel, hogy soha talám mostani emberek emlékezetire olyan nyereséggel nem jártanak. Én is kedég te felségedről feledéken nem voltam, sem leszek, hanem ez bajrámok után főemberem és követem által meglátogattatom felségedet. Ez alatt minden jó választ várok ez dologról

felségedtől, ha elbocsátja-é felséged hadát, avagy nem? Isten sokáig éltesse felségedet jó egészségben. Datum ex arce Szerencs, die 8. mensis Aprilis, Anno Domini 1605.

14.

Az felséges nemzetes kazi-girai Tachnais szultánnak kedves főgondviselőjének, az tekéntetes és nagyságos tatár Immerza agának, etc. nekem jóakaró vitéz úr-barátomnak.

Tekintes és nagyságos vitéz úr, nekem jóakaró barátom! Isten az nagyságod jó szerencséjét nevelje, és igyekezeit mindenben megáldja.

Nagyságodnak hozzám való jóakaróját, az mely tatár hadak eddig idejöttek, bizonyosan megértettem; most újlag pedig az hatalmas győzhetetlen császárnak, az én kegyelmek uramnak leveléből értem, hogy ő hatalmassága az egész itt künn levő tatár hadat, ő felségével egyetemben, az én segítségemre és reám való vigyázásra rendelte, kiben semmi kétségem nincsen, hogy ő felsége az maga jó hiriért-neviért is jó kedvvel nem igyekeznék ő hatalmasságának szolgálni. Minthogy azért sem kicsin, sem nagy dolgot eddég magam fejtől nem cselekedtem, hanem az egi Szinán passával, mint ő hatalmasságának egyik vezérével, mindenről tanácskoztam, és az előttem álló ellenség erős helyben és városban szorult, az ő felsége hada pedig mezőre való, sem várat nem száll, sem ostromnak nem megyen: azért, hogy ő hatalmasságának, nekem, és az magyar nemzetségnek szolgálhasson, tetszett, hogy én is bocsássam az ő felsége hada mellé egy főszerdáromot, három- vagy négyezer emberrel, kik Pestnél az Dunán általköltözvén, menjenek egyenesen az német királynak őstől maradt országára, és azt rabolják, pusztítsák, égessék; kinek haszna az lészen, hogy a miatt onnat feljül Bástának derekas segítsége nem is jöhet, ezt pedig az ki itt vagyon, Isten velünk lévén, mellénk érkezvén az végből való török segítségek, és magunk hadaink is meggyülekeztvén, jó remenségünk vagyon, hogy ő

szent felsége általunk megszégyeníti. Maga pedig ő felsége, úgy tetszik, hogy el ne menjen, hanem mintegy kétszázad magával Szegeden maradjon, hogy az nevéből mégis az ellenség tartson: mintha csak rész hadát bocsátta volna fel ő felsége, és derék erejével itt alatt mireánk vigyázza. Nagyságodat azért, mint énekem jóakaró vitéz úr-barátomat, csak ezen kérem: légyen jó törekedő ez dologban ő felségénél, hogy hadát bocsássa ő felsége oda, a hol az hatalmas császárnak is legnagyobb hasznára szolgálhat, magoknak is pedég számlálhatatlan hasznot szerezhetnek: mert oly helyre mennek együtt az én hadammal Istennek vezéréséből, hogy szebb s kazdagabb földet az egész keresztyénségben nem találhatnának. Melyet ha megcselekesznek, nagyságod minden úton azon légyen, hogy az mely fő-immerzát az had előtt bocsátja, annak ő felségétől légyen erős parancsolatja, hogy az Magyarország határiban sohol semmi kárt ne tegyenek, mert azok, minthogy az németnek torkában közel ott laknak, nem volt módjok eddég benne, hogy mellénk támadjanak: de bizonyos reménségem vagyok, hogy mihelt az én hadam az ő felsége hadával együtt oda felérkezik, mindjárt mellénk támadnak, és az hatalmas császárnak velem együtt szolgálnak. — Az nagyságod hozzám való jóakarójáról pedég feledéken nem vagyok s nem is leszek, hanem az innepek után főemberemmel meglátogattatom mind ő felségét s mind nagyságodat, és azalatt nagyságodtól ő felsége után jó választ várok mindjárt: ha elbocsátja hadát ő felsége, avagy nem? Isten sokáig éltesse nagyságodat. Datum ex arce Szerencs, die 8. mensis Aprilis, Anno Domini millesimo sexcentesimo quinto.

15.

Császárnak ő hatalmasságának írt levél.

Hatalmas győzhetetlen császár, nekem kegyelmes uram! Isten te hatalmasságodat kedves boldog étellel és birodalminak terjedésével megáldja, és tegye egy napját sokezerré.

Illendő becsülettel és nagy alázatossággal vöttem kegyelmes uram, az te hatalmasságod levelét, melyhül hogy én-hozzám reménségem felett való kegyelmességének ajánlását ismérem, velem való vitézimmel, te hatalmasságodnak fejjenként hú szolgálival, örülök rajta, és az szent Istennek nagy hálákat adok érte. Kérem ő szent felségét, hogy az én jó szerencsémre te hatalmasságodat sok esztendőig nagy jó-szerencsésen éltesse, birodalmát terjeszsze, ellenséginek kemény nyakát lába alá nyomja, és az én-hozzám való te hatalmasságodnak kegyelmetes indulattal és szándokkal való jó-akarattját naponként öregbitse. Te hatalmasságodhoz való alázatos igaz hűségem felől, kegyelmes uram, hogy sok szóval való magam ajánlásával éljek: mostan szükségesnek nem ítélem, annak mind okát s mind módját ennekelőtte te hatalmasságodhoz küldött fő-követim és levelem által megirtam s izentem te hatalmasságodnak, kiről mennél hamarébb való kegyelmes választételét várom te hatalmasságodnak. Ok nélkül háborított meg engemet az német király, s mind penig egész nemzetemet, kiért az én Istenem segítségével és az te hatalmasságod jó szerencséjével, eddig tüle magamat megtaltalmaztam, és nem kicsin kárt és bosszút is cselekedtem rajta. Szóm most is csak egy, s csak azon vagyon: te hatalmasságodnak, mint énnekem kegyelmes uramnak és az földön Isten után egyetlenegy gyámolomnak, nemzetséggemmel együtt holtig igaz hűséggel akarok szolgálnom; mely hűségemet nem kívánom, hogy csak szómból és magam-ajánlásából higgyen el te hatalmasságod: hanem eddig való, mostani, és jövődöbéli cselekedetimből, melyek óránként te hatalmasságod előtt nyilván vadnak és lesznek. Könyörgök azért most is te hatalmasságodnak nagy alázatosan, mint kegyelmes uramnak, hogy legelsőben, mennél hamarébb lehet, az én követim által egész nemzetemmel együtt való kívánságomra tegyen kegyelmes választ, és nem nézvén az te hatalmasságod fényes portájának régtül fogván való szokását: ne hagyja ott sokáig őket késniek, nem egyéb okért, hanem hogy mennél hamarébb lehet, lehessen nyilván az egész világnál te hatalmasságodnak én-hozzám és az egész magyar nemzetséghez kegyelmes jóakarattja és békességes frigy-kötése, kire nézve

az kik eddég énreám való tekintetben az te hatalmasságod szárnya alá adták magokat, az te hatalmasságod hűségében annál is inkább megerősedjenek; — az kik pedég az német torkában való lételek miatt eddig hozzánk való hajlásokat halasztották: miholt bizonyosok lesznek az te hatalmasságod hozzám és az magyar nemzetséghez való nagy kegyelmességében, sokkal hamarébb és nagyobb bátorsággal folyamodnak az te hatalmasságod kegyelmes szárnyai alá; kiről ennekutánna te hatalmasságodnak kegyelmes választételet minden órában várom. Az mint te hatalmasságod ígerte kegyelmessen, az én kívánságom szerint, fogyhatatlan kincseivel és győzhetetlen hadaival való segítségét: azt itélem kegyelmes uram, az nagy Istennek szent segítségéből, hogy, ha én az te hatalmasságod ebbéli kegyelmességében meg nem fogyatkozom mostan, kibem az te hatalmasságod kegyelmes ígéreti szerint immár nem is kételkedem, hogy soha egyszer hasznosabb helyre te hatalmasságod kincsét nem költötte, sem hadát idején-korán nem munkálkodtatta; mert ha én ezekben meg nem fogyatkozom: jó remétségem vagyon Istenben, hogy ez egy esztendőben sokkal több és nagyobb dolgokat viszek véghez az te hatalmasságod jó szerencséjére, hogysem mint ez elmúlt tizenhárom esztendőkben. Az hadbéli segítség pedég az pénzbéli segítség nélkül, kegyelmes uram, semmiképpen nem állandó; mert ha szintén az segítség eljő is: ha én az én hadamnak meg nem fizethetek, az is ártalmas, ha pedég az én hadamnak megfizetek s az hatalmasságod segítése mellette nem leszen, úgyis kétséges az dolog. Azért, hogy se egyikből, se másikból meg ne fogyatkozzunk: könyörgök hatalmasságodnak, mennél hamarébb lehet, mindenik felől légyen kegyelmes gondviselése reánk te hatalmasságodnak, kegyelmes ígéreti szerint; mert az ellenség is, minthogy nem kicsinynyé megbántódott, nem nyugszik, elhitem, hanem szokás kívül való időben minden módját nem sokára reánk fordítja; kinek hogy eleit vegye az te hatalmasságod kegyelmessége: az idő abban semmi késedelmet nem szenved, kiváltképen pedég az pénzbéli segítségében te hatalmasságodnak. Az tatár hám fiát ő felségét hogy te hatalmasságod mellém való segítségemre rendelte, azt te hatalmasságodtól háladó

néven vöttem, immár — úgy értem — az Dunán általköltözött; szinte most bocsátok ő felségéhez út és alkalmatosság mutatni: hol szolgálhat hasznosban te hatalmasságodnak és az magyar nemzetségnek.

Lengyel királynak ő felségének hogy irt légyen te hatalmasságod felőlem, azt is felette hasznossan cselekedte; de nem tudom, ha ő felségéhez érkezett-é az te hatalmasságod parancsolatja, avagy nem? mert bizonyos dolog ez, hogy most is nyilván tudom, hogy, az ellenségnek sokkal többet kedvez, és készülnek némelyek, hogy az németnek fizetésére országából kijöjjenek, kire szükséges, hogy te hatalmasságodnak légyen mindjárt szorgalmatos gondviselése, hogy bocsássa haladék nélkül ő felségéhez az te hatalmasságod méltóságához képest egy főkövetit, ki által parancsoljon levelében, és szóval is üzenjen, hogy, ha az te hatalmasságod hűségéhez akarja tökéletesen magát tartani: nyilvánvaló ellenségi mellé te hatalmasságodnak, hadát ne bocsássa semmiképpen, se zsoldra ne engedjen menni birodalmából. Szükséges az is, hogy bizonyosan tudja te hatalmasságod, hogy az havaseli vajda, minthogy az Mihály vajda és német király konyháján hizott s azoktól neveltetett: most is igen nyilván vagyon, hogy nem hie te hatalmasságodnak, sőt nagy ellensége, jó csoport hadát bocsátotta volt ellenem most is Erdélyben, és nyilván vagyon, hogy csak színnel vötte és tartja az te hatalmasságod zászlóját; kire szükség, mint nyilvánvaló ellenségére, te hatalmasságodnak is légyen onnat illendő gondviselése, engemet is az mire az jó Isten segít, semmit innét hátra nem hagyok. hanem Erdélyből gondviselésem lészen reája. Az mely hadakat az végekből és az Dunántúl ide énmellém rendelt te hatalmasságod, mégeddig mellém azokban nem érkeztenek, — az egri Szinán passánál több mellettem niucsen; mondják, hogy azért immár útban volnának, kit nem tudok; szükség, hogy azoknak is te hatalmasságod parancsoljon, mert az mint irám, az ellenség nem aluszik, sőt hamar időn megmutatja — elhítem — minémü gondviselése lehet magára. Azért te hatalmasságodnak alázatosan könyörgök, mint kegyelmes uramnak, hogy mindezekben mutassa kegyelmes gondviselését hozzám, rólam hű szolgáljáról ne feledkezzék, sőt szüntelen

legyek emlékezetiben, mert az te hatalmasságod ellenségi ellen éjjel-nappal strázsául és paizsúl állok, sőt ha az te hatalmasságod kegyelmességében meg nem fogyatkozom, nemzetem javáért és az te hatalmasságodnak ígért hűségemért vérem hullását is nem szánom; kiért várom csak az te hatalmasságod kegyelmességét fejemhez, meggondolván azt, hogy valamennyi kegyelmességét énhozzám, ilyen hívéhez te hatalmasságod mutatja: ez egész világon például minden nemzetségeknek szemei csak arra néznek, és az szerint mutatják engedelmességeket te hatalmasságodhoz. És mindezekkel az te hatalmasságod köntösének legalsó szárnyékához nagy alázatosan békélvén, az nagy Istennek oltalma és gondviselése alá ajánlom te hatalmasságodat, kitől kívánom hogy sokáig böldegül való országlásban az én jó szerencsémre tartsa meg te hatalmasságodat. Datum ex arce Szerencs, 8. die Aprilis, Anno 1605.

16.

Az temesvári Haszon passának.

Tekintetes és nagyságos passa, nekem jóakaró vitéz úrbarátom! Isten az Nagyságod szerencsáját nevelje, és jó igyekezetit megáldja.

Tegnap nap mikor az nagyságod kedves levelével érkezének: azelőtt csak egy órával vöttem vala el az hatalmas győzhetetlen császárnak, az én kegyelmes uramnak, felette nagy kegyelmességgel írtt levelét, kit Memhet agával együtt az nagyságos egeri Szinán passa hozott meg.

Melyben az én remésemem felett való kegyességét nagy bizonynyal és kedvesen ajánlja nekem ő hatalmassága. Segétségemre való nem kevés kéncset az fényes portáról már megindította, mellém rendelt hadai ki általjótt az Dunán, s ki mostan költözik. Az tatár hám fia is már innet vagyon: de netalám az tulsó felének az Dunán bocsátom fel oket az német király saját országára. Magam hadai is, légyen a nagy Isten-

nek hála, mind itt ez Alsó- és Felső-Magyarországban, s mind Erdélyben naponként szaporodnak és többülnek, az ellenséggel vitézim szüntelen szerencsét próbálnak, sok kazdagság, nyereséggel látogatja az szent Isten őket. De mind ennyi környüllem álló sok jó híreim és állapotom között az nagyságod kedves jóakarattal való barátságát oly nagy böcsületnek tartom, hogy annak nemcsak enmagam, hanem minden vitézimmel és utánnam való főurakkal nagy szeretettel örülök. Mert meggondolván nagyságodnak eleitől fogván való vitézi nagy hírét-nevét, mely nemcsak az hatalmas győzhetetlen császárnak az tengeren túl és innét való birodalmában, hanem az egész világon, minden nemzetségek és nyelvek között mely messze kiterjedett, sőt rettenetesnek tartatik; mennyi nagy bátorságára vagyon az én hadamnak, és nagy remülésére ellenségemnek az nagyságod velem való barátsága, és mellém való jöveteli: maga nagyságod jó bíró lehet ez dologban, holott mindennyi körüllem és velem levő sok vitéz passák, urak, és főkapitánok között nagyságod olyan egyedül, mind nevében s mind cselekedetiben, — tudom — mint az hajnalcsillag az égen, vagy mint az fényes nap. Körül való végek állapotja felől azért, a mit ír nagyságod, ha mi kevés kapdosás volt eddig is az két fél között, míg az dolog bizonyoson helyére állapotott, az nem csuda; de elhivén, hogy nagyságoddal immár ilyen barátságos kötelességem vagyon: ennekutánna azoktól Nagyságodnak, sem az ott való vitézeknek tartása nem léssen. — afféle útállókat, tolvajokat, lopókat pedig kevesebb erővel is mindenkor könnyen le csendesíthetik. Hogy pedig ő hatalmasságának efféle gondolkodása volna azokról az végekről, másunnat nem értem, sőt, — a mint irám — reménségem felett való kegyelmességét tapasztalom ő hatalmasságának hozzám, s annál is nagyobbban ajánlja magát. Jól tudja azt régtől fogván az fényes porta: miben álljon afféle végházak dolga, azért inkább el akart lenni mindenkor egy avagy két váracskánélkül, hogysem megháborítani ilyen szép békességet, és elidegeníteni azoknak szüöket magától, az kik engedelmisséggel fejet hajtottak ő hatalmasságának. Az mi nagyobb pedég, hűttel való levele vagyon nállunk arról ő hatalmasságának, hogy nemcsak azokat, az kik még kezünknel vadnak: hanem az

kiket az ő hatalmassága álgyújával, porral, golyóbissal, és segítségével vennének meg is, de kezünknel hagyja. Nagyságodot azért én szeretettel kérem, mint jóakaró szomszéd úr-barátomat, hogy ezt az szolgálatra és jó hírnév-keresésre való alkalmatosságot ne múlassa heában; az hadakozásra való üdő is naponként kinyílik, az szép mezők megzöldellenek, sok szép vitézimmal mind ő hatalmasságának s mind nagyságtoknak öszvegyülekezzünk, az ellenséggel, Isten velünk levén, sok szép szerencséket próbálunk, és haszon nélkül sem járunk, ne légyen csak nagyságod hijával, hanem az mennél hamarébb lehet, mennél több és jobb készülettel lehet, maga igéreti és fogadása, és az hatalmas császárnak parancsolatja szerint siessen mellénk; az mi jó szerencsét Isten ad: résztlenné sem léssen nagyságod benne, és vitézi híre-neve is sokkal nevedik, és az felett engemet nagyságod örökösön való igaz barátságra kötelessé téssen magához, melyet minden üdőben megtapasztal énbennem nagyságodhoz. Én nagyságodot minden vitézimmal együtt nagy szeretettel várom. Isten hozza nagyságodot jó egészségben.

17.

Az hatalmas győzhetetlen császárnak kedves gondviselőjének, az tekéntetes és nagyságos Haszon tömösvári passának, etc., nekem jóakaró vitéz szomszéd úr-barátomnak.

Tekéntetes és nagyságos passa, nekem mindenben jóakaró úr-barátom! Isten az nagyságod jó szerencséjét nevelje, és egy napját ezerré tegye.

Memhet aga hozá énnekem az hatalmas győzhetetlen császárnak, az én kegyelmes urammak, felette nagy kegyelmességgel irtt levelét, melyet nagy böcsülettel és alázatossággal vévén, az ő hatalmassága jó egészségén először, annakutánna reménségünk fölött hozzánk való kegyelmességének ajánlásán minden vitézimmal együtt nagy szívünk szerint örültünk, és az Istennek nagy hálaakat adtunk érette. Mely

levelére ő hatalmasságának, minthogy úgy poroncsolta, mindjárást választ akarván tenni, nagyságodot is akarám levelem által megtalálni. Sok ideje immár, hogy nagyságodnak levelét, sem emberét nem láttam; az én követim felől is, mint és hol légyenek? mostan semmi bizonyost nem értettem. Nagyságodot kérem, tegyen bizonyossá haladék nélkül mind az ő állapotjok felől, és minden egyéb szükséges dolgokról, kikről mind most s mind ennekelőtte találtam meg nagyságodot. Mennyiszer szorgalmaztattam én nagyságodot hadamnak fizetésére való pénz, felől jól emlékezhetik te nagyságod reá, kiről mindeddig is még csak bizonyos válaszm sem jöve. Az szolgálatnak ideje naponként Istennek segítségéből már elérkezik, az ellenség sem aluszik, hanem nemsokára megmutatja, micsoda gondot viselt magára; hadam az sok remésséggel való biztatást, várakodást, annyira elúnta, hogy az fizetlenség miatt, nem tudom, ha az ellenségtől kell-e inkább félnem, vagy az magam hadától? Lássá te nagyságod; én is csak egy ember vagyok, félő, hogy ha erről hamar való gondviselése nem léssen te nagyságodnak: az hatalmas győzhetetlen császárnak nagy kára s nekem is nagy ártalmam ne következzék belőlle. Kérem azért nagyságodot felette igen, hogy az ő hatalmassága javára akár csak húsz-ezer forintot előljáróban, míg az vezér ő nagysága kiérkezvén, derekasban kénccsel megsegéthet, nagyságod azt annakelőtte küldené meg; haszontalan dologra meglátja azt te nagyságod, hogy nem költöm, sőt merem biztatni te nagyságodot, hogy soha hasznosabb helyre mostan ő hatalmassága kénccét nem adhatja, annyi haszonnal tudok s igyekezem is szolgálni ő hatalmasságának. Az mely hadakat irt vala nagyságod, hogy ide segítségemre rendelték és jönek: mégeddeg senki közülök mellém nem érkezett; hallom, hogy ki túl volna még az Dunán, s ki most költöznék, de azt sem tudom bizonynyal. Kérem azon nagyságodot, szorgalmaztassa azokat is: jöttést jöjjenek; és gyalog-puskás nélkül semmiképpen ne hagyjon nagyságod, hanem három avagy négyezerrel többítse meg őket, akár jancsárral s akár szeménnel, és késedelem nélkül siesse indítani: ne fogyatkozzunk meg az szükségnek idején az ő hatalmassága szolgálatjában. Az havasalföldi vajda felől minap is irtam vala nagyságodnak, hogy csak színnel

tartja s vötte el az ő hatalmassága zászlóját és botját; most is ellene bizonyos, hogy jó csoport hadat bocsátott ki Erdélyben, és Isten kitől oltalmazzon, ha mi történnék: akkor venők eszünkben, hogy kígyót tartunk kebelünkben. Nagyságodnak azért légyen szorgalmatos gondjaviselése reá, hogy az szilisztrei és bresztóri hadak megegyezvén az moldvai vajdával, mennének reá. Én is immár tanútságot adtam Erdélyben, az ott való én hadaimnak, hogy azokkal egyet értvén, mindenképpen rajta légyenek; most az ideje, hogy afféle töviset az ő hatalmassága birodalmából idején-korán kitisztítsanak: mert annakutánna félő, hogy bűjút és kárát ne vallják.

Az tatár hám fiát, ő felségét, Szegeden értem lenni, kit igenis akarok. Szinán passával ő nagyságával tanácskoztunk felőlle, és úgy tetszett, hogy én is vagy háromezer puskást adván melléjek, egy főúr vitézemmél az Dunán túl, egyenesen az német király saját országára bocsássa derekas hadát, ő maga kevesed magával, négy- vagy ötszáz lóval, Szegeden maradjon. Melybőlezt az jót látjuk, hogy onnét feljül Bástának az német segítséget nem küldhet a miatt; mi is evvel itt, mellénk érkezvén az ő hatalmassága segítségi, Isten kegyelmességéből bírhatnánk, hada pedig számtalan praedával és nyereggel megrakodhatnék. Hogy pedig ő nagysága itt, alatt marad: az is rémülésére leszen az ellenségnek, mert azt tudja, hogy csak rész hada ment leszen oda fel, ő maga derekas erejét hogy itt közel gondolja, nem kevés tartása leszen tőlle. Irtam ő felségének felőlle, hogy az Magyarország határiban azért sohul ne raboltasson: mert azok mihelyt ez az én hadam odaérkezik, mindjáraست készek lesznek, elhitem, az mellénk való fetamadásra. Kikről még válaszom az tatár hám fiától ő felségétől bizonyosan nincsen: bocsátja-e oda fel hadát, avagy nem? de nagyságodot kérem, mennélhamarőbb küldje bizonyos emberét ő felségéhez, és intse, hogy ezt az hatalmas császárnak hasznos szolgálatjára való jó alkalmatosságot ne mülassa el, hanem az szerint a mint minékünk tetszett, szolgáljon ő hatalmasságának. Meglátja nagyságod, hogy sok jó következik ebből is mindenképpen. Én mindezekről hamar üdön, sok pénzzel, és minden jó hírekkel reám való atyai gondviselését várom te nagyságodnak. Isten sokáig éltesse te

nagyságodat jó egészségben. Datum ex arce Szerencs, die 8. mensis Aprilis, Anno Domini 1605.

18.

Generoso Domino Alberto Süegh, Judicis Regio Civitatis nostrae Cibiniensis, etc. patri et amico nobis honorando.

Stephanus Bochkay de Kis-Maria, Divina miseratione Transsylvaniae etc. Generose Domine, pater et amice nobis honorande! Salutem et benevolam nostrae commendationem. Noha kegyelmednek mi privatim mind ennyi üdötől fogva is semmit nem írtunk: de az közönségesen írt levelünkből, és minden környülálló circumstantiáknak megértéséből megítélheti kegyelmed, mit kívánjon annak az szegény hazának megmaradása? Az is penig eleitől fogván nyilván vagy kegyelmednél: minémő okokból és kételenségből indultatott erre velünk egyetemben az egész magyar nemzetség, kinek az Ur-Isten szüvét közönségesen így megegyesítvén, nagy bizonyága, hogy ez nem emberi gondolatból, sem nem emberi telhetetlenségnek indításából, hanem ő szent Felségének régtől fogván való, felöllünk és szegény nemzetünkről erre az üdöre csodálatos végezéséből való dolog; kinek külsóképpen is minémő bizonyos gyámolát mutatta légyen ez földön ő Felsege, az hatalmas győzhetetlen török császárt, és az ezt a mi dolgunkot minémő nagy buzgosággal és serénsséggel fogta légyen, az közönségesen írt levelünkből kegyelmed megérti. Tudván azért, mennyire kívánja légyen kegyelmed annak az megromlott földnek amaz régtől fogván kívánt szép békességre való jutását, és mint igyekezzék távoztatni annak továbbá való romlását; minthogy eddig magunktól ajánlott ingyen való kegyelmességünkre csak választ sem vehettünk: most utólban extreme protestáltunk, hogy senki romlásának oka nem leszünk, mert az előttünk álló ügyünkben kedvezés nélkül elő akarunk menni. Kegyelmedet azért, mint régi jóakaró barátomat és jó apámat szeretettel intjük, sőt kérjük, minden circumstantiáit ennek az dolognak jól meghányván-vetvén, az hazának kö-

zönséges javát, annakutánna az mi elmúlt és jövendőbéli barátságunkot is megtekéntvén : ennyi habok között igyekezzék úgy hordozni az hazának kegyelmed kezében bízott hajójának kormányját, hogy azt valamelyféle kösziklában ne ütköztesse, hanem az jó occasióval élvén, az régtől fogván kívánt kedves portusra békességesen vezesse. Magánál vagyon kegyelmednél ennek az értelme, hogy mi immár ebből sem hátra nem állhatunk, sem pedeg tovább semmi módon nem halaszthatjuk, hanem az közönségesen irtt levelünkben tött protestatióknk szerént kétség nélkül procedálnunk. Mely dolgunkban ha kegyelmed idején-korán hozzánk jóakarátját és barátságát megmutatja : minden üdöbéli emlékezetes és köteles háladatosságunkot ajánljuk kegyelmednek ; és ez mostani barátságos intésünket feledékenségre nem vévén, mennél hamarébb lehet, hozzánk való szándéka és akarata felől hogy certifiáljon kegyelmed bennünket, szeretettel kívánjuk kegyelmedtől. Et cum his eandem bene valere cupimus. Datum ex arce nostra Sáros-Patak, die 24. mensis Februarij, Anno Domini 1605.

19.

Generosis, Egregijs, Prudentibus et Circumspectis Magistris Civium Regijs, Sediumque Iudicibus, ac Universitati Civium Civitatum, Oppidorum, ac Sedium Saxonicalium Regni Nostri Transsylvaniae etc. Fidelibus etc.

Stephanus Bochkay de Kis-Maria, Divina miseratione Transsylvaniae etc. Generosi, Egregij, Prudentes et Circumspecti, Fideles sincere nobis dilecti! Salutem etc. Elvöttük az kegyelmetek levelét, melyből hogy három levelünkre is eddig még nem felelt légyen, minémő két okokkal mentse magát, az elsőt az utolsónál probabiliorbnak tartjuk, hogy római császárnak ő Felségének adott hütit viselje szem előtt ; de hogy az tolvajok miatt hozzánk nem mert légyen kiküldeni : azoknak olyan sokaságát nem hallottuk, kik ellen módot az hozzánk való küldésben nem találhatott volna kegyelmetek. Az

minémő két dolgot mitőlünk levelében kíván kegyelmek, azokat rövideden csak így resolváljuk. Az elsőt, hogy római császár urunkhoz ő Felségéhez küldendő követit kegyelmeknek felbocsássuk, azt két okért semmiképpen nem cselekedhetjük. Egyikért, hogy mi úgy értjük bizonyoson, hogy más úton immár kegyelmek régen elküldött ő Felségéhez netalám nemcsak egyszer, kitől kegyelmeknek resolútiója lehet. Más okért, hogy az minémő reménségből kegyelmek azt mitőlünk kívánmá: az szent Istennek nagy kegyelmességéből az Bástá hadát az elmúlt napokban két vagy három csatán úgy megtángálók, hogy nagy-pénteken kénszerítettett indulni, és sirva ment ki Eperjesből; hadaink most késérőben mindenütt utánna vadnak, ölik, vágják őket. Más helyeken, mind túl az Dunán s mind innét, minémő progressussa legyen dolgainknak és szerencséje hadainknak, másunnat akarjuk hogy értse kegyelmek. Az másik kívánsága kegyelmeknek, hogy ez üdő alatt indutiák legyenek, és az Szászságról hadainkot elhozzuk: az közönséges jönnek előmeneteli ezt nem engedi cselekednünk, hogy most azt a fegyvert az kétségre letegyük kezünkből, az bizonytalan békességre nézve, az melyet ennekutánna is netalám elé kellene vennünk. Az mely dolog egyszer ártalmas, nem jó azt kétszer is itérálni. Ha ennekelőtte erről megtalált volna kegyelmek, netalám mód engedtetett volna az dologban; de most az mely alkalmatosságot Isten ebben mutatott, azt nem akarjuk kezünkből kiejteni. Más az, hogy más ember esetén inkább akarunk tanulni, hogysen mint az magunkén. Jól emlékezünk reá, afféle kegyelmekkel való indutia mit szerze az mi atyánkfiának Báthori Zsigmond fejedelemnek. Mely hogy ne következék, magunk ártalmának eltávoztatásáért nem mivelhetjük. Mi annak az hazának mint igaz fiai mindenben legnagyobb jóvát kívántuk, romlásának oka semmiben nem vagyunk; inkább paizsúl állván ide ki az ellenség ellen, úgy akartuk oltalmazni, mint az szemünk fényét: de mit tehetünk rólla, ha az magok javára is kételenség és fegyver alatt vehetjük őket. Azért csak kegyelmeken áll az, ha az pusztulást el akarja távoztatni és az fegyvert közüllök kihozni; vagyon remediuma kegyelmeknek, hogy az közönséges jóban

jöjjön egy értelemre velünk. Kihez képest kegyelmetek más újabb és saniorb delibertióját és magok megmaradását szemetek előtt viselvén, ne adjatok mégis az romlott hazának annál is nagyobb és továbbá való romlására okot, kit bizony mi nemkülömben szánunk, mint szintén kegyelmetek; hanem inkább légyen azon mindenképpen, hogy az fegyver közülleszállván, juthasson az sok üdőtől fogván kívánt békességes állapotra, mellyel az szent Isten ingyen való kegyelmességéből miáltalunk kénálja mostan kegyelmeteket. Bene valeant. Datum ex arce Szerencs, die 13. Aprilis 1605.

20.

Stephanus Bocskay de Kis-Maria, Divina miseratione Transsylvaniae etc. Generose Domine, pater et amice nobis honorande! Salutem etc.

Fellette kedvessen vöttük az kegyelmed levelét, és annál gyönyörúségesben olvastuk, mert úgy esék, mintha egy kicsinyné ugyan szemtül szembe beszélgettünk volna kegyelmeddel. Hogy sine mora akart írásával bennünket meglátogatni, könnyön elhittük, lehetetlennek tartván: megértvén ennek a motusnak ilyen progressussát, hogy sokat ne gondolkodott légyen kegyelmed ez dolog felől, és valamit végre ne is fakasztott volna. Ezért, a mint akarta kegyelmed tőlünk kérdezni: mi lött légyen ennek az indúlatnak főbb oka? ha religió-é, pénz-é, jöszág-é? Egy szóval felelünk kegyelmednek. Magunk és az egész magyar nemzetségnek életének és az mellett religiójának, szabadságának és javainak megtartása; mert mi is, mint egy ember, hütünket meg tudjuk böcsülni, soha az defectióra okot sem altunk volna: de erővel, az ő Felsége álgúyival és éles kardjával kergettenek el az ő Felsége húsége mellől; nem lött mit tennünk halál előtt, a mint tudtuk, oltalmazni kellett magunkot, pellem propelli, et omnia dabit homo pro anima sua. Rajtam sok okokért akarták elkezdeni, de hogy közönségesen ártsanak, főképpen hogy Kassát deleálhassák, az okon, hogy az nagy templom dolgáért nem nyughattanak, és az magyarsággal, főrendekkel conspiratiójoktól féltének: az magunk nemzete, ugyan az hajdúság

által akarták véghez vinni; kiket hogy melléje vehessen az király képe: Váradot, Debreczent, és Kerekinek az várassát, mely most nem olyan, hanem vagyon nyolcz annyi, mint mikor kegyelmed látta, azt ígerte volt praedául. De azok az dolgot eszekbe vevék; magok nemzetinek hóhéri nem akarván lenni, úgy megháborodtanak volt rajta, hogy ha szinte oly ember akkor közikben nem találkozott volna: magoktól is ugyan így reá támadtanak volna az németre. Azonban, hogy értették, hogy minket is kergettenek: magok jövének érettünk Solyomkőből, olykor, a mikor immár Szent-Jobbot tollunk elvötték, és Kerekit vitatták; praeter viam juris még csak annyi tractálásra való üdöt és módot sem engede az generális, hogy ő Felségét emberem és levelem által igazságomban megtalálhassam. Azután magunk oltalmában mit cselekedtünk, s cselekedik most is az egész magyar nemzetiség, nem szükség számlálnunk; de jure is, tudja kegyelmed, vim vi repellere licet. Kiben immár annyéra progrediáltunk Isten segítségéből, hogy nemcsak Kővár, Szakmár, Kassa, Fülel vagyon kezünkben, hanem ott fenn Zólyomot álgyúinkkal rontatjuk, az bánya-városok szinte meghódoltak, sőt az Dunán túl is jó csoport hadunk szállott ki táborban, hamar való nap megtöbbül mind törökkel, tatárral; itt azokban sincsen semmi szükünk, mert az tatár lám fia nem messze tollunk. A mi nagyobb pedeg, az elmúlt napokban kétszer avagy háromszor úgy megtángálták az Bástá hadát, hogy nagy-pénteken sirva ment ki Eperjesből, még az álgyúit is mind oda hatta, most egész hadam mindenütt utánna vagyon késérőben, ölik, vágják mindenütt őket. Rédeinek is irtunk odafel, hogy hadának színeivel, öt vagy hatezer emberrel mindjárást rajta légyen, de az Zólyomnak vitatását ugyan continuálja. Eperjest pedeg a gyűlés után nem halasztjuk, hanem megszállván, meg is vétetjük kétség nélkül. Mindezeket, tudván, hogy az Isten kegyelmedet megírt itillettel szeretete, és minket is esmér: elhittük, hogy sem emberi felfuvalkodásnak, sem telhetetlenségnek nem tulajdonítja, hanem a nagy Istennek bölcs rendelésének, ki nemzetünknek, hitünknek régi szabadságára indította. Az mi nézi az ottbenn való állapatot, hogy az Isten bárányinak induciákat kíván kegyel-

med: sokszor megírtuk ennekelőtte is, hogy mi annak az hazának annyi javát akarjuk, hogy sok módunk lött volna eddig is benne, hogy derekas hadat bocsátottunk volna oda bé, és kételenség alatt is meghódoltattuk volna őket, — de mi azt akarnók, csak magok okot ne adnának reá, még gonosz szelet sem engedünk általmenni rajtok, és úgy óltalmaznók, mint az szemünk fényét; de perditio sua ex se est, hogy az Istennek ingyen való kegyelmességét nem akarják venni: mert ha jól akarták volna eddig, akár csak tiz lovas katona se járna együtt, úgy leszállítottuk volna ottbenn az hadat. — De hogy üdö előtt, míg fejet nem hajtnak, ellenségünket megszáván, nemzetségünknek közönséges jóvának kárt tegyünk, és az mit kézzel érünk, azt lábbal rugodozzuk: maga kegyelmed sem dicsérne érette bennünket; mert csak lássuk az hozánk való jóakaratot: nemcsak induciákat, hanem örökös békességben igyekezünk őket tartani. Ha pedig visszálkodnak: az mostani hadainkot nemcsak megtöbbitjük ottbenn, hanem bizonyos legyen kegyelmed abban édes apám-uram, hogy mimagunk is hamar való napon meglátogatjuk kegyelmeteket sok okokért, és ezt az kezinkben való szép occasiot kiesni nem hagyjuk, mert abban szintén most legjobb módainkot látjuk. Azért az mely példákat kegyelmed mielőnkben számlál, maga jól tudja azt kegyelmed, hogy jobb részeiben annak mi is benne forgottunk, mind kicsint és nagyot vagy láttunk vagy hallottunk, az embereket állapotjokkal egyetemben jól tudjuk s jól esmérjük, és szinte azok közül egyik példa igen tanít bennünket, hogy az mi atyánkfíával Báthori Zsigmond fejedelemmel az induciák alatt mit cselekedének az isteni bárányok, hogy farkasfogát nevelének magoknak az farkasfog ellen: de itt most ictus piscator sapit; hazánkot nem az vérszomjúhozás, sem praedálásban való gyönyörűségünk engedi pusztittatnunk, hanem hogy az magok javát nem akarnák érteni, akár csak kételenség alatt is értesük meg véllek. Az meglevén, meglátja kegyelmed, hogy annakutánna kitakarodnak az jámbor szászokról mindenféle dülök, fosztók, kóborlók. Fogyatkozott állapotjokat a mint veti kegyelmed, hogy magoknak sem lészen az dülés miatt, s az tárházban sem adhatnak: immár egynehánszor protestál-

tunk, hogy oka semminek nem vagyunk; nagy számadása léssen kegyelmednek apám-uram és mind az kegyelmed tár-sainak az szegénség romlásáért, mert eddig mind különben lehetett volna az dolog. Azért a mit irtunk volt ennekelötte is: az kormánt viselje úgy kegyelmed, hogy az hajót köszik-lában ne ütköztesse. Et benevaleat. Datum ex arce Szerencs, die 8. mensis Aprilis, Anno Domini 1605.

21.

*Spectabili ac Magnifico Domino Sigismundo Rákóczy
de Alsó-Vadász, Comiti Comitatus Borsodiensis etc.
amico nobis honorando.*

Stephanus Bochkay de Kis-Maria, Divina miseratione Transsylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Spectabilis ac Magnifice Domine, nobis honorande! Salu-tem et benevolam nostri commendationem. Szeretettel és ked-vesen vöttük az kegyelmed levelét; eddig való késedelméről mivel mentse kegyelmed magát, azt még eddig tűrhető dolog-nak tartjuk: noha bizony akartuk volna, hogy a mennél hama-rébb, főképpen ez gyűlésnek elein kegyelmed jelen lehetett volna. Kévánjuk, hogy az Úr-Isten hozza kegyelmedet jó egészségben és békességben hozzánk; mi kegyelmedet nagy szeretettel várjuk, és látjuk mindenkor. Csáky uram felől mit írjon kegyelmed, azt is jól értjük. Jól emlékezhetik kegyelmed arra, hogy Kassán létében is az előbbiről mi ő kegyelmével megegyeztünk volt; az után mint forgottak az állapotok, most mi arra semmit nem nézünk, tekéntjük az szent Istennek sze-gény nemzetünkhez mutatott ingyen való kegyelmességét, és az mellett az kegyelmed törekedését is; megirtuk ő kegyel-mének is, hogy ha minket ennekutánna urának s fejedelmé-nek esmérvén, velünk együtt mind jó s mind gonosz szeren-csébe Istenünknek és szegény hazánkuak s minekünk is hiven igyekezzék szolgálni, kegyelmed ő kegyelmét Isten áldomá-sával hozza el bátor velle, — mert mibennünk az közönséges

jónak követésénél egyebet semmiben kegyelmetek nem tapasztal. Azért kegyelmetek az elszánt, ugyan el is kezdett útát kívánjuk hogy jó szerencsésen continuálja, és jusson egészségben hozzánk. Datum ex arce Szerencs, die 17. mensis Aprilis, Anno Domini 1605.

22.

Spectabili ac Magnifico Domino Stephano Csáky de Keresztszeg, Comiti Comitatus Sarosiensi etc. Nobis honorando etc.

Stephanus Bochkay de Kis-Maria, Divina miseratione Transsylvaniae Princeps, Partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Spectabilis ac Magnifice Domine, nobis honorande! Salutem et benevolam nostram commendationem. Elvöttük az kegyelmed levelét, melyben az mi kegyelmedre való nehézségünkről mit írjon, megértettük. Jól emlékezünk reá, hogy Kassán, Rákóczy uram ő kegyelme jelenlétében minden előbbi kegyelmedhez való nehézségünket letöttük vala, azután mint forgottak legyen az állapotok, arra most semmit nem nézünk. Az szent Istennek szegény nemzetünkhöz mutatott ingyen való kegyelmességét tekintjük, és az mellett Rákóczy uram törekedésével együtt, az kegyelmed hozzánk való jó szándékának és indulatjának ígéretit szemünk előtt viseljük, mivel tartozunk keresztyén felebarátunknak, kik hozzánk megtérnek, jó kedvvel való fogadása felől. Azért, ha kegyelmed minket ennekutánna urának és fejedelmének akar esmérni és tartani, sőt nekünk és szegény nemzetünknek mind jó s mind gonosz szerencsében hiven igyekezik szolgálni: ilyen szándékkal kegyelmed mihozzánk bizvást, minden tartozás és gondolkodás nélkül bátorságoson eljöhet, s el is várjuk te kegyelmedet. Bene valeat. Datum ex arce Szerencs, die 17. mensis Aprilis, Anno Domini 1605.

23.

Spectabili ac Magnifico Domino Stephano Comiti de Báthor, Comiti Comitatum Szathmár, Szabolcs et Simigiensi etc. Domino et amico nobis observandissimo.

Stephanus Dei gratia Hungariae, Transsylvaniaeque Princeps et Siculorum Comes etc.

Spectabilis ac Magnifice Domine, amice nobis observandissime! Salutem et officii comendationem. Az kegyelmed hozzánk küldött követi megadáék minekünk az kegyelmed levélét, melyet szeretettel vöttünk, és az instructiót is, melyet kegyelmed tőllök küldött, megolvastuk és láttuk. De minthogy az szent Isten nagy kegyelmességéből, az üdő alatt míg az kegyelmed emberi hozzánk jutottanak, immár itt való dolgainkot boldog állapotra hozta volt, és olykor is érkeztenek, hogy lengyel királynak ő Felségének hozzánk küldött követét kellett halogatás nélkül meghallgatnunk, és annak elbocsátásában munkálkodnunk: nem akarván azért az kegyelmed küldötte követit itt való váarakodással késlelnünk, és minthogy az kegyelmed kívánságiról való resolutio gondolkodást is kíván, — ezeket mostan kegyelmedhez visszabocsátottuk, hanem azokról halogatás nélkül, hamar való napon, két vagy három fő, böcsülletes tanács urakat bocsátván te kegyelmedhez, azok által te kegyelmedet minden dolgokról bizonyossá teszszük, és az mire elégségesek leszünk, hazánknak közönséges jóának előmeneteléért kegyelmednek mindenben nagy szeretettel kedveskedni akarunk. Kévánván az mellett ezt te kegyelmedtől, hogy az miképpen kegyelmed maga szolgálainak hozzánk békességesen való jövésére-menésére mi is hűtleveletünket adtuk vala: kegyelmedtől is hasonló hűtlevelet kívánunk, hogy az mely böcsülletes főurakat, követinket, kegyelmedhez bocsátjuk, azokat akkor, a mikor ő kegyelmek akarják, az kegyelmed házából mindenkor, szolgáljokkal és mindennekkel kibocsátassanak, és se kegyelmedtől, se az kegyelmed szolgálaitól bántások és megtartóztatások ne légyen; mely hűtleve-

let kívántatik hogy kegyelmed Kis-Várdában küldjön az mi követink eleiben, hogy a mikor ő kegyelmek odaérkeznek, ott találván az levelet, adják az ő kegyelmek kezében, és úgy onnat mehessenek bátorságosan kegyelmedhez. Isten éltesse sokáig nagy boldogul kegyelmedet. Datum in libera Civitate nostra Cassoviensi, die 25 mensis Aprilis, Anno Domini 1605.

24.

Stephanus Dei gratia Hungariae, Transsylvaniaeque Princeps, et Siculorum Comes etc. Generosi, Egregii, Prudentes ac Circumspecti, sincere nobis dilecti!

Salutem et gratiam nostram. Országos-gyűlésiben melylyet Szerencsre ad 17. diem Aprilis convocáltattunk vala, az minémő végezések lött ő kegyelmeknek, mind az uraknak, vármegyéknek és szabad városoknak: tetszett ő kegyelmeknek unanymi consensu, hogy bizonyos és böcsülletes atyjokfia és commissariussa által kegyelmeteknek értésére adnák, és az közönséges jóra, a mint illik, szeretettel intenék. Bocsátották azért kegyelmetek köziben Lónyai István és Umreffy János uramékot, kiktől minden akaratjokról bőségesen irtak s izentek is tü kegyelmeteknek; melyekről hogy mi irjunk vagy izenjünk kegyelmeteknek, sőt hogy ennyiszer való sok szép intésünk után, kiknek semmi fogamatját nem láthatók, mégis édesgető és intő beszéddel írának kegyelmeteknek: ugyan illendő dolognak sem tartanók, ha édes hazánkhoz és annak keservesen megromlott állapotjához való indulatunk meg nem győzne bennünket, kikhez ennyi ideig való engedetlenségekért, nemzetünkhöz és hozzánk kemény-nyakú idegenségekért, az intő beszéd helyén méltán fegyverrel nyúlhatnánk. De tudván azt, hogy jobb mindenkor az kegyességnek és az engedelmes türésnek excessusában peccálni, hogynem mint az kegyetlenségnek hirtelenségével élni: hogy mi is mind Isten s mind az emberek előtt, sőt az magatok lelkiismeretivel is elég magunk-menteknek találtassunk, hogy mind felettébb sokáig való várakodással is, mind szép intő beszédinkkel való protestatióinkkal úntattuk, kértük és intettük kegyelmeteket,

s mégis nem fogadtátok ; — viszontag kegyelmetek is, haugyan ezen keménységben akar előmenni, mind Isten s mind emberek, sőt az magatok lelkiismeretével is maga-menthetetlenek legyetek : most is akarók legutólszor is kegyelmeteket szeretettel inteni csak két szóval, hogy ha az magatok jóvát, életét és megmaradását kívánjátok : az mi hűségüinktől és ettől az közönséges szabadságnak megkeresésére való indulatunktól való idegenséget tovább ne mutassa, mert az sokáig való várakozással félő, hogy sokáig el nem felejthető romlása ne következék kegyelmeteknek. Példa lehet efféle dologban, mint járt régen Gába várossa, és Dávid király mit cselekedett Mann városával, és Coriolanus Rómával ; mert hazáját is, vagy abban való kedves városit, csak ez közönséges jönak vagy előmenetelnek, vagy megmaradásának határáig szánhatja az ember. Mely, hogy kegyelmeteken is meg ne essék : intjük kegyelmeteket, hogy ez megnevezett böcsülletes, Nemes Magyarországnak főköveteket kegyelmetek illendő szeretettel és böcsülettel látván, és szavoknak mindenben helyt és hitelt adván, mutassa hozzánk és az közönséges magyar nemzetnek jóvához minden engedelmességgel való jóakaróját, azt is tekintvén, kit az commissarius uraimtól bizonyosson megérthet kegyelmetek, hogy az ellenség ellen az szent Isten, véghetetlen kegyelmességéből, reménségünk felett való szép progressusokat engedett, és naponként most is enged, ki kegyelmeteknek nem kicsin bátorságára lehet ; annak felette, mely bizonyosson és örökös frigykötéssel erős gyámolokot mutatott ő szent Felsége az földön az mi állapotunkhoz, az hatalmas és győzhetetlen török és tatár császárokat, kiknek győzhetetlen hadai immár minden órában talpon állnak mellettünk. Azért kegyelmetek az maga javáért és megmaradásáért gondolkodván serio az dologról, kívánjuk, hogy egyállatjában (igy) ,resolválja haladék nélkül mindjára magát felőlle ; mert az várakozást eddigis minthogy sokalljuk, ha mi gondviselésre indultatunk ennekutánna kegyelmetek felől : immár magunk menteknek tartjuk mindenből magunkat, és úgy magatok lesztek minden kárvallástoknak és romlástoknak okai. Bene valeant. Datum ex libera civitate nostra Kassoviensi, die 25-mensis Aprilis, Anno Domini 1605.

25.

Stephanus Dei gratia Hungariae, Transsylvaniaeque Princeps, et Sicularum Comes etc. Universis et singulis cujuscunque status, ordinis, praeminentiae et conditionis hominibus, praesentium notitiam habituris, Fidelibus sincere nobis dilectis, salutem et gratiam nostram. Az közönséges megmaradásra minthogy nem tartunk egyet nagyobb remediumot az szép egyességnél és egymás között való egyértelemnél: örülünk azon, és Istenünknek hálát adunk rajta, hogy nemzetségünk szívében maga megmaradására naponként az egyességre való indulatot oltja. Kik között az Tekintetes és Nagyságos Báthori István uramnak értvén hozzánk és az közönséges jóhoz igaz szeretettel való szándékát, és hozzánk jövetelre való igyekezetit; hogy ő kegyelme arra magát bizvást és bátorságosan vehesse: adtuk ez salvus conductus-levelünket ő kegyelmének, assecurálván ő kegyelmét bizonyossan az mi fejedelmi hitünkre és szónkra, hogy ő kegyelmének hezzánk jövő útában, se maga személyében, se ő kegyelme után valóknak személyekben és vélek levő javokban, sem mitőlünk, sem utánnunk valóktól, mi akaratunkból semmi bántások és háborgatások nem léssen, sőt ő kegyelmét minden utánna valókkal együtt, nagy szeretettel és böcsülettel látván, valamikor az ő kegyelme jóakarátja és tetszése léssen, ismit hasonló böcsülettel visszabocsátjuk ő kegyelmét. Hagyjuk azért és parancsoljuk mindeneknek, hogy az megnevezett Báthori István uramot ő kegyelmét, hozzá tartozókkal egyetemben, minden hozzánk jövő és tőlünk visszamenő utakban békével bocsássátok, és személekben, se vélek levő javokban megbántani, vagy károsítani ne mérészeljétek; mert, ha ki ez ellen cselekeszik: minden kedvezés, kegyelem és személyválogatás nélkül fejét és minden jószágát elveszti. Secus sub poena praedecarata nulla ratione facturur. Praesentium autem semper et ubique reddi volumus exhibenti. Datum ex libera civitate nostra Cassoviensi, die 27. mensis Aprilis, Anno Domini millesimo sexcentesimo quinto.

26.

*Ad Spectabilem et Magnificum Dominum Stephanum -
Báthori.*

Stephanus Dei gratia Hungariae, Transsylvaniaeque Princeps, et Siculorum Comes. etc. Spectabilis ac Magnifice Domine, amice nobis observandissime! Salutem et officii commendationem. Az mint kegyelmednek ennekelötte való levelünkben megirtuk vala, hogy böcsülletes főurakat, tanácsinkot bocsátanók te kegyelmedhez, kik által kegyelmednek minden akaratumkot értésére adnók: azért im, bocsátottuk kegyelmedhez Rákóczy Zsigmond uramot és Homonnay Bálint uramot. Minthogy peneg ennekelötte is küldöttük volt kegyelmedhez Barcsay János uramot: kívánák az urak tőlünk, hogy véllek együtt ő kegyelmét is elbocsátanók; kiben ellent nem tartottunk, hadd szolgáljon ott ő kegyelmeknek. Kegyelmedet szeretettel kérjük, hogy az feljül megirtt uraknak szavoknak mindenben helt és hitelt adván, mutassa hitünkhöz, hazánkhoz, és elfogyott nemzetségünkhöz oly szübeli engedelmességét, kinek egész nemzetül mindnyájan örülvén, mi is teljes életünkben háladó emlékezettel viselhessek szemünk előtt, és kegyelmedet tarthassuk minden üdőben oly illendő böcsületben, mint hazánknek és nemzetünknek ingyen, magától, jóakarattal való membrumát és szeretöt-tit. Bene valeat. Datum ex libera civitate nostra Cassoviensi, die 27. mensis Aprilis, Anno Domini 1605.

27.

Ad Sacram Regiam Poloniae, Sveciaeque Majestatem.

Sacra Regia Majestas, Domine, Domine mihi observandissime! Promptissimam servitiorum commendationem.

Literas Serenitatis Vestrae reverenter ac condigna cum observantia accepi, legatumque Eiusdem eo quo decuit amore

exaudiens, omnem suae legationis scopum, et benignam intentionem, luculenter intellexi, maximo in loco habens tam syncerum et benevolentissimum Suae Serenitatis erga me, gentemque Hungaricam affectum, ex quo non minus pium quam heroicum, et tanto rege dignum animum eius perspeculor. Pro quibus obsequendum et ad omnia officiorum genera paratissimum animum offero, idque adeo, ut nihil mihi gratius contingere posse arbitrer, si occasione aliqua, benevolentiam erga me eiusdem promoveri liceret. Fidem porro honorificentissimo Suae Serenitatis legato, uti a me postulavit, plenariam adhibens, responsum vicissim de iis omnibus, quibus me nomine Eiusdem admonuit, verbotenus quam locupletissimum intimavi et concedidi, persvasum habens eo apud Serenitatem Vestram in gradu eum haberi, ut illud bona fide relatu, locum dare minime gravabitur. Quod autem per latum suum Serenitas Vestra me foederis antiquaque duorum istorum regnorum coniunctionis observandae admonet: de eo summas Serenitati Vestrae ago gratias, omni studio entor, quantum in feruore belli fieri poterit, ut nullam unquam Serenitas Vestra vel florentissimum regnum Poloniae conquerendi de me habeat occasionem, summopere rogans, quo me Suae Serenitatis Celsitudo sibi habeat addictissime commendatum. Servet Deus Serenitatis Vestrae Celsitudinem foeliciter ac florenter quam diutissime regnantem. Datum in libera Civitate nostra Cassoviensis, die 26. Aprilis, Anno Domini 1605.

Eiusdem Sacrae Regiae Majestati
ad serviendum paratissimus:

Stephanus Princeps m. p.

Ex peroratione legati Sacrae Regiae Poloniae Sueciaeque Majestatis certo colligimus non intelligere Suam Serenitatem, veram et iustam huius nostrae a Cesarea Majestate decessionis originem et causam. Itaque, quo luculentius ea praedicto Suae Serenitatis legato intimaremus, placuit ea conditione, uti rei requirit veritas, repetere. Ex quo igitur Sacratissima Majestas absolutum Regni Hungariae regimen apprehendit, statim iura, libertatesque Ungarorum de die in diem labefactari caeperet, ita, ut clarissimum apud omnes fuit. Barones et Dominos, quoque nobiles ne maiora recensemus,

alios tortuosis et sinuosis litibus, alios vero praeter viam juris et aequitatem absoluta duntaxat potentia indesinenter vexasse, multos bonis, plerosque vita spoliasse, nonnullos exilio mulctasse, atque isthaec nec pacis nec belli tempore intermisisse; Rempublicam Hungaricam, contra juramentum tempore coronationis depositum, per externos et alienae gentis homines administrasse, qui legibus et consuetudinibus nostratorum oblit, adeo se duros et se alienos erga nos prebuere et gessere, ut quavis tyrannide gravius iugum ceruicibus nostris iacuisse apparuit, quibus innocentes pro condemnatis et supplices pro rebellibus habiti, bonis miserae nobilitatis, per extraneos milites expilatis, proprioque omnia commodo metientis, alter post alterum pauper et famelicus admissus, satur et praeda onustus discedebat; et hac omnia vel ob imminentem Turcarum vicinitatem, qui tunc hostilis erat, cum — — — *) et gemitibus perferre ac pati cogebamur. Sed haec antiquiora, semper tamen cum augmento renovata, post ceptum nihilominus bellum Turcicum, contra praedictum Suae Majestatis juramentum, arces et fortalicia in confinibus regni disturbatis et eiectis nostrae gentis capitaneis, sub honesto praesidii praetextu, manibus nostris extorsit et occupavit; inde furore militum Suae Majestatis non aliter praemebamur ut servis et ignobilibus viliores habiti, perpetuae servitatis ignominia nos haud obscuri notabant. Laesis et afflictis nulla iustitia administrata, sanguis interfectorum nullus hucusque vindicatus, pupillis, orphanis et viduis nulla facta commiseratio. Transsylvaniam deletam prorsus et omni nobilitate exhaustam, non est quod in memoriam revocemus; dubium enim est, utrum defendenda potius, vel pro illa divina commiseratio oranda. Quanta crudelitas, quae generosorum et maximi momenti hominum clam et palam laniena, stupra virginum, rapinae bonorum: melius esse ducimus de illa nihil loqui, quam pauca dixisse, dies et annus ea recensere nos deficeret. Et de tantorum caede ne unicum nominare possit Basta, quem iuris ordine iuxta suum demeritum mulctasset. Pro lege carnifex,

*) Itt egy szónak helye a leveles könyvben üresen áll.

pro advocatis et iudicibus restes adducti pali praeparati, quorum non commiserari leonina (?) est ferocia et diabolica tyrannidis. Quae omnia Basta penes plenipotenciales Suae Majestatis (uti asserebat) literas, bona fide in suis libertatibus observanda, licet saepius promittebat, attamen plures fide sua, quam processu juris deceptos, ad lanienam dedit. In externis et secularibus ista; sed enim et potestatem super spiritus et conscientias Sua Majestas exercere volebat, templa multis in locis adempta, pastores Ecclesiarum interfecti, atque ignita persecutione haud obstare minata. Cum tamen tempore suscepti religionis juramentum de non violandis religionibus, publice deprompserat. Ita, ut si adminiculo militum nostratum uti potuisset, extremum universi genti nostrae excidium, supra puberem aetatem, Joanni Barbiniano severe, ac sub amissione officii a Sua Majestate fuit demandatum; cui nisi divina succurrisset misericordia, de nobis, patria et gente nostra actum erat.

Ne autem isthaec Sua Majestas praeter ipsius commisionem et voluntatem facta esse insimulet: multis singulis annis, tam privatim, quam publicis in comitijs supplicationes pro istis factae, sed vel non admisse, vel maxima cum injuria supplicum reiectae, cum Sua Majestas vel a latere res Hungaricas in manibus Germanorum, quos Hungaricos consiliarios vocabant, gubernandas, contra ius et fas tradiderat, non obscure demonstrans, ex innato quasi odio, praeter boni pastoris regisque officium libidini suorum direptioni et lanienae sese nos exposuisse, adeo, ut superiore anno ex comitijs generalibus, cum publica protestatione, universa nobilitas discedere coacta sit, se paratam esse contra injurias Suae Majestatis praesertim in libertate religionis armis defendere. Quantum vero ad personam Principis attinet: persvasissimum omnibus sit nequaquam eam arma regnandi libidine contra Suam Majestatem suscepisse, cum nihil minus, quam regnum unquam cogitaverit; sed cum universale gentis excidium iam dictus Barbianus in animo haberet, quo tutiore via id perficeret ab ipso rei initium capere visum est, ac cum nihil vereretur, tale clam et praeter viam juris arcem Szent-Jób occupavit, Kerekianam obsedit, et castra eo loco posuit. ut ipsum in arce Sölyomkő, versus Transsylvaniam secluderet,

ita, ut vel ipsi hosti in confesso est, Suam Serenitatem non aliter nisi vi et armis Suae Majestatis, a fidelitate Eiusdem discedere coactam, atque pro tutanda vita isthaec molitam motus etiam praecibus militum Ungarorum iam-iam caedi destinatorum, cum eo tempore multis, plurimisque praecibus, ne hoc quidem impetrare a Generali potuisset, ut de sui excusatione (si alicuius criminis insinuaretur) Suam Majestatem appellare liceret; causam autem aequiori quomodo Dominus adfuerit, non opus est referre.

Accessit autem huic progressui, spontaneus nobilitatis consensus, non ex rapinae libidine, sed pro vindicanda restaurandaque legum, constitutionumque amissum libertatis praerogativa, pro excubiendo tam diu duroque diuturni tyrannidis iugo, et pro renovanda libera electione, occasione arrepta partim ex causa decessionis, (quod Barbianus ultimum genti excidium aperte minaretur) tam manifeste iussa, partim et victoria Serenissimi Principis, quae Dei benignitate contra hostes publicos tam foeliciter egerat. Porro ad ea, quae Barbianus intermiserat, rursum exequenda, a Sua Majestate Basta, eo cum exercitu, quem contra invictissimas Potentissimi Imperatoris Turcarum vires coegerat, contra nos missus est; quo cum quibus modis, et qua varia fortuna hactenus usus sit, clarius est, quam ut hic narretur. Verum enim videntes (?) quo res ista, statusque afflictæ Reipublicae meliore certiorique moderamine gubernaretur, ceptumque pro aris et focis bellum foeliciores modo continuaretur: placuit communitati Dominorum Baronum, Procerumque Magnatum et Nobilium, ut certus aliquis Princeps, et Dominus noster clementissimus eligeretur; duae potissimum causae movere; una gratitudo, — dignum existimantes, quo is, qui primus, non tam pro sua ipsius, quam pro totius gentis vita, tam foeliciter et fortiter dimicasset, primamque glaciem fregisset, is primo honore et gradu in sua republica fruere. Altera, quod ex eo tempore, quo belli exercitusque habenas apprehendit, ex morum gravitate, aequitate, prudentia, justitia, mitissima alloquior temperantia (quantum quidem in tam tumultuario bello licuit) mixta etiam aliquando, prout res postulavit, iustissima severitate erga omnes usus est, ut nihil in illo non

magno Principe dignum, summa cum omnium admiratione et gaudio reperiremus. Pro eo in generalibus comitijs, in arce Szerencs celebratis, communibus et liberis suffragijs, summo cum omnium ordinum et statuum applausu et consensu, ex spontanea et a maioribus accepta libera electione, anno praesenti die vigesima Aprilis in Principem est creatus et constitutus, parati in posterum sub auspiciis Suae Serenitatis contra communes gentis et patriae nostrae hostes, pro vindicanda libertate nostra, pro aris et focus extrema quaque tentare. Piam porro Suae Serenitatis admonitionem, benignumque erga nostram gentem affectum, perpetuis gratitudinis obsequijs recompensare sumus promptissimi, quo se clementer offerre videtur ad sopiendum et optata pace terminandum, furentem fermentemque bellorum istorum ignem et tumultum se se interponere minime gravaturam quod eo est gratius, quo pace nil carius, nil exoptatius, quin isthaec etiam pro ipsa pace suscepta esse iam clare testatum est. Saltem Sua Serenitas, ex innata singularique sua prudentia, modum et viam inveniat. Interim jus amici vicinitatis, et mutuorum meritorum officia, tam erga Suam Majestatem florentissimamque Rempublicam Polonicam propensitatem observari, ut quod antiqua foedera, quod jus vicinitatis, quod ex tam longeujs temporibus inviolabiliter observata, necessitudo, cultaque amicitia requirit, nihil ex his partibus desiderari posse iri reverenter.

Actum 29. mensis Aprilis, Anno Domini 1605.

28.

*Hatalmas, győzhetetlen császár, nekem Kegyelmes Uram!
Is'en az Hatalmasságod birodalmát naponként terjeszszé,
ellenséginek kemény nyakát lába alá nyomja, és egy
napját sok ezerré tegye.*

Több rajtam való sok szép áldási között az szent Istennek, nem utólsónak tartom Kegyelmes Uram, hogy Te Hatalmasságodat mutatta énnekem az földön oly bizonyos gyámo-

lül, ki felől kétség nélkül elhittem azt, hogy jó szerencsémnek és előmenetelemnek (minthogy immár az is Hatalmasságod szerencséje) tiszta szüüből örüljön: viszontag nyavalyámnak és gonosz szerencsémnek (ha történnék, kit az Isten távoztasson) azon tiszta szüüből bánkódnék; mert nem szómmal, hanem cselekedetemmel mutatom azt meg, hogy az Te Hatalmasságod ellenségének ellensége, barátjának barátja vagyok, és éjjelnappali gondom csak azon vagyon, mint tudhassak Te Hatalmasságodnak ellenségi ellen leghasznosban szolgálni? elhüvén azt bizonynyal, hogy hű szolgálatomnak igaz érdemét az hatalmasságod fényes portáján el nem veszttem, hanem mind mostan s mind jövődöben reám és az egész nemzetségemre illendő tekinteti léssen Te Hatalmasságodnak és az egész otomán nemzetségnek. Akarám azért, hogy magam irásából értse Te Hatalmasságod az szent Istennek rajtam mutatódott áldását és kegyelmességét, hogy noha eddigis itt az magyar urak, főrendek s község között, az Hatalmasságod jó szerencséjére, kit fenytékkal, és fegyveremmel lassan-lassan, kit szép szómmal, és szép intésemmel igyekeztem az Te Hatalmasságod hűsége alá magam mellé vonni: de, hogy nemcsak erőszakkal nyakokra vetett fejedelemségben közöttök, melyet öök örökösön soha senkinek eddig meg nem szenyvedtek, magamot igyekeztem szerettetni is vélek, hogy az mi eleinktől reánk maradott szabad választás szerént is közöttök dolgot elővihessem. Azért ez elmúlt Szent-György havának 17-ik napjára Szerencsre minden rendeknek országos gyűlést hirdetvén, a hol minden urak, vármegyék, ispánok, kapitánok, nemessek és szabad városok követi, egész Magyarországnak nagyobb részéből jelen lévén, és sohul senki csak egy visszavonó sem találkozáván: egy szüüvel-lélekkal, szabadakarattokból választottak engemet fejdké, urokká, és fejedelmekké; ki enyét (*így*) immár az én állapatom is közöttök bizonyosabb lévén, nemcsak úgy, mint eddeg, hanem Isten velem lévén, ennekutánna sokkal bizonyosbban, jobban, hasznosbban tudok s módodom is inkább lehet benne, hogy szolgálhasak mind az egész magyar nemzetséggel Te Hatalmasságodnak, és öök is az Te Hatalmasságod hűségéhez sokkal bizonyosbban, és örökösbban ragaszkodtanak, nem lévén semmi

kétség abban, hogy velem együtt kicsintől fogva nagyig nagy szeretettel nem szolgálnának ennekutánna Te Hatalmasságnak, és nagyobb hűséggel ragaszkodnak és biznak. az Te Hatalmasságod kegyelmességéhez. Történt ez is az idő alatt, hogy az mihelt az téli üdő annyéra kinyilék, hadaimot a mennyire lelete összegyűtvén, és az Te Hatalmasságod segítsége is vélek lévén, vagy két erős csatán az ellenségben sok kárt tétetvén, fél is attól az ellenség, hogy derekas erővel reá indúltunk, és abban az kerített városban szorítottatnék, a hol ez télen volt; megindulván azért onnat Básta György minden hadával, az oltától fogva hadam éjjel-nappal rajta lévén, légyen Istennek hála, immár innét az alsó Magyarországból kihajtottuk, megyen a mint mehet mindennap nagy kárával Pozson felé; kire az Hatalmasságod jó szerencséjére rövid nap oly gondviselésem lészen, kinek mind Te Hatalmasságod és az egész ottomány nemzetség, mind pedig én is az én nemzetséggemmel együtt örülhetünk. Te Hatalmasságod azért, kegyelmes császár, és ilyen világbíró fejedelmi méltóságához illeti, sőt szükségképpen kívántatik, hogy megtekéntvén kegyelmesen magamnak is ilyen hűséges szorgalmatossággal az Te Hatalmasságod ellenségi ellen éjjeli és nappali fáradságomat, — annakfelette szegény vitézimnek, kiket én az Te Hatalmasságod jó ígéretihez képest sok szép biztatásokkal, ajánlásokkal gyűtöttem és ez ideig tartottam, azoknak fizetésekre mutassa minden kegyelmed gondviselését; kik az nagy fizetlenség miatt felette nagy fogyatkozott állapotban vadnak, de mind azt sem níztek, hanem télen is, számtalan sok sanyarúságokat, hidegségeket, ki sánczban várak alatt való heveréssel, ki az ellenség ellen való csatázással és strázsaállással, meg nem mondhatni menyit szenvedtenek; most is hol éhen, hol szomjúhon, nagy ruhátlansággal és sok fogyatkozással óránként, testek szakadásával, vérek hullásával és sokan halálokkal is szolgálnak az Te Hatalmasságod hűsége alatt. Az Úr-Istennek ostorától is félnünk kell, ha ezekhez háládatlanoknak találtatnánk; más az, hogy ha ezek fizetlenségben lesznek és az ellenségnek derekas ereje találja őket: féltő, hogy el ne oszoljanak, ki minémő nagy kárára lenne mind Te Hatalmasságnak, s mind az én nem-

zetségemnek, Te Hatalmasságod megítélheti. De ha fizetések meglészen, ott hordozhatni, ahun akarjuk. Módom pedig énnekem kegyelmes uram, semmiben nincsen, ennekelőtte is megirtam Te Hatalmasságodnak, mind az fővezérnek, hogy országom az ellenség miatt felette elpusztúlt, hogy semmi jövedelmét nem vehetni. Csak az Hatalmasságod ígéretivel biztattam s tápláltam eddigis őket, kiben ha meg nem fogyatkozom : meglátja azt Te Hatalmasságod, hogy ez egy esztendőben több haszonnal szolgálok te hatalmasságodnak, hogysesem mint azelőtt való tizenhárom esztendőben. Hogy azért az Te Hatalmasságod ígéreti nemcsak énnálam és az egész magyar nemzetségnél, hanem ez széles világon is minden körülünk való országoknál és nemzetségeknél bizonyosnak és szentnek lenni találtassék, és hogy nyilván légyen mindeneknél, hogy valakik az Te Hatalmasságod kegyelmes ígéretihez és az ottomán nemzetséghez ragaszkodnak, azok semmiben teljességgel, holott azoknak szavok és ígéretek szent és kétség nélkül meg nem fogyatkoznak : könyörgők azért Te Hatalmasságodnak, mint kegyelmes uramnak, rajtam ilyen szolgálján, vitézeimmel és nemzetemmel, hatalmasságodnak hasznos szolgáláival együtt bizonyítsa meg azt, hogy haladék nélkül küldjön elegendő pénzt, kivel hadaimnak megfizethessek ; meglátja az Te Hatalmasságod, hogy tiz annyi haszonnal szolgáljuk meg Te Hatalmasságodnak minden hozzánk mutatott kegyelmességét és ígéretinek rajtunk szentül való beteljesítését. — Az havasalföldi vajdának Hatalmasságodhoz, csak szinnel ideig mutató hűségéről minap is irtam vala Te Hatalmasságodnak, most is azont írhatom ; holott, az mint most is óránként, csoport hadakat küldöz Erdélyben ellenem, ellenségim mellé. — Lengyel királynak ő Fölségének hogy Te Hatalmasságod parancsoljon, az német ellenségimnek melléje országából hadat ne bocsásson, Hatalmasságodnak könyörgők, egyikről se feledkezzék el, hanem mindenekre mutassa jó gondviselését. Az én követimnek utját pedig kérem Te Hatalmasságodot, ne késlelje, hanem mennél hamarébb lehet, bocsássa minden jó válaszszaal hozzánk, hadd örüljünk egész nemzetől az Te Hatalmasságod hozzánk mutatandó kegyelmességének. Isten sokáig nagy boldogul való országlásban tartsa meg Te Hatalmasságodot.

29.

Tekéntetes és Nagyságos passa, nekem mindenben jóakaró uram! Isten az Nagyságod igyekezetit mindenben megáldja és egy napját sok ezerré tegye.

Felette kedvesen és nagy böcsülettel veszem mindenkor az Nagyságod levelét, melyből hogy Nagyságodnak jó egészségét, és az fényes portán kedve szerént való böcsü fogadását értem Te Nagyságodnak, igen örülök rajta, hálákat adván az szent Istennek azon, hogy az mint Nagyságodot ennek az én igyemnek első gyámolának mutatta hozzám, ő Hatalmassága után: most is azon jóakaróját hozzám Te — — —

(Több nincs.)

III.

SÁNDOR PÁL KAPITHIA

S AZ

ERDÉLYI NEMZETI FEJEDelemség

UTOLSÓ ÉVEI.

KÖZLI

JAKAB ELEK,

M. AKAD. L. TAG.

SÁNDOR PÁL KAPITHIA S AZ ERDÉLYI NEMZETI FEJEDelemsÉG UTOLSÓ ÉVEI.

I. TÖRTÉNELMI BÉVEZETÉS.

Az Erdély és a török porta közötti államviszony a két ország fejedelmei közt I. János király alatt létrejött s azon innen, új fejedelmválasztáskor, többé-kevesebbé előnyösen megújult és megerősített államszerződésen alapult. Ezt némelyek egyenjogu uralkodók kétoldalú szabad egyezkedési tényének, mások — és többen — hűbéri vagy kimélőbben suzerain-viszonynak ítélvén : a szerződési oklevelet is egyoldalú véd- sőt épen kegylevélnek tartják. Az egymástól gyökerében különböző két felfogás létezik, de az abban rejlő történelmi kétes kérdés még kellőleg kifejtve, megbirálva s hitelesen megállapítva és így eldöntve nincs; pedig az idő rá eljött, az adatok nagyobbára fel vannak fedezve s közrebocsátva : Erdély története e hézagnak, a tudomány kára, nemzeti politikánk sajnos hiányszzenvedése nélkül immár tovább nem halasztható betöltését várja. Valóban e szükség előtérbe nyomult, fedoznünk kell azt; de ez értekezésem körén kívül esik.

Az érintett államviszony künyilvánulása a követi, tolmácsi és evvel rokon intézmények voltak, t. i. a két uralkodó közötti folytonos barátságos érintkezést fentartották ama nagy követek, kiket az erdélyi fejedelem évenként egyszer

vagy többször, egyedül vagy többedmagukkal a portára s ez viszont Erdélybe küldött, kik a nagyobb és titkosabb államügyeket élőlőszóval, személyesen, az országot és küldő fejedelmet képviselve intézték el; a főkövet rendszeren az ország szerződészerű adóját s a fejedelem inkább szokáson és kölcsönös udvariasságon alapuló ajándékát vitte el — és pedig rendszeren őszszel s mindhárom nemzet részéről egy-egy választott tag kíséretében; a szultán izenetét levélben, de főként szóval, ajándékviszonzását olykor szintén külön követ — rendszeren egy csausz — kíséretében, új fejedelemválasztáskor a fejedelmi süveget, Athnamét s más jelvényeket is magukkal hozták; továbbá azon egy vagy két állandó portai követ, kik Erdély Konstantinápolyban levő saját házában laktak, mint a két ország közti ügyfolytatás rendszeresített állásu közvetítői, kiket a porta válságos időkben kezeseknek tekintett s diplomatikai nevek: *kapithia*, *residens* volt; a közlekedés, izenetek váltása, levelek, hírek és tudósítások ki- és bevitele közegei voltak a fejedelem és szultán postái, kik az év folytában a szükséghez képest több- vagy kevesebbszer a két udvarhoz eljárak; a szóbeli értekeződés közegei voltak a tolmácsok, kik az időnkénti portai főkövetek vagy oratorok által hozott, vagy a szultántól és nagyvezértől a fejedelemhez intézett szóbeli vagy írásos izeneteket magyarul és törökül értelmezték s a szultán és fővezér előtti kihallgatásokon mint tolmácsok jelen voltak; ezek *török deákoknak* is neveztettek.

Erdély önállósága megszűnésének érdekes részleteit képeznél annak megírása, hogy ama minőségekben az utolsó évek alatt kik voltak és működtek a portán; de ez is még a jövő reménye és feladata. Egyedül Rozsnyai Dávidnak, az erdélyi utolsó legitím török deáknak van eddigelé portán mulatása és élettörténete, írói munkássága fenmaradt emlékeivel együtt megírva és közrebocsátva a magyar és főképp erdélyi történetnek egy termékeny tollu munkása által. ¹⁾ A

¹⁾ *Rozsnyai Dávid, az utolsó török deák Történeli Maradványai*, összeszedte s jegyzetekkel és oklevéltárral felkészítve kiadta *Szilágyi*

mi kevés még ebből hiányzik, ezután pótolandó s azt nem nehéz pótolni.

Nekem is hű székely indulat és baráti szivesség, birto-komba juttatá évekkel ezelőtt Nagy-Galambfalvi Sándor Pál, az utolsó török kapithia ¹⁾ ÉLETE, KONSTANTINÁ-POLYI NAPLÓJA S VEGYES EMLÉKJEGYZETEI egyszerű de nem értéktelen gyűjteményét, mely — úgy vélem — már ez oknál fogva is történelmi érdekű s némi fontossággal bír. Ez érdeket fokozni, e fontosságot emelni fogja az, ha számbaveszszük: mit bír már hazai történetírásunk e nemben és téren s mit nélkülöz még? Nézzünk csak végig a megjelenteken.

Nyomatva bírjuk Kézsmárki Thököly Imrének Torma Károlytól felfödözött és közlött Naplóját 1676—78-ról ²⁾; ugyanannak és némely főbb hiveinek Naplóit és emlékezetesebb írásait 1686-tól 1705-ig terjedőleg ³⁾; úgy szintén Dobai Zsigmond Naplóját 1686-ról, Almádi Istvánét 1687—94-ről, Bay Mihályét és Inczédi Mihályét 1692—93-ról, Sándor Gáspárét ⁴⁾ 1692-ről, viszont Thökölyét 1699-ről ⁵⁾ — valamennyit Thaly Kálmántól felfödözve és közzé téve; végre ugyan Thökölyét 1693—94-ről Nagy Ivántól közrebocsátva. ⁶⁾

Sándor Pál portai kapithiasága 1687 ápril 24-től 1690 aug. 21-ig terjed; hátrább látandjuk. Ekkor, a zernyesti véres

Sándor, m. akad. lev. tag. *Magyar Történelmi Emlékek* stb. II. osztály. Irók, VIII. kötet. 1868.

Pótfüzet, ugyanezen író által kiadva. 1871.

¹⁾ Thököly I. választott erdélyi fejedelemnek voltak a portán 1676-tól kezdve szerencsecsillaga teljes elborulásáig ügynökei, kik magukat erdélyi, olykor kurucz kapithiáknak nevezték; de az országtól és legitim fejedelemtől küldött utolsó kapithia — a mint később kiderül — Sándor Pál, a mi Naplóirónk volt.

²⁾ *Magyar Történelmi Emlékek* II. osztály. Irók, XVIII. kötet.

³⁾ » » » XXIII. köt. I. rész. 1868.

⁴⁾ Szlávniczai báró Sándor Gáspár k. Thököly Imre sógora, diplomatiái ügynöke s lovassági parancsnoka, különböző történeti személyiség a mi Naplóirónktól.

⁵⁾ *Magy. Tört. Emlékek* stb. XXIII-dik köt. II. rész. 1868.

⁶⁾ » » » stb. XV-dik köt. 1863.

ütközet napján jött ő is Thököly kíséretében vissza Erdélybe. E »Napló« és a »Konstantinápolyi vegyes Emlékjegyzetek« tehát ámbár nem nagy időközről s csak egyszerű napi följegyzésekben szólnak, a Thököly-korszak idő- és történetkörének és történeti kutfejeinek kiegészítői, mik szomorú érdekességgel világítják meg a vészben levő haza küzdelmeinek némely erősb hullámvetését is. Nagy a fontossága Naplóirónk politikai küldetésének, tehát — bár szerény — művének is azért, mert vészjósként állott meg helyén a válságos küzdelem lefolyása alatt, óva hazáját ballépésektől, kockákára téve mindennap életét, s hiven betöltve amaz idő szerinti erdélyi legnehezebb követségi állomást, mindaddig, míg Teleki Mihály hona és önmaga kegyetlen tragoediáját lejátszta.

Ugy vélem, elegendő indok a közrebocsátásra, miuek azonban Erdély azon időkbeli közállapotai áttekintő történelmi rajzát adni szükségesnek látom.

* * *

Leopold (I), a habsburg-ház eszélyes, családi hagyományokhoz hű és ambitiosus férfainak egyike ült amaz időben a római császári széken, a ki választás következtében Magyarország királya is volt. E családnak másfél század óta mintegy a vérrel átöröklött politikája volt Erdélynek a magyar királyi korona jogán inkább önszámára, mint Magyarország érdekében visszahódítása. A régóta érlelt szándék valóstására az idő elérkezettnek, Magyarország és Erdély valamint a török birodalom politikai helyzete alkalmasnak, a gyöngéjellemtü, árnyékfejedelem, I. Apafi Mihály s mindenható tanácsosa — mint akkor nevezték : »kopasz Teleki« — a merész mű végrehajtása eszközévé mintegy a gondviselés, vagy tán a fatum által kijelöltnek látszott.

Az erdélyi fejedelemség államéletének alapjai II. Rákóczy György lengyelországi meghiusult expeditiója, a választási joggal való könnyelmű visszaélés, az ország képesebb embereinek egymásután sorban megbuktatása miatt, immár meg voltak rendülve. A mikor Erdély legfőbb államérdekei

tekintetében az eszély és okosság politikájára hallgatva, sem II. Rákóczyval, sem Keménynyel kiegyezni, s ezt vagy amazt a trónon megtartani és megszilárdítani nem bírta, nem is akarta, hanem előbb Barcsainak, azután az ebesfalvi Cincinnatusnak nyitott arra utat: a pusztulás átkos férgét a haza hervadó életfájába önmaga vitte be, s a benső megerősödést és tovább fennmaradást lehetetlenné tette. Erdély azóta Eris-alma lett a török és német, pusztta eszköz és játéklabda a Teleki kezében — bukása már csak idő kérdése volt.

A Leopoldra nézve rendkívül kedvező im ez esélyekhez még a háboru sűrű szerencséje is járult. Midőn a szultán Thököly ösztönzésére a német császárral még le nem telt szövetségét megszegve, seregeit Bécs alá vezette, három hatalmas szövetségesen kívül Európa közvéleményével állott szemben, a kereszténység előtt a háboru igaz jogczimét, önkeblében a győzelem iránti hit alapját egyszerre veszítve el. De a szultán Apafival szemben való viszonyát sem fogta fel helyesen. Mig Leopoldnak erős és őszinte szövetségesei, a szultánnak csak kétszinü vazalljai voltak. »Teleki — írja Cserei ¹⁾ még 1682-n Bécsbe küldötte volt Vajda Lászlót, hogy lássa, mire megy ki a török és német közti zenebona, s ha a törököt Bécs alatt megverik, kösse oda a németnek Erdélyt, neki gratiát szerezvén.« »Ott is volt Vajda (a következő 1683-ik évben) Bécs ostroma alatt — írja ugyan ő —²⁾; mikor hazajött, azt beszélte, hogy a bécsiek a magyar ruhában járókat megtámadták, kutyáknak nevezték; ti, erdélyiek, ti hoztátok ránk a törököt — így szidalmazták; de várjatok, mert ha fordul a koczka s bevehetjük Erdélyt, bizony megtanítunk benneket.« ³⁾ »Vajda ki is jelentette Leopoldnak — folytatja tovább Cserei — hogy ura nem idegen őt ismerni el Erdély védurának.«

Erdély titokban való meghódolásának 1682-ki ezen

¹⁾ *Ujabb Nemzeti Könyvtár* I. folyam, *Cserei Mihály Históriaja* 1661—1711. Második kiadás. Pest, 1852. 134. l.

²⁾ *Ugyan ott* 138. lap. Vajjon Cserei nem 1683-at cserélte fel 1682-vel?

³⁾ *U. o.* 138. lap.

állítólagos első mozzanata még ma nem tisztázható, legalább előttem az ide vágó oklevelek nem ismeretesek. Ellenben teljesen ismerjük az 1683-ik évi második egyezkedést, melyet a fejedelemnek a szultán segítségére Győr alá ment tanácsosa és tábornoka, titokban, a német tábornok vezérekkel maga kezdeményezett, mit Cserei emlékezetben hagyott, s most azóta ismeretessé vált hiteles adatok erősítnek meg. »Míg a Győr védelmére rendelt Apafi tábora ott mulatott — így ír Cserei — Teleki mind küldözgetett a császárhoz, igérve, hogy ha a törököt Bécs alól elverik, Erdélyt a német császár alá hajtja, csak neki ne legyen bántódása elébbi dolgaiért.«¹⁾ »Két kézzel kapja ezen a német udvar — írja ő folytatólag — s nem csak gratiát adának neki, sőt nagy ígéretek is tettek, ha praestálná is, a mit fogadott. Teljesíté is, elhítetvén a fejedelemmel még Győr alatt, s azon dologról assecuratoriát küldte a német udvarba.«²⁾ E tény két oklevél hitelesíti. Az egyik Apafinak 1684-n jan. 22. ugyancsak Vajda által Leopoldhoz, a másik Leopoldnak a fejedelemhez 1684. april 11. küldött levele. Az elsőben írja a fejedelem: »hogy nagy kerülő úton és sok akadály után haza jött hozzá nemes Vajda László, a ki által tett választát a császárnak megérdemelni igyekezni fog. Ő — ugymond — a kereszténység iránt és a császárhoz mint annak legfőbb kormányzójához mindig igaz indulatot táplált szívében, most is ugyan az szándéka, a minthogy a kereszténység iránti lekötöttségé s hódolata jelenben is ösztönözte őt arra, hogy személyét a császár előtt a lehető alázatossággal beajánlja. És ha a császárnak tetszenék az ő Vajda László által tett izenete és azután Balázsi Zsigmondtól küldött levele, jó szívvvel bele bocsátkoznék a világ nagy uralkodóival folytatandó békealkudozásba stb.«³⁾ A másodikban a császár egy általa 1683. sept 4. a fejedelemhez küldött levelére adott választát hozva emlékezetébe, így nyilatkozik: »hogy dicséretesnek tartja a fejedelemnek a törökkel való békekötés köz-

¹⁾ *Ujabb Nemzeti Könyvtár* I. folyam, *Cserei Mihály* stb. 140. l.

²⁾ *U. o.* 140. l.

³⁾ *Erdély Története eredeti levelekben*, az erdélyi muzeum kéziratárában 1684. jan. 22. A könyv nincs lapszámozva.

lése iránti szándékát; de azóta, hogy e levele iratott, a török Bécs alol csúfosan elveretett, Esztergomból kiüzetett, közte, a lengyel király és velencei köztársaság közt szövetség lett kötve; ők hiszik, hogy a keresztények fegyverei, melyekhez a fejedelemnek is csatlakozása bizonyára nagy fontosságú lépés lenne, oly sikerrel lesznek megáldva, hogy a kegyetlen ellenségnek a szomszéd államoknak és fejedelmeknek a kötések megszegésével megtámadására való kedve, ereje és dőlyfe bizonyára megtörik. Ösztönözheti a fejedelmet fegyvereinek a császáréival és szövetségeseivel való egyesítésére — írja a császár — Thököly támadása is, a ki fejedelmi czímet vevén fel, a török segélyével a fejedelmet trónjáról le akarja taszítani. Azonban mind e mellett, ha a fejedelem a töröknél a neki és szövetségeseinek elégtétel, kártérítés és az ő országaiknak jövőben többé meg nem támadása iránt valódi, kézzelfogható és szilárd biztosíték iránt valamely bizonyos módot talál és azt neki tudtára adja, ő nem késik azt szövetségeseivel közleni a végre, hogy vajjon a békeségnek meg- és mi képen megkötéséről gondolkozzanak-e?«¹⁾

Azonban ez a békekötés iránti közbenjárás csak szinlett volt; mert Apafi fejedelemnek ez időben a portán levő két követe egészen más ügyben fáradozott, t. i. hogy fiának a még 1681. jun. 10. erdélyi fejedelemmé választott, de a szultán által mostanig meg nem erősített II. Apafi Mihály részére a megerősítő Ahnamét és fejedelmi jelvényeket kieszközöljék. A porta most már hajlandó volt teljesíteni a fejedelem kívánságait. »Sok sollicituskodásaik után végre — írja egyik követ aug. 8-n 1684. 6-a praesentis hatalmas császár felhivatván — — — ifju kegyelmes uroknak conferált kegyelmességét declarálta, s az adó iránt is jó ígéretet tött; 7-a praesentis pedig fővezér ő nagysága felhivatván, a confirmatiohoz való requisitumokat maga elébe rakatá, az elmenetelre rendelt hatalmas császár kapucsi pasája is jelen levén előttük, annak adatá kezében hatalmas császár a confirmationalis levelet és requisitumokat — — —²⁾ s mint elébb, lón válaszuk, miről a hazamenő követ bővebben fog referálni.«

¹⁾ Látható az *Oklevél-Függelék* I. száma alatt.

²⁾ Látható az *Oklevél-Függelék* II. száma alatt.

Nem természetes-e, hogy Leopoldnak Apafival, tábor-nokainak Telekivel való titkos egyezkedése — miről hátrább lesz tüzetesen szó — a német és szövetséges hadsereg önbi-zalmára hatalmas befolyást gyakorolt, azon mértékben, a mint lanyhává tette Erdélyt a porta ügyei és érdekei iránt. Az 1682—84-iki alkudozás megmérhetlen horderejü mind a harctéri, mind a politikai további tényekre nézve, általában pedig a német-török háboru egész történetének egyik főbb mozzanata.

Leopold Sobyeskivel 1683. sept. 11-n Bécs alatt a török összes haderőt megtörte, a magyarországi hódoltsági várakat és városokat egymás után elfoglaltatta s rövid idő alatt Budáig nyomult alá. A törökkel szemben csatát nyerni sőt több csatákban győztesnek maradni nagy dolog, világfontosságú esemény volt amaz időkben. A habsburgok ezen sikeres harcza s nagy áldozatokkal járt erőfeszítése nemsokára dus kamatot hozott. Az 1684-ik év eseményei a hadi szerencse némi változását jelezvén: Leopold császár és király harczy szerencse által fokozott önérzettel kezdett új hadviseléshez és a diplomatia útján való cselekvéshez; politikája — ugy látszik — a volt, hogy keleten észszel, nyugaton fegyverrel győzze le ellenfelét. Sz. István országának kétfelészakítása 1540. egy özvegy királyné alatt lön végrehajtvá; főtényezője Martinuzi György — egy igénytelen barát — volt; 1595. egy példátlanul könnyelmű fejedelem alatt a két ország viszont egyesítésében Carigli Alphons jezuita; az első teljesen bevégezte nagy küldetését, az utóbbi Erdélyben létének a tömérdek vérontáshoz képest kevés gyakorlati eredménye lön, de a »Corpus Juris«-ba néhány igen fontos törvénycikket igtattak be régen létező igények új erőssége- s új jogigények irott kezességeül. Tizenkét rövid törvénycikk alkotása által nem kevesebb történt, *mint a fejedelemnek önszemélyére nézve adott biztosítékok mellett Erdélyország közjogi helyzetének a Magyarországba vissza-kebelezés alapján teljesen átalakítása.* »Erdély feletti fejedelmi hatóságát — mond a 2-ik cikk — a fejedelem megtartja, de Magyarország királyát — hűbéri jogviszony kizárásával — saját királyának ismeri el és neki hűségi esküt tesz le.« »A fejedelemnek szabad lesz — így szól a 3-ik t. cikk — »méltó-

ságos« czímet viselni, nőt az ausztriai házból enged neki a császár«, ez a 4. t. czikk; »római szent birodalombeli fejedelem lesz, ülés és szavazás nélkül,« ez a 7. t. czikk, »a fegyverrel szerzett birtokokat hűbérként bírja,« ez a 8. t. czikk; »s ha országából kiszorul, menhelyről és életfentartásáról gondoskodva lesz.« 10. t. czikk. ¹⁾

Leopold e politikai fonal szálán indult el. Az egyesítés kezdeményezője — a mint látók — maga a fejedelem s illetőleg első tanácsosa volt. Kívánhatta e Leopold a szerencse nagyobb kedvezését, mint e volt, hogy a kinek országára ő és családja oly hön vágyik, önmaga szőjje önmegfogatására a hálót? Leopold Dunod Antidius burgundi jezsuitát választotta célja kivitelére, kit 1685. febr. 5. titkos útasítás mellett három szerződési tervvel küldött Apafihoz; az *egyiket* Erdély és Oláhország közt kell vala létesíteni, a két ország kölcsönös segítésére nézve, de a magyar király érdekei hátránya nélkül, a mi 10 pontból állott; *másodikat* Leopold és Apafi közt oly formán, mint a Báthory Zsigmond alatti volt, ez 24 pontból állott; a *harmadikat* Apafinak a Leopold- és lengyelolasz szövetségbe felvételése föltételei iránt, melynek főpontja a volt, hogy Apafi egyelőre fizesen 15,000 aranyat és bizonyos mennyiségű gabnát, adjon 12,000 császári katonának szállást stb. Az idők és tényező személyiségek — így gondolkozhatott a császár — sokban hasonlítanak, igyekezni fog azon, hogy céljaira teljesen alkalmassá váljanak. A fejedelem önállástalan, Erdély kitünőbb államférfiai önként igérkeztek az alkudozásra, felajánlva önbiztosításukért hazájokat. Az első lépés már meg is volt téve, s politikában sokszor ez a legnehezebb. Erre bátorság és önelszánás kell, mi a siker édesanyja. Különben is Ausztriát egész története tanúsítása szerint szerencséje, szerződés és szövetségkötések, főleg pedig ellenségeinek gyöngegségei növelték oly kiterjedetté. A mi 1540. és 1595. másoknak sikerült, miért kellene abban kételkedni neki most? A következés megmutatta, hogy Leopold és tanácsosai Erdélyt és a portát, s mind két fejedelem udvarát, általában a török-

¹⁾ *Corpus Juris Hungarici, Tyrnaviae MDCCLI. I. köt. 585—87. lapokon.*

erdélyi viszonyokat alaposan tanulmányozták s a feltartóztatlan belső hanyatlás jeleire itt és amott igen jókor ráismertek.

Az első és utolsó terv sehogy, a közbülső t. i. a két fejedelem közötti, papiroson létesült, de mint hátrább látandjuk, életbe nem lépett.

Ezen Dunod-féle szerződés — *Contractus* — levén Erdélynek a magyar királyi korona alá visszamenése történetében az első nyilvános közoklevél, alappontjait összevontan adni szükségesnek látom azért, hogy létre jövésének a történetírás által még nem ismert némely fontos körülményeit megismerethessem. »Erdély mint Magyarország része, Magyarországtól és a magyar királytól függ, királyi megerősítéstől függő de élethosszig tartó választó-fejedelemség lesz, Apafi Mihály és fia alatt, kik külön hitlevélben lesznek megerősítve, a király hűségére megesküsznek; a fejedelem a magyar országgyűlésben személyesen vagy követei által részt vesz, ugy a rendek is; Erdély adóját a magyar királynak fizeti; létező törvényeit szintén a magyar király külön hitlevéllel erősíti meg, a módosítandókat módosítja, a rendek nagyobb és józanabb része — *potior seu sanior pars* — beleegyezésével; az erdélyi hadsereg és vezérei háboru idején a királyi fővezérek alatt állanak, az ország köteles a működő császári hadsereg hatód részét élelemmel és zsolddal ellátni, támadó háboruban fölkelni, katonát és a császári seregeknek téli szállást adni; a katolikus és nem-katolikus vallásoknak szabad gyakorlata biztosítva lesz.«¹⁾

E szerződés-terv a fejedelemhez volt intézve s Fogarasban személyesen adatott át, ki belső titkos tanácsával s az országgyűlésből melléjük választott kormánytanácsi bizottság tagjaival azt közölvén — a mint ez 1685. ápril 13. a császárhoz intézett nyilatkozatok kísérelő iratából látszik — azt, hogy ily nagy megfontolást érdemlő dologban, hogy éreznek és mit szándékoznak tenni? írásba foglalták, más szóval: a Dunod ajánlta 10 pont helyett attól teljesen különböző 30 pontu szerződési javaslatot készítettek s azt Vajda László postamester-

¹⁾ Szász, *Sylloge Tractatum* stb. 3—9. 11.

től egy titkos útasítás mellett Bécsbe felküldötték ¹⁾, levélben ajánlva őt Magyarország nádorának, Schultz és Vallis cs. hadvezéreknél. ²⁾ Azonban bármint hangzik az elébb említett kísérő-irat, adatok vannak arra, hogy ez egyezkedést igen kevesen, a fejedelem legmeghittebbjei tudták s hogy e szerződés egy példánya a fejedelemnél maradt, hogy Leopold ezt soha érvényesnek nem ismerte el s alá sem írta, miket bár a tárgyalás rendében hátrábbi helyre tartoznának, a szerződés titkos-volta megállapítása tekintetéből itt adok elé.

Midőn idő folytával egy új négyes küldöttség kedvezőbb szerződés kötése végett Bécsbe felindult, egyéb felvilágosító adatokon kívül, a német udvartól vagy máshonnan a fejedelemhez érkezett és onnan viszont más udvarokhoz küldött levelek másolatait is kérték, azért, — úgy mondák — »hogy annyival inkább tudják az ország dolgait folytatni.« »Dunod is Fogarasban micsoda irást adott be, ők nem látták — írják ugyan azok — csak hírét hallották.« ³⁾ »A paterrel való conclusumokat — válaszolja a fejedelem decz. 3. irt parancslevelében — Inczédi Mihály és Nagy Pál uraktól fogják ő kegyelmek megérteni.« ⁴⁾ Később azonban az egyezés egyik pontját Bécsben nem jól értelmezvén: a követség újabb sürgetésére a fejedelem decz. 7. parancslevele mellett azt másolatban megküldötte. ⁵⁾ Én az eredeti példányt nem láttam, azok sem, a kik eddig közölték vagy róla irtak; — az hihetően a bécsi cs. titkos levéltárban lenne feltalálható, Erdélyben nincs meg. Bécsben is tudakozódtam utána egy, a cs. titk. levéltárban levő tudós hivatalnok által, de taval ott sem találtatott. Sőt azt sem

¹⁾ Látható gróf Kemény József: *Erdély Története eredeti levelekben*, című gyűjteménye 29-dik kötetében, időrendi helyén, valamint a 30-dik kötetben is (kiadatott a *Diplomatarium Alvinczianum* I. kötete 8—15. ll.) a hátrább tárgyalandó Haller-féle követség által 1686. febr. 27-kén a császárhoz intézett egy panaszos felterjesztésből; lapszámozva a könyv nincs, azért ezt nem idézhetem.

²⁾ Ugyanott időrendi helyén.

³⁾ Ugyanott időrendi helyén, a követség felindulásakor Régenben irt levelében. Ez azért nevezetes, mert Haller a fejedelem belső titkos tanácsosa volt, s feje a bécsi négyes követségnek.

⁴⁾ Ugyanott a követség által idézett levélben.

⁵⁾ Látható a *Török-Magyarokori Állam- Okmánytár* 111. lapján.

tudom, alá volt e írva és kik által? Valószínűleg csak a fejedelem egy részről, más részről a császári megbízott által. Fel nem tehető, hogy az erdélyi fejedelem egy aláíratlan irományra mint jogalapra hivatkozzék; de az sem, hogy a ravasz pater aláíratlan oklevéllel tért volna vissza császári urához. Miles Mátyás, a szász krónikairó, s a bécsi négyes követség egyik tagja, 1686. jan. 12. azt írja Bécsből a fejedelemnek: »hogy mindenről jó reménységek van, noha a pater Dunod dolga füstbe ment«; ¹⁾ később febr. 17. mindnégyök által aláírt levélben így írnak a miniszterekről és német udvarról: »A pater Dunod-val (ki is hová lett, azt sem tudják) való Contractust annihiláltak; azt mondják, nem tudott ő a tábori dologhoz, nem is értette a mostani alkalmatosságot. Azonban a Contractus úgy szokott megállani — jegyzék meg — ha mind a két principalis fél subscribálja, ő felsége pedig nem subscribálta, nem is subscribálja. Erre nézve úgy hiszik, azon Contractust vissza adnák, ha ők kérnék«. A levél végén egyenesen kérdik a fejedelem tanácsától: »a Contractust visszakérjék-e, vagy ne? tudósítsa őket ő nagyságok és kegyelmek.« ²⁾ Adatokból tűnik ki, hogy a császár, bár az tőle vagy legalább nevében volt kezdeményezve, a harcztéri események folyvást kedvező fejlődése után csak elnézte, de alá nem írásával érvényes-voltát kétségbe vonta sőt érvényesülésén nem is igyekezett, hadvezéreinek az erdélyi határokbá benyomulását szóval és írásban tiltotta, de ha tényleg benyomultak, elnézte, a szegénységen való zsarolásaiukat nyilván rosszalta, de az erőszakoskodókat meg nem büntette, a katonai fegyelem fentartását hangsúlyozta, de sehol semmi féktelenségnek gátot nem vett, Dunod atyának teljhatalmat adott arra, hogy az erdélyieket a német katonáknak határaikon át nem lépése iránt biztosítsa, valamint arról is, hogy kárt sem tesznek, téli szállásra csak azon helyeken mennek, melyeket a török és Erdély együtt birtokol; de mind ebből semmi sem lőn megtartva. A császári hadvezérek és katonaság útjának nem volt határa, cselekedteikben nem korlátolta törvény, sem fegyelem, mentek arra,

¹⁾ A gr. Kemény-féle *gyűjtemény* 30-dik köt. időrendi helyén.

²⁾ Ugyanott.

a merre tetszett és zsákmánylási ösztönük vitte : a népet meghódoltatták, elvették tőle azt, a mi nekik kellett, adót vetettek rá, házaikat kirabolták, családi életük szentségét feldúlták ¹⁾, a Dunod-féle szerződés csak azon egy pontját ismerve és tartva fen önkényük szerinti kiterjedésben, a mely kötelezte a fejedelmet és országot arra, hogy az Erdélybe menendő katonaságnak téli szállást, tartást és zsoldot fizessenek.

Azonban kötött Dunod atya egy ennél ha nem is nagyobb, de minden esetre igen nagy és fontos titkos szerződést Teleki Mihálylyal. Természetes, hogy az ő magával hozott tervezetének a fejedelmi tanácsosok és országgyűlési választottak által el nem fogadtatása császári ura és az ő követi hitele érdekében egyiránt nem lehetett kedves. Miután a híressé vált: »*Volentes volentes proteget vos sua Majestas Sacratissima*«-féle fenyegetés is az általa kívánt hatást meg nem tette: más utat választott célja elérésére. Teleki érzkölete ismeretes lehetett már előtte Bécsben kapott informatiókból. De Fogarasban is találtak öök alkalmat együtt való magán szóváltásra. A fogarasi kedvezőtlen végzések után másnap Dunod atya Telekit Kertsetsorán saját kastélyában fölkereste, s vele ápril 14-kén titkos szerződést kötött, melyben »a császár nevében minden eddigi politikai tényeiért általános bocsánatot, Thököly confiscálandó javaiból kedvezkedést, a töröktől visszahódítandó Teleki-birtokoknak Magyarországon és Erdélyben visszaadatását, évi nyugdíjt, minden ellenségei ellen védelmet, Erdélyből kiűzetése esetében a császár birodalmában menhelyet, elfogatása esetében kiszabadítást, maga és nemzetsége részére szabad vallásgyakorlatot s mindezekre nézve esküvel erősített titoktartást ígért oly módon, hogy ő annak sem egyes pontjait, sem egészét senki mással nem közli, mint előre bocsátott titoktartás megígérése után a császárral és Bonvisius bibornokkal; Teleki viszont a császár által a török ellen kezdett háború lehetőségig előmozdítását, az erdélyi hadaknak a császáriakkal egybeköttetése eszközlését, a csá-

¹⁾ Látható a négyes követségnek 1686. febr. 17-én a császárhoz beadott újabb emlékiratában. Az érintett *gyűjtemény* 30-dik köt. időrendi helyén.

szári seregeknek élelméről gondoskodást, szükség esetében Erdélyen átmehetőség eszközését, a fejedelemnek a császárral mint Magyarország királyával külön szövetségre, azután a hármasszoros keresztény szövetségbe lépése iránt általa tervezett szerződéseknél sikerülését, különösen pedig az utóbbi négy pontnak teljesítését ereje szerint, őszintén — bona fide — eszközölni igyekezni fog.«¹⁾

E szerződés híre, bár császári ígéretszó és papi esküszentség zárja födé el a világ szemei elől, még akkor kiment a kertsetsorai vagy bécsi udvar falai közül, s nem csak a történetírás megbélyegezte azt, de a társadalomban is visszataszítást és ellenszenvet költött a Telekiek iránt a hazai közérdeknek ezen vétkes megbántása. A mint fennebb látók, már az egykorú Cserei megírta, hogy Telekinek nagy ígéreteket tőnek, ha Erdélyt a császár hatalma alá hajtáná. E tény hitelesíti Leopold császárnak 1696. decz. 1. költ királyi adománylevele. »Tekintetbe vevén és megfontolván — ugymond — még 1685. kedvelt hívünk Széki nemes Teleki Mihály egykor tábornok hívünk kitünő és hasznos szolgálatait, melyeket irántunk és kedves Erdélyországunk iránt nem csak életében jelesen megmutatott, hanem később is hűsége tanúsításául a mi szolgálatunk érdekében s hazája megtartásáért a keresztény név közös ellenségével szemben vívott harcz alkalmával, a csatatéren vitézül harczolva, nem csak vérét nem kimélve ontotta, hanem nevének késő emlékezetére halált is szenvedett: őt grófi ranggal és tisztességgel s »méltóságos« czimmal diszesítettük fel; ennél fogva emlékének halála után is tiszteletben tartása végett ezen királyi kegyelmes oklevelünket özvegyének, ugy fi- és nőtudódnak örök időkre kiadtuk, kegyelmesen parancsolván, hogy érintett hívünk özvegye s özvegyének minden utódai már 1685-től való grófoknak és grófnéknak tartassanak és ismertessenek el Erdély tartományunk minden hű alattvalói által, ezen cs. kir. kegyelmünk az ottani szokás szerint kihirdetessék, s a nevezetteket mindenki a kijelölt időtől kezdve igaz és kétségtelen grófoknak és grófnéknak

¹⁾ Com. Jos. Kemény, *Notitia Capit. Albensis* stb. Cibinii 1836. Pars I. pag. 144—147.

mondani tartozzék és köteleztessék.«¹⁾ Egy december 2. költ kir. leirat kíséretében pedig az erdélyi udvari cancellaria a Teleki-nemzetség egy panasziratát küldi le az erl. kir. kormányshoz, »melyből — úgy mond — bővebben megérthető annak tartalma, s meghagyja, hogy a kérelmező Teleki-nemzetségnek gyorsan és úgy szolgáltassék igazság, hogy többé panaszra méltó oka ne legyen. A császár akarja, — így végződik a rendelet — hogy jelesen elhalt atyjok érdemeiért az egész Teleki-nemzetségre különös tekintet fordítassék.«²⁾ Hogy Telekinek nagy pensioja járt, Bethlen Miklós is följegyezte.

Folytassuk s végezzük be már most a császár és fejedelem között Dunod által kezdeményezett szerződési tárgyalást.

Hire jövéen, hogy Caraffa tábornok téli szállásul Máramaros, Kővár és a Szilágyság vidékét, mint Erdélyhez tartozó vármegyéket nézve ki a Dunod-val kötött szerződés és császári biztosítások ellenére, s a vezénylete alatt álló német katonaságot Szathmárból oda áthozni szándékozik: a fejedelem bosszura gerjedett, szemrehányó levelet irt elébb Dunod atyához, emlékeztetve őt a kötött szerződésre, elé sorolva az ebből következő bajokat, kérve, hogy az országért, mely, ha ez átszállás megtörténik, a török és tatár katonaság által bizonyosan pusztító árvizként borítatik el, Caraffánál járjon közbe. Ez 1685. decz. 11. költ levelében azt válaszolta, »hogy semmit nem tudott nála eszközölni, nem akart vele még találkozni is, sem kihallgatni őt,« — »már most — ugymond — megy orvoslásért egyenesen a császárhoz; kéri a fejedelmet, hogy az ellenségeskedést függeszse fel, míg ő a császártól megtér, a kitől a fejedelem háladatosságot méltán várhat«³⁾. Ezután követet küldött a fejedelem egyenesen Caraffához, de attól decz. 18. azt a választ kapta, »hogy őt a szükség kényszeríti arra, hogy a tisztelendő Dunod atya által kötött szer-

1) Látható az *Oklevél-Függelék* XI. szám alatt.

2) *Ugyanott* XII. szám alatt.

3) *Erdély Tört. eredeti levelekben*, gróf Keménytől, 29. kötet, időrendi helyén.

sződésre nézve különböző értelemben legyen; ennél fogva azt a mostani idők viszontagságai között megtartani sem nem tudja, sem nem akarja.«¹⁾ Készerű panaszt emelt a fejedelem magánál a császárnál is²⁾, de üres biztatásnál egyebet nem kapott sem tőle, sem Stratmantól, a kit szintén pártfogásra kért fel.³⁾ Mindezekből azon tény megállapítható, hogy ha az első szerződés gondolata Leopold és kormánya részéről komoly lehetett, egy akkora államügyben használt eszköz, t. i. egy pap-közbenjáró, az alak és modor, hogy míg ő egyfelől a fejedelemmel alkudozik, addig más oldalról portyázó katonaság haramiaként lepi el, korlátlan hatalmu tábornokok alatt az ország északi részét, a császári udvarnak és miniszteriumnak ez ügyben tanusított kétszínű magatartása, a rá következő tények, Dunod cserbenhagyatása, mind arra mutatnak, hogy ez csak politikai tapogatódzás és kísérlet volt az erdélyi udvari viszonyokkal a hely színén megismerkedés végett, gyanutalan érintkezési alkalom Telekivel, úttörés előnyösebb diplomatiái alkudozásokra, mely Apafira és az országra nézve komoly jellemét tán az első lépés megtétele s a valódi helyzet megismerése után elvesztette.

Ezek és a császári seregeknek Magyarországon nyert új diadalai a Dunod-féle szerződési alapot teljesen megsemmisítették.

Teleki is megkezdette ígéretei bevaltását. Egyfelől a szultánnál folyvást segélyt kéretett a fejedelemmel, tudva, hogy az szerencsétlen hadjáratai miatt arra nem képes; s ígéretet tettek is a szultán, a fővezér és végvidéki basák⁴⁾; másfelől a török érzelmű hazafiakat üldözöbe vette, notáztatván Barcsai Mihályt, confiscáltatva Thököly erdélyi birtokait, s mivel Vajda küldetésének nem volt sikere, kedvezőbb szerződés kötése végett Bécsbe egy újabb követség küldetését

¹⁾ Ugyanott Caraffa eredeti levelében. *Ki van adva Török-Magyarokori Államokmánytár* 115. l.

²⁾ Látható a *Török-Magyarokori Államok.* m. 106—107. ll.

³⁾ A császár válaszát lásd: *Diplomatarium Alvincianum* I. köt. 38. l. Stratmanét ugyanott 39. l.

⁴⁾ *Diplomatarium Alvincianum* I. köt. 238. 239—242., 242—43 248—249. 249—250. ll.

végeztette az erdélyi rendekkel, mi által a császárral, udvarral való közlekedésre új alkalom nyílt.

Az erdélyi fejedelem és rendek tehát 1685. octob. 24. Haller Jánost, Pernyeszi Zsigmondot, Inczédi Mihályt és Miles Mátyást Bécsbe küldötték a végre: »hogy — a mint a nov. 8-ki fejedelmi megbízó levél szól — azok egyfelől a versengésben élő római császárt és török szultánt egymással kibékítsék s alattvalóik véérébe igen mélyen merített fegyverök megpihentetésére birják; másfelől, hogy Erdély és a hozzá kapcsolt magyarországi részek annyi viszontagság veszélyei közt hányatott állapotját megcsendesítsék s békés biztonságba helyezték.«¹⁾ A követség első feladatáról jelentéseiben sehol sincs említés téve, mi azt gyanítatja, hogy megbízatásuk e része csak álczája volt az elsőnek és valódinak. A követségküldés indoka — a mint a bevezetés szól — a fejedelemnek a török hitszegés által megsértett császár és király által másokkal együtt egy szent háborui szövetségbe való meghívása, a minek valósitása végett az erdélyiek kívánságai előterjesztése után egy 21 pontból álló szövetkezési okiratot vagy szerződést készítettek s azt hosszas viták és sok alkudozás után 1686-ik junius 28-kán három császári s négy erdélyi kiküldött biztos aláírása alatt kiállították; ²⁾ diplomatikai neve: *Bécsi vagy Haller-féle szerződés*. E szerint: »a császár elvállalja Erdély és a magyarországi részek oltalmazását; az adandó segéd seregek fővezénylete belletökkor a fejedelem és utódai joga lesz, a császár zsoldot, a fejedelem és ország élelmet adván nekik; a töröktől elfoglalt török terület a foglalóé lesz, az erdélyi terület az erdélyi fejedelemé; Erdély és a magyarországi részek a fejedelem és a rendek joghatósága alatt marad; a négy bevett vallás soha semmi ürügy alatt meg nem támadtatik, valamint Apafi fejedelem sem, sőt e szerződés, fiának már megtörtént megválasztatását helyben-

¹⁾ *Erdély Története eredeti levelekben*, gr. Kemény gyűjtem. az erdélyi muzeumban 29. köt.

²⁾ Van ugyanott a négyes követségnek 1686. febr. 17-ről egy levele, melyben megkérdezték a fejedelmet, hogy ha a tracta végbemegyén, aláírják-e annak rendi szerint? A következőképen igenlő válaszra mutat, mert a szerződést mindkét részről való biztosok aláírták.

hagyja mint szintén annak halála utánra a szabad fejedelemlésválasztás jogát; a fejedelemlé szövetséget köthet, de az ezen szerződés ellenkező nem lehet; a fejedelemlé czime és jelvényei megmaradnak; a törökök és tatárok netaláni kirablása elkerülése tekintetéből Várad és Temesvár elfoglalása előtt a fejedelemlé nem lesz köteles sergeit a császáréival egyesíteni; azokat azonban éllemezteni és Erdély határszéléig szállítatja; az erdélyi követeket a bécsi udvar tisztességgel fogadja; a törökkel kötendő szövetségbe Erdély befoglaltatik, s a töröknek való adófizetéstől megszabadul; a fejedelemlé és ország az általamért évenként 25,000 aranyat vagy 50,000 imperialis tallért fizet, sürgős esetekben a katonaságot a lehetőségig éllemezzi, a szerződésnek valamint Erdélynek nagyobb biztonságáért Kolozsvárt és Déva várát a folyamatban levő háboru idejére átengedi, oly módon, hogy azokban az őrség kétharmada legyen a császáré, egyharmada Erdélyé; ezek zsoldot a császártól, éllemlé Erdélytől kapnak; e szövetségnek örökre, tehát a béke megkötése után is titokban tartását mind a császár, mind a fejedelemlé keresztény hitökre ígérnek; a szerződésről készített hitlevél egy hónap vagy ha lehet még rövidebb idő alatt kellő alakban ki fog adatni és a felek közt kicseréltetni.“¹⁾

E szerződés létrejövése körülményei körül el kell mondanom némely eddigé történetünkben ismeretleneket, a mik annak további sorsát elhatározták. Az egyezkedés Erdély részéről a fejedelemlé nevében folyt, a kitől kapta útásításait a négyes követéség, de tényleg Teleki Mihály intézte azt. Midőn a bécsi követek a fejedelemlétől személyesen útásítást kértek, ez egy-két szóban az igaz hazafiságot s iránta való hűséget szívökre kötvén: „bővebb útásítás-nyerés végett becsületes tanácsos hívéhez s fő generalishoz, Tekintetes és Nemzetes Teleki Mihályhoz útásította.“²⁾ Hogy maga Teleki irt volna, nem olvastam, de a fejedelemlé oldala mellett levő kiküldött kormánytanács nevében 1686-n jun. 17-én lön a bécsi követekhez küldve egy hosszú, nyomos útásítás, mely ritka élle-

¹⁾ Szász, *Sylloge Tractatumum* stb. 11—17 ll.

²⁾ *Erdély Tört. ered. levelekben* 1685. decz. 18-n irt levél szerint, azon gyűjtemény 29-ik kötetében időrendi helyén.

élel fejt fel az ország szomorú állapotát, elősorolja a német hadvezérek insolentiáit, s Caraffát mint egy zsarnokot söt emberi szörnyet állítja a követség s illetőleg a császár elé. E levélben a Dunod-féle szerződés főbb tartalma is adva van s a szövegben a leglényegesebb módosításokat Teleki sajátkezűleg tette, sőt régére egész oldal utóírást — postscripta — önkézével ígatott bele.¹⁾ Thököly Imre „a közte és fejedelem közt fenforgott egyenetlenség megszüntetése s a két hazának annyi boldogtalansága közt való megmaradására czélzó dolgok kívánt folyamatba indíthatása végett“ — meghitt szolgáját a fejedelemhez küldvén: ²⁾ az ő nevében Teleki íratott hozzá Szebenből márczius 10-n 1686-n választ, kijelentve, „hogy ha tudatja, miben kívánja jó akaratát, a mit maga s országa veszedelmeztetése nélkül cselekedhetik, örömet cselekszi, tudván, ő is azzal ellenkezőt nem kíván.“³⁾ Midőn 1687 elején a német tábornokok féktelenkedése a császár és Apafi között folyamatban levő egyezkedést fenyegette, s a fejedelem a lengyel és svéd királyhoz, valamint szintén a brandenburgi választó-fejedelemhez követeket küldött, az utóbbiakhoz szóló ápril 28-ki levelek eredeti fogalmazványát Teleki javította át, s az elsőt egészen ő írta.⁴⁾ Levelek vannak fen Apafihoz intézve, melyek mutatják, hogy ez időben egyetlen meghitt tanácsadója Teleki volt, hogy nála nélkül nehezebb államügyeket elintézni nem akart, s Teleki nem egyszer kér haladékat, hogy betegsége miatt s más bizonyos okaira nézve jószágában maradhasson, ígérve, hogy mihelyt egészsége engedi, az udvarhoz visszamegy.⁵⁾

De míg a fejedelem követei ama szerződés létrejövete-

¹⁾ *Erdély Története eredeti levelekben*, gr. Kemény gyűjt. erdélyi muz. 30-ik köt. időrendi helyén.

²⁾ *Erd. Tört. eredeti levelekben*, g. Kemény gyűjt. erd. muz. 30-ik köt. Thököly levele febr. 24-én költ.

³⁾ Apafi fejedelemé ki van adva *Török-Magyarkori Államokmánytár* 153 l.

⁴⁾ *Erd. Tört. ered. lev.* 32. köt. időrendi helyén, a lengyel királyhoz s két fő lengyelhez írottakat kiadta Szilágyi Sándor *Diplomatarium Alvinczianum* II. köt. 166—168 ll.

⁵⁾ *Erdély Tört. ered. level.* 31. köt. 1686-n octob. 15. Sorostélyről küldött levélben.

lén Bécsben munkálódtak, Erdélyben benn és a portán nagy következményű dolgok történtek. A fejedelem egymás ellen élethalál-harcot vivó két császár incselkedéseinek és fenyegetésének felváltva volt kitéve szüntelen, s e súlyos helyzetben — a mint látók — tanácsot Teleki adott: „a ki már régen esküvel kötelezte volt magát Erdélynek német alá hajtására.“ Ha nem hagyta volna is fenn Cserei, hogy Telekit emlékeztetni kezdték ígéreteire, természetesnek kell tartanunk, hogy neki azt teljesítenie kellett. Az adatok egybevetéséből világosan látszik, hogy a Teleki tanácsai a fejedelemmel, az országos tanácsban adott véleményei, a portai és bécsi követekhez írt útасítások, mind ama főcélra irányultak. De feltehető-e, hogy egy oly közlékeny, sőt dicsekedni szerető nemzetnél, minő a magyar, egy ily nagy mérvű és számos egyének közreműködésével szőtt önző politika titokban maradhatott volna? Nem. És nem is maradt semmi titokban, sőt német és török egyiránt tudta mind a cselszövényt, mind a cselszövőt, s épen ezért, míg a török bosszankodását éles kitörésekben, a német főhadvezérek fenyegetésekben fejezték ki a fejedelem ellenében: addig a császár és udvara Telekit szépszóval és hizelkedéssel kívánták feltételében állhatatossá tenni. E boldogtalan korszak összes tényei közül kimagaslik úgy merész, mint a nyers erőszak és jogn kivüliség jellegét magán viselő ama ténye Leopoldnak, midőn ő: „egyfelől arról vett hírek és értesítések folytán, hogy a szultán török és tatár hadakkal Erdélyen át felső Magyarországra szándékozik törni, tehát katonai tekintetéből, — másfelől Erdélynek — mint kifejezi — az ő legkedveltebb tartományának (?) a török torkából kiragadása végett gróf Scherffenberg Frigyes kamarás és haditanácsos tábornokát megfelelő hadsereggel, (senkitől fel nem kérve, sem felhatalmazva.) Erdélynek segítségére küldötte, erről a fejedelmet márczius 24-én levélben értesítette, erős hitét fejezván ki az iránt, hogy a fejedelem e segítő serget nem csak szívesen bebocsátja és élelemmel ellátja, de a nevezett tábornokot tanácsával is segítendi. A császár igéri, hogy a tábornok a katonaságot fegyelemben tartja, s az országnak és fejedelemnek semmiben terhére nem lesz.“¹⁾

¹⁾ *Diplomat. Alvinczianum* I. köt. 81 l.

E fellépés megdöbbentő catastrophát jelzett, nem kevesebbet jelentve, mint azt, hogy Erdély egész állami léte fegyver hegyére van állítva. Az ország teljesen felzavarodott, szomorú események árjával borítatva el.

Midőn már az ár igen magasra emelkedett, Telekit küldvén a fejedelem az új védelmezőhez közbenjáróul, levelében élpanaszolt némely katonai bántalmazásokat, elősorolta azok insolentiáit: a tábornok Kolozsvár melletti táborából május 20-án irt válaszában bámulatát fejezi ki a fejedelem panaszai felett, és sajnálja — ugymond — hogy a császár jóakarátát és realis védelmét — *protectio* — így megveti. „Látja ő — mond tovább — hogy a fejedelem a törökökhöz szít, a kereszténységet s abban a maga ügyét is meggyalázza; látja a fejedelem ellenséges szándékát, a ki a barbárokat behívja, fegyvereit velök egyesíti, s maga teszi azon ellenségeskedéseket, melyekkel őket vádolja, a miket ők nem hogy tennének, de meggondolni sem képesek. Ő tiltakozik — ugymond — isten előtt arra nézve, hogy a mit az ő császári ura akar, az nem ellenségeskedés, hanem pártfogás és védelem ténye; a mit ellenben a fejedelem irányukban mutatott barátságos indulatnak nevez, az álnokság és leshányás; ha mi talán még is véletlenül s nem az ő akaratjából történik, az a fegyver jogának tulajdonítható; végre kéri a fejedelmet, hogy térjen józanabb gondolatra, ne ejtse utolsó veszedelembe magát és övéit.“¹⁾

Szintigy élére voltak állítva Erdély ügyei a portán. A fejedelem június 28-án irt azon levelére, melyben állandó hűségét igéri maga és az ország, s ennek megőrzésére követeket küldött, Maurocordatus, a fő tolmács szemrehányásteljes választ küldött, melyben írja: „hogy a végvárak parancsnokaitól és más úton megtudták, hogy az Erdélyre küldött németek kevesen vannak, s szabadon engedik őket benyomulni, sőt élelmezik is. Ezekért ő nagy pírónságot szenvedett a szultán előtt; szemére veti a fejedelemnek, hogy míg a Thököly és tatárok segélyét elútasította, addig a németeket, a szultán ellenségeit országa kebelében élelmezte, télen s nyáron eltúrte. Mikor szultán ő felsége minden erejét Buda megsegítésére rendelte,

¹⁾ *Diplomat. Alvinczianum* I. köt. 164. l.

a fejedelemnek, mint a császár teremtményének, el kellett volna a német figyelmét Erdély felé vonni, meg kellett volna Pest felől támadni, mint a boldog emlékezetű nagy erdélyi fejedelmek tették, a kik sokszor megverték ellenségöket, tábornokaikat megölték. De a fejedelem mindezt nem tette. Ennél fogva — így végződik a levél — most már a szultán ő felsége a legjelentvalóbb szolgálatot kívánja.“¹⁾ „Maga a fővezér pedig — írja Baló Mátyás kapitánya 1687-n április 21. — híratá Skerlet Oglut, szemére hányta, hogy az erdélyiek csak szóval tartják a szultánt. Demeter napja — ugymond — fél esztendeje hogy elmúlt; mikor a követ eljött, azt mondá: az ő Beyramjok után az adó bejő; mikor elment, azt ígérte, hazamenetele után mindjárt megindul, s hogy elment, már több száz napjánál. A szultán magyarországi basái hírére sem hallják az erdélyiek adóhozatalának. Most már a szultán — így folytatja — kapucsi basáját küldi a fejedelemhez, hogy szándékát kitanulja; mert elég eddig a szép szó, ezután majd megmutatja az idő és alkalmatosság, mit tevő legyen. Ha az adó bejő — végzé beszédét Skerlet basa — mindennek amnestiába mennek; ha pedig nem, infallibiliter tudják meg, *bizony nem német, hanem Erdély lesz az ellenség*, és ante omnes alios a lakosai elpusztítatnak.“²⁾

Fejedelem és ország valóban scylla és charybdis közt hanyatott, nem tudva még csak sejteni is, hol lesz kormányvesztett államhajójának megállapodása. Minden eltelő évvel rosszabbá vált a helyzet, kedvezőbb fordulatnak reménye is eltűnt, csak a veszteség kisebb- vagy nagyobb- voltát mérlegelte a honfiúi aggodalom.

A mint Bécs fölmentése a Dunod atya szerződését, ugy semmisítette meg 1686-ban sept. 2. Budavár bevétele s azon tul a császári seregeknek Erdély felé akadálytalan elébb-elébb nyomulhatása, a Haller-féle második egyezkedési oklevelet. Némelyek abban keresik okát, hogy a fejedelem követei Kolozsvár és Déva átengedésébe csak a fejedelem utólagos jóváhagyása reményében egyeztek bele, minthogy arról való alku-

¹⁾ *Diplomatarium Alvinczianum* I. k. 297—298 ll.

²⁾ Látható az *Oklevél-Függelék* III. száma alatt.

fejedelemnek. „Súlyos betegségében — így szól röviden de meggyőzőleg — mivel maga nem mehetett, írásban ő felségének minden difficultásokat beadatott, Dónáth Mátyás is — az újonnan felküldött követ — volt audientian ő felségénél s szóval is előadott mindeneneket; valamit el tudott követni, mindent elkövetett, de mivel csak az Lotharingus dolgai után várnak, nem adott választ ő felsége; most pedig már azt mondják a miniszterek, hogy ő felsége az erdélyi *compositio*¹⁾ meg nem változtathatja. Ugy látja — így végződik a levél — hogy csak vékony válaszszal megy alá«²⁾ mert itt — a mint sept. 25-kén 1687-ben írja — minél inkább győzedelmeskednek, annál feljebb látnak.«³⁾

A császár a lothringeni herceget, a császári hadak főparancsnokát, mint az előbbi években Scherffenberg tábornokot, 1687-ben szeptemberben Erdélybe küldötte, az ország kérése vagy beleegyezése nélkül, egyenesen *annak katonái elfoglalása* végett; utasítását nem ismerjük, de a szathmári parancsnok, Houchin Antal október 1-jén és 2-kán Radnóthon a fejedelem és az ország elébe terjesztett előadásából az látható,⁴⁾ valamint következtetni lehet rá a nem sokára ezután kötött szerződésből is. A császári fegyverek újabb diadalai — írja Houchin — Székes-Fejérvár, Pécs, Siklós bevétele arra indítják ő felségét, hogy ezen győzelmet és sikert felhasználva, a kereszténység, *a fejedelem és Erdély közös javáról és megmaradásáról*, gondoskodják s a törököt mind Felső-Magyarországból, mind Erdélyből kiszorítsa. E végre a lothringeni herceg nevében három dolgot kíván a fejedelemtől és rendektől: a tavaszra tervezett váradi és temesvári ostromhoz elegendő élelmet, télire Erdélyben néhány várat, várost és más helyeket a háboru tartamáig, s az itt vagy már útban levő katonaság számára téli szállást. Ez iránti alkudozásukat elébb a fejedelem és ország biztosai Radnóthon tartották a herceg biztosával; ⁵⁾ azonban a for-

¹⁾ Érti a lothringeni herceget, a mi alább következik.

²⁾ Látható az *Oklevél-Függelék* V. száma alatt.

³⁾ Látható az „ „ VI. száma alatt.

⁴⁾ *Diplomat. Alvinczianum*. II. k. 212—219. II.

⁵⁾ „ „ „ „ „ „ „

maszerü szerződés csak Somlyó, Kolozsvár, Szamosújvár bevétele s a német katonaságnak egészen az ország szívébe benyomulása után.¹⁾ még pedig a *balázsfalvi táborban* történt 1687. október 27-kén. E szerződést kötik egyfelől a lothringeni herceg, mint a császári felség hadainak helytartó tábornoka, másfelől Apafi fejedelem és az erdélyi rendek kiküldött követei. Ennek két fejezete van: »az *elsőben* ígér Erdély a császári hadseregnek téli szállást és élelmet, s hogy az ország jobban megvédhető legyen, átadja összes várait, a melyekbe a mondott katonaság illő arányban helyeztetik el; az élelem neme és mennyisége meghatározott, s annak havonkénti kiszolgáltatása biztosítva lőn; ezen katonaság zsoldjára fizet az ország szintén megszabott időhatárokbán 700,000 frtot, de a magyarországi részek nélkül. Ezekre nézve kötelezik magukat az öreg és ifju fejedelem és a rendek. A *második* fejezetben megengedtetik a fejedelemnek, fejedelemasszonynak, tanácsos, követ és nemes uraknak, ugy a katonaságnak, hogy Szebenből kimehessenek; ugyanezen elősoroltaknak házaíra és szállásaira katonaság nem tétetik, a bevett vallások, templomok, egyházak, iskolák, tanári és papi házak meg nem háborítanak, sem szállásadással nem terheltetnek; a mostani és ifju fejedelem tekintete és törvényes joga a fejedelmi jövedelmekkel együtt sértetlen marad, ugy szintén mindenféle tisztviselők, várak, városok kiváltságai is; a régi és mostani fejedelmi adományok, konventek és káptalanok jogai, hazafiak vagyona és jövedelmei, ingó és ingatlan javai, terményei stb. meg nem csonkíthatnak, a fejedelem és urak, városok és mezővárosok lakói birtokaikban batorságosan lakhatnak, ki- és bemehetnek, sőt ha az őrséggel ellátott várakba mennek is, illendő becsülettel fogadtatnak; árulkodóknak hitel nem adatik, erőhatalommal senkinek barma, élelme, bora stb. el nem vétetik; általános bűnbocsánat adatik, szükség feletti őrséget a városokba nem tesznek, a kereskedés szabad lesz, a következő tavaszon a császári őrség mindenünnen kivitetik, ha csak valamely fontos hadi cél ellent nem áll, a mi iránt a császár a fejedelemmel barátságosan fog kiegyezni; a városok hadi felszerelésé-

¹⁾ *Diplomat. Alvinczianum* II. köt. 229. l.

hez nem nyulnak; az örségek az urakat, nemeseket s polgárokat ingyen gazdálkodásra nem kényszerítik; a városiak lakhelyeikről ki nem záratnak; a fejedelem hívei nem csábítanak, sőt ha át is szöknek, vissza lesznek útasítva; a várakkal bíró városok katonatartással nem tartoznak; ha a törökkel béke lesz kötve, marad a császár által Bécsben Gyulai úrnak tett ígéret;¹⁾ a fejedelem országgyűlést szabadon hívhat össze.“ Mindezekre a herceg magát a császár nevében kötelezte, s nevét úgy ő, mint a fejedelem és rendek nevében azok kiküldött biztosai, aláírták s pecséteikkel megerősítették.²⁾

E szerződés keletkezésének indoka, kezdeményezési és kiviteli módja, tartalma és alakja élesen árulják el annak tábori eredetét s fegyvertényi jellegét. Jogszerű az egészben semmi sincs, akár a művet, akár alkotóit tekintjük. Ezen szempontból tehát csak megrovó ítélet tárgya lehet; ama tény azonban constatálja, hogy a Haller-féle szerződés öljajtott módon bevégzését ez hiúsította meg. E szerződés nem csak Dévát és Kolozsvárt vette el, hanem az ország összes várait s erősebb helyeit sőt magát az országot is hadi zsákmánynak nyilatkoztatta, azzá is tette. A Dunod atya szerződésterve, a bécsi vagy Haller-féle és ez, a Sybilla-könyvek áruba bocsátása és elégetése történetének ismétlődése. Mindenik új szerződés kedvezőtlenebb az előbbinél. Nem csoda, ha az ország kérte az előbbinek megerősítését. Azonban a császár 1688. jan. 4. azt válaszolta: „hogy a bécsi szerződés-tervezet kelése óta a dolgok állása és ábrázatja egészen megváltozott; azonban az ország remélheti a *balázsfalvi pontozotok* megtartását,³⁾ forduljon a fejedelem és ország a lothringeni hercegehez, a kire van bízva az erdélyi egész hadügy, ő a lehetőken gondoskodni fog.“

Erdély — inkább a Teleki Mihály --- politikája ez idő-

1) Szász. *Sylogge Tractatum* stb. 22—24 ll. Gyulaihoz 1687. sept. 27-ki kelettel volt intézve a császár azon levele, melyben biztosítja Erdélyt, hogy a törökkel kötendő békekötéskor rá méltó tekintettel lesz. Látható az erdélyi ndvari cancellaria levéltárában levő egykoru másolatban 1686. nro. 1. alatt.

2) Szász. *Sylogge Tract.* 22—24 ll.

3) Ugyanott 23. l.

ben, a mint ezekből kitetszik, azon sarkallott, hogy a töröknek a fejedelem és ország állandó hűségében való bizalmát állandó kapithia-tartás, olykor követküldés, az adó megfizetése és kivált írásbeli szabadkozás által fenntartsa, a németek bejövését erőszak színében állítsa elé s kiűzetésökre az ország képtelenségét hitesse el; a német ellen pedig nyilvánosan élesen keljen ki, panaszolja be még a portán is erőszakos zsarolásait, a neki ígért pénzt állítsa a nép megkimélése sa haza békéje árának, s kényszerüségi tényként mutassa fel; titkon azonban, folyvást az erőszak tényeire bátorítsa, s a fejedelmet ijesztgetve, az országot lassanként gyengítve s a háttérben inumár jól látszó új protectorhoz és új védelmezőkhöz szoktatva, a közelében levő nagy változásra mintegy előkészítse; sűrűbb kölcsönös érintkezésre pedig eszköz volt a portán a követség és kapithia, Bécsben a szerződések ügyében folyvást jövő-menő követségek.

Ily viszonyok közt volt Erdély az 1687-ik évben. E válságos időben lón kiválasztva portai kapithiává Sándor Pál, az évi adó bevivésére pedig Sárosi János ítélőmester, a kivel egyidejűleg állomására menni a fejedelemtől útasítva lón. — Naplóirónk az 1687—88—89-ik évet és az 1690-ik év első felét töltötte a portán, változó eseményekben és viharos történetekben leggazdagabb három évet!

Egy szomorú tragoedia az Erdély történetében, melynek előjátéka volt a Dunod atyával kötött titkos és nyilvános szerződések és a Haller-féle bécsi szerződés korszaka, 1682-től 1686-ig. Az első tragikai momentum az 1687-ik év vagyis Erdélynek fegyverjogon való elfoglalása. Ezeknek némely új adatok alapján való új megvilágítását kísérlettem meg az előbocsátottakban, tájékozni kívánva az olvasót Naplónk időkorára és följegyzései tárgyára nézve.

Második momentumot teszi Erdélynek Teleki Mihály mindenható befolyása következtében a portától való elszakadása s a római császár mint magyar király oltalma alá vissza jövése iránt 1688. május 10-én költ emlékezetes Nyilatkozata.

Harmadikat a törököknek Magyarországról kiszorítása 1689-ben, az erre következett katonai uralom, a mi a fejedele-

lemasszony és Apati fejedelem halálát, Thököly betörését és Teleki elesését vonta maga után 1690-ben, utójáték pedig, vagyis a dolgok mintegy kibékítő végkifejlése a Leopold-hittelvéli kiadatása 1691 elején. A tér és idő ez alkalommal többet közölnöm nem engedvén, a három utósó nagy momentumu történetrésznek, az események és azokra befolyással volt egyének jelleme, nagyrészen új adatok alapján előadását más alkalomra tartom fenn.

És most átmehetünk Sándor Pál rövid életrajza és írásai ismertetésére.

II. SÁNDOR PÁL ÉLETRAJZA S IRÁSAI.

Sándor Pál atyja Agyagfalvi Sándor Gergely, anyja Nagy-Galambfalvi Kadics másképen Mátyus Kata, a ki 1664. jun. 10-ki keltü fejedelmi Consensussal erősített átadási vagy bevallási szerződésnél fogva férje iránti szeretetből nagygalambfalvi házát és birtokát annak vallotta be és adta át; hihető, hogy Pál itt is született, s innen van „Nagy-Galambfalvi“ előneve, ámbár atyja „Agyagfalvi“ előnevű s ő is birtokos volt ott. Azonban még két Sándor-ág Agyagfalván és Kénosban lakott, ősi birtokot birt s tagjai magukat Kénosi és Agyagfalvi Sándor-oknak nevezték. Sándor Pál neje volt Tartsafalvi Pálfi Judit, kitől János és Pálnévű fiok s Kata leányuk született.

Naplóirónk ifjusága nem ismeretes, férfi kora sem; hihetően egyszerü mezei gazdai életet élt Nagy-Galambfalván; ismeretessé hajlott korában lett portai kapithiasága által. hová ápril 24-én 1687. indult el, ott töltve három évet, s valószínűleg 1690-n aug. 21. jött haza, midőn Thököly Imre török-tatár és magyar haderővel Erdélybe ütvén, Heissler német tábornokkal s Teleki Mihály ország generálisával a híres zernyesti diadalmas csatát vívta.

A kapithiaság ez időben szerfelett terhes, Sándortól anyagilag nagy áldozatot kívánó, minden perczen kockáztatott

volt; mutatja ezt az ő ottani élete egész munkásságának minden fenmaradt nyoma. Ugy látszik, őt erre vagy egyéni, amolyan patriarchalis, és „domi octus“-féle hajlamai, az erdélyi fris lég-jó bor és konyha szeretése, vagy tán mérsékelt vagyoni állása nem képesítették. Különben az örök panasz és sovárgó honvágy, a haza- és közügyszeretet csak közpszerű mértéke, némi erély és férfiúi nemesb becsvágy mellett megmagyarázhatlan a ma ítélő előtt. Mert bizonyos, hogy azon időben akár az erdélyi, akár a szultáni udvarnál szolgálni veszélylyel járt. De ezt tudták, tudniok kellett a tehetséges hazafiaknak, s avval kibékülniök vagy visszavonulniok kell vala. A ki jégre lépik, tudjon uszni, közpályán állók sorsa tövis és koszoru egyiránt lehet.

De mind e mellett Sándor tétlenséggel nem vádolható, sőt helye a munkás férfiak között van; portai tevékenységének három emléke maradt fenn, miket sorban ismertetek.

1) A FEJEDELEMHEZ KÜLDÖTT HIVATALOS LEVELEZÉSEI, mikből eddigelé hat van felfödözve és közrebocsátva; a legelső költ 1687-n jul. 22. az eszéki táborban, kiadva *Diplomat. Alvincz.* II. k. 204—207 ll. második költ 1687-n jul. 22. az eszéki táborban, kiadva *Diplomat. Alvincz.* II. k. 207—208 ll. a harmadik költ 1687-n jul. 30. az eszéki táborban, kiadva *Diplom. Alvincz.* II. k. 202—204 ll., negyedik költ 1687-n sept. 14. (nincs kitéve: hol?) kiadva *Török-Magyarok. Államokm.* 259—264 ll. az ötödik költ 1687-n decz. 9. Konstantinápolyban, kiadva *Török-Magyarok. Államokm.* 282—284 ll. a hatodik költ 1688-n márcz. 8. Konstantinápolyban, kiadva *Török-Magyarok. Államokm.* 291—292 ll.

E levelek a Napló illető részeinek terjedtebb, alakítottabb kidomborodásai. Mig amaz ugyszólva átsiklik a dolgokon, a levelek alaposan, a részletekre kiterjedőleg írják le azokat; a lényegyet nézve azonban egyik szinte fölöslegessé teszi annyi részben a másikat. A levelekből hihetően vészett is el, vagy oktalanság megsemmisítette. Én a gróf *Kemény-gyűjteményt* az erdélyi muzeumban felkutattam; de csak azokat találtam és irtam volt le részben, akkor, midőn e tanulmányhoz kezdettem, a miket azóta Szilágyi Sándor akadémiai r. t. úr mind

közrebecsátott, megkönnyítve nekem a munkát s tanulmányom terjedelmét.

II) A NAPLÓ, melyet tősgyökeres székely irálya és sajátosságai a nyelvészekre, tartalma a történészekre nézve egyiránt érdekessé tesz. Kiválóbb részek: az ethnographiai elem, Karánsebes, Sidovár, Konstantinápoly és vidéke stb. leírása a Thökölyanumok, a török veszített csaták, tábori zavar és udvari válságok, általában a birodalom belső meghasonlása élénk, egyszerű rajza, a kapithiák számandó állása, a magyar bujdosók és Törökországban elhaltak sirjairól való tudósítás stb. Hogy a szerkesztmény kissé pongyola, a reflexioi rész gyöngé és itt-ott naiv — ez áll, de az azon kor krónistáinak közös hibája vagy tán csak gyöngéje.

III) KONSTANTINÁPOLYI EMLÉKJEGYZETEK, melyekben le van írva — s tudtom szerint itt legelőször — a kapithiák portai élelmi illetménye, az ő maga és Szilvási, korábbi kapithia tapasztalati jegyzései szerint, a szultán fő és alsó tisztviselőinek és szolgálinak fizetni szokott ajándékok, a mit tudtom szerint ily alakban és terjedelemben itt kapunk először; erről is közli a Szilvási jegyzeteit is, leírja, mennyi adót és ajándékot vittek ő és Sárosi főkövet 1687-n azon folyó évre portára a szultánnak, tiszteinek, szolgálinak és élelemosztóinak; ezután leírja Konstantinápoly kapuit, a török udvari szokásokat, a szultán, fővezér, diván-ülő basák és oláh vajda czimeit és czimeztetését szóval és levélben, a diván-ülések napjait a mecsetek, iskolák, akademiák, ispotályok, dervisek lakhelyei számát stb.

Én az egész gyűjteményhez — mit szinte tanulmánynak mernék nevezni — OKLEVÉL-FÜGGELÉK-et adtam, s bujdosónk mindkét dolgozatkájához jegyzeteket irtam, a mik által az író és azon távoli idők homályosságait és a hézagokat, a nem tudott- vagy elhallgatottakat kívántam pótolni; a jelen korrallal egybekapcsolás által pedig, az ily régiségekben nem épen jártas olvasóra nézve felvilágosítást, könnyebb megértést és nagyobb élvezetet szerezni, azon történeti igazságot tartva szemem előtt, hogy így a mult idők és szenvedések sötétei a jelen fényében enyhült fájdalom hatását teszik a lélekre, dicsősége és nagy élményei pedig a jelen borujára a visszaem-

lékezés és honfi öröm varázsát öntvén: szeretni tanítjuk a hazát és történetét.

A helyes-írásra nézve a m. tud. akadémia kiadványainál azon gyakorlat föltétlen érvényben léteiről értesülvén, hogy a XVII—XVIII. századi írók és államférfiak változó és szabálytalan szóleírását mai helyesírásra kiigazítani kívánja: én is mailag irtam az ily absolute hibás szóleírásokat: *edgy, hidgy, mondgy, küldgyön*, — továbbá: *aszt, eszt*, — ismét: *adot, maradot, mellet*, — szintugy: *estenek, utánna, táborban ment, Szebenben indult, régh, megh, ötet, menyen*; e jegy helyett: *Œ* azaz-t tettem, a ts-et cs-sel cseréltem fel, a pasa szót két „s“ helyett egygyel irtam, a *Német, Török, Szultán, Pasa, Fejedelem, Fővezér* s még néhány ily főnevet — Naplóírónk talán tisztességért irván nagy betűvel — én is megtartottam, az ékezést és központosítást pedig, a mi szintén hiányos volt és szeszély törvényét követte, végig kiegészítettem s megigazítottam.

Meghagytam azonban a következő leirási és kiejtési sajátságokat: *előll, felöll, rolla, nálla, velle, nekünk, néhány, léssen, beméne, poroncsolat, szerint, nevit, végit, köntösit, épületi, hiti* = nincs hiti, romlottak épületi, *hijják, bekisírte* — azon okból, mert ugy vettem észre, hogy részint a ragozás, részint az euphonia törvényén alapul legnagyobb része; ez alóli kivételnek tartom a „poroncsolat“ szót, a melynek bosszantó monotonijáról magamnak számot adni mint székely sem tudok.

Megtartottam végre ezen székely sajátságokat is: *küs* = kis, *idön* = idén, *joh* = juh, *vagyon* = van, *öttünk, körösztyn, miég* = még, *ítilet, soholt, mélyföld, segéltetni*, a tábor *szélyén, felyül*, ugy szintén e ragozást is: az ő *deákji, familiájé, végéjig, lakossi*, ezeket azon okból, mert a közbeszurt j és s simábban viszi át a hangot á-ról é-re, s utóbbiban az „s“ mint tulajdonító rag, megmaradhat akképpen változva át, mint a ,val‘, ,vel‘ rag első betűje az előttük álló gyökszó végbetűjévé változik át. Nem csak e Naplóban, de más azon kori könyvekben is láttam hasonlókat, a hol az igy vagy amugy írásnak oka a kiejtés, törvényadója pedig az euphonia. Így például e mondatban: A követ levelit kezébe adá = az a, á, e, é, i, ő,

egymást felcserélve előfordulása sokkal lágyabbá és szebbé teszi a kiejtést és olvasást. Vajjon mint lágyító nyelvsajátság és olvadékonyabb kiejtés eszközei nem érdemelnek-e ezek méltató figyelmet?

Az ágyukölyköt = kis ágyu értelemben mint igazán székelly szóképzeményt vagyis alkotást inkább csak kedvderítőül szintén megemlítem.

Ennyit Naplóirónk műveiről, azok tartalma és alakja tekintetében.

És most magán jelleméről is pár szót.

Sándort portai aggodalmaskodásai, nejehez irt levele gondos férjnek s szerető atyának tüntetik fel. Nyomorult állapotáról minden írásában megemlékezik. Arról is vannak adatok, hogy honától segílyt kapott. 1688. jul. 21 s következő napokon Ebesfalván a fejedelemmel folyt országos tanácskozás alkalmával egyebek közt ily végzés is költ: »Sándor Pálnénak — kinek férje kapichia a portán — segesvári főtiszt atyánkfiái adjanak három negyvenes hordó bort és ötven köböl buzát, Ugron Ferencz atyánkfia pedig adjon 200 frtot; ennek felette a mely 100 frtot ezelőtt ígértünk volt neki, azt is adja meg — facit in summa fl. 500.« (Protoc. pag. 6.) 1689-ben neje Teleki Mihályhoz irt levelében kérvén: »essék meg szíve idegen nemzetek között már jó időtől fogvást bujdosó férjén, szegény szolgáján, nevetlen, gyámoltalan árváin, s szegény ura haza szabadulásában mutassa istenes jó akaratját,« — tőle Segesvárról jan. 19-kén azon útasítást kapta: »hogy a mint szóval is megmondotta, mind a fejedelem ő nagysága, s mind az ország előtt tekintetben van dolga, s csak érthesse kívánságát, jó szívvel instál mellette; bizvást remélheti mind a fejedelem ő nagysága kegyelmességét, mind a nemes ország jóakarátját.« Erre Sándor Pálné megterhelhetését megírta. »Szegény ura elmenetelekor — így szól levele — a mi kevés embereik voltak, elzálogosították volt; azokból ő Nagyságok, Kegyelmeik istenes indulatjából mutatott jóakarátjok következtében nevetlen és gyámoltalan árvaikra nézve tavaly kiváltottak, miért a könyörülő Isten ő Nagyságát, Kegyelmét áldja meg. Mostan ismét — ugymond — a súlyos adózás miatt élnetetlenül maradnak; kéri azért, parancsoljon a tisz-

teknek, engedelmeskedjenek nekik,kiért a könyörülő Isten megáldja.« Teleki a táborból febr. 16-án Gernyeszegről irt a segesvári tiszteknek: »ne háborgassák a kérelmes embereit, s ne erőltessék semminemű adózásra, hanem hit szerint tudósítást tegyenek: mi esik reájok, mindenféle accidentiákat pénzre számlálván, egy summában irják meg s mentest megküldi egyszersmind minden fogyatkozás nélkül. Egyébiránt is — írja Teleki — ha mi bántódási vannak vagy lesznek, bizvást írja, izenje meg, a miben lehet. örömet segítségére lesz neki, sőt a Deputatio összegyűlvén, csak juttassa eszébe, azon lesz, mind a fejedelem ő nagysága kegyelmességét, mind a nemes ország jóakaróját és segítségét vehesse újabban is.«*)

Emlitem még Naplóirónknak a portáról nejéhez 1688. július 15-kén Konstantinápolyból irt levelét, melyet az övéihez viseltető gyöngéd szeretet tesz az irodalomban fentartásra méltóvá. Azon korban szokásos szívélyes üdvözlés után mindenek előtt arra kéri nejét: »ha lehet s az alkalmatlan állapot megengedi, a hitván (a székelyeknél e szónak: száanalomraméltó, szegénységi érteménye van) gyermekeket tanitassa; ezután gazdasága szorgalmas vitelére serkenti, hogy mások a munkában meg ne előzzék; kéri őt, hogy kiszabadítása végett közbenjárásra Bethlen Gergelyt és Sárosi Jánost kérje fel; ha kapithiát küldnek — ugymond — sáfarkodjék neki valami kevés égett borral és szalomnával; kérdezi: mennyi lett a termése? írja, hogy ott már az új szőlő, füge, dinnye bejött, örömet kedveskednék, de nincs módja benne. Ezután sorsára tér ki, mondván, hogy örömet közékük menne ő is, mert majd megunta ott télben-nyárban szánkázni a tengeren, hitvány ruházatából is majd kihull; istentől jót kíván atyjafainak, s köszöni azoknak, a kik hozzá árvaságában jóakarójokat mutatták; minden jóakaróit s falusfeleit köszönti s hamar üdön való látást kíván. Isten veled — így zárja be levelét — édes atyámfia, a te jódat kívánó szegény hütös urad.« Utóiratban kéri, hogy egy süldőt tartogasson jól, ha isten hazaviszi, jobb újságot nem adhat. (Látható az OKLEVÉL-FÜGGELÉK IX. száma alatt.)

Azonban a süldő két karácsonyra is meghízhatott és

*) Mindkét eredeti level nálam látható.

el is kelhetett, mert Sándor Pál még ezután két évig ült a portán, s akkor is nem a fejedelem, ki már akkor a sirban pihent, nem a közbenjárás, hanem a háboru esélye szabadtotta ki s hozta vissza honába.

Két adatot ismerek erről. Az egyik Cserei Mihály *Históriájában* van s így szól:

»A szegény Sándor Pálnak használa a Thököly bejövetele, különben oda sülyed vala pogány országban. Ezt zálogul, szokás szerint, beküldötték volt akarata ellen a portára; az alatt elszakadván Erdély a töröktől, ott üle egy néhány esztendeig. Thököly választatván fejedelemségre, a porta kibocsátá Thököly mellé; ugy jöve be Erdélybe vele, ki sem mene többet, itthon marada békével Udvarhelyszéken Galambfalván.«¹⁾

A másik egy beszély alaku, de tisztán történeti alapu közlemény; forrását nem tudom, közlésre azonban méltó. Hátha olvasván, valaki felvilágosításra buzdittatik.

»Segesvárárt sokadalom vala. (Az év nincs kitéve.) Több adni-venni akarók közt egy feketébe öltözött nő is igyekezett előre, arczán bánat képe, típegő léptei több tavasznak feje fölött örömtelenül, de édes anyai gondok között elmúltát gyanítatak. A tolongás nőttön-nőtt. Asszonyunk minden erejét megfeszítve igyekezett a csizmadiák sátorához; de hasztalan, mert oldallökés, majd a jövő-menők árja visszataszítá. Egy napbarnított arczu huszár látva e küszködést, izmos karjaival neki útát nyitá. »Köszönöm vitéz, — mond a csizmadiaszínhez jutott nő — kend nélkül lehetlen lesz vala ide jutnom. Fogja, egy pohár borra való!« »Ne fáradjon asszonyom« — szabadkozáék a huszár, azonbau a pénzt elvette. — »Isten fizesse« — mondá — a török földről hazatértnék jól esik itthon egy pohár bor.« »Hát mikor és kivel jött meg kend a törökök közül?« — kérdé a gyászos nő. — »Tegnapelőtt estve érkeztünk Brassóba a fejedelemmel, a ki onnan kíséző katonái egy részét ide küldé. Én is azok közül vagyok. Hát asszonyom hová való?« »Nagy-Galambfalváról, Udvarhelyszékről«, — lón a felelet. »Nem a fogságra tett követ-

¹⁾ Ujabb Nemzeti Könyvtár. Első folyam. Miklósvárszéki *Nagy-Ajtai Cserei Mihály* *Históriája*. 1661—1711. II. kiad. Pest, 1852. 213. l.

né?« — »Oh az!« mondá zokogva a nő. »No ugy sirás helyett siessen haza s várja urát jó vacsorával.« És a huszár a sokadalmi zsbajban eltűnt.

»Sándor Pálné asszony nem soká vesztegette idejét vásárlással, haza sietett, otthon várva-várta, reggeltől estig, óránkint, percenkint rég nem látott férjét. Nap napot váltott fel — a várt férj nem érkezett. Már-már csüggedni kezdte a várakozó nő, midőn egykor alkony tájban egy törökös öltözetű férfi lépett be, szokott köszöntés után szállást kérő. A nő, ki karszékekben ülve, 11 éves fia fején babirkált, mentegetődzék, hogy férje távozta után nála egy idegen sem szállásolt. »Juczi! (a székeleyknél ez kényeztető, bizalmas alakja a Judithnak) s te nem adnál szállást?« — szól kérdőleg egy ismeretes hang. Hirtelen felpattant a nő s megjött férje nyakába borult; a nagyapai szék lábtörve bukott hátra, a macska riadva ugrott le a tüzhelyről, s a fiu felsikolta, hogy anyját a veres bugyogós meg akarja fojtani. . . A viszontlátás zaja lassankint lecsillapult s gazdai szó kezdte ismét az árva falak közt hangzani.«

A mi ezen túl van, költemény, de úgy látszik, valamely családi hagyományon alapul, s mint történész, e komoly vállalat szerkesztői engedelmével, inkább a Sándor-féle maradványok kiegészítéseül azért igtatom ide, mert tudom, hogy a hagyományok forrása is sokszor történeti esemény. Hátha ez is egykor ilyenné derül ki.

»E dolog — mondja beszélyíró — régen, még az 1690. évben történt. Tizenegy éve elmúlt volt már, mikor Sándor Pál, székely főember, harmadmagával követségbe küldetett volt a töröknagy Úrhoz, kinek pártfogását nagy adóval fizetgeté a szegény Erdély. A követség rosszul ütött ki, a minden hívők hatalmas Úra a követ urakat rabbilincsbe vereté. Két hónapig hordozott békót lábán, a mikor egy napon Achmed basa kapuja előtt zörgetett el Sándor Pál. A basa, kapuja előtti számolyon befátyolozott nője mellett ülve, kéjteli elégedéssel szíva csibukját. A basa nője magyarul szólítá meg a rabot, kérdezve kis mi-létét? Bus lelkére üdítően hatott a kellemes ajkáról zengő magyar szó. Elmondá, hogy ő egyike a lebilincselte erdélyi követeknek, neve: Sándor Pál, szülőföldje Nagy-Galamb-

falva Udvarhelyszékben. »Isten áldása rajtad — mondá a török nő — kedves rokonom! Én atyád testvére vagyok: Sándor Judith! kit tatár lánczban hurczoltak e földre.« A basa hatalmas füstfellegéből félharagosan dorgálá meg nőjét, hogy nem illő, egy rabbal oly soká beszélni. De a nő lágy hanggal simult hozzá, erdélyi honfiának szabadulása s házához fogadása iránt esdekelve. „Allah egyedül szent, s Mohamed az ő profétája, legyen meg az ő akaratja!“ felelé Achmed, ki nagy becsben állott szultánja előtt s nőjét szenvedélyesen szerette.

Másnap szabadon járhatta Sándor Pál, lakást a basánál talált, együtt ivott és dohányzott vele. A nő mindent elkövetett, hogy rokona sorsa unt ne legyen; de a haza vágyónak, ki nejét terhesen s több gyermekekre gondoskodás közt hagyta, komolyságát kideríteni nem leheté. Azon időben Erdély viszálykodás almája volt, melyet Bécs és Sztambul is birni óhajtott. Thököly több elégedetlenekkel a fényes kapuhoz folyamodék, a nagy Ur őt fejedelemmé nevezte, s diszjeleivel megajándékozva haddal küldé Erdély felé; Sándor kapott az alkalmon, s nénjétől, kiből férje szerelme s négy gyermeke iránti anyai vonzalma a honvágyat kioltotta, búcsut vőn; az sálokkal, gazdag török szövetekkel, drágaságokkal, s arannyal — a mennyit elbirhatott — ellátva bocsátá útra, meghagyva neki, hogy míg a fejedelmet utóléri, éjjel útazzék, s főképen elindulta utáni reggel a városon túl levő tóba elrejtőzni el ne mulasztja, mert üldözni fogják, s ha megkapják, törökösen bánnak vele. Jó tanács sokat ér, és Sándor el nem mulasztá azt követni. Hajnalban a jelölt tónál volt, elrejtőzve annak legsűrűbb nádasába. Napköltekor már jött nagy lármával lóháton a törökség, embervadászathoz szoktatott ebekkel őt felkeresni; remegett, a mint a szagláló ebek a nádasban ide-oda száguldozának, s a törökök lovaikat a tóból megitaták. Naphaladkor megtért a nyomozó csapat, és Sándor Pál könnyebben lélegzelve az est sötétében tovább iramla; harmadéjjen utólérte Thököly dandárát, s evvel jött Töröcsvárig, hol tőle bucsut véve, régóta látni óhajtott kedveseihez sietett. Hozott drágaságai közt tizenkét egymásba járó arany pohár is volt, melyek legkisebbjének is öble félmeszely nagyságu. E kitünő pohár-csoport a kuruczvilág idejéig a Sándor-család birtokában volt

a mikor Rabló és Kali — ez petki, amaz sárpataki kurucz által elraboltatván, Mohában Nagy Boldizsárnak adatott el, kinek utódainál talán maig is megvan.“¹⁾

Sándor Pálról visszatérte után kevesét tudunk. 1699 októb. 30. Konstantinápolyban a Thököly szolgálatában levő öcse Sándor Mihály levelet irt neki, melyben: „megköszömvén októb. 20-án költ levelét, írja, hogy nyavalyáját nagy száma-kozással értette, csak most és soha többé nem, melyből Istentől gyógyulást kíván; kedves volt házastársa és gyermekei egészségben létek hire hallása; hogy róla már egy időtől fogva bujdosó öcséről el nem felejtkezett, Isten áldja meg, oltalmazza maradékát ilyen változástól, és hogy munkás kíván lenni hazamenetele iránt kívántató securitas megszerzésében csak hazamenő szándékát érthesse, ebből ismerteti meg vele fentartani kívánó jó atyafiságát s obligálja is őt in perpetuum. Kéri azonbanszeretettel, tudósítsa őt egy órával elebb, ha a császár ő felsége gratiáját cum evictione megszerezheti-e, s ezen munkájában kik lesznek neki jó urai? (Válaszát elvárja, akkor irván meg elméjét a hazamenési intentiójában ő is. Erdélyből való tudósításnak útja — írja tovább — Biró Sámuel, a ki minden erdélyi kereskedő rendek feje, az ő kegyelme hírével jönnek Konstantinápolyba a görögök; ha atyafiságát vele fen kívánja tartani, replicáit ezektől megküldheti Jó az Isten Szegény árva anyja iránt — a kit isten sokáig éltesse — kéri, mütassa érette is igaz atyafiságos szolgálatját, minden embernek maga vagy más boldog vagy boldogtalan sorsa előtt forogván: Nemo ante mortem beatus! Kilencz esztendők folyása alatt való bujdosásában soha eddig életéről még hirt nem hal- lott, Gergely testvérenek irt levele átadására is kéri.“²⁾ Ez és egy 1703-iki alább következő adat mutatja, hogy Sándor Pál haza térte után visszavonulva élt s inkább a német párt- hoz simult, kerülve a bujdosókkal érintkezést. Öcsének a ha- zatérhetést nem eszközölték ki, mert javait a kir. fiskus lefog- laltatta; a kir. kormányzék kérte a felséget, hogy mive

¹⁾ Közölte Fogarasi János, »Nemzeti Társalkodó« 1838. I. félévi 11-dik szám 86—88 lapjain.

²⁾ Nálam levő eredetiből.

székely törvény szerint a székely nota esetében sem veszteti el birtokát, hanem testvéreire kell szállni: engedje meg, hogy az elítélt Sándor Mihály 400 forintot tevő jószágai testvéreére Gergelyre szálljanak. Mire Leopold császár 1702. febr. 13-án költ kir. leiratában megengedte: „hogy az Archirebellis Thökölynél letartóztatva levő Sándor Mihály javai testvéreöcse Gergely kezén maradjanak, a kinek kezében most is vannak.“¹⁾

1702. decz. 23. költ szomorú jelentésében: „árva Kapi Mária idősbik gróf Gyulai Ferencznek, istenben boldogul kimúlt édes urának, a ki ezen esztendő karácsonhava 23-ik napján 11 és 12 óra közt nappal élete 58-ik esztendejében, Küüllővármegyében oláh-andrásfalvi udvarházánál halt meg, azon hónap 26-án ugyanott leendő koporsóba tételére, őt mint kedves jóakaró urát meghívta.“²⁾ 1703. sept. 6-án „az erdélyi kormányzék gr. Bánffy György, gr. Bethlen Miklós, Apor István, Keresztesi Sámuel és Hartenecki Sachs János aláírása alatt kétszáz rhéneus forintot vesz fel tőle mint a császár hivatól kölcsön, ugy, hogy az adóból később kifizetessék, azon okból, mert a Magyarországon támadt forradalom zavarái miatt az erdélyi nép nagyobb része is elfutott. az adót felszedni nem lehet, a császári katonaságnak pedig zsold kell.“³⁾

Levelei között volt 1703. Pekry Lőrincz, Lázár György és Auner Péter aláírásával költ egy kihallgatási jelentéstétel, melyben ezek, mint az ország rendeitől kiküldött biztosok, súlyos betegség miatt ágyban fekvő Sárosi Jánost kikérdezték a moldovai Duca vajda által, a lengyel király számára 1684-ben elindított s Erdélyben Teleki Mihály' rendeletéből lefoglalt arany és clenodium hováléte felől. Szerfelett fontos íromány. Később töredékeivel együtt felhasználom. 1706-ban január 6-án egy kérelmét küldi át az erdélyi kir. kormányzék Rabutin tábornokhoz, melyből az tűnik ki, hogy Sándor

1) Az erdélyi kir. kormányzék levéltárában levő 1700—1706-ki jegyzőkönyvből.

2) Nálam levő eredetiből.

3) Ugyanott.

Pál Segesvárott levő javai zár alá vétettek, s a kormányshoz kéri: „hogy megtekintve az ő eddigi szolgálatait, melyeket ő a hazának akkor tett, midőn Erdély a korona alá visszament, még pedig néhány éven át, a kétségbeesés szorongatásai között, az ő kérését méltassa figyelemre s javai visszaadásában legyen munkás.“¹⁾ Lett-e eredménye? nem tudom, később tán kerülnek elé erre nézve is felvilágosító adatok.

Az utolsó adat Sándor Pálról Pál nevű fiának 1710. jun. 30-án Szebenből anyjához irt levele,²⁾ melyben az anya „*néhai nemzetes Sándor Pál meghagyatott özvegyének*“ van czimezve. Ez azt mutatja, hogy Naplóirónk ez időben már meg volt halva, tehát a mint születése ugy halála évét sem tudjuk, figyerekei idővel örökösök nélkül halván el: nemzetségének egyedül Kata nevű leánya, Kénosi Sándor Pálné lett nőágon folytatója.

¹⁾ Erd. kir. kormshoz levéltárában levő eredetiből 1706. 20 sz. alól.

²⁾ Nálam levő eredetiből.

III. SÁNDOR PÁL KONSTANTINÁPOLYI
NAPLÓJA.

Deo Duce, Auspice Christo.
 Anno 1687. Die 24 mens Aprilis.
 Dessi Principis Franci nobilis Pauli Sandor.
 de Nagy Galambfalva Districtus
 denbi Transylvanici ad Subsidium
 Urbani Ottomanici

*ex Commissione Illustrissimi ac Celsissimi Principis Domini
 Domini Michaelis Apafi etc. Domini Sui Clementissimi sus-
 cepti et continuati.*)*

Symbolum praesentis Occasio-
 nis: Psalm. 40. v. 18. Én pedig noha
 szegény és szükölködő vagyok, mind-
 azáltal az Ur gondot visel én róllam.
 Te vagy az én segítségem,
 és az én megszabadítóm,
 Én Istenem ne késsél.
 Item: Psalmi 37. v. 5. 6. 9. 18. 19. et 20.

* * *

24. Mens. april. Ebéd után indulván puszta házamtól¹⁾
 jöttem feleségestől hálni Miklos-Telkére, a holott egy néhány
 falusi és szomszéd jóakaróim comitiváim voltak.

*) Naplóirónk Baló Mátyás portai residens felváltására volt ki-
 nevezve, a kinek hűségi esküjéről hátrább szó lesz.

¹⁾ Nagy-Galambfalváról. Ez tiszta székely lakosságú falu Udvar-
 helyszéken a Nagy-Küküllő mellett, Székely-Keresztur postaállomástól
 egy rövid órára.

25. April. Ebédre Szász-Kereszturra, hálni Felmérre.

26. „ Ebédre Fogarasba. Itt mulattam az *Instructio* kiadásért ¹⁾, a kocsiórt és a lovakért ²⁾ Diebus 27. 28. 29. 30.

* * *

1. Maj. Indultam ki Fogarasból és ebédre jöttem Nagysinkre, hálni Kürpödre. ³⁾

2. Maj. Ebédre Hoczmánra ⁴⁾, hálni Castahorzra. ⁵⁾

2. „ Ebédre Szebenbe. Ma voltam szemben Főkövettel, Kús-Sárosi ⁶⁾ Sárosi János urammal ⁷⁾ ő kegyelmével, s itt mulattam pénzolvasásért ⁸⁾ és egyéb készüléért Diebus 4. 5. 6.

¹⁾ Látható az OKLEVÉL-FÜGGELÉK IV. száma alatt. Sajnálom, hogy esküformáját, melylyel a fejedelemnek hűséget ígért, föl nem találtam; azonban annak körülbelöl olyannak kellett lenni, a minőt az azelőtti évben t. i. 1686. jan. 17. Baló Mátyás kapitihia tett le, s a mely látható a *Török-Magyarokori Államokmánytár* hetedik kötete 131—132. lapjain.

²⁾ Erre a felvilágosítást megadja a 8) szám alatti jegyzés.

³⁾ Németül: Kirchberg.

⁴⁾ „ Holzmengen, magyarul ma: Holczmány.

⁵⁾ „ Castenholz, magyarul: Hermány.

⁶⁾ A székelység sok vidékén az »i« helyett ma is »ü«-t mondanak az ily szókban: üdó, kús stb.

⁷⁾ Egyike azon időbeli ugynevezett »pennás« azaz jól fogalmazó erdélyi főembereknek, itélőmester, külkövetségekben sokat forgott férfi, kit a megbetegedett Gyerőfy György dobokavármegyei főispán helyett választott ki a fejedelem és tanácsa. Utasítása ennek 1687. ápril 24-én kelt, de csak május 9-én adatott ki s küldetett meg neki; közölve van a *Diplomatarium Alvinczianum* II. köt. 180—185 ll. A fejedelem őt ajánló levele látható: »*Török-Magyarokori Államokmánytár*« 236—237 ll.

⁸⁾ Értve van az ország adója, mit a portára most indítottak el. Az ápril 10-ki országtanácsi végzés így szól erről: »Sárosi uramnak az adóval portára kelletvén menni, az ő kegyelme azon szükségére Brassóból 10 erős hámos lovak, az kapitihia uram szükségére pedig egy kocsii készítése, ezeknek felette az adó alá való szekereknek Szebenből hozattatása szükséges.« »*Diplomatar. Alvincz.*« II. köt. 144. l. Nem csekélység volt tehát ezüstben és aranyban fizetve amaz adóösszeg, mit a követek 3—4 napig számláltak s elvitelére szekerek kellettek.

7. May. Délután indultunk ki Szebenből, hálni jöttünk Keresztényszigetre ¹⁾; itt a pap kapuját a Sárosi uram deákji és cselédi berontván, a szénájában elhordának, melyben nekem is részem volt.

8. May. Ebédre Szerdahelyre, hálni Szász-Sebesbe.

9. „ Ebédet ugyan Szász-Sebesben öttünk. Hálni Szászvárosra jöttünk.

10. May. Ebédet Berettyó viz mellett a fűvön. Hálni Hatzogra. ²⁾ A Sztrigy vizén által Bacsínál ³⁾ és Piskinél jöttem.

11. May. Ebédet is Hatzagon; onnan által Várhely nevű falun (a holott, azt mondják, régen Ulpia Trajana nevű város volt, de most elpusztult). Hálni Zajkánra, ⁴⁾ a Vaskapu mellé.

12. May. Által a Vaskapun sok sereggel, ott a Bisztra nevű viz mellett ebédeltünk; ebéd után által egy tolvaj falun, Remeté-nek hijják (a hol mindegyig hegyi tolvajok vagynak). Hálni által az erdélyi és törökországi határt megszakasztó vizen ugymint Marga vizén, és csak közel ott háltunk, kedvetlen és szeles üdőben. A strázsáknak ⁵⁾ jele volt »KIRÁLY« mivel mind tolvajok levén, az A p a fi nevet elfeledték volna. — A Marga vize mellett mondanak egy falut, de pusztá szegény.

13. May. Által a Havason a Nagy-Marga vizén is, ebédre jöttünk Ugris nevű török parton levő falu mellé, sok török és tolvaj késérőnk ⁶⁾ levén. Onnan ebéd után megindulván, Jáz mellett el, hálni Káransebesbe jöttünk, a holott bekéredzván a várba a bégtől, (mivel magunknak szállásunk nem volt), a

¹⁾ Németül: Grossau, szász falu.

²⁾ Ma Hátszeg.

³⁾ Mai neve: Bácsi.

⁴⁾ Ma Zajkány.

⁵⁾ Ezek az adót vívők kíséretére a nagyvezér parancsából az erdélyi határszélre küldött oláh, török, tatár katonaság voltak. Ily őrség alatt állott az adó a szultánnak átadatásáig mindig. Ez irányban való intézkedés látható a »Török-Magyarokori Államokmánytár« 246—247 lapjain.

⁶⁾ A székely ilyformán az »i«-t sokszor cseréli fel »é«-vel.

várnak egy utcáját eljártam, azután a bég magához hívatván, egészségiért egy filcsán kávét megittam. Ugyan itt váltottam el a lépát ¹⁾ nyolcz parában, az oroszlanos tallért ²⁾ ötven parában. Igen jól is gazdálkodtak török uraimék borral, hússal, mézzel, vajjal, csak hogy ők is a Baxist, azaz honorariumot megvárták.

14. May. Káránsebesből megindulván, által a Tömös vizén egy vámos hidon, ebédre egy elpusztult Kaurán nevű faluhelyre (a holott sok szép szilva és egyéb gyümölcsfák voltak) jöttünk, holott egy darab csonka kőfal áll fen, de egyéb semmi épületi nincsen. Azt mondják felölle, hogy elsőben azt a Kauránt kezdték volt építeni, azután felhagyván Sebesbe mentek a lakosi, és azért hijják igazán Kárán-Sebest Kaurán-Sebesnek. Ebéd után a lúgosi törökök, tolvajok és legalább öt száz tatárokkal megegyezvén, azok kísérték Lúgosig. A tolvajok hadnagyának neve volt Kakuta, igen hires oláh, török kaftányban volt. Láttam Sidó várát ³⁾ egy hegyecskén a

¹⁾ Lépa, mérték az angoloknál, értéke volt egy quadrans vagy fillér.

²⁾ Oroszlanos tallér, olaszosan: leon=1 fr. 80 kr. az 1687-ki fogarasi országgyűlés nov. 18-án hozott 2. szám alatti végzése szerint.

³⁾ E várat a törökök kiűzetése után Veterani osztrák tábornok régi birtoklás jogczimén adományozta újból Jósika Gábornak a bécsi kamara helybenhagyása feltételelével. Az »Oklevél-Függelék« X. száma alatt közlöm az adományt és császári megerősítés iránti kérelmet azért, mert én jogtörténetünkben esetet rá most csak másodszer láttam, hogy katona, fegyvererőn nyugvó ideiglenes politikai hatalmát jószágadományozásra használta volna fel. Itt e történt. Még Bástáról is olvastam, hogy 1603-ban dévai táborából sept. 15-én költ adománylevelében Teeslen, Scherdörffel, Szetsel, Rakovitza, Harversdorf, Vesszöl, Mechelsdorff falukat eladományozta; de sem a jogczimet, sem azt, hogy kinek, nem tudom, az adománylevelet sem láttam. (Gr. Kemény J. *Notitia Capituli Albensis* stb. I. köt. 236. lap.)

»En gróf Veterani Frigyes — így hangzik az adománylevelél — római császár ő felsége valóságos kamarása, lovassági tábornok, dragoныos ezredes, és erdélyi főhadvezér tudatom mindenkivel, ki ez iratomat látandja, hogy miután Zörényvármegye Lipót császár győzhetlen fegyverei által a főlebbi években a barbárok torkából kiszabadított Erdélyyel ismét egyesítetett, és miután azon vármegyében volt Sidóvár nevű erősség, mely a hozzátartozó falukkal együtt, azelőtt, az előmutatott adománylevelek szerint, a Jósika nemzetségé volt: Tekintetes és

Tömösön tul, de puszta állapottal fog lenni; azt mondják fe-
lölle, hogy régen Jósika familiájé volt, de most török birja.
Hálni jöttünk Lúgosba, a hol a várat eljáván, láttam egy
mozsár ágyun: JOANNES SECUNDUS nevét — 1565-ben
épitetetten. Voltak több aprólék lövő szerszámok is benne, de
a vár semmirekellő; gazdálkodtak ugyan a törökök benne, de
nem úgy mint Káransebesben, mivel egy egész báránynál egyet
semmitsem adtak. A bárány a mészárszékben járt 33 parán.

15. May. Törökkel, tatárral, tolvajokkal együtt Lúgos-
ból megindulván, sohult falut nem értünk, hanem hálni jöt-
tünk a Pogonitza folyó víz mellé; voltunk pleno numero
pogányokkal együtt másfél ezeren.

Nemzetes Jósika Gábor úr kitünő érdemeiért, hűségéért, hűségben való
állhatatosságáért, a császár ő felsége szolgálatában való szorgalmatos-
kodásáért, és bámulatos éleselműségéért, valamint az ő — az elfoglalva-
lét ideje alatt szenvedett — nagy kárai és sok nyugtalankodásai tekin-
tetéből, továbbá azon czélért, hogy ez által a császár szolgálatára
még inkább ösztönöztessek s törvényes és természetes királya és fe-
jedelme iránt még nagyobb buzgalmat és kegyeletet bizonyítani igye-
kezzék, az elől említett Sidóvárát neki, t. i. mondott Jósika Gábor
úrnak adományozni méltónak találtam. Ennélfogva ezen nyílt rende-
letemmel — Patens — az említett várat, addig is, míg a császári
udvari kamara azt helyben hagyhatná, ő felsége iránt sok érdemeket
szerzett Jósika Gábor úrnak birtokába adom, adományozom, átbo-
csátom oly módon, hogy a várhoz tartozó faluk csak annak őrségé-
ben szolgáljanak, onnan kapjanak élelmezést, Lugoshoz és Káranse-
beshez ellenben semmi szolgálati viszonyban ne legyenek, a levele-
ket mind Erdélybe, mind a mondott várakhoz szállítsák el, s a tör-
téntekről tudósítást tenni el ne mulassák.* Költe nevezetes adomány-
levél a tábornok szebeni szállásán 1693 jun. 24.

Ezen adománylevél megerősítését kérte Lipót császártól Jósika
Gábor 1697-ben. A folyamodványnak nincs kelete, de a cancellárián
ápril 10-én keltezték; mondva van abban, hogy folyamodó birja is
a neki adományozott várat 3 év óta, saját fogadott őrségével védel-
mezi, nemzetiségének ősi birtoka volt azelőtt is, ő az osztrák uralkodó
háznak sok szolgálatot tett, hitét mindég sértetlenül megőrizte, ama vi-
dék visszanyerésében, valamint a várőrség élelmezése által annak védel-
mezésében nagy befolyással volt stb. Kéri tehát császár ő felségét,
hogy a Veterani adományát kegyesen erősítse meg s arról adjon ki
királyi megegyezési levelet — Consensus Regius. — A kérés ered-
ményét még ki nem nyomozhattam, más előfordulható alkalommal
kiegészítem.

16. May. Ebédet öttünk a pusztán; hálni jöttünk Dente nevű falucska mellé. Csak kicsin palánkkal volt bekerítve. Ma a tatár táboron által jöttünk.

17. May. Ebédre jöttünk a Piszko aljába, hálni Pancsovára, a holott a Tömösben megferedtem, és égi jegyet is láttam, mely mintegy kopja alányult napnyugotra; fertály óráig úgy hiszem látszott a fényessége. Ennek a Pancsovának van egy kús palánkkal kerített kastélya, a Labanczok nem régen felégették volt, most is pusztá állapottal van; vettem benne öt kicsin almát öt parával azaz négy pénzzel (mert a para négy pénzben járt), a sónak okája járt három parán. Semmit nem gazdálkodtak benne a tolvajok.

18. May. Pancsovánál a Tömös parton majd délig hajóba készültünk, és voltunk hajóval huszonkettővel, sajkával hattal. Magam Főkövet urammal és a Fővezér küldte emberrel a mely sajkában voltunk, azt 18 lapátos vontat. Csak én a lovammal s kocsimmal két hajóba rakodtam, egy magyar mélyföldet jöttem a Tömösen és a Dunán. Ebédet Visnitzén öttünk, és ott tizedfél oka bort töltettem, okája járt hat-hat parán. Hálni be Alba Graecára (sive Belgrádra), a hová hét Csauz kisire be; a török táboron által vittük az adót a vezér parancsolatjából; admirálták valóban T. János gazdáék ¹⁾, mivel nem igen hihették, hogy behozzák az adót. ²⁾ Annak a hét csauznak szokás szerint mindennek egy-egy tallért adott Főkövet uram. Etzki kapitihá által Baló Mátyás urammal Visnitzénél egyeztünk meg. ³⁾

21. May. Sárosi János uram ő kegyelme velem és Baló urammal estve a Főtölmács ⁴⁾ látogatására menvén, kávéval

¹⁾ E kifejezéseket: »T. János gazda« »Német János« — úgy tetszik, gúnyosan használja Naplóírónk, értve vele a törököt és németet. Hátrább többször fog előfordulni.

²⁾ Annjira nem hitték, hogy mikor a fejedelem elindulását tudatta postája által, a fővezér Huszain agát küldötte hozzá megbizonyodás végett, miről a fővezér tihája a fejedelmet május 2. 1687-ben levélben értesítette. *Török-Magyarokori Államokmánytár* stb. 246—247 ll.

³⁾ Itt a megegyezés »találkozás«-t fejez ki. Balónak több panaszos levél által sikerült magát fölváltatni Naplóírónk által.

⁴⁾ Maurocordatus Sándor, kiről hátrább bővebben lesz szó.

és serbettel vendéglette. Onnan dolgunkat végezvén, szállásunkra visszamentünk, *Inquirebat enim Dominus Interpres* ¹⁾ az ²⁾ *Domino legato* : *Ut valet Celsissimus Princeps? Et quomodo res Transylvanicae aguntur? Unde habent gravamina?*

26. May. Hét Csauz jövén Főkövet urhoz, vellek együtt mentünk ki a táborra, a holott elsőben a Vezér Tihája sátorába vitték, és ott kávéval, serbettel meg vendéglettek minket is Baló urammal, és előttünk pompával vitték el az anadoliai kaszás Jancsárokat. Onnan Skerlet urammal együtt mentünk a Rez-Effendi (azaz Cancellárius ³⁾) sátorába. Azután a Fővezér elvégezvén a Diván-ülést, Alla-t kiáltának, és jöve a Fővezér abba a sátorba, a hol Rez-Effendi volt, ott beszélgetvén Főkövet urammal, engemet Kapitihájának bepresentála ⁴⁾ (*ad ineluctabilem tristitiam*), és Főkövet uramnak elsőben, azután Skerlet uramnak, *et sic consequenter* nekünk is Galibát (azaz Kaftánt) ada a Kaftáncsi Pasa. Itt is Főkövet uramat kávéval vendéglék, de nekünk Baló urammal csak néznünk engedék. A vezér ajándékit is úgy mint hat virágos kupát, három erszény tallért a Divány szőnyegre letövék. Onnan a Vezér köntösét megcsókolván, a Hamba visszamentünk és ugyan ma privata audientiája is volt a Követnek a Vezérrel ben a városban. Ugy megfáradtam vala az állásban, hogy alig állhatam, mivel három vagy négy óráig tartott a Főkövet uram *expositioja discursussal* együtt. Itt is az öreg gazda a követtel kávét, serbetet ivogatának, de *ut superius* nekünk csak nézni engedék, maga bizony ha kínáltak volna, mi sem vetettünk volna keresztet az italra.

* * *

3. Juni. Az ország adóját ⁵⁾ beadtuk, a holott Főkövet uram a Fővezérrel együtt, én s Baló uram azon sátorban hát-

¹⁾ Főtölmács.

²⁾ »Az« névelő tévedésből »a« előjáró helyett.

³⁾ Helyesebben: Főcancellár.

⁴⁾ Baló Mátyást váltotta fel.

⁵⁾ Memhed szultán június 21—30 körül a zemlini mezőn költ levelében tudatta Apafi fejedelemmel, hogy országa a folyó évre járó

rább a Csauz Pasával s más Pasákkal együtt vendégeskedtünk; de a melyik étel jobb volt, azt mentest elvitték előllünk; azután egyszer serbetet adtak innunk, (ez volt minden vendégség.) Bizony itt valóban jut vala az erdélyi jó bor eszembe, mert mentest jól lészen vala a vendégség, si dabatur. Azután a fővezér más sátorba menvén, azt kérdi a Főkövettől, hogy én talán nem igaz magyar vagyok, noha Skerlet uram így interpretálá, de a Vezér, a mint más törökül értő emberek referálták, azt mondta volna, hogy talán görög vagyok, (de mivel Skerlet uram görög, elhiszem, azért nem akart úgy interpretálni). Arra monda követ uram, hogy ez székely, igaz régi magyarok féle, a székelyek mind ilyen erős, vastag izmos emberek, kik juxta antiqua sua privilegia, egy holnapnál tovább a magok zsoldjokon nem hadakoztak, hanem azután zsoldot (sive hópénzt) adtak nekik. Azután csak hamar felkaftányozának. Mikor eljöttem a Vezértől, azt mondá Skerlet uram által a vezér, alludálván, elhiszem, a követ uram szavaira, hogy vitéz legyek, vitéz szolgálakat hagyjak magammal. Itt bátyámat, Baló uramat csak azért, hogy nem szintén olyan fejér, hasas mint én, a székely nevezetből Skerlet uram kimosdatá, maga bizony Batzon ¹⁾ székelyesebb falu Galambfalvánál. Ezután ide székelyt, kicsin embert az ország ne küldjön, hanem ha kicsin ember lesz, magyarnak, ne székelynek mondja magát.

5. Juni. A Vezér Tihája ²⁾ sátrában ex ejus vocatione felmentünk, a holott a Szófiai Pasa a Máczedoniából való igen nagy haddal s nagy hadi Alajjal (azaz pompával) előttünk elmene. Magának nuszttal bérlett kaftánt adtak; maga fizetett hada volt legalább ezer; csak zászlója volt, ha több nem, negyven, minden tiszteknek kaftánt adtak. Maga

adót Sárosi János főkövet által valóban beszolgáltatta. E levelet a szultáni követ jul. 5-én adta át a fejedelemnek Fogarasban, (eredetije a volt kir. erdélyi kormányzék levéltárában van.) Látható közölve: *Török-Magyarokori Allamokmánytár* 253—54 lapjain.

¹⁾ Kis- és Nagy Batzon székely faluk Bardoczszéken, Udvarhelyszék fuszékében, a honnan származott és iratta magát Baló Mátyás.

²⁾ Rozsnyai Dávid utolsó török diák szerint: Főhopmester. Látható: *Magyar Történelmi Emlékek*. Nyolczadik kötet, pótfüzet: 477. l.

után mentek a siposok, dobosok, és trombitások. Ezután consequenter a Tefferdár hada is eléjövén, a Tihája volt csak vellek. Vezetékje volt nro 7. de igen aranyos szerszámban, minden vezetéken egy-egy paizs volt. Ez pompásabb volt vezeték dolgából a Szófiai Pasánál, de had dolgából sokkal fényesebb volt a Szófiai Pasa. A két Pasa, ugy hiszem, conjecturaliter volt tizennégy ezered magával. Ugy gondolom, harmincz kaftánynál többet adtak ma ki a tisztviselő embereknek. A két Pasának volt zászlója, a mint megolvashattam nro 60.

6. Juni. Fuimus apud Principem Janizarorum, a holott Főkövet uram adott két kupát s egy fél erszény pénzt. Elég jó szívvél látta, mert kávéval jól tartta. Minden szeretetek s emberségek, ugy látom, él nekik egy filcsán kávéban és egy ital serbetben. Ezt elkövetvén, megajándékoza bennünket egy-egy kús keszkenővel a jámbor sat.

16. Juni. Költözött által a Száván való hidon a Jancsár Aga igen pompáson.

19. Juni. Maga a fővezér is igen nagy pompával által ment a Száva hidján, volt hét vezetékje; igen aranyos szerszámban maga előtt vitték a Mahumed zászlóját; merő vasban volt maga udvari népe, két száz; magán is pánczél vala s azon felyül nuszttal béllett mente; pénzes tevéje, a kiken ládák voltak, megolvastam és volt nro 56, de ugy hiszem, a vas öltözeteket is azokban hordozták; két török hintója, vagy nyolcz kocsija volt. Én soha bizony, megvallom, pompát ilyent nem láttam. A hid végén egy szegedi kimló ¹⁾ ráczot felakasztottak vala, s ugy nézte szegény a pompát. Ali Pasának is igen rendes hét vezetékje vala; nem volt, itéletem szerint alábbvaló a Fővezér vezetékjinél.

Szép dolog ám az, ki kecske pásztorságból ilyen méltóságra mehet volt (igy), mint a Fővezér, mivel, a mint mondják, ő az volt.

26. Juni. A Fővezér délután megizené, hogy a Főkövet menjen ki a táborra, s elbocsátja; mihelyt Szeredai Péter a

¹⁾ A székelység több vidéken az »é«-t i-vel cseréli fel, így: kém = kim, négy = nigy, két = kik stb.

hírt meghozá, mentest ki- kimenénk, és elsőben a Tihája sátorába menénk; azután a Vezér sátorába, és ott a Főkövettel szemben levén, hatalmas Császár és maga levelit kezibe adá és elbocsátá. ¹⁾ Ez volt Zemlin mezőben lévő táborban.

27. Juni. Méne el Nándor-Fejérvári Jeni Hámból Sárosi János uram, én is a város végéjig elkísértem, s onnan nagy szibeli fájdalommal, sirással, sűrű óhajtással visszatérék. Köldöttem haza Szeredai Pétertől és Pálfi Mihálytól a kocsimat. Egy zsákban küldöttem egy paplant Balázs deák számára; a feleségemnek egy szederjes karmasint, két pár bagaria talpat, két kaftánt, a három gyermeknek három foszlányt, két ón palaczkot; leveleket: a feleségemnek, ²⁾ Ferenczi Istvánnak, Biró Ferencznek, Ágotha Jánosnak, Sándor Gergelynének, Ugron Ferencz uramnak s másoknak is; de az elmém csak nagy busulásban füle. ³⁾

* * *

3. Julij. Indult meg a Fővezér táborostól Zemlin-mellől.

4. Juli. Én is nehezen elkészültem és kedvetlenül balagtam a tábor után.

5. Juli. Elértem a tábort, csak pusztaságot nézvé a Szerémségen; a tábor pedig Szlankamnához ⁴⁾ szállott.

6. Szlankamnából megindulván, jöttem a Charlóczi szőlők között (itt én is szőlőnek való egrest eleget szedtem) épen Charlócra ⁵⁾, melyet régi őznevezettel hittak Charonnak. Itt láttam egy elpusztult magyar templomot; a tornyát a pogá-

¹⁾ Hogy e levél hol van közölve, feljebb immár rámutattam.

²⁾ Naplóírónk nevéhez írt levelei közül csak egyet bírok, mely minthogy 1688-ban van írva, időrendi helyén közlöm s ott szólok róla.

³⁾ Fül, fülük = a dohány, midőn leszedés után 3—4 napig fődött helyen száraz szalmára rakva saját erjedési melege által érni és sárgulni hagyják. Innen vette Naplóírónk metaphoricus kifejezését, a mi melegeledést, hevülést jelent.

⁴⁾ Rozsnyai Dávid »Szélüm Kamin«-nak írja és török városnak. *Magy. Tört. Emlékek.* Nyolcz. köt. Pötfüzet 473 l.

⁵⁾ Hátrább sept. 15-én Károlovitzának írja, egyezöbben mai nevével.

nyok török módon corrigálták. Charlóczon általmenvén, értünk Váradinra, (recto nomine Péter-Váradjára). Erős vára volna, csak ez a pogányság minthogy másutt is az építésben nem gyönyörködik, úgy itt is a vár igen elpusztult. A Fővezér Rez-Effendi és a Tihája eleget szemlélék, koslatának bele ¹⁾; elhiszem arról discurráltak, ha megépítenék; de a mint mások mondják, azt találták fel, hogy ha megépítik is, csak elég, mint eddig is történt, mikor építeni kezdték volna, in effectum nem mehettek, csak felgyuladott s elégett. (Nincsen a pogánynak a keresztyén munkához szerencséje. Ne is adjon Isten. Ammen.) Ugyan itt láttam a Lélek-sátor előtt nyolcz fejet s négy embert, kinek mind feje s mind teste ott volt; azt mondták, hogy kimek voltak, de inkább hihető, a mint hallatik, hogy keresztyén módon levén az üstökök beretválva, azt mondták, ha török párton valók volnának, törökösön beretválnának, de mivel úgy nem beretváltak, németesek lehetnek. Ergo Capitibus priventur. Et factum est.

7 et 8. Juli. Uturak ²⁾ Varadini.

9. „ Péter-Váradjától megindulván fel a Duna mellett, szoros utakon mentünk, és szállottunk Szofia nevű falu mellé. A vár a dombon volt, de elpusztult, erdélyi mélyföldet egynél többet nem jöttünk. Német büzt érezvén török uramék, a váradjai hidon nem merének általmenni, hanem ott hagyák Tökölyi uramat egy Csafer nevű Pasával együtt, hidőrzésre-é? vagy csak annak színe alatt akarták magoktól elhagyni? magok tudják. Én szállottam egy nádos helyt árokparton, a holott füre gondom nem volt, mert elég sás volt, csak széna s abrakra; két elpusztult keresztyén falu helyén jöttem el, a holott csak a templom kőfalának holmi darab része volt fen, a többi elpusztult. A falu helyén nagy berek van, neveket is a faluknak ki nem tanulhattam.

10. Juli. Egy pusztá falu mellé szállottunk, volt talán

¹⁾ Koslat=jár-kél, ló-fut, az ebeknél az üzekedést jelenti. A ledér férfit is koslatónak mondja a székely.

²⁾ Némely, ezen kori Naplóírók — mint Bay Mihály — »Oturak« alakban írják e szót. *Magyar Történelmi Emlékek* II. osztály, 23-ik köt. második rész.

két vagy három rosz ház benn, a templomnak és klastromnak falai fenállottak.

11. Juli. Jöttünk Bukavárhoz. ¹⁾ Igen roszul voltam, mind szekeren jöttem, Kapura sem mehettem; mindazáltal Skerlet uramnak Moysestől ²⁾ megizentem, hogy ha kívántatom, hol keressenek.

12. Juli. Uturak volt.

13. „ Jöttünk Valkó várához, alkalmas udvarház volt bástyákra csináltatva; azt mondják felölle, hogy egy leány csináltatta volt. Unde nomen sortitum est: Valkó vára.

14. Jul. Jöttünk négy óranyi földet egy ligetes erdőcskében, a holott a Topcsiák mellénk szállván, szállóhelyünkről eltudának — a pogány ebek.

15. Jul. Jöttünk Eszék mellé, a holott a Vezér nagy pompásan szálla meg, hova a hír jöve, hogy a Lotaringus ³⁾ a Dunán Valpó váránál felénk általköltözött a hadaival.

16. Juli. Uturak volt, és én Skerlet uramhoz menvén, valóban panaszolkodék, hogy sem követ, sem posta nem jó Erdélyből; egyebet is monda. Sed transeat.

17. Juli. A városon Eszéken felyül csak közel a sánczot a törökök elkészíték és a lövő szerszámokat is rá vonták.

18. Juli. A Német rájövén a Törökre, a Török is resistáltván, volt velitatiojok egymás között, és a velitatio közben az ágyulövés valóban hallatott mindkét részről.

19. Juli. Bövebben volt az előljáróknak csatájok, és én is kimenvén a Vezér sátrához, (kit a sánczon belől vonatott volt), elég fejet, rabot, zászlókat hoztak; mindennek Baxis-t adott a fővezér. Valóban jó reménységben voltak a Triumphus felöll János gazdáék ⁴⁾ A hire az volt, hogy 18 zászló alól senki a katonák közül el nem szaladott volna.

20. Juli. Volt újlag velitatiojok, a Németben is estek, láttam, hogy hozták a fejeket, de a Törökben igen sok sebest hozának vissza, elhiszem, ott is sok maradott. A Jancsárok-

¹⁾ Ma Vukóvár.

²⁾ Mózes János Naplóírónk egyik szolgája, a ki később octob. 17. följegyzése szerint Tatár-Pazarcsik nevü török városban meghalt.

³⁾ Érti a lothringeni herceget, a császári hadak fővezérét.

⁴⁾ Fennebb volt már hivatkozás e gúnykifejezésre.

ban és másokban is, a kik próbálni mentek, kit pokróczban, kit kinkniben haton s nyolczan is fogtak, ugy hozták a Fővezér sátrához, vas derék darabokat is hoztak. A nyelvek azt mondták, hogy Hayzert ellőtték. A Lotaringus azt javallotta volna, hogy csak recedáljanak, mivel nincsenek most itt olyan erővel, hogy megfelelhessenek, mivel a hadak és törő szerszámok mind el nem érkeztek, s a többi is azon dolgot approbálta volna. Sed docebit exitus. Insuper mára viradólóg a táboron egy küs lárma levén, hogy a Gyaurok megütötték volna a táborot, én is felöltöztem szolgálimmal együtt, lovaim készen voltak. Azonban hirem nélkül egy küs Vajda nevü szolgálóm a kiáltás vagy riatag ¹⁾ felé ment, hogy meghozza nekem, mi dolog volna; neki termettek a pogányok, megfogták s megverték, sebbe vérbe keverték. Jó szerencséjére, Tököly urannak egy Ozman nevü tatár postája hirt hozta ²⁾, hogy a szolgálomat s ötet kimeknek gondolván, ő elszaladott, és az én szolgálomat elfogták. A hova, hir halván (igy), én is elmentem, és alig oltalmazhatam, hogy el nem ütötték a fejét, s még magamat is, hogy magyarul beszéltem, ők nem értettek. s kimnek mondtak. Igen közikbe elegyedvén, bizony valóban féltem a sötétben, hogy hátul valaki vagy megvág, vagy meglő, s meg is lett volna, ha igen gyakran nem reitertam volna, hogy én erdélyi (igy) kapitíája vagyok. Azután ugy szerzettem ki nagy nehezen kezességen, hogy ha kívánják, a Fővezér eleibe sistálom másnap. De elég az, hogy Vajdán a verés, vágás maradott; lovát, puskáját, minden katonai szerszámát és pénzecskejét elrejtették az ebek. Igazán mondhatják: Turcas rapaces et inconstantes Lupos esse.

¹⁾ E jelentéseteljes szép elavult szóra legyen szabad nyelvészeinket s honvédparancsnokainkat figyelmeztetnem. »Die Reveil«, »der Alarm« fogalomszók — ugy tetszik nekem — teljtartalmilag ki vannak fejezve.

²⁾ Naplóirónk ez eseményt Tököly szolgálítól tudta meg, mert e bolyongó, háboruságos időben, idegen nép között, nagyobb biztonsáért ő a fejedelemmel ellenségesen élben álló Tököly kapitihájával s szolgálái amannak szolgálíval együtt laktak s jártak ki maguknak szállást és élelmet keresni, a minthogy ezért a fejedelemtől 1687. jul. 22-én irt levelében kegyelmes elnézést kér. *Diplomatarium Alvincianum* II-dik kötet 206 l.

21. Julij. Germanus terga dedit et regressus est per Dunam, cum damno etiam, quoniam a tergo secuti Confiniarj et Tartari, quos assecuti fuere, mortem eis cruentam intulerunt, partim vero captivos reducerunt. ¹⁾

¹⁾ Jul. 20. 22 és 30-ról három terjedelmes levélben tudósította Naplóírónk a portai állapotokról a fejedelmet; a julius 22-ikiben mit Eszék mellett írt, részletesen s e Naplóval egy nyomon járólág leírva a jul. 18. 19 és 20-ki eszéki ütközetet, erősen hangsúlyozza a császár és fővezér neheztelését, hogy a fejedelem a portát csak szóval látszik tartani, míg a németet tetteleg segíti. Megjelentek: *Diplomatarium Alvinczianum* II. r. 202—208 ll. A három levél közül a jul. 30-ikiban titkos jeggyel volt írva a 202 lapon, alulról a 4-ik sorban: »Maurocordatus urammak ő kegyelmének«, — a 203 lapon felülről a 2-ik sorban ez: »mivel ezek így discurrálnak«, — ugyanott a 12-dik sorban ez: »ide csak jó szót ad, amoda pedig minden jóakarátját mutatja«.... De a titkos jegyek értelme mindenütt a szók fölé oda volt írva, tehát meg is fejtve, a mit azonban a jelölt kutfőgyűjtemény kiadói nem jegyezték meg. Én a titkos írások története tekintetéből a gróf Kemény gyűjteményében levő eredeti levélből kétféle alphabetumot állítottam össze t. i. 1. az egyes betű- és számjegyek 2. egész szók alphabetumát.

I. Egyes vagy összetett betűk és számjegyek:

a=⊖

b= itt nem fordul elé, de a 190. lapon levő jegyzésben eléjő.

c=13

cs=14

d=15

e=h (tehát betű más betűvel iratik.)

f= itt nem fordul elő, de a másikban igen.

g=17

gy= itt nem, de a másikban eléfordul.

h=c (tehát betű más betűvel írva.)

i=p (itt is.)

j= itt nem, de a fennidézettben eléfordul.

k=9. 91

l=94

m=21

n=23

o=1 és i. f. betűvel felváltva.

p=i

q nem jő elé.

r=26

s=28

sz=28

22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. Julij. Mind Eszék mellett hevertünk. ¹⁾

31. Juli. Mentünk által az Eszéknél való hidon s ott mindjárt megszállottunk. A mint általmentünk volna, egyszer az eszéki kapuban Csáni Mihályt megkaftányozák.

* * *

1. August. Ott mulattunk. Én mentem volt egy Rétfalu nevű magyar falucskába. Ma igen nagy eső volt egy néhány izben, annyira, hogy nem volt olyan hely a sátoromban, a hova az eső be nem hatott volna; az ágyam is merő víz volt. Bezeg jut vala eszembe az erdélyi jó ház; de Isten az én sok vétkeimért attól engemet elrekesztett. Ur Isten, vigy még egyszer az én kunyhómba.

2. August. Uturak volt.

3. „ Mentünk Dardához, recto et antiquo usitato nomine Tardához.

t=31

ty=32

u=40

ü itt nem fordul elé, de igen a másikban.

x y nem fordulnak elé.

z=43

j=45

v=44

II. Egész szók sigmával vannak leírva így:

Maurocordatus=H (tehát egy betűvel.)

Egész szók egy vagy két számjeggyel:

Uram=61

Ó kegyelme=63

Igy=54

Mert=56

Nagyságod=64.

A levélíróé e ez alphabetum, vagy másoktól vette? Van e benne bensegység, vagy a pillanat szeszélye és szüksége műve? itéljék el az ebben jártasok, netaláni tévedésemet is kiigazítva.

¹⁾ Az Eszék melletti jul. 8. 9. 10-ki ütközetről julius 12-ki kelettel a fejedelemhez írott egy érdekes tudósítást olvashatni Maurocordatus Sándor portai főtölmáctól. *Diplomatarium Alvinczianum* II. kötet 200—201 ll.

4. Augusti. Mentünk Berna várhoz, a hidnak Eszék felől való részein szállottunk. Ezt is igaz régi nevezettel hinak (igy) Boronya várának; {elpusztult, felhagyták, csak a vendégfogadója van fenn.

5. Augusti. Uturak volt. És ma Ismael Pasát, kit Budáról tavalyi esztendőben a megvételtkor rablottak volt el, harmincz erszény pénzzel váltották meg. A hidon túl volt sánczok a Jancsároknak. Itt kezdődik egy helyen a Baranyaság. Vizünk igen rossz volt, mind magunknak, s mind lovainknak. A szállásom volt a szőlőhegyben a hid végénél igen kies helyen.

6. 7. 8. 9. 10. 11. Augusti. Mind Uturak volt. Szép csendességben nyugodtunk, és a rabot is a Németek közül minden nap hordották.

12. Augusti. Az egész tábor éjtszaka és reggel felkelvén, az Ér mellett alá szállott egy órai földre. Reggel én is Kapura akarván menni, csak elijedék, hogy a tábor elment, s én is az egriekkel utánok menvén, vellek együtt a tábort elértük, és a tábor szélyin megszállottunk. A Török a Németre ment ellenkezni. A Német Siklós és Pécs között megállván, egymással ellenkeztek; ellenkezésben (ugy hallottam) elsőben a Török megnyomta a Németet, de a Német derekasan néki menvén az ostromnak, a török megfutamodott. Én is Skerlet uramtól szállásomra érkezvén, mindjárt elkészültem, s hát csak hamar utánam jő a Török, vágja egymást. Én is megindulék, mindenemet Istennek hála elhoztam, csak a sarum maradt el. Ilyen futást én bizony nem láttam soha, mert a mennyi földet négy konakban (szállásban) mentünk el, déltől fogva estig visszaügettük s nyargaltuk. A Török egyet-mását ¹⁾ hánytá az útban, saruit, kincseit, in summa mindenét ott hagyta, csak maga szaladott; ágyuját apróstól 140 nyertek el. A hire az, veszett el negyvenezer embere a Töröknek, de ha hiszem is, csak felére hiszem, az is a Jancsárok közül ha veszett, mivel még (ítéletem szerint) mikor az eszéki hidnál egybeszorultunk, lehetünk százezeren.

¹⁾ »Egyet-más«, »egyetmásom«, »egyetmásomat ott feledtem«, »felszedtem egyetmásomat« székely dialectus, mely ma is dívik az egész Székelyföldön.

13. Augusti. Az eszéki hidnál reggeltől fogva estig mind ott állottam, miég is (igy) estve sötétben nehezen jöhettem által. Egy nap s egy éjjel takarodott által a nép. A lovaim két éjjel s másfél nap semmit is nem öttek. A Tatárság a Dráván a *Lúdak Pallóján* költözött által. Igértem volt két tallért, valaki a szekeremet által költözteti a hidon, de Török urannak magára, nem az én szekeremre vala nagyobb gondja; az vala jól, a ki elébb általköltözhetik vala, mivel igen tartunk vala, hogy utánunk jönnek német János¹⁾ uramék, a Drávába ugratnak, s bizony meg is lett volna, ha csak három vagy négy százan jöttek volna utánunk; mindazáltal áldja meg Isten, hogy nem cselekedték, mert én is a Drávát megszhattam volna, valamint uszhattam volna ki belőle.

14. Augusti. A havasalföldi hadhoz szállottam a mezőben.

17. Augusti. Érkezék RácZ János Erdélyből.²⁾

23. Augusti. Indult meg a Fővezér Eszék mellől egész táborostól, mindazáltal Eszék segítségére ott hagyott vagy két Basa-alja hadat.³⁾

24. Augusti. Bukavárhoz szállott a Fővezér, de én azt vélvén, hogy tovább megyen, Ilokig mentem volt előre.

25. 26. 27. 28. Augusti. Uturak volt.

29. A Fővezér elindulván Bukavártól, jött s szállott Ilokhoz.

30. Augusti. Szállott Váradinhoz, a hadának egy részit hagyta Bukavárnál, s maga jobbik sátorit is ott hagyta, de egyéb impedimentumit elhozta. Ma nekem is az útban minden igaz ok nélkül egy magyaró kaftányt adának; mivel egy török Moyses Jánost veri vala, s mondám, hogy ne bántsa; ő azt gondolván, hogy szidom, hagyá Moysést, nékem terme, úgy üte egyszer, vigye el az ördög a fejét érette, ha el nem vitte is.

31. Augusti. A váradjai hidon tul sánczot ásatott, tartván attól, hogy a Német ha rá jő, non putarem-mel valami

1) Itt is gúnyalakban fordul elő e szó.

2) A követek érkezését előre tudató fejedelmi posta.

3) Tehát a megelőző lágý t-ért használ itt Naplóírónk B-t, holott egész Naplójában p-vel él.

Agát, Teftedárt és Csafer Pasát hivatták vissza közikbe, assecuratiót ígervén nekik a nem bántás felől. A többi Szulimán Vezérrel a Császárhoz mentek. Csak a Jancsár Aga és Csafer Pasa ígérték magokat a visszajövetelre, a minthogy vissza is jöttek.

10. 11. 12. 13. 14. Septbr. Mind Váradinnál hevertünk,¹⁾ a holott a hidat elrontották. Azután —

15. Septbr. Indultunk meg Váradintól és szállott a Fővezér Karlovitzán alol egy hegyben. Váradinból tíz taraczkot (vagy ágyukölykeket) hoztak el magokkal N.-Fejérvárra.

16. Septbr. Szállottunk Szlankaménához. Ben voltam a városban. Régen volt kerített város, de elpusztult. csak imitt. amott állnak fen a falai, s kapui is megvannak. Itt Skerlet uram maradott volt propter Timorem tumultuantium Turcarum apud Regem Kuruczonom, quoniam praestat providere tempestive de Vita et secessum habere ad tempus — uti ipsemet dicebat.

17. 18. Septbr. Volt Uturak Szlankamenánál. Ezt a Szlankament (igy) építette volt egy Sztanka²⁾ nevű leány. Unde Szlankamena nomen sortitum est.

19. és 20. Septbr. Jöttünk két konakban Szemplinhez (igy), ahol Hunyadi János lakott és meg is halt.

21. Septbr. Zemlinnél a fejérvári hid végénél volt Uturak.

22. Septbr. Jöttünk bé Fejérvárra. Ma öttem legelőszőr Törökországban új retket. Láttam új káposztát is igen szépet.

23. 24. 25. 26. Septbr. Uturak in Alba Graeca.

Finis Castrametationis praesentis.

¹⁾ E napon a fejedelemhez irt terjedelmes levelében az aug. 11. és 12-kén folyt s a törökök teljes megveretésével végződött csatát, valamint annak következtében a török tábor belső feloszlását, a vezérkarban történt forradalmat és változásokat írja le, informálja az új fővezér és más török nagy tisztek felől, sürgeti a követküldést s maga számára költséget és lovat kér küldetni. E levél egy nyomon jár a naplói följegyzésekkel, csak részletesebb s alakilag szabatosabb. Látható a *Török-Magyarokori Államokmánytár* 259—264. lapjain.

²⁾ Talán inkább Szlanka? Igy a néveredet természetesebb.

27. Septbr. Auxiliante Deo sub spe bona indultunk Constantinápolyba. Eodem hálni Iszárscsikhoz.

28. Septbr. Megindulván reggel, találtam az Erdélyi Méltóságos három Nemzetből álló Követekre.) ugyanis T-

) E követséget a fejedelem és országos tanács tisztességes honorariummal — a végzés szól így — ellátva — a táborban levő török fővezérhez küldötte azért, »hogy Erdélynek mindenkori hűségét, engedelmességét és kész szolgálatját, az országnak az elmúlt esztendőkbeli ki-mondhatlan szenvedéseit illendő declaratióval proponálják és sok szép oblatiával emlékeztetvén, instáljanak, hogy régi canonja szerint Erdély eddigi szabadságában ezután is megtartassék, ő a mellől el nem áll, hűségét és engedelmességét szentül megtartja a fényes Portához.« Látható : *Diplomatarium Alvincianum* II. köt. 210 l.

A török tábor szinte a feloszlás pontján volt a követség megérkezésekor, az eszközre nyomban következett mohácsi súlyos vereség után. A követség sept. 15-én Verseczről levelet irt a fejedelemnek, melyben a válságot s a fővezér megváltozását tudatván új útasítást kér a leendő új vezér irányában való magatartásáról ; sept. 18-kán ismét ir, tudatva a fővezér kinevezetése esélyeit és sürgeti az útasítást ; harmadszor Szófiából ir okt. 13-kán, melyben a szultán udvarában és fővezérség körében történt válság lefolyását írják meg, tudatva, hogy az új fővezér irt is a fejedelemnek, (Látható mind a három levél a *Török-Magyarkori Állanokmánytár* 266—268 lapjain) hogy ők is kértek audientiát, de még nem nyertek ; egyébiránt a török államviszonyokban való változást olyanak tartják — a mint tréfásan kifejezé magát a levélíró — hogy egész Pannonia ellocscsanhat tőlük ; magukat illetőleg panaszo-lják a követség tagjai, hogy költségükből kifogytak, csak lovuk 20 veszett el, és sokan a fejedelmi követség tagjai közül gyalog dicsérik az Istent, kérik az útasítást, meghallgattatásuk és hazabocsáttatásuk kieszközlését. (*Török-Magy. Állanokm.* 269—271 ll.) Daczára a fejedelem irásának, a fővezér parancsára a követségnek Constantinápolyba kellett menni. Utolsó levelük onnan kél nov. 20-kán, megírják, hogy a fejedelem levelét kapták, parancsait teljesítik, értesítik az eddigi szultán letéteséről s az újnak beavattatásáról, magukról tudatják, hogy hosszas ottmaradásra költségek nincs, ők nem jöttek ilyen nagy útasásra való készülettel ; mi lesz sorsuk ? nem tudják, csak a szegény haza maradna meg — ez lenne főhajtásuk — mert akkor ők is ott benn tán éhen nem halnának s inkább lehetne reménységük kiszabadulásra ; utóljára reménykednek, hogy akármire forduljon sorsuk, legyen a fejedelem valami provisióval irántuk, hogy ha meg nem ölik őket, ne jussanak éhenhalásra. (Látható a *Török-Magy. Állanokm.* 280—281. ll.) Ugy látszik, a fejedelem nem volt képes rajtok máskép segíteni, mint ugy, hogy felhatalmazta arra hogy kölcsönrel ők segítsenek magukon. Így kellett történni, hogy a négy

Nemzetes Küs-Sárosi Sárosi János, Branyitskai Jósika Gábor, Pókai Sárosi János és Szebeni Márkus Draut uramékra

erdélyi követ és residens, Maurocordatus portai főtalmácstól 1687. decz. 2-kán (az eredeti adós-levelen a nap nincs kitéve, de egykoru hivatalos másolatban 644. erdélyi k. kormányzszéki 1699-dik évi szám alatt e kelet áll) 2240 oroszlános tallért vettek fel kölcsön oly módon, hogy ha a kikötött idő elteltével azon összeget meg nem akarnák vagy meg nem tudnák fizetni, az minden hónap elteltével nyolczvan oroszlános tallérral növekedjék, a mire a követség és kapithia írásban, neveik és pecséteik erőssége alatt kötelezték az országot. (Látható az *Oklevél-Függelék* VII. száma alatt).

Ez adósságnak egész története van, mit érdekes lesz elbeszélni. Hogy saját szükségekre vagy ajándéokra is rendelte a fejedelem a felvételt, arról sehol említést vagy adatot nem láttam. De a kölcsönvétel, valamint az is tény, hogy a visszafizetés 1699-ig haladt. Ez évben augustus 27-kén Lipót császár az erdélyi kir. kormányzszékkal közölván Maurocordatus kérését, melyben a tartozás mennyisége és keletkezési körülménye meg voltak jelölve, megrendelte, hogy az országgal fizettesse meg. (E követelés és császári rendelet látható az *Oklevél-Függelék* XVI. és XVII. számai alatt.) De e főhatóság késlekedett, mert csakhamar Rabutin az erdélyi katonai parancsnok szintén sürgette a fizetést. Erre a kormányzszék mind a bécsi erdélyi udvari cancellariának, mind Rabutinnak megírta, hogy amaz adósságot az ország nem tagadja, de megjegyzi, hogy azt még az akkor élő fejedelem és tanácsosok meg akarták fizetni, de sem Caraffa tábornok nem engedte, sem a hitelező akkor felvenni nem akarta; a felhalmozott kamat tehát igazságtalanul terheli az országot. De van ez adósság törlesztésének — írják — egy módja. »Van Erdélyországnak Konstantinápolyban egy háza, — így szól amaz irat — melyet 30 talléron vett és különös kedvezményekkel és kiváltságokkal bir s most Thököly használja. (Sándor Mihály, Pál öcse, a ki Thököly szolgálatában volt, 1699-ben október 30-kán így ír Erdélybe visszatért bátyjához: Az erdélyi háznál levő gazda, gazlasszony élnek, kegyelmed köszöntését kedvesen vették, s általam kegyelmedet ők is köszöntetik. Istentől jó egészséget kívánván kegyelmeteknek* angyomasszonynyal együtt. (Nálam levő eredetiből). Ebből Maurocordatus úr magát könnyen kielégithetné, sőt ő felsége is azt Erdély jogán átvehetné maga követei számára s helyette az erdélyi cancellariának Bécsben más házat adhatna. Az Erdély feletti uralkodásnak és kormányzásnak joga átszállván ő felségére, a dolog természetéből foly, hogy a hűség és hűbériség (?) eddigelő ezen konstantinápolyi házban helyzetetett záloga jövőre nézve Bécsbe tétessék át.« A kormányzszék Rabutinnak irt ezen ajánlatát a cancelláriával elébb csak megemlítőleg, azután másolatilag külön írásban közölte. (Látható *Oklev. Függ.* XIV. XV. száma alatt.) kérve, hogy közölje ezt ő felségével is. Az egy kihallgatás alkalmával szóval tette meg előterjesz-

ő kegyelmekre cum Gratulatione. Ebédre Kolárra. Hálni Haszszán Pasa palánkjára.

tését, de a fejedelem írásba kívánta foglaltatni, hogy Konstantinápolyba is megküldethessék. Erre a cancellaria a vele írásban közölt, elébb Rabutinhoz intézett, átirás értelmében október 1-jén írásba foglalta az ország ajánlatát. (Látható az udvari cancellaria e tárgyú előterjesztésének másolata *Oklev. Függ.* XVIII. száma alatt az 1699. október 7-diki leiratban). Ez azon irányt tartja, a mit fennebb érinték, csak az a különbség, hogy ebben a konstantinápolyi ház vételára 20 m (huszezer) species aranynak mondatik. Azonban — ugy látszik — a fejedelem most is az erdélyi kir. kormányszéktől várt ajánlattételt, mert a cancellaria febr. 10-én 1700-ban erre hívta fel azt annyival inkább, mivel a rendeknek is ő felsége egyenesen irt, s szükség — írja a cancellaria — amaz írást ő felsége konstantinápolyi követének Öttinger úrnak beküldeni, aki azt Maurocordatusnak megmutathassa. (Látható a kir. kormányzék levéltárában eredetiben.) Nem volt eredménye. A cs. haditanács és tanácsosai ekközben 1699. decz. 12-kén szintén felkérték Rabutin tábornokot, hogy mivel ez adósság megfizetését Maurocordatus Sándor portai meghatalmazott még a karlovitzi békekötéskor kívánta, s közelebb is az erdélyiek 1687-ki adós-levele és mylord Paget e tárgyú irata előmutatása mellett Öttinger császári követ előtt nagy felindulással szorgalmazta: legyen közbenjáró a tábornok az erdélyi rendeknél, hogy adjanak határozott feleletet: megfizetik-e vagy nem? S ha nem, mi okuk van erre? (Látható mindkettő az *Okl. Függ.* XIX. XX. számai alatt.) Rabutin ennek értelmében való eljárásra a kir. kormányzékot Szebenben aug. 1-jén 1700-ban költ levelében komolyan felhívta s közöltetni kérte két párban azon házról birt kiváltságleveleket, hogy a fejedelemnek felküldhesse. Erre sem érkezővén válasz, sept. 11-kén ismételte felhívását s postafordultával választ kért. Egyébiránt — jegyzé meg a tábornok — a fennforgó ház nem ér annyit, a mennyiben az erdélyiek bírják, s mivel a Maurocordatus adósságát okvetlen fizetni kell, a házról való két párt újabban hathatósan sürgeti, hogy abból a császári udvar felvilágosítást kaphasson. (Látható mindkét levél a kir. korm.-szék levéltárában 1700 évi 751. sz. a.) A kir. kormányzék országgyűlés tartásától tette függővé a dologban való intézkedést s megkérte őt addig való türelemre. (Látható mindkét levél a kir. korm.-szék levéltárában 1700. évi 42. sz. a.) Erre a tábornok útalván arra, hogy neki oly eljárás van rendelve, mely az eredményt, t. i. a fizetést, biztosítsa, újból felkérte a kormányzékot gyors intézkedésre, nehogy ohajtása s kedve ellenére keményebb eszközkhöz kénytelenítségessé nyulni. (Látható u. o. 1701. 259. sz. a.) mely felhívását július 5-én ismételte s mivel még sem lett foganata, a császár maga azon évi aug. 3-kán harmadszor is és most a királyi szigor hangján parancsolt, meghagyva, hogy ugy az eredeti tartozást mint kamatát, a miket Öttinger portai követ 2740 oroszlanos tallerra mérsékelte, sőt azt a

29. Septembr. Hálni Baticzinához.

30. „ Jagodnihoz, és onnan hálni a Morava mellé követ uramékkal ő kegyelmekkel.

*

*

1. Octobris. Hálni Alexinhoz.

2. Octobr. Jeni palánkjához.

kezénél levő országos pénzekből már rég ki is fizette Maurocordatusnak, az udvari hadi pénztár cancellariájához a kir. kormányzék haladéktalanul fizettesse be, a mely aztán az eredeti kötelezvényt és nyugtákat ki fogja szolgáltatni, és ezt annyival inkább, mert különben azon eszközökhöz fog nyulni, a melyek a sikert biztosítják. (Látható a kir. korm. levéltárában 1701. 48. sz. alatt.) Erre aztán a kormányzék épen azon Sárosi Jánosnak, ki azelőtt 14 évvel ez adósságot mint egyik országos követ felvette, most mint országos főbiztosnak ajánlatára a fizetést elhatározta, kirótták két vármegyére; Fejérvármegye alsó kerülete fizetett 2000 r. f., a felső 1000 r. f. Thordavármegye alsó ferülete 1000 rf., a felső 795 rf. együtt 4795 for., a mi tesz $3196\frac{2}{3}$ tallért. (Látható a kir. korm. szék levélt. 1701. 217. sz. a.) Az összeg rendeltetése helyére küldetvén, 1701. okt. 7-kén a bécsi cs. hadi tanács tudatta annak vételét, beküldötte mind az eredeti adós-levelet, mind a tőkéről és kamatról külön kiállított nyugtákat, (Látható az *Oklevél-Függelek* XXIII, XXIV. számai alatt, miket Maurocordatus Sándor még 1700. sept. 22-kén állított ki. Így végződött a hosszas és kellemetlen ügy. Az erdélyieknek — ugy látszik — vagy nem volt a konstantinápolyi házról írásuk, mert én nyomát sehol nem láthattam, vagy ha volt, abban gyökerező jogukat érvényesíteni nem tudták.

Fél század telt el, míg Erdély Bécsben cancellariája számára állandó házat vett. Az 1755-ben aug. 21-kére Szebenben összehívott országgyűlésen gr. Bethlen Gábor erdélyi udvari cancellár ajánlatba hozta a házvásárlást, főképen nyilvános levéltartó helyül, de az országnak tekintetéért is, hogy legyen a cancellariának a birodalmi székvárosban állandó szálláshelye; e végre a tartományi pénztár fölöslegéből 50,000 frtot kért útalványoztatni. Az országgyűlés elfogadta az ajánlatot azon okból, mert átlátta: »mennyire kívánatos, mind a közjóra, mind a községek és magánosok javára, hogy legyen az országnak a felséges udvar székvárosában egy bizonyos állandó helyen való levéltára, a hol mind a köziratok, mind a községek és magánosok iratai örök időközön át letéve megőriztessenek. Ennélfogva a királyné jóváhagyása reményében felhatalmazta cancellárát arra, hogy ezen három év alatt fizetendő 50,000 forint erejéig a szóban levő ház-vásárt megejthesse, arról Erdély nevében szerződést köthessen; egyszersmind pedig a királynét ebbe beleegye-

3. Octobr. Nis vize mellé.

4. „ Érkeztünk Nishez.

5. „ Uturak volt cum magna periclitacione Magnatum, mivel a két Teskerecsit, Teftedár Pasát, Teftereminit azaz (Catalogorum Observator) s három Jancsár tiszteket a Fővezér sátora előtt diribre-darabra vagdaltak. A Jancsár Aga és Rez-Effendi megértve a pogányok gonosz szándékát (ugy hiszem a vezértől alattomban), elszaladtak. Item: ma adtuk meg a Fővezérnek és a Tihájának a lovakat Pokai Sárosi János urammal, csak ketten voltunk; a Fővezérnek kettőt, egyiket aranyos szerszámmal, másikat csak egy lópók-rózczal együtt; a Tihájának is egyet, de egyéb ajándékot ma nem adtunk.

6. Octobr. Indultunk meg Nistől, és ugyancsak Nisen feljül háltunk a misi rétbén.

7. Velünk hált Skerlet uram, és mára viradólag se recepit ad salutem, mivel félt a mások tánczától. És mi jöttünk hálni Muszta (igy) Pasa palánkjához.

zésre megkérte azon kijelentéssel, hogy ez összeg a tartományi pénztár fölöslegéből az adózó nép terhe növekedése nélkül fizetessék ki. (Látható e tárgyalás az 1755. országgyűlés eredeti jegyzőkönyve 31—33. ll.) Igy vette meg aztán gr. Bethlen Gábor 1755. okt. 6-kán kelt kötlevélnél fogva gróf Sinzendorff Venczeltől a Schenker-Strasse nevű utczában az ugynevezett Löwel-Bastion-erőddel szemben levő, katonai s más beszállásolástól mentes házat, mely azonban az Augustinus szerzetbeli atyáknak 36 denár-fizetési évi szolgálommal s a város irányában adófizetéssel köteles, 60,000 forinttal, a benne levő butorzatot és fölszerelvényt 5000 forinttal, a mi leltár mellett volt átadandó minden korábbi ezen házra vonatkozó levelekkel együtt. E felett az eladó gróf nejének a szerződés 5-dik pontjában annak megerősítése után egyidejűleg volt a vásárló ország által 400 db species arany biztosítva. A királyné azon évi decz. 15-én engedélyezte a kívánt módon a 65,000 frt vételárt, kijavításra és berendezésre 8000 frtot; de mivel ez nem volt elég, 1756. é. július 12-kén ismét 14,000 frtot engedélyezett a tartományi pénztárból, azonban a nép újabb megterhelése nélkül. Megjegyzendő, hogy a butorok és felszerelvény árára számított 5000 frtot és 400 darab aranyat a királyné saját kincstárából fedezte. És így Erdélyország udvari cancellariai épületének szerzési ára ezelőtt 119 évvel kerek összegben 82,000 r. frtot tett. (Láthatók az első 50,000, illőleg 65,000 frtról, a későbbi engedélyezésről, az erdélyi országgyűlés e felhatalmazásáról és házvásárról szóló iratok az *Oklével Függelék* XXV—XXIX. számai alatt.)

8. Octobr. Sárkőhöz hálni. Ez egy szép küs török város.
 9. „ A Sár vize mellé. Itt hét lovakat loptak el.
 10. „ Dragomán nevű vendégfogadó mellett eljövén, egy darab puszta mezőn megháltunk, és ott is hat lovakat lopának el.

11. Octobr. In Sophiam venimus. Itt a Fővezér elment, és én az erdélyi megírt követekkel elmaradtam. Macedóniába hogy mentünk, egyik felől Hémus, más felől Olympus havasi állanak fel. Valóban kösziklás hely volt, ha Nagy Sándor itt hadakozott.

12. 13. Octobris. Uturak in Sophia. Innen küldöttem levelet haza a feleségemnek.

24. Octob. Iter capientes ex Sophia, hálni jöttünk Amhet (Teftedar), Pasa palánkjára. Itt láttam egy igen-igen szép vendégfogadót, kit ez az Amhet Pasa építtetett volt. A közepin volt egy Csetsme. A Hám egészen ónos volt. Én s mások is úgy conjiciáltunk hozzá, ezer erszény pénzzel épülhetett csak könnyen.

15. Octob. Iktimányra ¹⁾ Ez is jó kis falu, elegy körörszténynyel és törökkel.

16. Octob. Hálni Köz Dervendre. Ebben a mai útunkban láttam a mezőn egy helyen olyan meleg forrást, hogy a halat és tyukmonyot belevetették, s megfőttek szemünk láttára benne. Ezen a szálláson alól Tatár-Pazarcsik felől láttam riskását elsőben aratva kalongyájában s aratatlan is. A riskásatörő malomban is voltam; két kőből csinált kül(l)ője volt.

17. Oct. Hálni Tatár-Pazarcsikra, vagyon olyan mint Szophia; olyan vendégfogadót láttam benne, hogy me Judice kétezer ember elszállhatna benne; nagyobb és tágasabb volt Amhet Pasa palánkjánál, de az mégis rendesebb és csinosabb volt, mindenik önnal fedettek voltak. Itt maradtott Moyses. János s itt halt meg is. Domine, miserere ejus.

18. 19. 20. Octob. Mind Tatár-Pazarcsikon (magyarul Tatár-Vásárhelyen) mulattunk.

21. Octob. Ebédre Adatyőre. Hálni Philippire. Ez volt

¹⁾ Bay Mihály »Iktimán«-nak írja. *Magy. Tört. Emlékek* II. oszt. XXIII. köt. második részében.

Phülöp királynak a Nagy Sándor atyjának lakóhelye Macedoniában. A kősziklára felmentem, a Phülöp király várának (ut dicitur) kőfalait nehült (igy) láttam, nagy kősziklán volt építve. Igen jó város, Szophiánál és Pazarszicznál jobb.

22. Octob. Hálni Papázköre. ¹⁾

23. „ Kajalira. Igen jó szállásom volt.

24. „ Uzuncsoára ²⁾, magyarul Hosszufalura. Ezt Szinán Pasa építette volt.

25. Octob. Hermanlira. ³⁾

26. „ Musztaha (igy) Pasa Küprüszire. Itt olyan szép hid vagyon a Mirissen, kit ez a Musztaha Pasa építtetett volt, hogy mását nem láttam, hossza mind faragott kőből való.

27. Octob. Tyemályköre.

28. „ Drinápolyba.

29. 30. 31. Octob.

1. 2. 3. 4. 5. Novembris. ⁴⁾

* * *

6. 7. Novemb. In Drinápoly Uturak.

8. „ Indultunk ki Drinápolyból, hálni jöttünk Halszára.

9. Novemb. Hálni Babára.

10. „ Burgászra.

11. „ Karaszinekre.

12. „ Csorlóra. Itt igen jó s bő bor volt, magyar izen termettek.

13. Novemb. Czalibriára, antiquo nomine: Calabria. Helenát Páris itten kapta volt el; a tengerparton a vára; talán a tengeren sétált Ilona asszony, s ugy kapták volt el.

14. Novemb. Bulyuk-Csecsmetsére. Hálni Konstantinápolyba. Ur Isten! hála legyen Felségednek, hogy ennyi sok zürzavar és fegyver között is megtartottál és békével hoztál

¹⁾ Baynál: »Papázli«-ra, *Magy. Tört. Emlékek II. oszt. XXIII. köt. II-ik rész.*

²⁾ Baynál »Uzuncsova.« Ugyanott.

³⁾ Ugyan nála: »Harmanli«-ra. Ugyanott.

⁴⁾ E napokra semmi sincs jegyezve.

ide; megfizettél undok bűneim szerint. *Spes confisa Deo nunquam confusa recedit.*

27. Novemb. Szultán Szulimán Császárt az Eyipben (vagy mint a magyarok hijják, szent János templomában) kardot kötvén az oldála ¹⁾ Császárrá tötték ²⁾ a hova a tengeren ment vissza, pedig a város között igen nagy pompával lovon jött, csak Kadi ment előtte kétszáz. — A Fővezér és Mufti a Császár előtt mentek. A Kajmekám pedig Küprüli Oglu a Vezér előtt a több Vezérekkel együtt. A Császár után mentest a Szeliktár a Császár fegyverét vitte; köves és aranyos szerszámu vezetékje volt vagy kilenczig való. Szultán Mehemet volt a letött Császárnak a neve, kit ugyan a Császár házánál fogva tartottak; áll ennek gratiájában mind élete, halála; elcantálhatná most szegény e distichont:

Nuper eram Judex, nunc Judicis ante Tribunal
Consistens pareo, judicor Ipse modo.

* * *

9. Deczemb. A Követeket ő kegyelmeket a Fővezér hivatván. haza bocsátá. ³⁾

11. Deczemb. Indultak haza a követek Erdélybe, engem pedig csak Sztamboldban nyomorgani hagyának.

* * *

Anno 1688 2. Januar. Nagy menydörgés, csattogás volt Constantinápolyban.

Anno 1688. Iteratis vicibus voltam a keresztyén ⁴⁾ teme-

¹⁾ Az eredetiben is így »oldalára« helyett.

²⁾ Ezt a szultán és fővezér a fejedelemnek is, külön követ és levél által, ajándék kíséretében tudtára adta, december 25-én érkeztek Fogarasba. *Diplomatar. Alvinczianum* II. rész. 289. l.

³⁾ E napon levelet is irt a fejedelemnek, melyben szegény-levolta, háboru alatt szenvedett kárai, otthon gazdaságának pusztulása itt elbetegesedett nyomoruságos állapotja tekintetéből, és mivel ő az ott fennforgó nagy dolgokat elméjével és experientiájával fel nem éri, hazabocsátatását és más kapithiával fölcseréltetését kéri. *Török-Magyarokori Államokmánytár* 282—284 ll.

⁴⁾ Fennebb, octob. 15. »körösztyénnyel« szóalakban a két első

tőben s láttam Béli Pált, a szebeni polgármestert Lucs Jánost, Szalánczi Istvánt, Domokos Mihált (a mint elolvashattam) és Zolyomi Dávidot hol fekszenek. A többin mind kő vagon, de Zolyomin semmi nincsen, csak mint olyan áruló érdeme szerint temettetett. Kálnoki Bálintot egy szántóföldre temették, a temetésit szántják s valóban jó buza is vagon rajta.

Sic opus exegi multi timidique laboris,
Et meus ad metam fessus anhelat equus.

Quod potui feci, quicquid mihi Spiritus Author
Suggestit, sancta proposuique fide.

Si male quid dictum est, hominem dixisse memento.
Si bene quid dixi, Gloria Christe, tua est.

Author idem qui supra
m. pppriis.

* * *

Anno 1688. in Sztambold.

20. Febr. Tették ki a Fővezér Scyaus Pasa udvarában a Boncsokat a grádicshoz. Quod est Signum belli affuturi.

28. Febr. Voltam szemben a Fővezérrel, tevén holmi dolgokról poroncsolatot. ¹⁾

2. Mart. Viradólag nagy tunultus volt, a Fővezért Scyaus Pasát a házában invádálván a Jancsárok, több complicesekkel együtt, magát megölték, feleségét, gyermekét s minden javait elprédálták. ²⁾

tagban ő-t használ, úgy vélem, a hangváltozatosságért, itt már az e-t ajánlja az euphonia; mert lágyabb az átmenet e-ről é-re, mint ő-ről é-re.

¹⁾ Székely dialectus.

²⁾ A fejedelemhez erről szóló jelentése még nincs felfödözve, ha ugyan tett, a mint tennie kellett. E napi és a következő márczius 29-ki följegyzése közt t. i. márczius 8-kán Naplóirónk ismét hazabocsátását sürgeti a fejedelemnél; indokai: szolgálinak betegsége, családja gyámoltalansága és saját szegénysége. »Otthon is szegény levén — így ir levelében — mindene préda, hitván gyámoltalan házanépe elégtelen a maga gondviselésére, ő maga beteges, köntöse kiszakadt nyakából, s nincs annyi értéke, a mivel egy valamire való lovat tudna venni.« Nincs

29. (die) Mart. Jött Baló Mátyás
uram az új Vezérhez, Ismael Pasához kö-
vetségben.

adatomból kétségbe vonni e tényelődés hitelessé-
gét; de azon adós-levél, melylyel Naplóirónk
ugyanaz időben, június 10-n drinápolyi Sáhím
zsidónak, Juda fiának 80 tallért kölcsönözött, s a
melyet az eredetiről épen azért közlök, (Látható
az OKLEVÉL-FÜGGELÉK VIII. száma alatt.)
mégis mintha azt sejtetné, hogy kapithiánk sze-
génysegi panaszai az epedő honvágy, a portai
sanyaru helyzet s haza kívánczó szívök sugal-
mazásai inkább, mint a valódi állapot föstése;
nem ők annyira elnyomorodottak s szájalomra
méltságok, mint küldetésök életveszélyes, megalázó
s nagy áldozatokkal egybekötött, a miért már a
nemzeti fejedelemség hanyatlása idejében nem
is igen találkozott az országban török portai
kapithiaságra vállalkozó kivált előkelő honfí;
a kinek tehát egy vagy más okból e keserü po-
harat kiüritnie kellett, igyekezett onnan miha-
marább minden úton módon vissza- és kiszaba-
dulni. Ezért festi Naplóirónk is oly sötétlen hely-
zetét, a mi azonban még sem vitte czélhoz, mert
ő még 1689-ben is Konstantinápolyban maradt.
Fenebb érintett levelét kiadták a *Török-Magyar-
kovi Államokmánytár* 291—292-ik lapjain. — A
szekesztyók a titkos jegyekkel irt két sorra e meg-
jegyzést teszik: A ritkított szavak titkos jegyek-
kel vannak írva; azonban a megfejtést maga a
levélíró oda írta a jegyek fölé, a miből az én
gróf *Kemény gyűjteményéből* eredetiről vett má-
solatom szerint a következő titkos alphabetum
állitható össze:

a = ⊖

b = 12

c Itt nem fordul elé, de a 175-ik lapon az

1) alattiban igen.

cs Ez sem itt, de amott előfordul.

d = 15

e = 8

f = 16

g = 18 és h betü fölváltva.

gy = 19

Östernburgi Sz. S. M. A. 1785

Mag. S. M. A. 1785
Kemény Károly
Szendv. Sz. M. A. 1785

31. Mart. Felhivatván a Fővezér Baló uramat, Istrucioját ő kegyelme proponálta.

10. April. Újlag felhivatá, és Urunknak ő Nagyságának szóló levelét kezébe adván, dimissiot ada, szóval is izenven de perseveranda fidelitate et crebra certioratione facienda.

12. April. Ment el Baló uram haza. Ego vero sicut ante ita et nunc tristis remansi.

30. April. Jött el Musztafa Pasa, in excidio nupero Nisiensi propulsatus, sed nunc propter necessitatem temporis praesentis reductus et cum magna reverentia ab Imperatore új (így) szultán Mehemed exceptus.

2. May. Et constitutus est Supremus Vezérius pro Domino Ismaele post Scyaus Passam constituto.¹⁾ Ha Nisből el nem mentél volna, bizony nem volnál ma Fővezér.

6. May. Skerlet uram által voltam szemben az új Vezérel és Tihájával ő Nagyságokkal. Eodem a franczia követ is volt szemben nagy pompával, a Fővezér lovat küldetvén alája.

h=00,

i=7 és p betű fölváltva.

j=45

k=9. 91 fölváltva.

l=94

m=21

n=23

p Itt nem fordul elé, de a 175-ik lapon az 1) alattiiban igen.

r=26

s=21. 27. 28 fölváltva.

sz Itt nem fordul elé, de amott igen.

t=21

ty Itt ez sem, de amott igen.

u=x tehát betű.

ü=46

x és y nem fordul elé sem itt, sem amott.

z=43

j Itt nem fordul elé, de a 175-ik lapon az 1) alatti oklevélben eléjő.

v=44.

J e g y z é s. Közlöm a 175-ik lapon az 1) alatti megjegyzésemre hivatkozással.

¹⁾ E napra tett följegyzés az ápril 30-kinak folytatása, vonatkozik Musztafa basára; szinte nem tudható az ok, a miért így elváltasztotta, ha nem a napok hézagai betöltése céljából.

29. Juny. A Törökök Ramazánja azaz böjti kezdődött, mely egy egész holnapig szokott tartani. A böjtjök pedig ez: egész nappal, míg Jaczi-t nem kiáltanak, sem esznek, sem isznak, azután egész éjtszaka vendégeskednek.

19. Juny. 1) Ujlag a Császár és Fővezér udvariba tették ki a Boncsokokat 2)

* * *

28. Augusti. In Sztambold. Vitték ki a sátorokat és Boncsokokat Daut Pasához.

* * *

2. Sept. A Jancsár Aga maga is kiment oda.

3. „ A Császár anyja és felesége vagy harminczig való hintóval s kocsival kimentek.

4. Sept. A Császár maga is a Fővezérrel együtt igen fényes pompával kimentek. A Mohamet irását és zászlóját két felöltötött tevéen elől vitték. Azután a Császár ment mindenfelé, mindeneknek a fejét hajtván, utána a maga udvara népe; vezetékje volt nr. 12. hintója nr. 8.

5. Sept. A letött Császárt is, Szultán Mehemedet öt hintóval együtt kivitték.

10. Sept. A Jancsár Aga megindult Daut Pasától Drinápolyba.

11. Sept. A Császár és Fővezér is megindultak.

1) Miért van jun. 19-ke a 29 után téve az eredetiben. szintén nem tudhatni.

2) E napi és a következő augusztus 28-ki följegyzései közötti időben t. i. 1688 jul. 15-kéről van fen egy nevéhez irt igen érdekes levele, melyet azért közlök, mert mindenek előtt családi gyöngéd érzelmeiről tesz tanúságot, mert az a székely dialectusnak sokban pregnáns kifejezését adja; e mellett a székely erkölcsökről is egy pár érdekes adatot nyújt, de utoljára azt is mutatja, hogy ő még sem volt oly csekély értékű, a minőnek a portáról menekülhetése végett itt siralmas levelei föltüntetik. De legfontosabb e levél előttünk azért, mert az abban levő irás a Napló írójával tökéletesen azonos, t. i. az, a mit e Napló kezdetén levő hasonmászott irás és az elébbi 190-ik lapon levő aláírása mutat.

16. Sept. Mivel a Belikről semmivel nem segítettem, készületnek okáért hátra maradtam s indultam én is Drinápolyba, kedden hálni jöttem Bulyuk-Csetsmeceére.

17. Sept. Hálni Szilitriára (igy) vel antiquo nomine Calabriara. (igy)

18. Sept. Hálni Kalisztoramra. Karaszinek mellett jöttem el.

20. Sept. Hálni Burgaszra.

21. Sept. Hálni Babára. Ebédet öttem Babán tul egy puszta görög faluban, Alpoli nevüben.

22. Sept. Halfszára.

23. „ Be Drinápolyba per octo Dies.

* * *

4. Octob. Volt a zsidóknak új esztendejeknek napjok, melylyel emlékeztetnek arra, mikor Ábrahám Izsákot megakarta áldozni.

5. Octob. Volt a Törököknek is Kurbán Bajarámjok. Ma Istenért kiki értéke és tehetsége szerint alamizsnát osztogat. De nekem még sem adott senki semmit is. A Császár, Császárné és Császár anyja is feles johokot (igy) vágattak ma, a mint hallom, a mások lelkekért.

VÉGE AZ 1688. ESZTENDŐNEK.

Anno 1689. die 6. Junij. Drinápolyból a Császár és Fővezér Nándor-Fejérvár felé táborba indultak.

6. Juny. Indultak és mentek Musztahar Pasa kuprúszijéhez.

7. Juny. Hermanlira.

8. „ A Császár Uzurcovára,¹⁾ de én el akarván maradni a táborból, divertáltam egy tolvaj rácز faluban, Uvacsik nevüben.

9. Juny. Kajalira.

10. „ Papázkó mellé.

¹⁾ 1687. oktob. 23-ki följegyzésében tisztán: »Uzoncoára« van írva. Az e helyen való alak tehát a Bay-félével találkozik össze.

11. „ Nagy pompával be Philipire; tul a hidon volt a sátora és tábora.

12-től 19. Juny. Uturak ad Philipopolim. Ide medio tempore öt vagy hat Németeket küldött a tatár Hám, ha kiket examinálnván, decapitáltak.

20. Juny. Megindulván Philipitől, hálni Tatár-Pazarcsikhoz. Bemenvén a városba, felkeresém a gazdát, a ki Moyses Jánost eltemettette, temetésit¹⁾ is megmutatta.

21. Juny. Köz Dervenden felyül hálni a mezőbe.

22. „ A Havason a Miritza mellett háltunk.

23. „ Hermanli mezőre.

24. „ Amhet Teftedar Pasa Hámjához.

25. „ Szofiához. Itt is pompával acceptáltak a Császárt, veres, sárga materiát terítvén a lova lábai alá.

26. Juny. Bosznai Szeraszker Topa Huszain Pasa küldött 30 keresztyén zászlót és nyolcz magyar katonát, kiket megexaminálnván, a Császár Lélek-sátora előtt levágattak. Bizony kár volt, mert jóforma katonák valának.

(Itt a »Napló« megszakad. A bele foglalt időkör és események után ítélve, ugy látszik, két fogásból állott az; az elsőben volt 22 kis 8-adrét levél, a mi most is szilárdan össze van varva; a sarkon kívülről van ma is két darab lefüggő czérna, a mi világosan mutatja, hogy hozzá még egy fogás tartozott. Van is, de csak egy pár, épen a másikhöz hasonló alaku levél, melynek elsőjét teljesen betölti mindkét oldalról az 1689-ről való, junius 6.—26-ki följegyzés, az utósó levelen nincs semmi irás. A papir egybefogásán, a sarok-helyen látható varráslyukak mutatják, hogy közbül több levél is volt hihetően részben beírva. A följegyzésnek a levél alján félben szakadása és külső alak azt gyaníttatja, hogy e följegyzések egykor folytatva voltak. . . .)

* * *

¹⁾ A székely a sir vagy temető helyett ma is sokszor használja a »temetés« fogalomszót.

IV. SANDOR PAL KONSTANTINÁPOLYI EMLÉKJEGYZETEI ANNO 1687.

Ab Illustrissimo ac Celsissimo Domino Transsilvaniae Principe Domino Michaelae Apaffi, Partium Regni Hungariae Domino et Sicolorum (sic) Comite etc. ad Fulgidam Portam Otthomannicam deputati Residentis Pauli Sándor de N. Galambfalva, brevis descriptio Praebendorum, per quosuis Anni Cantores Menses, et Hebdomadas dari et exhiberi solitorum, cum Appendicibus quibusdam de Urbe Constantinopolitana summe necessariis.

Husra holnapszámra adnak oszpr. nro 1,500.		
Abból a Jancsárnak	„	„ 100.
Kinyér ¹⁾ pénz minden hétre	„	„ 280.
Abból a Jancsárnak	„	„ 40.
Ris Kása egy holnapra	kila	„ 14.
Abból a Jancsárnak	oka	„ 1.
Méz egy holnapra	„	„ 28.
Abból a Jancsárnak	„	„ 1.
Vaj egy holnapra	„	„ 28.
Abból a Jancsárnak	„	„ 1.
Siligan egy holnapra okas (sic)	„	„ 12.
Abból a Jancsárnak oka	„	„ 1.
Viasz gyertya egy holnapra okas (mely teszen nyolcz gyertyát.)	„	„ 4.
Abból a Jancsárnak gyertya	„	„ 1.
Árpa egy héten	kila	„ 14.
Abból a Jancsárnak	„	„ 1.
Borpénz Cantorra ugymint három holnapra oszporar.	„	„ 2,400.
Tyúk minden héten egy héten nro 7. más héten pedig nro		
Tudniillik két héten	— —	Gallinas nro 15

1) A székelység váltig ez alakot használja „kenyér“ helyett.

Fára egy holnapra — — oszpr. nro 150
 Ábból a Jancsárnak „ „ 20
 Nyügöt, ¹⁾ panyvát, kötelet, mikor a Császár lovait füre-
 kiviszik, adnak 10 lovakra.
 A holnapszámra való Praebendát szokták kiadni Uj-
 ságokra. ²⁾

ANNO 1661 DIE 1. MART. CONSTANTINOPOLI.

Én Szilvási Bálint irtam újabban a mint a Tefterből
 kivettem, itt lakván eddig a portán közel három esztendeig a
 kapitihóságban, noha elől másképen van némely dolgokban
 írva, de ha a kapichia industriálkodik, e szerint van le-
 írva, a Jancsárnak is szabad velle, ha tart-e, nem-e? és ha
 ad-e vagy nem? vagy csak maga szolgáljával fogatja a Prae-
 bendát, szabadságában áll.

Husra holnapra adnak oszpr. — = nro 1500. De a
 Tefterben minden napra jár a kapitihának Hus okas nro 7.
 A szerint számlálván kétezer oszporánál felyebb megyen, ha
 a szerint akarja.

Fára egy holnapra adnak oszpr. nro 150; de minden
 hónapra öt-öt Cseke fa jár a Csabacsiától, a ki arra rendelte-
 tett, én ugy fogadtam.

Kinyérpénz egy hétre oszpr. nro 280; holnapra pedig
 ezen Computussal járna igazság szerint oszpr. nro 1120=
 ezer száz husz oszporák.

Ris Kása minden holnapra kilae nro 14.

Arpa minden két héten „ „ 14. Egy hónapra.
 teszen kilas „ 28.

Vaj minden héten . . . okas „ 28

Méz minden héten . . „ „ 28

Siligan minden holnapra „ „ 12

Viaszgyertya öreg minden hónapra okas nro 4, mely
 teszen nyolcz gyertyát.

¹⁾ Szörből van kötve vagy kenderből, néha vékony láncszemek-
 ből, a lovak lábaira használják, egynek mindkét, vagy kettőnek fél-fél
 átára s így hagyják legelni.

²⁾ Uj hold kezdete.

Borpénz kantorra, ugymint három holnapra jár oszpr. nro 2400. Én minden holnapra nyolcz-nyolcz százat fogadtam.

Tyúk egy héten hét, más héten nyolcz jár, két héten pedig nro 15, holnapszámra pedig, ha egyik holnapra 29 tyúkot, másban 30 tyúkot adnak.

Mikor a császár lovait kiviszik füre, adnak nyügöt, ponyvát, kötelet tiz lóra.

A holnapszámra való praebendát szokták kiadni, mikor újság vagyon; árpát, kinyérpénzt, tyúkot minden héten.

Ha pedig valami fogyatkozás esik, hogy ez felyül megirt mód szerint ki nem adnák, a Fő Teftedárt kell felölle megtalálni, ő poroncsol a többinek, a Fő Iminget és a Császár Fő konyhamesterét ugy mint a Muslak Eminit; a Tefter pedig ugy mint a régi lajstrom, az Athname szerint a mint van irva a Testafacsínál vagyon, ő igazítja útba, ott van megirva a Praebendának dolga.

A CSÁSÁR KAPUJÁN ADNI SZOKOTT AJÁNDÉKOK, MIKOR A KÖVETEK AZ ADÓT BEHOZZÁK.

Kapi Agának jár . . . oszpr. nro 1000.	
Külső komornyikoknak	„ „ 1000.
Belső komornyikoknak	„ „ 1000.
Kapucsi Pasának	„ „ 1000.
Kapucslar Tihájának	„ „ 1000.
Csiaus Pasának	„ „ 1000.
Jas Kapi Agának	„ „ 1000.
Hasznadaroknak	„ „ 300.
Csausoknak	„ „ 1000.
Materegsinek	„ „ 120.
Peykiknek	„ „ 120.
Sátor vonóknak	„ „ 120.
Székhordozóknak	„ „ 120.
Szakácsiaknak (igy)	„ „ 120.
Hat sereg Jancsároknak	„ „ 500.
Masalácsiaknak	„ „ 500.

Testafacsinak	oszpr. nro	500.	Sok antipa-
tia (igy) volt velle, mert ő azt mon-			
dotta, hogy	„ „	1000.	járna.
Peskécsi Agának azaz			
ajándékfogónak	„ „	500.	
Külső kapura	„ „	240.	
Kalaklaroknak	„ „	2000.	
Kengyelfutóknak	„ „	120.	
Summa oszporar, facit nro		11560.	
<hr/>			
Tallerorum vero	„	116.	

A Szu Pasának, a ki a házat felöltözteti, adnak a Követ urak vagy 28 tallért, vagy 29 tallér érő paripát.

A Követ úr háza öltöztetésére küld a Szu Pasa két Diván szőnyeget, két kús szőnyeget, két kecsét és két velenczét, egy lasnakot és egy aranyos paplant, két bársony vánkost, négy vagy öt gyékényt.

A Császárral való szembenlétel után eljönnek a Musikások, Dobosok, Trombitások, adnak nekik taller. hármat vagy négyet.

A FŐVEZÉR KAPUJÁN VALÓ AJÁNDÉKA A FŐKÖVETEKNEK A SZILVÁSI URAM-IRTA TEFTE-DÁRBAN IGY VAGYON.

Két Bulyuk Pasának	Tall. nro	4.
Felső Kapucsinak	„ „	4.
Alsó Kapucsinak	„ „	2.
Kengyelfutóknak	„ „	5.
Beglitz Effendinek	„ „	5.
Megtupcsi Effendinek	„ „	5.
Secretar. Bas Tecskerezinek	„ „	10.
Kucusuk Tecskerezinek	„ „	10.
Kapuzlar, 1) Tihájának	„ „	10.
Telhicz Csausnak	„ „	4.
Szalam Csausnak	„ „	2.
Két Puskásnak	„ „	2

1) Fennebb „Kapuzlar,“ itt mint szintén hátrább is még egy helyen Kapuzlár-nak van írva.

Két Mataregcsinek	„ „	4.
Béjáróknak	„ „	1)
Summa Tallerorum nro		67

A Solymárok ²⁾ adott a Követ úr Tall. nro 1.

ANNO 1687. NÁNDOR-FEJÉRVÁRATT A VEZÉRNEK
VIVÉN AZ ADÓT ³⁾, A FÖKÖVET ÚR SÁROSI JÁNOS
URAM IGY AJÁNDÉKOZOTT.

Szalam Csausnak	Tall. nro	4
Kengyelfutóknak	„ „	5
Alsó Kapucsiknak	„ „	3
Falkacsiknak	„ „	5
A Vezér kapuján levő Jancsár Kapikihákk	„ „	4
A Cavécsiknak	„ „	3
Vezér Kapucsiajának	„ „	4
Kaftancsinak	„ „	12
Diván Csausnak	„ „	5
Két Mataregcsinek	„ „	2
Két Puskásnak	„ „	2
Maktereknek sive Sá- torvonóknak	„ „	1
Két Bulyuk Pasának	„ „	4
Császár Komornyik- nak (igy)	„ „	5
Vezér Alaj Csausinak	„ „	10
Császár Kapucsiknak (igy) oszpr.		1000
Testafacsinak oszpr. nro		500

A SZILVÁSI URAM TEFTERÉRBEN IGY VALA.

A Császárnak Erdélyországból és Fejedelemtől kiszol-

¹⁾ A szám az eredetiben nem volt kifejezve.

²⁾ Itt a „Solymárok“ és „adott“ szók közt egy nagyocská hézag van a kéziratban, mi valamely szó hiányzását mutatja.

³⁾ Az eredetiben előbb „Ajándék“ volt írva, aztán kitöröltetvén, a d ó iratott helyébe.

gáltatandó szokott adó és ajándékok, Vezérek és egyéb tisztetek ajándékival együtt.

A Császárnak tizenötezer arany azaz Tall. nro 15000.	
Virágos kupák	„ 12.
Egy ezüst aranyas mosdó korsostól, faciens Giras	„ 135.
Mely teszen tallér számot	„ 1148.
Solymok	„ 24.
A Fővezérnek Tall. nro 1200 azaz ezerkétszázat.	
Kupát	nro 6.
A Fővezéren kívül szokott lenni hat Diván-ülő Vezér, azoknak külön-külön két-két száz tallér (igy) és két-két virágos kupát szoktak adni.	
A Fővezér Kihajának kupa nro 1.	
Csaus Pasának	„ „ 1.
Rez-Effendinek azaz Cancellariusnak jó akaratból kupa nro 1.	
Muftinak kupa nro 2.	

ÉN PEDIG ANNO 1687. SÁROSY URAMMAL MINT FŐKÖVETTEL, KAPITHÁJA LÉVÉN, Ó KEGYELME NÁNDORON IGY ADMINISTRÁLTA.

Császárnak Taller. nro 80000. Kupákat nro 12. Egy mosdót korsostól, és Solymokat is vagy hatot.

Fővezérnek Tall. nro 1200. Kupát nro 6.

Hat Diván-ülő vezérnek Tall. 1200. Kup. nro 12.

Tihajának Tall. nro 300. Kup. nro 1.

Rez-Effendinek Tall. nro 200. Kup. nro 1.

Főtölmácsnak Tall. nro 200. Kup. nro 1. Ex bene placito, mondják, hogy szoktak adni, de ő ex debito megvárja.

Csaus Pasának Tall. nro 190. Kup. nro 1.

Fő Teckerezinek Tall. 100.

Vice Teckerezinek Tall. nro 50.

Kapuzlar Tihajának Tall. nro 50. Kupa nro 1.

Muftinak Tall.) Kupá nro 2.

) Az eredeti kéziratban a tallérok helye üresen volt.

Követ költsége Tall. nro 800.

Summa Tallerorum facit nro 84250. Kuparum nro 36.

A mosdó korsostól, mennyi girás volt, én bizony nem tudom.

* * *

Ide kívántatnék a »Reversalis« és a Fejedelemtől ő Nagyságától adatott »Instructio«, de én ide nem irtam; külön leszen írva mindenik, külön papiroson, ő Nagysága subscriptiója és pecsétli alatt. Ha el nem tévelyedik,) ide teszem és varrom.

A PRAEBENDA-OSZTÓKNAK VALÓ AJÁNDÉK, MELYET A KOVET KIJÖVETELE UTÁN AD A KAPITIHÁJA.

A Fő-Árpaosztónak egy kés. A Deákjának egy mézes pogácsa.

Az árpamérőnek egy kés. A viaszgyertyaosztónak egy kés.

A mézosztónak egy kés. A vajosztónak egy kés.

Az olajosztónak egy kés. A riskásaosztónak egy kés.

A tyúkosztónak egy kés. Fa-pénzosztónak egy kés.

Tihájának is egy kés. Kinyér-pénzosztónak egy kés.

Húspénzosztónak egy kést, kettőt. Borpénzosztónak egy kést, kettőt.

Oldaljegyzés. Ezek mellé, a hova lehet, valami kevés égett bor és mézes pogácsa — ha leszen — nem árt.

* * *

¹⁾ Naplóírónk sejtelve teljesült a »Reversalisra« nézve, a melyet én nem találtam fel, s mint más helyen érintve van, nem is közölhettem; az »Instructio« ellenben létezik, s az hátrább közölve is van. Mindenesetre jobb lesz vala egybefűzni valamennyit, így ma is bírónk.

A CONSTANTINÁPOLI KAPUKNAK NEVEK, MELYEKET IRTAM FEL REND SZERINT A TENGER MELLETT A CSÁSZÁR HÁZA FELÉ SZENT JÁNOS (TÖRÖKÜL EYIP, A HOLOTT AZ ÚJ CSÁSZÁRNAK MIKOR CONFIRMÁLJÁK, KARDOT KÖTNEK AZ OLDALÁRA) FELŐL ALÁ.¹⁾

1. Ayyaszan Kapi (ugymint kapu), magyarul teszen : Sárga Bisalma Kapu.
2. Balat Kapi, az Erdélyi háznál²⁾ levő districtus és kapu-helybeli utcák.
3. Fenor³⁾ Kapi. A görögök leginkább ott laknak, magyarul: Lampás kapu.
4. Pero Kapi.
5. Jeni Kapi. Új Kapu.
6. Ayak kapi, gyalog kapu.
7. Czimbali Kapi.
8. Un Kapi. Liszt kapu, ott árulják.
9. Ayazma Kapi. Forrás kapu, annyit teszen.
10. Odan Kapi. Fakapu, ott árulják.
11. Szindan Kapi. Tömlöcz kapu. Babacziéfér(?)kapunak is hívják.
12. Balak Paszar Kapi. Halvásár kapu.
13. Baszcza Kapi. A Császár és Vezér háza felé azon mennek ki.
14. Ahi Kapi. A Császár istállóira való kapu.
15. Csatlak Kapi. Hasadott kapu.
16. Kun Kapi. Fövényes kapu.
17. Jeni Kapi. Új kapu.⁴⁾

¹⁾ E kapu melletti templomban avattatott fel az új szultán 1687. november 27-kén, a mint e Naplóban érintve van.

²⁾ Az erdélyi házról némi érdekes látható az *Oklev. Függ.* XIV. s következő számai alatt. A mint innen látszik, még sem volt az oly csekély értékű és jelentőségű, mint Öttinger és Rabutin irták, midőn arról egy egész város-rész neveztetett.

³⁾ Rozsnyai Dávid »Tener Kapi«-nak írja. *Magyar Történelmi Emlékek* 1871. Nyolczadik köt. Pótfüzet 493 l.

⁴⁾ Jeni Kapi az eredetiben is három fordul elő.

18. Daut Pasa Kapi.
19. Szamaria Kapi. Görögök laknak ott is sokan.
20. Jedicula Kapi. Jediculánál való kapu. Ójjon Isten ennek sokszori látásától.
21. Sziluiroi Kapi. Czilibraj kapu.
22. Jeni Kapi. Új kapu.¹⁾
23. Tap Kapi. Ágyu kapu.
24. Ehina Kapi. Drinápolyi kapu.
25. Egri Kapi. Egri kaput teszen.

SALUTATIO AD POTENTISSIMUM TURCARUM IMPERATOREM PER LEGATUM PRINCIPIS TRANSYLVANIAE FACIENDA.

Hatalmas, Győzhetetlen Császár, az Erdélyi Méltóságos Fejedelem, az én Kegyelmes Uram Hatalmasságodnak, mint Kegyelmes Urának, a földnek poráig megalázott szolgálatját ajánlja Hatalmasságodnak, hogy Isten egy napját sok ezerekre, és azokat szerencsésekké tegye, Fényes birodalmát kiterjeszse, és ellenségit éles szabályja alá hozza, sziből kívánja. Ama boldog emlékezetű, mostan lelki-csendesen Paradicsomban nyugvó Szultán Szulimán Császár Hatalmasságod dicséretes elei, Erdély országának Athnaméja szerint való adóját, ajándékokkal együtt, az én Kegyelmes Uraní Hatalmasságod fényes Tárházába beszolgáltatta, igen alázatosan könyörögvén Hatalmasságodnak, mint Kegyelmes Urának, méltóztassék kegyelmesen venni, és eddig való hatalmas Császároktól megtartatott Törvényiben és Szabadságiban kegyelmesen megtartani, bizván mindezekben az én Kegyelmes Uram a Hatalmasságod Kegyelmességében. Ezek felett Hatalmasságodnak ez engedelmisséggel irt levelet igen alázatosan küldötte.

SALUTATIO AD SUPREMUM VEZERIUM.

Hatalmas Győzhetetlen Császár, kedves, böcsületes hive, széles e világon kiterjedett fényes birodalmának igazgató Fő-

¹⁾ Jeni Kapi az eredetiben is több fordul elé; okát nem tudom.

vezére, nekem Kegyelmes Uram. Az Erdélyi Méltóságos Fejedelem az én Kegyelmes Uram, Nagyságodnak mint jóakaró Urának, alázatos szolgálatját ajánlja, Istentől hosszú életet, jó szerencsével virágzó napokkal kiterjedni, a Hatalmas, Győzhetetlen Császár szerencséjére, kíván Nagyságodnak; e mellett Nagyságod látogatására küldött levelét vegye kedvesen Nagyságod ő Nagyságátó'.

Az után az új Kapichiaját be kell commendálni, kérvén arra, hogy a miben megtalálja, mind maga személyében. s mind pedig Császár előtt mutassa jó akaratját.

TITULUS AD IMPERATOREM TURCARUM.

A Hatalmas, Győzhetetlen Török Császárnak, Isten kegyelmességéből e földön minden Uraságok, Fejedelemségek, Királyságok és Hatalmasságok felett való Hatalmasságnak, a Győzhetlen nagyhatalmu Szultán Memhed Császárnak etc. nekem Kegyelmes Uramnak.

TITULUS AD SUPREMUM VEZERIUM.

Hatalmas, Győzhetetlen Császár kedves, böcsületes hivének, ez széles világra kiterjedett fényes birodalmának igazgató Fővezérének, a Tekintetes és Méltóságos Fővezér Úrnak, nekem igaz jóakaró Uramnak.

TITULUS VEZEZIORUM DIVANIENSIVM.

A Hatalmas, Győzhetetlen Császár kedves, böcsületes hivének, Fényes Portáján Diván-ülő egyik Tanácsos Vezérének, Tekintetes és Nagyságos Vezér N. N. Pasának, nekem igaz jóakaró Uramnak.

SALUTATIO VAJUODARUM VOLACHIARUM.

Illustrissime Princeps, Domine et Vicine mihi benignissime. Salutem, Servitiorumque meorum promptam, paratamque semper Oblationem. Az Ur Isten Nagyságodat jó egészséges, hosszú élettel, országának boldog és szerencsés birodal-

mával szerencsésen sok ideig hogy éltesse, szívem szerint kívánom.

TITULUS EIUSDEM.

Illustrissimo Principi Domino Domino N. N. Dei Gratia Valachiae, Transalpine, Vajuodae ac honadi (sic) perpetuo, Domino et Vicino mihi benignissimo.

OBSERVATIONES QUAEDAM.

1. Császár Divánja szokott tartani négy nap: szombaton, vasárnap, hétfőn és kedden; a követekkel is vasárnap vagy kedden szokott szemben lenni, akármicsoda nemzetből álló követekkel. A kapitány Passa csak két nap szokott Császár Divánjába felmenni, vasárnap és kedden. Most csak ezt observálják.

2. Vezér Divánja szokott lenni szeredán, csütörtökön és pénteken; akkor kijöven a Vezér a Divánba, városbeliek dolga igazodik, az kazeszkerek jelenlétekben, kik ketten szoktak lenni, egyik az Uruméri, másik Anadolai, ugymint Ázsiai a tengeren tul.

CONSTANTINÁPOLYBAN, RÉGI CSÁSZÁROKTÓL EPÍTETETT NEVEZETES MECSETEK.

1. Amhet Pasa Csami (ugymint mecset), mely vagy a drinápolyi kapunál, másképpen hijják: mehasz Szultán mecset.

2. Szultán Szelim, e mellett nem messze tőle Fetié nevű mecset avagy Csami, mikor elsőben Constantinápolyt megvették, ott imátkoztak. (igy.)

3. Eszki Szultán Mehemet, ez vette meg Sztamboldot, annak mecseti vagy Csamija.

4. Szultán Szulimán, vagyon más nem messze mellette, melyet hinak Schetzadae Csaminak; ugyan Szultán Szulimán csináltatta, de egy fia lévén Schetzade nevű, annak nevére nevezte. Ez a Szultán Szulimán hódoltotta Erdélyt ide.

5. Szultán Bajazet.

6. Szultán Ahamed, másképpen most hijják feni Csami.

Achmedarunál (igy), a hol a réz kigyó és a nagy szál kő, mely Theodosius oszlopának hívattatik, vagyon.

7. Aya Szophia, a ki a keresztényektől maradott; ehez a Csamihoz azt mondják, hogy a Császár is adózik ezer egy pénzt napjában, törökül *Bin bir Akcsi*. Ezek csak drinapoli kaputól fogva a Császár házáig a tetőn vagynak, s nevezetes mecsetek; de ezeken kívül ki tudná megszámlálni, mennyi nagy és apró mecsetek vannak, kiket Vezérek, Pasák és egyéb Főrendek csináltattak.

A MECSETEKBEN KIÁLTANAK A HOCSÁK REND SZERINT NAPJÁBAN ÖT RENDEDEL.

1. Ugy mint mikor virrad, *Szabanamaszi* ugymint reggeli imátságnak.

2. Máskor — 1) ugy mint délre *Uylénamaszi* annyit teszen, mint déli imátság.

3. Három óraker, nyárban pedig négy óraker *Ikindi namaszi*.

4. Hat óraker *Akram namaszi* mikor megsetétedik.

5. Nyolcz óraker *Jatez* ugy, mint nálunk Takarodás-ker. Nem is szabad azután lámpás nélkül járni.

8. *Temcsit* azt nem mindenkor kiáltják, csak mikor kedvek vagyon, a kinek szeretője vagyon, hogy meg is hallják szavát. Ezt pedig hajnal előtt két órával.

NB. Pénteken pedig délután kiáltanak *Szalat* a mennyen vagynak abban a mecsetben.

Azt mondják, Constantinápolyban öreg mecsetek vannak, melyben napjában kiáltanak nro 488.

Apróbb mecsetek	„	4596.
Iskolák	„	1654.
Academiák	„	585.
Ispotály	„	169.
Dervisek lakóhelye	„	886.
Csecsmek	„	1975.

1) E vonal helyén egy szó végképen elmosult a papir összetörésénél, sőt a »Máskor« is kétes.

Utczája pedig négy vagy —₁) ezer.

Igaz-e, nem-e? én nem tudom; elég az, hogy felettébb nagy hely; az is igaz, hogy csak zsidó negyvenezer lakik benne. Hát török, görög, francia, belga és egyéb nemzetség mennyi lehet — ítélje meg akárki.

SYMB. Est Spes, Vita, Salus requies et gloria Christus,
Cui Deus immensi det gaudia summus Olympi.
Ammen. Ugy legyen.²⁾

V. OKLEVELES FÜGGELÉK.

I.

Leopold császár és magyar király nyilváníja, hogy Apafi fejedelemnek a császár és szövetségesei s a porta között köten-dő béke ügyében, közbenjáróul ajánlkozását méltányolja, s ha valami elfogadhatót javal, szövetségeseivel közli.

Leopoldus, Divina Favente Clementia, Electus Romanorum Imperator, semper Augustus.

Illustrissime, Princeps sincere Nobis dilecte. Meretur sane singularem laudem Synceritatis Vrtrae bona intentio componendae pacis cum Turca, ad cuius mediationem in suo ad Nostras 4-ta septembris priori Anno datas responso sese denuo offert: Verum quia interea magna rerum insecuta fuit mutatio, et perfidus Hostis ruptarum ante tempus inducia-

¹⁾ A »négy vagy — ezer«-ből tisztán csak a »négy« »v« és »zer« látszik; ennél fogva nem tudhatni a valódi számot; oka a papirosból egy darabnak kiszakadása.

²⁾ E symbolum előtt volt még öt sor írás. t. i. az Emlékjegyzések czime, mert elsőben a három ívet tevő papírfogás ezen oldalán kezdette volt azokat írni a Naplóíró, aztán kitörölte, oldalvást pedig hiányos értelemmel ezeket írta: »In his — Praemisso suo — — — scribebat Paulus Sándor Residens Tranniae. A. 1687.« Az értelemhiányt néhány szó elmosulása okozza.

rum, fractaeque fidei condignas, easque tulerit poenas, ut ab obsidione Viennensi foede et turpiter pulsus, et justis postea poenis profligatus, atque fortalio Strigoniensi exutus fuerit; Confoederatio insuper Nos inter, et Serenissimum Poloniae Regem arctius hactenus coaluerit, validissima etiam Respublica Veneta, et plures alij Christiani Principes sacro huic foederi accesserint: Hinc Nobis et Orbi Christiano spes firma in Deum est, perfidissimi Hostis pacifragium, tantamque Nostris Provincijs, et Populis illatam calamitatem ultione maiori punitum iri, et Christiana arma, quibus Synceritatis Vestrae associatio multum ponderis afferre posset, ea prosperitate usura esse, ut truculentissimo Hosti vires, et ambitio decrescant, post hoc vicinos Status et Principes pro libidine, non attentis pactis sancte juratis, inuadendi. Movere debet Synceritatem Vestram ad arma Nobiscum socianda praeter universae Christianitatis bonum, Teckelÿ cumprimis perfidia, qui falso Regni tuendi obtentu singularem suam, eamque inauditam ambitionem eatenus extendit, ut truculentissimo Tyranno in Hungariam avito, Principis tilulum sibi vendicans, totum devastaverit Regnum, ipsamque Vram Synceritatem a Transylvaniae Principatu auxilio Turcarum dicere (sic) intendat. Nos profecto jam dudum omnem adhibuimus operam, Regnum Hungariae Nobis charissimum ad tranquillitatem reducendi, et hunc in finem Diaetam Soproniensem celebravimus, Edicto insuper Nostro iteratam publicavimus amnistiam, Commissionemque ordinavimus cum plenissima potestate, per quam necdum restituti in bonis et honoribus restituerentur. Ideoque omnino speramus, si modo Faxilla et ambitiosus inceptor omnis per Hungariam mali, Tekelius, supprimatur, quod totum Regnum facile ad pristinum otium, quietem et florem rediturum sit. Caeterum quod pacificationem Turcicam attinet, si Synceritas Vestra de modo reparandorum damnorum, et satisfactione Nobis inprimis, Nostrisque Confoederatis, uti Serenissimo Regi Poloniae, et Illustrissimo Domino Veneto danda, deque actuali, reali et firma cautione de amplius non invadendo, aliquid certius attulerit, non desinere-
mus, cum memoratis Nostris Confoederatis communicare, an et qualiter ex communi omnium consensu cogitatio pacis cum

Turca suscipi posset. Cui de reliquo Gratiam Nostram Caesaream et Regiam in omne tempus confirmamus. Datum in Arce Nostra Lincy, undecima Aprilis, Anno 1684. Regnorum Nostrorum Romani 26. Hungarici 29. Bohemici vero 28. etc.

Leopoldus

T. A. Henr: liber Baro de
Stratman.¹⁾

Joan: Geor. Koch.²⁾

II.

Székely Mózes fejedelmi orator tudósítása Apafi fejedelemhez, fia, az ifju Apafi megerősítéséről, kivonatban.

-- — Irja, hogy a fejedelem jun. 30. levelét jul. 21. Nagy István megvitte; megérté parancsolatját, hogy követeivel egyetértőleg működjék. Legelőször is a Tihajával, tolmács Szeffer Agával, Rez-Effendivel voltak szemben s megadák a fejedelem leveleit. Jul. 22-én voltak a fővezérnél, annak is átadták a fejedelem levelét, átvette a hatalmas császárhoz küldött levelet is. »Mind ifju kegyelmes urunk confirmatioja, Adó defalcatioja és az oroszlanos talléroknak az Imperialissal az Adóba egyenlő pondusban elvétele felől való instántiájokat meghallgatván, igéré jóakarátját.« Három-négy napig ebben állott a dolog, a fejedelem levelét a szultánnak felvitte, mialatt ők járták a kapukat, úgy, hogy ifju kegyelmes urok confirmatioja ahoz való requisitumokkal hatalmas császártól megadatott; a basák ohajtanák, ha valamit nekik is adna a fejedelem érte; de ők nem mertek többet igérni, mint a mennyi már meg volt igérve, t. i. a szultánnak 25 ezer tallért.

»Igy, kegyelmes urunk, sok sollicituskodásink után — folytatja a tudósítás írója — 6. praesentis hatalmas Császár is felhivatván, a Csauz Pasa jövéen előnkbe, kérdé: melyik az követ? és megmondván, hogy Nagy István úr ő kegyelme,

1) Ez államférfi teljes neve: Theodorus Alphetus Henrichus liber Baro. később gróffá lett, s akkor volt: Comes de Stratman et Puerbach. *Diplomatar. Alvincz.* I. köt. 80 l.

2) Gr. Kemény J. ily czimű gyűjteményében levő eredetiből: »*Erdélynek a mohácsi ütk. utáni Története* sat.« XXVIII. köt.

ottan csak ő kegyelmét vivék Császár eleibe, és megkaftá-nyoztatván ő kegyelme Nagyságod fényes Portához való hűségiért, ifju kgmes urunknak conferált kegltségét declárálván, az Adó dolgából is jó ígéretet tött; végre 7 praentis fővezér ő nagysága felhivatván, a confirmatiohoz való requisitumokat maga eleibe rakatá, az elmenetelre rendelt hatalmas császár Kapucsi Pasája is jelen levén előttünk, annak adatá kezébe hatalmas császár confirmationalis levelét, és iffiu klmes urunk számára való requisitumokat, és minket hasonlóképpen kaftányoztatván fel, mint elsőbbszöri szembenlételünkben, lön válaszunk, kiről Nagy István úr ő kegyelme szóval Nagyságodat bővebben fogja informálni s mind penig egyéb itt forgó hireket és dolgokat referálni. — Ezek után tartsa meg Isten Nagyságodat sokáig jó egészségben. Datum Adrianopoli die 8-a Augusti 1684.«

Nagyságod legkisebb méltatlan aláztatos szolgálja

Székely Mózes m. pr. 1)

III.

Baló Mátyás portai orator tudósítása Apafi fejedelemhez a szultánnak és fővezérnek az erdélyi adó be nem küldése miatti erős boszankodásáról.

Kegyelmes Uram!

Én jóllehet ennekelőtte is eleget irtam Nagyságodnak, micsoda suspicioban vagyunk, és micsoda inpatientióval vannak az adó késedelme miá; de nem tudom, adták-e meg Nagyságodnak levelimet, avagy nem, mert még ez iránt való írásomnak semmi foganatja nem volt. Skerleth uram ma reggel hivatván, monda: az vezér az estve ő kegyelmit újlag hívatta volt s mondott: Tudod-e Skerleth Oglu, régen mondtam én tenéked, hogy az Erdélyiek engem csak szóval tartanak? Demeter napja félesztendeje hogy elmúlt; ahon mikor a követ ide jöve, azt mondá, az ő Bayrámjok után az adó bejö,

1) Gr. Kemény J. »Erdély Története a mohácsi vész után sat. XXVIII. kötetéből, eredeti után.

mikor elméne, azt mondá, hazamenetele után mindjárt megindul; s hogy elment, már több száz napjánál. Ezelőtt negyven nappal a fejedelem kapitihája által azt mondatá, hogy mennél hamarább beküldi, melyre nézve parancsoltam volt is Tömösvárra s egyebüve is a Végekben a kísérők felől, de ihon a mint a Tömösvári Pasa írja, ő néki úgy hozzák Erdélyben járt emberei, semmi hirit az Adó behozatalának nem hallották. Annakokáért im Császár Kapucsi Pasáját küldöm, tanolja ki, mi szándékok, mert elég eddig a szó; azt kitanulván, megmutatja azután az idő s az alkalmazhatóság, mitévők legyünk. Megvallom, szégyenlem csak azt, Hatalmas Császárnak megirtam, hogy az Erdélyiek az adót ekkor s ekkor beküldik, de semmi sem telék benne; most is a Császár minden leveleiben tudakozik felőlle, de még eddig meg nem mertem írni, hogy már csak feledékenységből elhallgattam, megvárván már a Császár Kapucsi Pasája mivel jár.« Ezeket kegyelmes Uram, a Skerleth uram szavaira képest eddig elvégeztem vala még szombaton. Az estve vacsora után, mikor le is feküdtem volt, a vezér livatván, a melyeket az előtt az Skerleth uram relatiojából már irtam volt, mind formaliter előszámálta nagy haraggal, a Kapucsi Pasa Huszain Aga is jelen lévén, az Réz-Effendivel és az Tatár Chám követjével, eleget hánya szememre egyebet is, melyet én most meg nem irhatok a sietség miá. Skerleth uram meghagyja, Nagyságodnak irjam meg, Császár Kapucsi Pasáját Nagyságod becsülettel lássa. Egyebekről kegyelmes uram, ha brassai Biró kezében ezelőtt négy nappal expediált s clavissal irt levelem kezében megyen Nagyságodnak, bőségesen irtam. A Vezér Nagyságodnak mit irt, maga leveliből megtetszik. Ezek után kívánom Istentől, levelem Nagyságodat találja jó egészségben. Nandor Albae 21. Apr. 1687.

Nagyságod alázatos méltatlan szolgálja

Baló Mátyás m. pr.

P. S. Kegyelmes Uram, hogy a Vezértől kijövének, Skerleth uram mondá: ha az adó bé jó, mindenek amnestiában mennek, ha pedig nem, infallibiliter tudjuk meg, bizony nem

Német, hanem Erdély lesz az ellenség, és ante omnes alios mi elpusztítatunk.

Kegyelmes uram, Ikindi után is ma Skerleth uram felhivatván, igen meghagyá, Nagyságodnak irjam meg, az Császár Kapucsi Pasáját Nagyságod cum omni honestate excipialja, ez is mivel nem alábbvaló Oszmány Agánál, lesz Nagyságodnak olyan jó akarója¹⁾

IV.

Nagy-Galambfalvi Sándor Pál portai orator útasítása Apafi fejedelemtől.

Instructio pro Generoso Paulo Sándor de Nagy-Galambfalva ad Fulgidam Portam Ottomannicam expedito Oratore nostro Continuo in Arce Nostra Fogaras data 25. Aprilis Ao 1687.

1. Isten ő kegyelmét a fényes Portára bevívén, legelsőben is azon ügyekezék (hogy mi karban observálja az oda be való dolgokat, kapukat és állapotokat értvén az onnan kijövő kapithiától) nekünk és a szegény hazának a fényes Portán jóakarókat szerezzen.

2. A kapukat szorgalmasan járja fogyatkozás nélkül, de igen józanon és tisztességes mértékletességgel.

3. Reánk és a szegény hazára nézendő dolgokban fáradhatlan vigyázással légyen, nem kedvezvén maga nyugodalmának is. Azonban bennünket ottan-ottan tudósítson. Ha mi ellenkező dolgok interveniálnának, azoknak ellene állani ügyekezék teljes tehetsége szerint, promoveálván dolgunkat azok által is, a kiket jóakaróinknak megtapasztal lenni.

4. Az ott való praebendával ugy éljen, asztalát is ugy tartsa, hogy mind a mi méltóságunknak, s mind a Haza becsületinek illendőképpen meg feleljem. Annál is inkább jöven-

¹⁾ Az erd. kir. korm.szék levéltárában levő eredetiből, a rajta levő pecsét körirata: MATTIAS BALO; kívül rajta ez egyidejű irás: »Baló Mátyás Kapikihája levele Nándor-Fejérvárról de Dato 21. Apr. 1687. Fogarasban.«

dőre kárt ne szerezzen, hogy látván az idegen nemzetek is maga jó alkalmaztatását, tehessenek jó emlékezetet felőlle.

5. Keresztyének Oratorinak is illendő becsületjeket megadván, ügyekezze magát ismeretségekben juttatni okosan, hozzánk is jóakaratra venni, és az mit ellenünk való dolgokban megtapasztal, annak ellene állani ügyekezvén, általlok is ha mi dolgokat lehet, kitanulni, ahhoz képest ügyekezze a dolgokat is kormányozni.

6. Mivel pedig az végekből untalan vádaskodnak, és származnak sok panaszok, mennek is be a Portára ellennünk, s hol pediglen hiveink és a végbeli Praesidiariusaink ellen, hol pediglen szegény megromlott hazánk ellen is: ahhoz képest azoknak is ellené állni ügyekezzenek. Feleletit pedig mindenkor úgy alkalmaztassa, ha Fővezér eleibe kelne is a dolog, hogy mindenkor conditionaliter légyenek mindazok, és inkább reánk halaszson a derék dolgokban hogy tudósít felőlle. Ne is halaszson pedig postán is tudósítani bennünköt, mintsem hertelen feleletivel, annál is inkább kétséges és a hatalmas nemzetől fagattató kérdésekre feleljen hertelenul: sokat használván a »nem tudom«, »nincs hiremmel«, »nem hallottam« és »nem biztattott reám« — ha az szükség úgy hozza.

7. Ha mikor Császárnak vagy Fővezérnek, vagy Császár nevezetes emberének haddal valamely felé való indulások hallatnék lenni, azzal bennünköt éjjel-nappal tudósítani serénykedjék. Hasonlóképpen akár honnan Portán fenn forgó hírekről is gyakortán.

8. Ha kiknek ellenünk vagy a szegény haza ellen Portán való titkos practicájok hallattatnék, azoknak ha lehet leveleket, költségét is nem szánván, kezéhez keríteni, vagy ha az semmiképpen nem lehetne, practicáló embereit is kitanulni és a dolgoknak is voltaképpen végére menni igyekezzenek, melyről is bennünköt éjjel-nappal tudósítson.

9. A minemü dolgaink occurrálnak, és a Portán forogni fognak, azoknak promotiojokban minden hasznos utakat felkeresvén, főképpen azon ügyekezzenek, hogy minékünk mindeneiket jóakaróinkká csináljon, senkit pediglen mű tőlünk illetlen magaviseletével el ne idegenítsen.

10. Mindezeket bizunk ő kegyelme igaz hazafuságára

és hozzánk tartozó hűségére s kötelességire, nem kételkedvén benne, hogy a miket az idő hoz magával, mindeneket elkövet, ne is mulassa el, hanem a mi méltóságunkat s országunknak is becsületit igen előtte viselje, úgy, hogy azzal is maga kötelességének valóságosan megfelelhessen, és abból semmi kedvet, se magának hasznot, se egyéb semmi tekintetet ne nézzen, hanem csak egyedül a nekünk tartozó hűségére s hazájához tartozó kötelességre vigyázzon. Cui sic facturo Gratia Nostra Principali benigne propensi manemus. Datum in Arce Nostra Fogaras.

Apafi

Anno et die praenotatis.¹⁾

Balogh Mátya's itinerarium 1687. V. 12. Sept. 7. 1899/1.

V.

Gyulai Ferencz tudósítása Apafi fejedelemhez a Haller-féle másképen: bécsi szerződés módosítása ügyében való küldetése eredményéről.

Méltóságos Fejedelmem,

nekem természet szerént való Kegyelmes Uram!

Nagyságod méltóságos parancsolatját alázatos engedelmességgel vettem Sárossi Uram által; már jó darab ideje levén mióta felérkeztem, azolta a menyire lehetett a dolgokban munkálódtam, levén mind ő Felségénél audientiám s mind Conferentiám, holott is csak Detristain fő Hopmester és Cancellarius Stratman Uramék ő Nagyságok voltanak jelen; én kegyelmes Uram eddig még instruction kívül semmiben magamat nem egyelitettem, nem is recedálok attól, de úgy látom, itt mennél inkább győzedelmeskednek, annál feljebb látnak, és mindnyájan csak azt mondják, lehetetlen, hogy ne segítse és segítse az ő felsége hadát, mert a szükség kénszeriti őket reája; én eléggé meg mondtam, sok helyeken ve-

¹⁾ A birtokban levő eredetiből, mely ivalaku simitatlan papirostra van írva s a fejedelem rányomott pecsétével megerősítve, a teljeseen ép pecsétet négyszögre vágott papir takarja.

lem levén Dónát Mátyás Uram is, hogy bizony nem adhatunk, mert semmink sem termett, kereskedésünk sem lehet, sem vizen sem szárazon; de ezek csak extremumot tentálnak, ha semmit sem adunk. Én bizony nem ígértem, nem is ígerek semmit is. És a miről most ultimatum parancsolt is Nagyságod, mennél hívebben s igazabban lehet, úgy igyekezem azokban is szolgálnom, és Sárossi Uram által tudósitanom, mivel ismét Conferentiám leszen vagy a jövő vasárnap, avagy hétfőn. Magam is örömet sem késném, de a lovakkal sem érkezének el. Még egy postáját Nagyságodnak elvárom Nagyságod kegyelmes választételével, azután ha Nagyságod kegyelmessége s parancsolatja leszen, alámenni sietek. Büdöskuti uramnak most is magam pénzemből kellett adnom, egyebüvé is ha ugy kívántatik; bizony a költségem is elfogy ha késem. Volstan Uram Secretariussa újabban supplicatit küldött Nagyságodnak, az Ura is maga kért reá, ne feledkezsem irni Nagyságodnak felölle; és váltig mondottam, hogy még az felesége is él azon kapitánynak, Testamentumot is látanak, de e csak azt mondja: Testamentumot is a mikor tett, ugy hiszi, neki legálta ha csak felét is a mie volt; valami választ kellene Nagyságodnak irni. Ezzel Nagyságod Istennek kegyelmes gondviselése alá ajánlom méltóságos fejedelmi házával együtt. Viennae die 25. Sept. A. 1687.

Nagyságodnak méltatlan alázatos hűséges szolgálja

Gyulay Ferencz m. pr. ¹⁾

VI.

Gyulai Ferencz második tudósítása az előbbi szám alatt megjelölt küldetése miben-létéről.

Nagyságod méltóságos levelét Hevessí Uram által alázatos engedelmességgel vettem igen súlyos betegségemben, kit ő

¹⁾ Gr. Kemény J. gyűjt. ily czim alatt: *Erdély Története eredeti levelekben*, 33. köt. a levelek kelte szerinti rendjében. Lapszámozás nincs.

kegyelme meg tud mondani Nagyságodnak; kihez képest mivel magam¹⁾ mehettem, Dónáth Mátyás Uramnak volt ő felségénél audientiája, s írásban is ő Felségének minden difficultásokat beadattam, szóval is proponálta ő kegyelme ő Felsége előtt; valamit el tudtam követni, mindent elkövettem, de mivel mind csak a luterinus²⁾ dolgai után várokoztnak, nem adott választ ő felsége; már most ő felsége az Erdélyben lött compositiót meg nem változtathatja, azt mondják a miniszterek. Ugy látom kegyelmes Uram, innen csak vékony válasszal megyek alá. Ezzel Nagyságodat méltóságos fejedelmi házával együtt Istennek kegyelmes gondviselése alá ajánlom. Posonii, 17. Novembris A. 1687.

Nagyságod méltatlan alázatos hive és szolgálja

Gyulai Ferencz m. pr.³⁾

VII.

Az erdélyi portai követség által Maurocordatus Sándor portai főtollmacstól 2400 oroszlanos tallérnak az ország nevében kölcsön felvételéről kiállított eredeti adós-levél.

Nos legati Celsissimi Principis et Trium Nationum Regni Transylvaniae, Recognoscimus per praesentes, quod ex mandato Domini nostri Clementissimi ab Illustrissimo Domino Alexandro Maurocordato, pro mutuo accepta pecunia promittimus ad tres menses una cum foenore bis mille ducentos et quadraginta Leones id est Talleros Leoninos nro 2240. Si autem casu quo ad praefixum terminum pecunia transmitti non posset, vel non transmitteretur, elapsis tribus mensibus praescripta summa per singulos menses octuaginta Leonibus augeatur. Quam summam modo praespecificato persolvendam pro-

¹⁾ »Nem« hihetően tollhibából kimaradt az eredetiben is.

²⁾ Értve van a lothringeni herceg hadi működése eredménye.

³⁾ Gr. Kemény idézett gyűjtem. 3. köt. időrendi helyén.

mittimus sigillis usualibus manuumque pro-
prietarum subscriptionibus corroboratis prae-
sentibus Litteris nostris.

Constantinopoli Die 1) X-bris (Stylo
nov.) A. 1687.

Joannes Sarosj Legatus

Principis Tranniae m. p.

(L. S.)

Alter Joannes Sárossi

Legatus Siculorum Transylvan. m. pr.

(L. S.)

Gabriel Josika Legatus

Hungarorum Tranniensium m. pr.

(L. S.)

Marcus Draudt Legatus

Saxonum m. pria.

(L. S.)

Balogh István és Károlyi István Tört. T. 1890. 2/3.

VIII.

*Sáhin zsidó adós-levele, melyben Sándor Pál
portái erdélyi oratornak 80 tallérral tar-
tozását elismeri.*

Az erdélyi királynak a fényes portán
mostani kihája Sándor Pál nekem alólírott-
nak 80 tallért adott kölcsön, mit valósággal
megkaptam s felvettem. Ezen összegnek
fele 40 tallér. Én az egész 80 tallérnyi ösz-
szeggel adósa vagyok Sándor Pál kihának,

1) A kelési nap nincs kitéve, de decz. 9. in-
dulván haza a követek, az előbbi napok valame-
lyikén kellett történni a kötelezvény kiállítá-
sának.

2) Az erd. kir. kormányzék levéltárában
1701-ki 77. sz. a. eredetiből. Megjegyzem, hogy a
kifizetés is az eredetiben épen azon kötelezvény
hátlapján van elismerve, én azonban az időrendért
hátrább XXIII. sz. alá igtattam be.

Handwritten signature: Sándor Pál

mely törvényes tartozásom elismeréseképen ezen hiteles tanuk aláírásával is erősített kötvényt adtam a nevezett kihának, hogy ha rá szükség lenne, ellenem azt bár hol felmutathassa.

Kelt 1099. Sabae 10=1688 junius 10-én.

Előttünk: Vajda János,	a
Istvány	szegény drinápolyi
magyar katona.	Sahin zsidó,
Elhadszi Kénán	Juda fia. 1)
fűszerkereskedő.	
Haszán cselebi	
borbély	
és	
az író.	

IX.

Sándor Pál, erdélyi portai orator levélè nèjéhez Pálfi Jüldithoz.

Nekem kedves Feleségem.

Hogy az én Istenem már valaha ennyi nyomoruságos napjaim után kívánságom szerint való jó egészségben édes apró gyámoltalan csemetéimmal engedjen látnom, kívánom.

Noha pünkösöd előtt három héttel menvén haza Dobai György, tölle küldött levelemben a miről lehetett tudósítottalak, s az előtt Baló²uram által is küldöttem volt: azért a

1) Ez adós-levelet Szilády Áron m. tud. akadémiai tag volt szíves a birtokomban levő török eredetiből átfordítani. Ez irat hátlapja két végén Sándor Pál sajátkezü im e följegyzései láthatók: Sahin Sidónak 80 oroszlanos Tallerről való adós-levele, melyben birák két Török, és Kendi István Vajda Jánossal együtt. Az rajta való pecsét magájé Sahiné.

Az irat másik végére e van följegyezve: A. 1688, Sahin Drinápolyban ezen adósságban szolgált le hat holnap alatt Tall. 9.

A. 1689. 15 July. Szofianál alkuttam velle, hogy minden holnap adjon meg a fennmaradt adósságban három-három Tallért s Juniusra megadta, mégis restál Tall. 68. Ezen följegyzés elébe volt téve az adósnak aranyporral meghintett pecsété. A papir simított fényes török papir.

mit azokban irtam volt, tehetséged szerint a tevő légy. Most is levén alkalmatosságom, nem akarám elmulatni, hogy vagy csak egészségem felől ne tudósitanálak. Istennek hála különben egészségem volna, csak hogy a lábaim kiorbánczosultak. Kívánom, ez levelem tégedet is tanáljon jó szerencsés órában jó egészségben.

Kérlek, az hitván gyermekeket — ha lehet s az alkalmatlan állapot megengedi, tanítasd. Szénacsinaláshoz s aratásodhoz ugy láss, hogy, ha lehet, másoknál hátrább ne maradj. A hitván lovakra viseltess jó gondot, ha eddig őket el nem lopták. Az Orda Kelemen adósságán légy rajta, ha lehet, vedd fel. Az én süvegemet Árkosi sógortól hozasd haza, ha megcsináltatta; ha meg nem csináltatta, csináltassa meg, kérjed ő kegyelmét. Ajánlom én ő kegyelmének ha Isten éltet, mindenkori kész köteles szolgálatomat.

Az én innen való kiszabadulásom felől az urat Bethlen Gergely uramat és Sárosi János itélőmester uramat találtsd meg. Legyenek ő kegyelmek jó akarattal, nézzék Istent és a te gyámoltalan voltodat.

A juhokat télre az én tanácsomból ne tartsd, mivel tavaly is mételyesek levén, az időn tudom többet, nem kevesebbet raktak hozzá, és így a soka a mételynek meggyőzvéni őket, csak kivesznek kezedből. Ha tartasz is, csak az iffjárt hagyd meg.

Ha hallani fogod, hogy más kapititát (igy) küldenek, annak alkalmatosságával valami szalonna és égettborbeli sáfárságodat várom. Engemet hova-hamarább magad s gyermekid egészségek felől, buzád, szénád mennyi lett — tudósits, kevés kezed alatt levő embereid felől is. Bizony immár én is örömet közitekbe mennék, mert majd meguntam itt télben nyárban szánkázni a tengeren. Hitván ruházatomból is majd kihullok. Arról is tudósits: Aszszal ¹⁾ és az öcséimmel mint alkhatal. Sándor Miklós bátyámnak mond szolgálatomat, Istentől sok jót kívánok ő kegyelmének mind egész házanépével, s az ő kegyelme hozzád megmutatott sok rendbeli jóakaratt-

¹⁾ E szó felett »s« alaku rövidítési jegy van; jelentését nem lehet tudni, talán: asszonyoddal, asszony anyámmal?

ját ha meg nem tudom szolgálni ő kegyelmének, Isten áldja meg ő kegyelmét érette, s kövesd ¹⁾), hogy ő kegyelmének nem irtam külön levelet, nem a nem-akarás, hanem egyéb ok akadályoztatott meg. Tudósíts, Dobai György is ha haza mehetett-e? Minden jóakaróimat s falusfeleimet ²⁾) köszöntöm, s hamar üdön való látást kívánok.

Itt immár az aratás elmúlt, az új szőlő, füge, dinya bejött; örömet kedveskedném, de nincs módom benne, hogy küldhessek. Ezzel Isten veled édes Atyámfia —

Die 15. Juli. A. 1688. Constantinopoli.

a te jódat kívánó szegény hütös urad
S. Pál mpr. ⁴⁾)

P. S. Csáni Mihály is köszönteti a bátyját, ő is most egészségben vagyon, csak a lába orbánczos neki is. Alább: egy süldőt tartogass jól, ha Isten haza viszen, jobb újságot annál nem adhatsz.

X.

Gróf Veterani Frigyes császári kamarás, lovassági tábornok, egy vértés ezred ezredese s erdélyországi hadi parancsnok József Gábor részére Zsidóvár iránt költ adománylevele.

Sacratissimae Romanor. Imperatoriae Regiaeque Mttis actualis Camerarius, Equitatus Generalis, Catafractorum Regiminis Colonellus, et per Tranniam Commendans Generalis Fridericus Comes a Veterani. Omnibus et Singulis visur. lectur. legique auditur. Salutem et omne bonum! Noveritis posteaquam per Gloriosissima, Invictissimaque Augustissimi Caesaris Nostri Leopoldi, Dni Dni Nostri Clementissimi Arma, ipse Cottus Zöriniensis Regno Tranniae superior. annis denuo unitus, et Barbarorum faucibus ereptus fuerit, in Dictoque Cottu Arx

1) Megkövetni, bocsánatát kérni valakinek. A székelység közt nagyon szokottas szójarás.

2) A székelység közt általában el van terjedve még ma is.

4) E levél czimirata ez: Udvarhely Székben N. Galambfalván lakó Sándor Pálnénak, Nemes Pálfi Juditnak etc. nekem kedves feleségemnek. (A kezeimnél levő eredetiből.)

quaedam Sidóvár situata et dicta, pariter recuperata; quae cum olim ad Specblem, et Gsam Josikianam (sic) Familiam spectasset antequam capta fuisset, ut productis pro recuperanda Arce et appertinent. Pagis, Juribus, et Donationalibus, accedentibusque singularibus meritis, Fidelitate, Constantia, Industria et Sag(a)citate miranda in promovendis Servitiis Caesareis, Splis itidem et Grosi Dni Gabrielis Josika, necnon consideratis habitisque incommodis, et interea temporis acceptis Damnis, in solatium eorum dignum judicavi, ut modo dicto Dno Josika, et ad incitamentum, quo magis deinceps promotioni Servitiorum Caesaris incumbat, ardorem et pietatem erga legitimum, et naturalem Regem et Principem suum exhibendum invitetur, quod dictae Arcis Sidóvár Possessio conferatur. Quare tenore et vigore harum Patentium in possessionem modo fatae Arcis, et appertinentium Pagor. ipsum Dnum Gabrielem Josika mitto, eamque confero, tamquam de Sua Majtje optime meritum, usque ad ulteriorem Camerae Aulicae ratificationem trado, designoque, ita, ut Pagi appertinentes soli Arci et Praesidio ibidem intertenendo applicentur, neque ad Lugos, seu Caransebes jura in futurum praesent, eximo praeterea quae a Regno tribuuntur; conabitur praeterea Dnus Gabriel Josika, vel ejus in futurum Arcis Detentor, bonam cum Commendantibus Arcis Lugos, et Caransebes habere correspondentiam, in partibus illis maxime necessariam, et Literas inde tam in Transylvaniam, quam ad Arces praeinsertas per Praesidiarios suos deferendas procurare, seduloque promovere, ne in via pereant, attendere, et si quid simile acciderit vel accidisse constiterit, desuper non solum responsuras, (sic) verum maximam incidisse poenam noverit. In cujus rei memoriam et indubiam fidem hasce Patententes meas, propria manu subscripsi et sigillo majori roborar feci. Actum in Generalatus Quartirio Cibinij Die 24-ta Januarij. Anno 1693.

L. O. S.

Friedericus Comes Veterani m. pr. ¹⁾

¹⁾ Azon másolatról, melyet Jósika Gábor ápril. 18. 1697. Leopold császár-királyhoz és fejedelemhez ezen tábornoki adomány megerősítése végett benyújtott, s melyet időrendi helyén hátrább szintén közlök.

XI.

Leopold császár és király parancslevele az erdélyiekhez az iránt, hogy Teleki Mihály jeles érdemeiért az egész Teleki-nemzetség iránt méltó figyelemmel legyenek.

Leopoldus etc. Spbles et Magnifici, Gsi, Egregii, Prudentes ac Circumspecti, Fideles sincere Nobis dilecti! Ex adjacente Splis ac Mgfici Comititis Ladislai Teleki demisso Memoriali nomine totius Familiae Telekianae Nobis porrecto, petitem ejus uberius intelligetis, quod eo fine Vobis remittimus ut Supplicanti Familiae Telekianae celerem et talem Justitiam administretis vel administrari curetis, ne ulterius conquerendi Justam Causam habeat. Volumus enim, ut totius Familiae Telekianae, ob egregia defuncti Parentis merita singularis habeatur ratio. Cui benignissimae intentioni Nostrae, uti vos accommodare noveritis, ita vobis Caesareo-Regia Benignitate Nostra semper ppensi manemus. Datum in Civitate Nostra Viennae, die 2. Mensis Xbr. Ao 1696 Regnor. Nostror. Romani 39. Hungarici 42. Bohemici vero 41.1)

XII.

Leopold császár és magyar király által Teleki Mihálynak még 1685-ben adományozott »grófi rang« és »Méltóságos« czim iránti újonnan kiállított adymánylevél.

Leopoldus etc. Illustres, Splis, Magnifici etc. Perpensis et consideratis adhuc in Ao 1685. fidelibus, praeclaris, utilibusque Servitiis Fidelis quondam Nri ²⁾ Michaelis quondam Teleki de Szék Nobis dilecti, quae ille non solum in Vita sua Nobis charaeque Nobis Tranniae eximie testatus est,

1) Az erdélyi kir. kormányzékhez intézett eredetiből.

2) A »Nostris« után az eredetiben e szók: »tum Egregii Generalis« ki vannak törölve, s a »Michaelis« után beszurt »quondam«-mal állítatott helyre a mondat értelme.

verum etiam postmodum ad confirmandum dictae Fidelitatis suae argumentum, pro Nostro Servitio, et dictae suae Patriae conservatione, contra communem Christiani nominis Hostem in Campo Martiali strenue praeliatus, nonmodo sanguinem suum liberaliter profudit, sed et mortem ipsam in seram nominis sui memoriam gloriose subivit: dignitate et statu Comitum cum praedicato »Illustris« condecoravimus, adeoque ad recolendam etiam post fata ejus memoriam Benignissimum Relictae, descendentibusque ejus Masculis et Faeminis in infinitum, Diploma Nostrum Caesareo-Regium, desuper elargitissimum, Clementissime vobis mandantes, ut memoratam Relictam, omnesque praedictos descendentes ejus, adhuc a dicto 1685 anno creatos Comites et Comitissas habere et agnoscere, necnon etiam coram universis Fidelibus, Ditionis Nostrae Transilvaniae subditis, pro more et consuetudine in talibus observari solita, hanc Gratiam Nostram Caesareo-Regiam publicare verosque et indubitatos Comites et Comitissas a praescripto tempore pronunciare debeatis et teneamini. Quod uti debite exequi noveritis, ita vobis gratia Nostra Caesareo-Regia semper propensi manemus. Datum Viennae, Prima Decembris 1697. Regnorum Nostrorum Romani 39. Hungarici 42. Bohemici vero 41. ¹⁾

XIII.

Jozsika Gábornak Leopold császárhoz a gróf Veterani Frigyes erdélyi hadi parancsnok által részére Zsidóvár iránt tett adomány kir. megerősítéseért való folyamodványja.

Augustissime Imperator,

Domine Domine Clementissime.

Post recuperationem Lippensem et circumjacentium locorum ad manus nras resignaverat Dominus Generalis Comes

¹⁾ Az eredetiből, melynek ez a hátirata: Conceptus Decreti super Publicatione Tituli Comitum, Illustri Familiae Telekianae collati. Viennae 1. Xbris. 1696. Protoc. in Lib. Reg. Tom. 1. Pag. 78. Ez és a következő oklevél jogi érvénye 1685-től kezdődik ugyan, de én mégis tényleges kiállításuk időrendi helyére láttam sorozandónak.

Veterani cum cunctis appertinentiis suis Castellum Sidovár, Aviticum Familiae Nostrae Bonum, super quo fecit etiam Donationem, cujus hic sub Litera A¹.) genuinam copiam adjungo; ubi clare testatur, quod non tantum intuitu inviolatae fidei, quam semper pro Augustissima Domo Austriaca servavi, sed ob varium quoque et multiplex notabilium servitiorum genus, quae praesertim in recuperatione eorundem Locorum personaliter, imo Annonam pro intertentione Copiar. subministrando, praestiti, illud Castellum mihi tradiderat, quod dein etiam tribus Annis conducto et intertento propriis meis sumptibus milite servavi.

Hinc ad Augustissimum Thronum summa cum de-issione recurro, et imploro illam singularem Benignitatem, qua Augustissima Majestas Vra suos fideles subditos solet sublevare, rogoque, ut hanc ipsam dicti Generalis Comitum Veterani Donationem ratificare, et desuper suum Consensum Regium pro me, atque meis haeredibus Clementissime conferre dignetur. Pro qua accepta Gratia aeternum me, meamque vitam Augustissimo Servitio devovebo

Augustissimae M. Vrae

humillimus perpetuusque
fidelis subditus
Gabriel Josika²)

XIV.

Az erdélyi királyi korm. szék irata az erd. udv. cancellárhoz az erdélyiek konstantinápolyi házának a Maurocordatus-féle adósság törlesztéseül átengedése tárgyában.

Illustrissime Comes, Generosj, Egr.
Fratres resp. obser. benevolj.

Salutem et officiorum b (enevo) lamque nostrj Comendationem! Az Mauro — Cordatus adóssága dolgában

¹) Látható Okleveles-Függelék X. száma alatt.

²) Az april 18. 1697 keltezett eredetiből; elintézés nyoma nem látszik.

mit irtunk legyen Méltóságos Grlis Rabutin urk, his inclusis annak Copiáját kiknek is elküldöttük. Kgltek azért eo Felső-gének egy Memoriálist concipiálván arról, adják be és munkálkodják effectumát quo citius eo melius. De reliquo Easdem feliciter valere desider. Datum Albae Juliae ex Regjo Transnae Gubernio, die 30-a Januar. 1700.

C. G. Bánffi m. pr.

C. N. Bethlen m. pr.

Ludovicus Naláczí m. pr. ¹⁾

XV.

Az erdélyi királyi kormányzék irata Rabutin tábornokhoz a konstantinápolyi erdélyi háznak a Maurocordatus féle adósság törlesztéseül átengedése tárgyában.

Excellentissimo Grli Rabuthin in negotio debiti a Maurocordato praetensj taliter scriptum, dje 19. Januar. 1700.

Exhibuit nobis Illustrissimus Dnus Cossarius de Bregfeld ea, quae Vrae Excellentiae ratione debiti ab Illustrissimo Dno Mauro Cordato praetensi, ab Augusta Aula communicata sunt, ad illa ergo in substantia hoc a nobis cum omni respectus et obsequii genere responderi potest.

Quod illud debitum a nostris tunc temporis Legatis contractum sit, libenter fatemur, sed simul hoc etiam notandum, quod piae memoriae illius temporis Princeps et consiliarij debitum illud tunc statim persolvere volebant, sed ab Excellentissimo Generali Carafa prohibiti, nec tunc, nec postea ansi sunt solvere, nec creditori tunc licuit forsán aut placuit praetendere, et sic jam accumulata magna foenoris summa praeter Jus a nobis praetenditur; ratione capitalis summae autem, si illam sua Maiestas solvi omnino jubet, nullum melius contentandi modum invenimus, nisi hoc! Est Transylvaniae 30 Talleris ²⁾ empta domus Constantinopoli singulari-

¹⁾ *Az erd. udv. cancelláriánál levő eredetiből.*

²⁾ *Az erdélyi udvari cancellaria a XVIII. szám alatti oklevélben*

bus privilegiis dotata, quam nunc uti audimus Tökölyi usuat, unde Dnus Mauro Cordatus se facile contentare poterit. Imo et gloriae et utilis (sic) permagni (sic) Suae Matti, Transilvaniae autem singularis consolationis materia hic se offert. Accipiat Sua Mattas jure nostro nempe Trannico domum illam pro se et Augustae Residentibus, et dignetur aliam similem nostrae Cancellariae dare. Putamus autem hanc nostram propositionem vel ex hoc capite non absonam nec ingratham esse debere vel posse, quod per mutationem Domini Tranniae et Imperii Translationem id ratio status quoque postulare videatur, ut Hypotheca quasi fidei et Vasallatus Tranniae partim in ista Domo posita Constantinopoli Viennam in simili transponatur. Denique Trannia etiam in hoc passu millies meliora sperare debet a Christiano et pientissimo Monarca, (sic) quam habuit a pagano et barbaro. Quod ut Nostra¹⁾ quoque Excellentia in Augusta Aula elaborare dignetur, inpense et confidentissime rogamus.²⁾

XVI.

*Leopold csász ír és király rendelete az erdélyi kir. kormány-
székhez a Maurocordatus-féle adósság megfizetése tárgyában.*

Leopoldus Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque etc. Rex etc.

Illustres, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Prudentes ac Circumspecti, Fideles syncere Nobis dilecti! Ex accluso Memoriali³⁾ praetensionem Constantinopolitani Interpretis Mauro Cordati adversus charam Nobis Provinciam Transylvaniam institutam uberius intelligetis Cum autem specialem habeamus hujus causae rationem; Proinde benign-

20. m imperialis arany értékűnek mondja e házat. A kettő hogy egyeztet-
hető, én nyomozódásimban rá jőni nem tudtam.

1) Helyesebben »Vostra« vagy »Vestra.«

2) *Az erd. udv. cancellaria* elébbi eredetije mellé zárt másolatból.

3) Látható az *Okleveles-Függelék* XVIII. szám alatt.

nissime annuius, et Vobis clementissime mandamus, ut Vos id quod eidem Mauro Cordato Provincia debet, exigatis, et solutionem suo modo illis, quibus rem crediderit, sine longiori protractione praestetis. Quibus in reliquo sic facturis gratiâ Nostra Caesareo Regia semper propensi manemus. Datum in Ciuitate Nostra Viennae Austriae, die vigesima septima Mensis Augusti, Ao Domini Mill. Sexcent. Nonag. Nono, Regnorum Nostrorum Romani Quadragesimo Secundo, Hungarici Quadragesimo Quinto, Bohemici vero Quadragesimo Tertio.

Leopoldus m. pr.

Comes Samuel Kálnoky

Ad Mandatum Sacrae Caesareae
Regiaeque Majestatis proprium.
Benedictus Henter mpr. 1)

XVII.

Az elébb érintett adósság iránt költ emlékirat.

Debito di Transylvania all Eccmo
Signore Mauro Cordato.

Nel tempo del primo Visir Giaus Bassa, Successore all Primo Vesiro Soliman Bassa, Sono 12: anni, Venne Gio. Sarossi, Protonotario del Regno di Transylvania, con tre Ambasciatori rapresentanti delle tré nationi di quel Regno ed Havendo bisogno di danaro, hanno preso imprestito dall, Eccmo Signore Mauro Cordato, due milli cinque cento Leoni col pro di 20: per Cento l' anno, e qual che Cosa di piri, computandosi a mesate. Manca ed il Capitale, ed il pro sin adesso non essendo pagato si pretende, e si certa il tutto dal sudetto Eccmo Mauro Cordato 2)

1) *Az erdelyi volt kir. kormányzék levéltárában levő eredetiből.*

2) Ugyanott. Látható fordításban a következő lapon.

(*Magyarra fordítva.*)

Erdélyi tartozás Mauro Cordato ur ő
nagyméltóságának.

Első vezér Solimán basa trónutóda első vezir Giaus basa ideje 12-k évében megjelenik Sárosi János Erdélyország télőmestere három követtel, az ország három nemzete képviselőivel, és szükségök levén pénzre, vettek kölcsön Mauro Cordato ur ő nmlgától kétezeröttszáz Leont évi 20 száztóli haszonra és másfélévre havonként számítva. Nem kapván meg sem a tőkét, sem a hasznot, mostanig egyik sem levén kifizetve, követeli, keresi az egészet fennevezett Mauro Cordato ur ő nagyméltósága.

XVIII.

A Maurocordatus-féle erdélyi tartozásnak az Erdélyország Konstantinápolyban levő házával törlesztése iránt az erdélyi udvari cancellaria által császárhoz tett előterjesztés.

Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas,
Domine Domine Clementissime.

Dum Majestas Vestra Sacratissima clementissime mandaret, debitum Mauro Cordati Interpretis Portae Ottomanicae, apud fideles Majestatis Vestrae Transylvaniae Status et Ordines praetensum eidem exolvi debere, occurrit Cancellariae huic Majestatis Vestrae,) quam humillime consulendum²⁾, — Majestatem Vestram erga hanc suam Clementiam, ipsius Mauro Cordati opera, in recuperanda domo Principatus Tranniae Constantinopoli habita, si ita sapientiae Majtis Vestrae placet, uti posse.

Est autem domus haec Tranniae in Principatum peculiarem redacta, primordio 20/m specie ducatis³⁾ ex contribu-

1) Az eredetiben : Aulico Transylvaniae.

2) Az eredetiben e három szó : »quam humillime consulendum« nincs meg, helyette ez áll : *erga hanc Majestatis Vestrae Clementiam ipsius opera stb.*

3) Előbb a 225-ik lapon meg van téve a jegyzésem.

4) Az eredetiben még ott van ez : »per Principatum«

tionum Collecta comparata, libertatibus omnibus dotata et continua serie per eundem Principatum tenta et possessa, usque dum Transylvania in devotionem Majtis Vestrae Sacratissimae rediisset, imo etiamnum Transilvanicae hujus possessionis Titulo a Thökölyo, ab illo ipso tempore, quo Principatum hunc capto Heisslero Generale, sibi vindicare volebat, possidetur. Jam vero cessa per Ottomannum Majti Vestrae Trannia, domus ista propria Transylvaniae aere empta, vel in natura, vel vero in pretio, tanquam Accessorium Tranniae restituenda esse videretur. 1) Qua restituta, Majtis Vestrae Legationibus excipiendis gloriose servire, et loco hujus alias hic Viennae, ipsis Statibus aliunde, ad exemplum hujus, quid simile, vehementer ambigentibus, cum maxima consolatione et contento, praecipue intuitu hujus Mauro Cordati (sic) debiti, quod insperato ipsis solvendum accidit, ex Benignitate Mattis Vestrae dari possit. Quod cum quam humillime ad Mandatum Majtis Vestrae Sacratissimae proprium cum voto optati successus scriptis mandaret, perseverat

Majestatis Vestrae Sacratissimae
Viennae I. octobris 1699.

Devotissima 2) et demisse obsequentissima
Cancellaria Majttis Vestrae Sacmae
Aulica. 3)

XIX.

A bécsi császári udvari hadi tanács írata Rabutin tábornokhoz az elébbi erdélyi tartozás megfizetésének sürgetése tárgyában.

Hoch und Wohlgeborner,
Sonders geehrter Herr General der Cavalleria. Demselben würd in frischem Andenken unentfallen sein, waswür

1) Az eredeti fogalmazványban a körmondat e szótól kezdve: »Jam vero« kevesebbé szabatosan így áll: »Jam vero cessa Transylvania, ista Domus proprio aere empta, vel in natura, vel vero in pretio restituenda esse videretur.«

2) Az eredetiben: »Humillima.«

3) Az eredetiben: »Transilvanica.« Közölve az erd. kir. korm.-szék példányából, de egybehasznlítva az udv. cancelláriai eredetivel.

hin bevor noch untern 30-n octobr. an die Siebenbürgische Ständte für eine nachdrucksambe Annmachung seines Orths zuthutn erinnert haben in puncto einer gewissen Schuldtpost per Zweytausend zwey Hundert viertzig Thalher Capital ohne der darauf geloffenen Interessen, umb deren Bezahlung der auf den Friedens Congress zu Carlowiz gewisste anderen türkische Plenipotentiarius Alexander Mauro Cordato de Scarlatti, sowohl durch die Mediatores als die Käyserl. daselbst gewesste Gesandten einständig anhaltet, auch erst jüngst wiederumb an dem Käyserl. nach der ottomanischen Porten destindirten gross Botschafter Herrn grafen zu Oettingen nebst wiederholter eifrigen Sollicitation die hiebei liegende Copien Obligationis¹⁾, wermög deren die Anno 1687 an den türkischen Hoff gewesste Siebenbürg. Deputirten das Beschehene Darlehen nit widersprechen können, zugleich mit iüngsten Courir eingeschikht hat.

Wann nun Ihre Kays. Mayst. auf gehorsambsten Vortrag allergnädigst resolvirt, und Befohlen haben, ernannten Siebenbürg. Ständen durch den Herrn Generalen der Cavalleria obangeführte Copiam Obligationis (wovuon Bey erfolgende Bezahlung dass originale aussgehandigt werden solle) alsogleich communiciren, auch Sie Ständte darbey gebührend, und mit gemessenen ernst nochmahlen ermahnen zu lassen, dass Sie eine Baldige positive antworth, und Zwar a dato der Beschehenen Ankhündigung innerhalb vier Wochen ohnfehlbar ahn Ihre Kayserl. Mayst. unterthänigst einschikken, und entweder sich zur solche schuldt Bekhenen, und dafür Satisfaction geben, oder ihre Nothurfft dargegen zu deren Abwührung in forma authentica um selbte sodann es an dem türkischen Hoff übersenden zu können, ohne weitere Zeitverliehrung eingeben sollen.

Als würdet der Herr General der Cavalleria solchenach sich möglichster dingen angelegen seyn lassen, damit oft erwähnten allergnädigsten kays. Befehl eheistens würlklicher

¹⁾ Kőzölve van az eredeti XVII. sz. alatt. Ehez volt mellékelve a mindjárt következő XX. szám alatti kivonat is.

vollzug Beschehe. Demselben Benebens göttlicher Bewahrung ampfehlend: Wien den 12. December 1699.

Des Herrn General der Cavalleria

Dienstbefissener

V. der Kays. Mayst.

Hoffkriegs-Raths Präsident und Rätthe.¹⁾

XX.

Mylord Paget angol követ levele kivonata Öttingen császári konstantinápolyi követhöz a Maurocordatus-féle erdélyi adósság tárgyában.

Extractschreiben von dem Herrn Milord Paget königl. englischen Gesandten von der ottomanischen Porten an den Herrn Grafen von Öttingen dedato Constantincpoli den 11ten novembris 1699.

Essendo l' Excella an in Strada per venir qui, non l' havrei incomodato adesso di letra, se non havesti da rispondere pui appiano che non ho fatto nella mia ultima alla gratiosiss. lettera sua delli 17 Setbre decorso, toccante in negotio dell Excella Sigre Mauro Cordato.

In quella significando l' Excella vtra, che la difficolta maggiore, che si incontrava d' effectuare qualche cesa in quel interesse, era il non haver l' obligatione, con la quale si potesa stringere a pagar il deruto, mando copia dello detta obligatione, preso dall' originale, mandatami nuovamente dal Sig. Maurocordato, l' Ecce vtra ne potra servirsi, com li iparera, all occasione ²⁾

(Magyarra fordítva.)

Nagyméltóságod utjában idejőve, nem terhelném e levéllel, ha nem feleltem volna teljesen közelebbi levelemben a mult september 17-én irt kegyes levelére a Maurocordato ur ő nagyméltósága ügyét illetőleg.

¹⁾ Az erd. kir. kormányzékéi eredetiből, mely Rabutin tábornokhoz volt intézve, s graphikailag híven van másolva.

²⁾ Az erd. kir. kormányzékéi levéltárdban levő 1699. évi eredetiből.

Abban jelentve Nagyméltóságodnak, hogy az érdekllett ügy végrehajtásában előjött nagyobb nehézség a volt, hogy nem volt kötelezvény, a melylyel kényszeríteni lehetett volna az adósság megfizetését; kértem, újból kérem Maurocordato urtól az említett kötelezvény másolatát, eredetiét; az okból nem szolgálhattam ez alkalommal úgy Nagyméltóságodnak, a mint kész voltam.

XXI.

Leopold császár és király sürgető rendelete ugyanazon tartozás megfizetése iráat.

Leopoldus, Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque Rex etc.

Illustres, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Prudentes ac Circumspecti, Fideles Sincere Nobis dilecti! Notum Vobis esse non ambigimus, qualiternam Jussu Majestatis Nostrae Intimus Consiliarius Noster, et Consilii Imperialis Aulici Praeses, non ita dudum elapsis temporibus apud Portam Ottomanicam Legatione functus Comes ab Öttingen, certam quandam Pecuniae Summam supremo antefatae Portae Interpreti Alexandro Maurocordato de Scarlatti, vigore copialiter annexae obligationis debitam bis mille ducentos quadraginta Imperiales in Capitali constituentem, verum a tanto temporis decursu, cum Interesse ad summam longe majorem, ipsum quoque Capitale excedentem praefati Legati opera, ac industria respectu quidem Interesse, ut ex Quietantionalium paribus hic copialiter annexis appareret, ad quingentos, in toto vero ad bis mille septingentos quadraginta ut praemitteretur, Imperiales Leones redactam et compositam Constantinopoli ex publica secum habita pecunia tali conditione in paratis exolverit, ut eadem ab Inclytis Statibus et Ordinibus Charae nostrae Provinciae Transylvaniae quantocyus hic vicissim ad Cancellariam Nostram Aulae-Bellicam deponenda refundatur; Qua de causa jam antea quoque saepius per Fidelem nobis sincere dilectum Generalem Equitatus Comitam

Rabutin, requisiti et admoniti estis; verum Vos executionem antelati Debiti (ut praetenderetur) ad affuturum fidelium Regnicolarum antelatae Provinciae Congregationem remisistis. Quocirca vobis benigne committendum esse duximus, quatenus antelatam praetensionem, in affutura Congregatione Vestra primitus celebranda, non solum proponere, sed et adjustare, modis omnibus debeatis ac teneamini; securi in eo existentes, quod ubi praemissum Debitum praevio modo ad bis mille septingentos quadraginta Leones redactum exolutum fuerit, Literas quoque originales Jurium Inelytorum Statuum futura pro cautela necessarias infallibiliter acquisituri. In reliquo Gratia Nostra Caesareo-Regia propensi manemus. Datum in Civitate Nostra Viennae Austriae, Die vigesima prima mensis Aprilis, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Primo. Regnorum Nostrorum Romani Quadragesimo Tertio, Hungarici Quadragesimo Sexto, Bohemici vero Quadragesimo Quinto ¹⁾

XXII.

A bécsi császári hadi tanácslevele az erdélyi udvari cancelláriához az elébbi tartozás végbement lefizetése tárgyában.

Inclytae Cancellariae Transylvanicae Aulicae, hisce amice significandum.

Exsolutam tandem esse, et depositam in Cancellaria Aulae Bellica, summam illam bis mille ducentorum quadraginta Leonum Imperialium ad rationem monetae hic currentis ordinariae cum valore Turcico comparatae, in quatuor mille septingentos nonaginta quique florenos Rhenenses reductam,

¹⁾ *Az erd. kir. kormányzók levéltárában* levő udvari cancellariai másolatból. A borítékon kívül e van: Copia Decreti Suae Mattis de debito Mauro Cordati exolvendo occasione Postae Somboriensis circa 24 Apr. interceptae perdit. Dat. 21. Apr. 1701. Az eredeti fogalmazványon ott vannak a kellő aláírások, legelől balra: Leopold, alább jobbra: Comes Samuel Kalnoky, alább: Ad Mandat. sat. Joannes Fiáth. Az aláírások azonban az itt közlött másolatra nem voltak föltéve.

quam Domini Domini Status et Ordines Transylvaniae a Domino Alexandro Mauro Cordato de Scarlatti supremo Excelsae Portae Ottomannicae Interprete Anno adhuc Millesimo sexcentesimo octuagesimo septimo, per ablegatos suos Constantinopoli mutuo acceperant, et Sacrae Caesareae Majestatis Consiliarius Intimus ac Consily Imperialis Aulici Praeses, Dominus Wolfgangus Comes ab Öttingen, ex mandato altifatae Caesareae Regiaeque Majestatis Dni Dni Ntri Clementissimi ab ingenti foenoris, quod juxta stylum mercantilem illarum partium accessisset, incremento, ad illud mox supra expressum quantum amicabili compositione reduxerat.

Ac restare proinde, ut Originalia Obligatorialium, simul ac Quietantialium Dominis Dominis Debitoribus, praestita hancee per Cambialem Dispositionem Commissarii Cameralis de Numbsy satisfactione eatenus a debiti vinculo jam tum liberatis, quantocyus restituantur.

Quae itaque hic acclusa Eidem Inclytae Cancellariae Transylvanicae, tam quoad sortem, quam quoad usuras separatim concepta Consilium hoc penes(?) Aulae Bellicum transmittenda habuit. In reliquo praeattactam Inclytae Cancellariae ad exhibenda grata officia promptum paratumque manens.

Ex Consilio Bellico
Viennae 7. octobris 1701.
Joannes de Tiell mpr. 1)

XXIII.

A bécsi császári hadi tanács által Erdélyországnak átadás végett leküldött — a tőke megfizetését tanúsító — eredeti nyugtatvány.

A tőke megfizetéséről szóló elismervény.

Noi sottoscritti affirmiamo che hauendo riceuuti li due mille docento e quaranta leoni douuti ci dalli Transiluanii Come

1) *Az erd. kir. korm. szék levéltárából 1701. évi 77 szám alól, hová mint illetékes helyre az erdélyi udvari cancellaria küldötte le.*

dichiara questa lore Obligatione della mani dell M.... mo et Ex.... mo Sig....r. Wolfgango Conte in Uttingen Grande Ambasciatore di S. C. M. alla felice Porta e restati pienamente satisfatti col suddetto pagamento dichiariamo affatto cassata et annullata la presente Obligatione Constantinapoli 1700. o. die 22. 7-bre

(L. S.) Jo Aless^o Maurocordato
di Scarlato affermo quanto
sopra.

(L. S.) Jo Nicolo Maurocordato
di Scarlato affermo quanto
sopra.

(Erdélyieké.)

Ἰωάννης Μαυροκορδάτος

(*Mayyarra forditva.*)

Mi alólírottak bizonyítjuk, hogy felvevén a kétezerkét-száz leont az adós erdélyiektől, a mint e kötelezvényök tartja, gróf Uttingen Farkas ur ő nagyméltósága, a fényes Portánál ő Császári Felsege Nagykövete kezéből, és mi bizonyítók, a mondott fizetéssel teljesen ki levén elégítve, az említett jelen kötelezvényt megszüntnek és megsemmisítettnek nyilvánítjuk Constantinápoly, 1700 Sept. 22.

Én Maurocordato Sándor (Scarlatti)
bizonyitom mint fennebb.

Én Maurocordato Miklós (Scarlatti)
bizonyitom mint fennebb ¹⁾

²⁾ Ugyanazon levéltárban levő eredetiből ugyan az előbbi szám alól. Az oldalvást látszó görög írás az eredetin is rajta volt.

XXIV.

A bécsi császári hadi tanács által Erdélyországnak átadás végett leküldött — a kamat megfizetését tanúsító — eredeti nyugtatvány.

A kamat megfizetéséről szóló elismervény.

Constantinopoli 170¹⁾ li 22 7 bre s. vecchio.

Per la presente confessiamo noi sottoscritti che hauendo riceuuto dall Illmo et Excmo Sigr. Grande Ambasciatore Cesareo mille leoni in ragione delli pro et interessi pretesi per li dinari sin adesso douutici dalli Transiluanii e dalli Debrezineni et essendo satisfatto dal mentionato Grand' Ambasciatore Cesareo l' Excmo Sigr. Wolfgango Conte in Vitingen col pagamento delli mille Leoni in auenire non si possa piū da conto nostro muouere alcuna pretensione di capitale o interesse perli suddetti Transiluanii e Debrezineni essendo nulla ogni pretesa per qualciuoglia ragione et in fede della totale e piena satisfattione si e dota presente sottoscritta e sigillata da moi.

(L. S.) Alessandro Maurocordato di Scarlato
affermo quanto sopra.

(L. S.) Nicolo Maurocordato di Scarlato
affermo quanto sopra ²⁾

(Magyarra fordítva)

Konstantinápoly sept. 22. 170 ³⁾ ó. naptár szerint.

Ezennel megvalljuk alólirottak, hogy felvevén a császári nagykövet ő kegyelmességétől ezer leont a követelt provisio és kamat fejében, a pénzzel mostanig volt adós erdélyiek és

¹⁾ Az eredetiben az utolsó szám a leírásnál elmaradt.

²⁾ Az elébbi megjegyzés erre is tartozik.

³⁾ A kir. erd. kormszék levéltárában levő eredetiből. 1701-évi 77. szám alól.

debreczeniek részéről, és az ezer leon lefizetésével ki levén elégitve, az említett császári nagykövet gróf Vitingen Farkas úr ő kegyelmességétől: jövődre részünkről nem lehet indítani semmi követelést a tőkére vagy kamatjára nézve a fenn irt erdélyiek és debreczeniek ellen, nem levén semmi követelés bárminő okból, és az egész és teljes kielégítés bizonyására adjuk ezt aláírásunk és pecsétünk alatt.

Maurocordato Sándor (Scarlattti) bizonyítom
mint fennebb.

Maurocordato Miklós (Scarlattti) bizonyítom
mint fennebb.

XXV.

Mária Theresia királyné által az erdélyi udvari cancellaria részére állandó iroda- és levéltárhelyül Bécsben vásárlandó tulajdon ház vételárában az erdélyi tartományi pénztárból 68,000 forintot engedélyez s beleegyezik az ország Rendeinek kívánsága következtében, hogy azt gróf Bethlen Gábor erdélyi cancellár mint Erdély felhatalmazottja fogadosíthassa.

Maria Theresia Divinā Favente Clementiā Romanorum Imperatrix, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae Regina, Archidux Austriae, Dux Lotharingiae et Barri, Magna Dux Heterariae, Dux Burgundiae, Styriae, Carinthiae, et Carnioliuae, Princeps Transylvaniae, Comes Flandriae, Tyrolis, Goritiae, et Siculorum etc.

Illustres, Reverende, Spectabiles, Magnifici, Generosi, Egregii, Prudentes item, ac Circumspecti, Fideles nostri sincere Nobis dilecti. Ex relatione Cancellariae nostrae Transylvanico-Aulicae demisse facta, gratum Nobis fuit intelligere Vos universosque fideles Trium Nationum Haereditarii illius nostri Principatus Status ac Ordines, Publico non minus eju-

isdem Principatus statui, ac integris in illo communitatibus plurimisque familiis, in seram quoque aetatem consulendi, studio, votis concordibus eatenus consensisse, ut ex benigna annuentia nostra Caesareo-Regia, pro fixo et certo memoratae nostrae Cancellariae Tabularii, in quo Acta et Scripturae tam statum publicum, quam communitates integras, privatosque et plurimas ibidem familias concernentia reposita, et in dies cumulanda, majori cum securitate in omne tempus conservari valeant, domicilio in urbe isthac nra Archi-Ducali Vienna emendo, plena rei hujus tractandae Provincia per solemne et Authenticum Instrumentum, hujus Cancellariae Nostrae Transylvanico-Aulicae Praesidi, Gabrieli Comiti de Bethlen attributā, procuretur, e fundo Cassae illius nostri Principatūs ita dictae Pronvinciali successive exolvenda; hocque fine Majestati nostrae praefatos fideles Status et Ordines humillime supplicasse, quatenus Regiā Bonitate, et Clementiā salutarem hanc suam intentionem secundare, et sine nova Repartitione adeoque incremento aggravii Plebis contribuentis, Quinquaginta Mille florenes Rhenenses, e dicto Cassae Provincialis fundo supernatante ad emptionem ejusmodi Domūs erogandos et convertendos elementer indulgere dignaremur.

Quemadmodum igitur vestram, Gubernii nostri Regii, praefatorumque Statuum et Ordinum providentiam, ac sollicitudinem Publico aequae ac privatis conducibilem, decoram imo necessariam, non solum benigne approbamus, sed insuper, siquidem Domus praemisso fine emptae pretium, annexi Constructus vigore stipulatum, oblatam a Statibus et Ordinibus Quinquaginta Mille florenorum Rhenensium summam, Sedecim Mille Sexcentis Sexaginta sex floren. cruciferis quadraginta superet, in structuram praeterea Cancellariae Tabulario, securitatis intuitu Oppido necessariorum fornicum, in diversas item Statui Cancellariae adaptandas Commoditates pro Consilii, necnon Cancellariae expedientis, Archivi, ac aliis etiam hypocaustis instituendis diversis reparationibus octo florenorum Millia requirantur, pro tenero et prorsus Materno in charam illam nostram haereditatem affectu hac etiam occasione demonstrando, clementissime annuimus, et ordinavimus,

ut stipulatum Sexaginta quinque Millium florenorum, necnon quadringentorum Ducatorum Arrhae titulo, in summa, sexaginta sex millium sexcentorum sexaginta sex florenorum, quadraginta cruciferorum emptae Domus pretium, sexaginta floren. millia ex aerario nostro praenumerentur, a fidelibus nris Statibus et Ordinibus intra triennium citra censum aerario nostro refundenda, imo Regia munificentia et liberalitate residuos quinque Mille florenos, et quadringentos Ducatos Aureos absque ullo in crebro fatos Status es Ordines posterioris utriusque summae intuitu redundaturo refusionis onere, ex aerario nostro solvendo benigne determinavimus, ita clementer confidimus, vos dictosque fideles nostros Status et Ordines, quibus benignum hocce Rescriptum nostrum, dum Diaetaliter congregati fuerint, communicari volumus, specialem Clementiam et Munificentiam nostram Regiam debita gratitudine agnituros, et una non tantum oblati pro Domus emptione quinquaginta Mille florenis Rhenensibus, in stipulati pretii complementum Decem Mille florenos Rhenenses, verum etiam in necessitates superius declaratas octo adhuc Mille floren. ex aerario benigno nostro indultu, interea aequè suppeditandos, in summa Octodecim Mille floren. Rhenens. superaddituros, atque intra praefixum terminum, et quidem ad imminentis Anni 1756 exordium Viginti quatuor Mille, subsequentium autem duorum Annorum cujuslibet ad exordium Viginti duo Mille florenis, totam denique sexaginta octo Millium florenorum summam ratis his terminis Domui nostrae in illo Principatu Monetariae erga Cupri et Mercurii officii Nostri hujatis Caesaro-Regii, et Rei Montanisticae generalis Cassae exhibendam Quietantiam, infallibiliter refusuros, necessarios praeterea pro solvenda Domus hujus annua contributione, cui adinstar aliarum quarumvis, pro Aulicis Instantiis in isthac nostra Urbe comparatarum Aedium obnoxia est, necnon eatenus, quatenus eadem Domus sarta, tectaque conservetur, sumptus erga reddendas per hujus Cancellariae nostrae Aulicae Taxatorem annuas rationes, ultro subministraturos esse. Quos caeterum Gratia nostra Caesareo-Regia et Principali jugiter complectimur. Datum in Civitate nostra, Vienna Austriae, die decima quinta Mensis Decembris, Anno

Domini Millesimo Septingentesimo Quinquagesimo Quinto.
Regnorum vero Nostrorum Decimo Sexto.

Maria Theresia mpr.

Gabriel C. Bethlen mpr.

Ad Mandatum Sacrae Caesareae
Regiaeque Majestatis proprium
Michael Benók mpr. ¹⁾

XXVI.

*Az előbb jelzett erdélyi cancelláriai ház iránt kötött vásári
szerződés-levél.*

Anhmit zu Ende gesezten dato ist zwischen Ihro Excellenz dem Hoch und Wohlgebornen Herrn Gabriel Grafen v. Bethlen Ihro Röm. Kays. auch zu Hungarn und Boheimb Königl. Mayst. Cammerern, wirklich geheimbden Rath, und Allerhöchst derselben fürstlichen Siebenbürgischen Hof-Canzlern qua penes speciales Literas solito trium Nationum Sigillo munitas plenipotenciales de dato 21-ten Augustj Anni currentis Constitutum Plenipotentiarium, in Nahmen deren gesamten Ständen des Fürstenthums Siebenbürgen, als Käuffern an Einem, dann den auch Hoch- und Wohlgebornen Herrn Wenzl Grafen v. Sinzendorff, Ihro Röm. Kays. Mayst. wirklichen Cammerern, und Einer Löbl. N. Oe. Landschaft Ober-Commissarium der Viertl unter Mannhartsberg als Verkäuffern anderen Theils, bis auf Ratification der Löbl. Land-Marschallischen Gerichts beschlossen worden; und zwar :

Erstens: Verkauftet der Wohlgedachte Herr Wenzl Sinzendorff, sein eigenthümlichen gegen der Löwel-Bastion über in der sogenannten Schencker-Strassen liegend an das Gräfl. Niclas-Palffische Haus anstossend von allem Quartier freyes Haus, welches zum Theil deren Ehrwürdigen P. P.

¹⁾ *Az erd. kir. kormánysek levéltárában levő eredetiből.*

Augustinern auf der Landstrassen dienstbahr, und nach Zeugniß deren Gewöhren jährlich nicht mehr, als 36 d. dienet, der Gemeinen Stadt Wien aber steuerbahr ist, deren gesammten Ständen des Fürstenthum Siebenbürgen an Ihro Excell. dem Hochgedachten Siebenbürgischen Hof-Canzlern Herrn Grafen v. Bethlen, als pro hoc actu per Status et Ordines Principatus Transylvaniae constitutum Plenipotentiarium, um einen wahren Kauf-Schilling pr Sechzigtausend Gulden, nicht weniger auch —

Andertens: die in dem gedachten Haus vorhandenen — mit Damast und anderen Spallieren sowohl in erst- als anderten Stockh eingerichte (sic) Zimmer, samt deren darinnen sich befindenden Henck-Leichtern, Troumoen, Spiegel, Sessel, Canapéen, und all übrigen Mobilien, Effecten, und Fahrnüssen, wie solche die verfasste, von beeden Theilen unterschriebene, und gegen einander ausgewechselte Specification ausweist um Fünftausend Gulden; wobey —

Drittens: mehr besagt Sr Excell. Herr Graf v. Sinzendorff als Verkäufer sich verbindet, nicht allein die gerichtliche Ratification dieses Kauf-Briefes bey dem Löbl. Land-Marschallischen Gericht auszuwürcken, sondern auch dievor bey solchem Gericht von denen sammtlichen, aufbesagtes Haus bey dem Weiss-Botten-Amt vorgemerckten Creditoribus eine schriftliche Einwilligung einzulegen, in welcher sich dieselbe der Cassirung ihrer Vormerckungen halber erklären. Wohingegen —

Viertens: mehrbesagt Sr Excell. Herr Graf v. Bethlen sich verbindet, diese respective beede zusammen fünf und Sechzig Tausend Gulden betragende Kauff-Schilling in nachstehenden Ratis baar zu bezahlen, und zwar gleich nach erfolgter Creditoren Erklärungs-Einlage und gerichtlichen Ratification dieses Kauf-Briefs 5000 f. den Rest aber in denen folgenden fünf Viertl Jahren, und zwar mit Ende January Anno 1756. 13,500 f. mit Ende April 19,000 f. mit Ende July 12,000 f. mit Ende Octobris 10,000 f. leztlichen mit Ende January, Anno 1757. 5000 f. abzuführen, und die fallende Ratas von heut zu Ende gesetzten Dato angefangen mit fünf pro Cento zu verinteressiren. Ingleichen —

Fünftens: des Herrn Verkäuffers gräfliche Frauen Gemahlin gleich nach erfolgter gerichtlichen Ratification dieses Kauf-Briefs zu einen sogenannten Schlüssl-Geld Vier Hundert Species Ducaten zu geben verspricht. Dahingegen —

Sechstens: der Herr Verkäuffer sich verobligiret, die bey deren Grund-Büchern etwa austehende Dienste, oder andere hafftende alte Ausstände bis auf den heutigen hierunter stehenden dato sogleich zu bezahlen, mithin pro praeterito alles ohne Entgeld des Herrn Käuffers richtig zu stellen, nicht weniger den zwischen Ihren Herrn Käuffer, und der gemeinen Stadt Wienn allhier in puncto strittiger, Steuer-Abführung anhängigen, nunmehr in Revisorio liegenden Prozess zur Erledigung zu bringen, und die hierwegen aufgeloffenen, und weiters auflauffenden Unkosten gleichfals selbst, ohne Mindesten Entgeld des Herrn Käuffers zu bestreiten, auch bey erfolgend-gerichtlichen Ratification dieses Contracts alle vorhandenen alte Haus- Kauf- Brief, Gewöhren, oder sonsten vorfindig, dieses Haus betreffende Briefschafften, und schriftliche Urkhunden, insonderheit aber jenen Kauf-Brief, welcher wegen der gegenüber der Löwel-Bastion liegend vorhin gewest-gräfl. Hoyosischen, nachhin aber gräfl. Scavignionischen kleineren Haus, wie er sowohl respectu servitutis aquae haustus, so auf dieser verkauffenden Behausung vorgesehen, als auch wegen der gegenüber liegenden Scavignionischen Haus respectu tollerandae Cloacae, oder wegen der Mistgruben zu halten, und sich darnach reguliren zu können, in vidimirter Abschrift zu extradiren. Endlichen —

Siebtens: alle auf diesen Haus hafftende, und bey dem Löbl. Land-Marschallischen Gerichts-Weiss-Botten-Amt vorgemerckte gerichtliche Inhibitionen, und zwar indessen eben so viele Capitalien, als das quantum eines jeden in dem 3-ten §. pho hieroben stipulirten Termin betraget, jederzeit längstens vierzehen Tage nach beschehenen Bezahlung eines jeden Termin, vor Zahlung des letzten Termin hingegen alle und jede auf dem gedachten Haus hafftende Inhibitionen also geviss zu cassiren, und die erhaltende Inhibitions-Relaxir-Schein an Sr Excell. Herrn Käuffer auszuhändigen, als wie in wiedrigen, und wann dieses bey ein oder anderen ver-

fallenen Termin nicht beschehete, eine weitere Zahlung in Capitali noch Interesse nicht mehr erfolgen, insondernheit auch der letzte Termin bis nicht alle besagte auf dem Haus haftende Inhibirungen in Folge deren von denen Creditoren einzulegen kommenden Erklärungen anvor cassiret seyn werden, weder in Capitali noch Interessen bezahlt werden solle, annebst dass diese Cassirung ohnfehlbar und ohnverschieblich beschehe, sein Herrn Verkäuffers jezig, und künftiger samentl. Vermögen liegend und fahrend hiemit bündigst verschrieben und wird von Hn Verkäuffer diesentwegen hiemit verwilliget, dass auf allmahliges Verlangen des Herrn Käuffers oder seiner Principalen die Vormerckung bei dem Weiss-Botten-Amt ohne sein des Herrn Verkäuffers weiterer Erinnerung beschehen könne.

Achtens: Bey Empfang des lezten Termin des Kauf-Schilling die alten Hausgewöhren sammt deren Aufsandungen, und zwar Zug vor Zug auszuhändigen; Vorgegen —

Neuntes: Se Excell. der Herr Käufer sowohl die wegen dieses Haus-Kauffes bey deren Grundbüchern abzuführen kommende Jura, Gewöhrens-Anschreibung, und übrige Grundbuchs Gebührnisse ohne Entgeld des Herrn Verkäuffers zu bezahlen auf sich zu nehmen verspricht. Schlüsslich aber, und —

Zehntens: solle die Übergab des Hauses gleich nach Ratificirung des Löblichen Marschallischen Gericht geschehen.

Alles getreulich, und ohne Gefährde, Urkund und zu mehrerer Bekräftigung dessen seyend von diesem Kauf-Brief drey gleichlautende Exemplaria aufgerichtet, von beeden Herren Contrahenten unterschrieben und verfertiget, eines hievon bey dem Löbl. Land-Marschallischen Gericht eingelegt, der andere aber Sr. Excell. dem Herrn Käuffer, und endlichen das dritte dem Herrn Verkäuffer ausgehändig worden. So beschehen d. 6-ten Octobris, 755.

(L. S.) Gabriel Comes de Bethlen m. pria.

(L. S.) Wenzel Graf von Sinzendorff mpr.¹⁾

¹⁾ *Az erd. kir. kormányzék levéltárában 1756-dik évi 69. sz. a. levő egykoru másolatból.*

XXVII.

Erdélyi udvari cancellár gróf Bethlen Gábornak a rendek által az elébb jelzett ház megvásárlására adott országos felhatalmazás.

Nos Universi Trium Nationum Principatus Transsylvaniae Partiumque eidem incorporaturum Status et Ordines ad hanc Generalem Dietam congregati.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit Universis: Quod posteaquam serio Nobiscum reputassemus, quantum Publici nonminus Boni totius hujusce Principatus, quam singularum in eo Communitatum, nec non etiam Privatorum intersit, ut Inclytæ Cancellariae ex parte hujus Provinciae, ad Augustam Aulam residentis Archivum in certo et fixo Domicilio tanto majori cum securitate conservetur in omne Tempus, quanto plura in eodem Acta Statum Publicum, integras Communitates, privatosque et plurimas Patriae istius Familias concernentia deposita sunt, et in Dies cumulantur; praehabita inter Nos matura Deliberatione, tam modernae quam venturae Aetati prospicere volentes, unanimibus Votis conclusimus, ut annuente et clementer indulgente Sua Sacratissima Majestate DDomina et Principe Nostra Haereditaria, certa Domus in Archi-Ducali Civitate Vienneisi Austriae e fundo et mediis Cassae Provincialis ad hunc usum comparetur. Quocirca praeclarae Fidei, fraternae Benevolentiae et Amori in Patriam Excellentissimi Domini Comitæ Gabrielis de Bethlen Sacrae et Caesareo-Regiae Majestatis Intimi Actualis Consiliarij et Cancellary Regy Transylvanico-Aulici, quæ sua Excellentia jam inde a prima Juventute erga Nos et huncce Principatum cum Bono Principis et Patriae et universali omnium solito constanter testari non destitit, confisi: Eidem suae Excellentiae plenariam atque ommimodam potestatis facultatem nomine Nostro, junctis cum Inclytæ Cancellariae Transylvanico-Aulicae Consiliis, tractandi, conveniendi, et computatis quibuslibet sum-

ptibus 50 millibus R. florenis successive per Triennium, nisi ad longiorem terminum prorogari posset, in summa exolvendis, ad praemissum salutarem scopum servientem Domum comparandi, dandam, tribuendam et concedendam duximus, prouti tribuimus, damus et concedimus harum Nostrarum consvetis trium Nationum Sigillis munitarum Vigore et Testimonio Literarum mediante. Datum in Libera Regiaque Civitate Saxonicali Cibiniensi, Die 13-a Mensis Septembris sub Generali Diaeta ad diem 21-mum proxime evoluti Mensis Augusti Anni currentis 1755. in dictam Civitatem indicta et celebrata. ¹⁾

XXVIII.

Az erdélyi udvari cancelláriának a királynéhez tett előterjesztése az újonnan vett erdélyi udvari cancellariai ház kijavítása költségeiről.

Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas, Domina,
Domina Clementissima!

Dignata fuerat Majestas Vestra Sacratissima ad demissam Cancellariae Aulico-Transylvanicae sibi repraesentatam Relationem clementer resolvere, ut praeter 60,000 Rh. fl. in pretium stipulatae Emptionis Domus Sinzendorffianae e Cassa Provinciali Transsylvanica exolvendos, ad Restaurationem Domus octo adhuc Millia florenorum exolverentur; sed Clementissima Domina, quamvis omnis cura et sollicitudo adhibita sit, ut haec summa omnibus reparationibus sufficeret, effectus tamen contrarium docuit, praesertim ex eo etiam, quod nisi ex fundamento Murus capitalis aliquot orgiarum cum fornicibus adjectis ductus fuisset, periculum toti aedificio cum tempore imminere potuisset, adeoque velut calculo ducto juxta adjacentem specificationem apparet, quod requirantur ad totalem Domus extructionem (sic) adhuc 14,000 flor. adeoque tota Domus cum omnibus Reparationibus constabit Provinciae 82,000 Florenos. Quapropter Majestati Vestrae Sacra-

¹⁾ Az erdélyi volt kir. kormányzék levéltárában levő eredetiből.

tissimae humillime proponendum duxit Cancellaria haec Aulica, dignetur Eadem Altissima clementer indulgere, ut haec summa ex Cassa quidem Provinciali, ne tamen currenti Quanto quidquam decedat, aut Plebi contribuenti oneri novo fiat, ex fundo Restantiarum et Debitorum incassatorum aut incassandorum exolvatur.

Non deerit Cancellaria haec, ab iisdem, qui Restaurationis et Reparationis Domus hujus Curam tractant, debitam et documentis fidedignis munitam Ratiocinationem exigere, ut taliter si quid ex hoc fundo supermaneret, ad publicum usum conservari possit. Ac demum de omnibus supellectilibus ex tali fundo comparatis, et deinceps parandis, debitum Regestum formare, ac pro conservatione talium debita disponere.

Quod nihilominus summo Majestatis Vestrae Sacratissimae beneplacito humillime substenitur.

Viennae 7. Jul. 1756.

Gabriel Comes Bethlen mpr. ¹⁾

XXIX.

A királyné rendelete e tárgyban az erd. k. kormányzékhez.

Maria Theresia etc.

Illustres, Reverende etc. Postquam Domus in rationem Cancellariae Nostrae Regiae Transylvanico-Aulicae hic ex Benigna annuentia nostra comparatae, reparationes necessario fieri debuissent, evenit juxta demissam ejusdem Cancellariae Nostrae Repraesentationem, quod octo illa florenorum Millia, quae antea in eum finem applacidaveramus, minime sufficerent, tanto magis, quod ad antevertendum cum tempore toti aedificio imminens periculum murum aliquot orgyarum e fundamento duci et novos adjici fornices, securitate Archivi id

¹⁾ *Az erd. udv. cancellaria levéltárdban levő eredetiből, melynek oldalára a királyné saját kezével írta rá helybenhagyását e szóval: »placet.«*

exigente, necesse fuerit, indeque ad totalem restaurandae Domus extructionem adhuc 14,000 floreni requirerentur. Hinc cum Domum eandem quemadmodum comparatam esse, ita debite restaurari, sartamque et tectam conservari ad publicum Nostri illius Principatus Bonum pertineat, clementer annuimus et indulgemus, ut praefata etiam 14,000 summa octo illis aliis Millibus superaddatur, et ex fundo Restantiarum ac Debitorum incassatorum aut incassandorum exolvatur, id quod Cassae Provincialis Directori intimabitur, eandem una de acceleranda transpositione monituri. Quibus etc. Datum in Civitate Nostra Vienna Austriae Die 12. mensis Julii Anno Domini 1756 sat. ¹⁾

¹⁾ *Az erd. udv. cancellaria levéltárban levő eredetiből.*

78/7965

MAGYAR
TÖRTÉNELMI TÁR.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

XIX.

VAGY MÁSODIK FOLYAM HETEDIK KÖTETE.

(Ára 1 frt 50 kr. újp.)

BUDAPEST,
EGGENBERGER-FÉLE AKADEMIAI KÖNYVKERESKEDÉS.

(HOFFMANN ÉS MOLNÁR).

MDCCCLXXIV.

1874

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

- ARCHIVUM RÁKÓCZIÁNUM. II. Rákóczy Ferencz Levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővítve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti *Thaly Kálmán*. I. köt. Rákóczi Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 1703—6. XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 656 l. — III. 1710—12. X és 747 l. Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 4 frt.
- — — II. Oszt. Diplomátia I. II. köt. Angol diplomatai iratok, angol levéltárakból közli *Simonyi Ernő*. Pest 1871—73. 639, 642 l. Egy kötet ára 4 frt.
- TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a Hódoltság történetéhez Magyarországon Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 458 és 480 l. 5 frt.
- — — III.—IX. köt. 1868—73. Török-magyar-kori Állam-Okmánytár szerk. és jegyzet kkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sándor I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 3 frt.
- M. TÖRTÉNELMI TÁR. I. köt. X és 256 l. egy pecsétmással 2 frt 10 kr.
- — — II. köt. 215 l. száz pecsétmással 2 frt 10 kr.
- — — III. köt. 264 l. egy czimerrajzzal 1 frt 40 kr.
- — — IV. köt. 260 l. 2 frt 40 kr.
- — — V. köt. 231 l. 1 frt 40 kr.
- — — VI. köt. 264 l. egy pecsétrajzzal 1 frt 60 kr.
- — — VII. köt. 266 l. 1 frt 60 kr.
- — — VIII. köt. 259 l. 4 koirati táblával 1 frt 60 kr.
- — — IX. köt. 244 l. 1 frt 40 kr.
- — — X. köt. 240 l. aranybullák s okm. hasonmásaival 1 frt 60 kr.
- — — XI. köt. 240 l. 1 frt 40 kr.
- — — XII. köt. 292 l. 1 frt 70 kr.

Az egész tizenkét kötetes folyam ára tizenöt forint.

- MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. XIII. v. Új folyam I. kötete 1868. 252 l. 1 frt 40 kr.
- — — XIV. v. > II. kötete 1869. 282 l. 1 frt 80 kr.
- — — XV. v. > III. kötete 1871. 265 l. 1 frt 50 kr.
- — — XVI. v. > IV. kötete 1871. 268 l. 1 frt 50 kr.
- — — XVII. v. > V. kötete 1871. XII és 270 l. 1 frt 50 kr.
- — — XVIII. v. > VI. kötete 1871. X és 273 l. 1 frt 50 kr.
- — — XIX. v. > VII. kötete 1874. VIII és 247 l. 1 frt 50 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négy száz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX és 4321 kilencz koriratu hasonmásos táblával 4 frt.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betürendü tárgymutatója Czinar Mórától. XVI és 549 l. 3 frt.

ÉVMTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 40 kr.

HUNYADIÁK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI.: 1. és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 65. kr. — VI. köt. 2. része sajtó alatt)

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Főtekintettel az egyházi intézetek, vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakobtól. Első kötet két darabban. Az esztergami egyháztartomány a hozzá tartozó püspökmegyékkel együtt. Pest 1870. XVIII és 807 l. 5 frt.

— — — Második kötet: Az egri érseki egyháztartomány, a hozzá tartozó püspöki megyékkel együtt. Pest 1872. XIV és 473 l. Ára 3 frt.

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Rupp Jakobtól. Két térképpel. Pest 1868. 306 l. 2 frt.

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA. Magyar Történelmi Emlékek, egy-egy kötet ára 3 frt 15 kr. kivén a következőket: I. osztály XI. XVII. XX. XXII. köt. (Árpád-kori Okmánytár, VI. IX. XI. XII. k.) és XIX. k. (Pázmány). úgy: II. oszt. XII. k. (Brutus I.), és XVI. köt. (Forgách) 4—4 frt. — XV. k. (Tököly, Nagy Ivántól) és XXIV. k. (Tököly, Thalytól II.) 4 frt 50 kr. — XVII. köt. (Tököly, Tormától) 1 frt 20 kr.

Lásd a részletes tartalmat a boríték két hátulsó lapján.

ELSŐ OSZTÁLY: OKMÁNYTÁRAK.

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. Összeszedte s lemásolta Hatvani Mihály (Horváth Mihály) I. KÖT. 1441—1538. Pest 1857. XXI és 387 l. — II. KÖT. 1538—1553, Pest, VIII és 367 l. — III. KÖT. 1553—1608. Pest 1859. VIII és 324 l. — IV. KÖT. 1608—1652. Pest 1859. VIII és 323 l. I. Ferdinánd kir. hasonmásolt levelével. — *Monum. Dipl. I—IV. köt.*

MAGYAR TÖRTÉNELMI OKMÁNYTÁR, londoni könyv- és levéltárakból. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. 1521—1717. Pest 1859. VII és 318 l. — *Monum. Diplom. V. köt.*

ÁRPÁDKORI ÚJ OKMÁNYTÁR (Fejér György Codex Diplomaticusának folytatása). Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I. KÖT. 1001—1235 és Függelékül: *Kritikai jegyzetek Fejér György „Codex Dipl. Hungariae Ecclesiasticus et Civilis“ című munkájának az árpádi korszakot illető részre felett.* Pest 1860. XLII és 405 l. — II. KÖT. 1234—1260. és Függelékül *Az Árpádkori Új Okmánytár és a kapcsoló országok okmányai.* Pest 1861. XIX és 402 l. — III. KÖT. 1261—1272. s Függelékül: *Olaszhon levéltárai a magyar történelem szempontjából.* Pest 1862. XV és 363 l. — IV. KÖT. 1272—1290. Pest 1862. XX és 414 l. — V. KÖT. 1290—1301. és Függelékül: *Theiner Ágoston „Vetera Monumenta Historica Hungarica Sacram illustrantia“ című munkájáról.* Pest, 1864. XXI és 336 l. — VI. KÖT. v. a második folyam I. kötete: 890—1235. Pest, 1867. XXXVI és 578 l. — VII. KÖT. v. a második folyam II. kötete: 1235—1260. Pest, 1869. XXVI és 564 l. — VIII. KÖT. vagy a második folyam III. kötete. 1261—1272. Pest, 1870. XXII és 479 l. — IX. KÖT. vagy a második folyam IV. kötete 1272—90. Pest, 1871. XXX és 584 l. — X. KÖT. vagy a második folyam V. kötete: 1290—1300. Budapest, 1873. XXX és 418 l. — XI. KÖTET, vagy a harmadik folyam I. kötete: 1000—1270. XXXV és 620 l. — XII. KÖT. v. a harmadik folyam II. kötete: 1270—1301. XXXVIII és 707 l. — *Monum. Diplom. VI—XIII. XVII. XVIII. XX. XXII. köt.*

ALVINCZI PÉTER OKMÁNYTÁRA. Erdély visszacsatolása felett a m. királylyal folytatott alkudozások történetéhez 1685—88. Közzé tette Szilágyi Sándor. I. kötet. VI és 421 l. — II. köt. 338 és LVIII. l. — *Monum. Diplom. XIV. XV. kötet.*

PÁZMÁNY PÉTER LEVELEZÉSE. Közzé teszi Frankl Vilmos I. kötet. 1605—25. Budapest 1873. XVI és 480 l. — *Monum. Diplom. XIX. kötet.*

OKMÁNYTÁR I. RÁKÓCZY GYÖRGY Svéd és Franciaia szövetkezéseinek történetéhez, jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Bpest 1873. XI és 491 l. — *Mon. Diplom. XXI. kötet*

MÁSODIK OSZTÁLY: ÍRÓK.

SZERÉMI GYÖRGY, II. Lajos és János királyok házi káplánja EMLÉKIRATA MAGYARORSZÁG ROMLÁSÁRÓL. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv, Pest 1857. XXXIV és 410 l. — *Monum. Script. I. köt.*

VERANCSICS ANTAL, m. kir. helytartó, esztergami érsek ÖSSZES MUNKÁI, közli Szalay László (1—7.) és Wenzel Gusztáv (8—12.) I. KÖT. Történelmi dolgozatok deák nyelven. Pest 1857. XX és 370 l. — II. KÖT. Történelmi dolgozatok magyar nyelven, és Végyesek, Pest, 1857. XV és 321 l. — III. KÖT. Első portai követség 1553—1554. Pest, 1858. XII és 463 l. — IV. KÖT. 1555—1557. Pest, 1859. X és 404 l. — V. KÖT. Második portai követség 1567—1568. Pest, 1860. VIII és 396 l. — VI. KÖT. Vegyes Levelek 1538—1549. Pest 1860. VI és 373 l. — VII. KÖT. Vegyes Levelek. 1549—1559. Pest 1865. VI és 269 l. — VIII. KÖT. Vegyes Levelek 1559—1562. Pest 1868. XIV és 399 l. — IX. KÖT. Vegyes Levelek 1563—69. Pest 1870. VI és 315 l. — X. KÖT. Vegyes Levelek 1569—71. Pest 1871. XV és 366 l. — XI. KÖT. Vegyes Levelek 1572—3.

Budapest, 1873. XIII és 327 l. — *Monum. Script. II—VI. IX. X. XIX. XX. XXV. XXVI. kötet.*

GR. ILLÉSHÁZY ISTVÁN nádor FÖLJEGYZÉSEI 1592—1603. és HIDVÉGI MIKÓ FERENCZ HISTÓRIÁJA 1594—1613. BÍRÓ SÁMUEL folytatásával (és két Függelékkel: Enyedi Pál Énekéből 1598—1601. és okmányok Mikóhoz és Illésházyhoz). Közli Kazinczy Gábor. P. 1863. X és 331 l. — *Monum. Script. VII. kötet.*

ROZSNYAI DÁVID, az utolsó török deák, TÖRTÉNETI MARADVÁNYAI. Összeszedte s jegyzetekkel, oklevéltárral kísérve kiadta Szilágyi Sándor. Pest 1868. 462 l. — *Monum. Script. VIII. kötet.*

— — Pótfüzet. 1871. Ára 50 kr.

ALTORJAI B. APOR PÉTER MUNKÁI. Közli Kazinczy Gábor. Lusur Mundi. Synopsis mutationum notabiliorum aetate mea in Transylvania, et progressus vitae meae. Metamorphosis Transylvanicae (ez magyarul) CSEREI MIHÁLY Pótlékai és Megjegyzéseivel. Pest 1863. X és 484 l. — *Monum. Script. XI. kötet.*

BRUTUS JÁNOS MIHÁLY magyar kir. történetíró MAGYAR HISTÓRIÁJA 1490—1552. A m. kir. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából szerző életével közli Toldy Ferencz. I. KÖT. Második Ulászló országlata, hasonmással Pest 1863. CIX és 461 l.; — II. KÖT. Második Lajos trónra léptétől 1537-ig. Pest 1867. IX és 495 l. — III. KÖT. 1537—1552 Brutus elveszett XIV—XX. könyveinek töredékei 1571-ig, és Magyarokhoz írt Levelei (sajtó alatt). — *Monum. Script. XII. XIII. XIV. kötet.*

GHYMESI FORGÁCH FERENCZ nagyváradai püspök MAGYAR HISTÓRIÁJA 1540—1572. Forgách Simon és Istvánfi Miklós Jegyzéseikkel és Forgách Ferencz kisebb irataival együtt. A hg. Eszterházy féle kéziratból közli Májfer Fidéi; bevezette Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXXVIII és 555 l. — *Monum. Script. XVI. kötet*

BARONYAI DECSI JÁNOS MAGYAR HISTÓRIÁJA 1592—1598. A szerző életével közli Toldy Ferencz. Pest 1866. LXXX és 328 l. — *Monum. Script. XVII. kötet.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1676—78 évekből. Közli Torma Károly. Pest 1866. XII és 199 l. — *Monum. Script. XVIII. kötet.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1689. évből, ugyanennek Leveleskönyve 1694; Dobai Zsigmond, Sándor Gáspár, Bay Mihály, és Almády István Naplók. Közli Thalý Kálmán. Pest 1868. 2 részben XXXII és 784 l. — *Monum. Script. XXIII. kötet.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓI, LEVELESKÖNYVEI és egyéb emlékezetes Írásai, közli Thalý Kálmán. II. kötet. Budapest, 1873. XVI és 707 l. — *Monum. Script. XXIV. kötet.*

KÉSMÁRKI TÖKÖLY IMRE NAPLÓJA 1693—94. évekből. Az eredeti kéziratból közli Nagy Iván. Pest 1863. VIII és 701 lap. — *Monum. Script. XV. kötet.*

KRITOBŰLOSZ, az utolsó byzanti történetírótól: II. Mehemet élete. Magyarúl Szabó Károlytól. Bpest, 1874. VIII és 273 l. — *Monum. Script. XXII. kötet.*

HARMADIK OSZTÁLY: ORSZÁGGYŰLÉSEK.

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel. Fraknói Vilmostól. Első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és 650 l. 5 frt.

Sajtó alatt: KRITOBŰLOSZ görögül. Dethier Antaltól.

VERANCSICS Antal Összes Munkái Wenzeltől. XII.

SZAMOSKÖZI István fenmaradt tört. Munkái, 3 kötet. Toldy F.

LONDONI MAGYAR OKMÁNYTÁR Simonyi Ernőtől. II. k.

II. RÁKÓCZI FERENCZ fejedelem Minden Munkái két kötetben.

A KÉT RÁKÓCZY GYÖRGY Családi levelezése, Szilágyi Sándortól.

ARCHIVUM RÁKÓCZIANUM II. Rákóczy Ferencz Levéltára. II. oszt. III. kötet.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK. Fraknói Vilmostól. II. kötet.

DIPLOMACZIAI EMLÉKEK az Anjou-korból I. Wenzeltől.

Megjel. oct. 8. 1874.